

Там де живе вірність...

Альманах 2000

Гомін України

Гомін України

Альманах '2000

Пам'ятайте – як посилати, літати, чи телефонувати – то через **КАРПАТИ!**

НАШІ НИЗЬКІ ЦІНИ

VTC Canada

дозволять Вам розмовляти з Вашими рідними

ЧАСТІШЕ

та

ДОВШЕ

Польща	\$0.34
Росія, Білорусь	\$0.39
Англія	\$0.11
Австралія	\$0.14

*Низькі ціни на інші країни
Канада – \$0.10 • Америка – \$0.10*

Україна
\$0.42

за хвилину

у будь-який час

- сталі ціни цілодобово
- секунди не заокруглюються до найближчої хвилини
- не потрібно попереднього депозиту
- не потрібно набирати жодних додаткових кодів

Лише потрібно зареєструватись в агентстві VTC Canada

Export-Import

121 Runnymede Road,
Toronto, Ontario
Canada M6S 2Y4

e-mail: nsemczys@aol.com

Тел.: (416) 761-9105

Факс (416) 761-1662

1-800-2657189

Простий набір:

011 + код країни + код міста
+ число телефону

УВАГА! 35% ЗНИЖКА на трактори, авто і техніку
ШВИДКІСНА доставка грошей – низькі ціни, конфіденційність

KARPATY

Export • **ШКОРА ГАРАНТОВАНА ДОСТАВА** • Import Ltd.
FAST GUARANTEED DELIVERY

KARPATY TRAVEL

121 Runnymede Road,
Toronto, Ontario
Canada M6S 2Y4

Tel. (416) 761-9101

Toll free 1-800-265-7189

ГРОШІ • РЕЧОВІ ПАЧКИ ПРОДУКТОВІ НАБОРИ ЛИСТИ ТА ДОКУМЕНТИ

до рук адресата в Україні
та інші держави

ПОДОРОЖНІ ПОСЛУГИ

КВИТКИ • ЗАПРОШЕННЯ
МЕДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ВІЗИ та інше

ВІДПОЧИНОК
на відомих курортах

**АЛЬМАНАХ
ВИДАВНИЦТВА
„ГОМІН УКРАЇНИ“
2000**

БІБЛІОТЕКА ВИДАВНИЦТВА „ГОМІН УКРАЇНИ“
ч.83
LIBRARY OF "HOMIN UKRAINY" PUBLISHING CO. LTD.
№83

Редактор — Олег Романишин
Набір — Михайло Гудман
Верстка і мистецьке оформлення — Георгій Тівірікін

* * *

Editor — Oleh Romanyshyn
Typesetting — Myhajlo Hucman
Design and Layout — Georgi Tivirikin

* * *

ПОДЯКА
Альманах "Гомону України" на 2000 рік
появився за фінансовою підтримкою Фондації ДЕСНА,
Дослідного Інституту УКРАЇНІКА
і Фондації ПРОМЕТЕЙ в Торонті.

За календарієм висловлюємо подяку
Видавництву оо. Василіян у Торонті.

ACKNOWLEDGMENTS
This edition of the "Ukrainian Echo" Almanac-2000
has been made possible through the financial assistance
of DESNA Foundation, UCRAINICA Research Institute
and PROMETHEUS Foundation in Toronto.

Calendar courtesy of the Basilian Press in Toronto.

АЛЬМАНАХ

"ГОМОНУ УКРАЇНИ"

на рік

2000

Накладом громадського тижневика «Гомін України»
83 Christie Street, Toronto, Ontario, Canada M6G 3B1

Друкарня Отців Василян, Торонто, Канада

ALMANAC
of
"HOMIN UKRAINY"
UKRAINIAN ECHO

2000

**Published by «Homin Ukrainy» Community Newspaper
83 Christie Street, Toronto, Ontario, Canada M6G 3B1**

Printed by The Basillian Press, Toronto, Canada

Дорогий наш читачу!

Перед Вами Альманах "Гомону України" на 2000 рік!

У наших виданнях Альманаха редакція завжди намагається поєднати історичне минуле із важливими питаннями сьогодення українського народу в Україні і діаспорі. Робимо це з метою сприяння процесам відродження, збереження і утвердження історичної пам'яті і досвіду українців у світі так необхідного для державного будівництва в Україні і для дальшого існування і розвитку української діаспори.

Чергове видання Альманаха пропонує Вам: матеріали до українського 2000-річчя, 50-річчя від дня смерти Головного командира УПА ген. Романа Шухевича, розвитку ідеї української самостійності, питання становлення правової держави, формування Військово-морських Сил України, нові матеріали до історії визвольної боротьби ОУН-УПА, актуальні матеріали з літературно-мистецької творчості українців в діаспорі і на Батьківщині.

В основному, редакція задержала норми правопису вживаного авторами поміщених в Альманаху матеріалів.

Дорогий читачу! Прочитавши Альманах-2000, ласкаво напишіть нам чи він був Вам до вподоби і подайте свої зауваги і побажання на майбутнє. Ми хочемо, щоб Альманах "Гомону України" з кожним роком ставав кращим і задовольняв щораз більше наших читачів в діаспорі і в Україні.

Редакція

Ласкаво просимо пишіть нам на адресу:

*Ukrainian Echo
83 Christie Street
Toronto, Ontario
Canada M6G 3B1*

Tel.: (416) 516-2443

Fax: (416) 516-4033

E-mail: 103124.1475@compuserve.com

Січень

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліянський

григоріянський

1 19 С	Боніфатія, мч.		Найм. Хр., Вас. Вел.
2 20 Н	Пер. РІЗДВОМ Ігнатія Богоносця, свмч.	Гл. 6 Єв. 9	Пер. ПРОСВІЧЕННЯМ Гл. 7 Сильвестра, папи, свт. Єв. 10
3 21 П	Юліяни, мч.		Малахії, прор.
4 22 В	Анастасії, вмч.		Собор 70 апостолів
5 23 С	10 мучеників у Криті		Навечір'я Богоявління
6 24 Ч	Навечір'я Різдва Христового		БОГОЯВЛІННЯ ГОСПОДНЄ
7 25 П	РІЗДВО ХРИСТОВЕ		Собор Івана Христителя
8 26 С	Собор Пресв. Богород.		Юрія, Еміліяна, Домініки, пр.
9 27 Н	По РІЗДВІ Стефана, первомуч.	Гл. 7 Єв. 10	По ПРОСВІЧЕННІ Гл. 8 Полієвкта, мч. Єв. 11
10 28 П	Мучеників у Нікомидії		Григорія Нис., свт.
11 29 В	Дітей, убитих у Вифлеємі		✠ Теодосія Вел., пр.
12 30 С	Анісії, мч., Зотика, пр.		Татіяни, мч.
13 31 Ч	Меланії Римлянки, пр.		Єрмила і Стратоніка, мч.
14 1 П	Найм. Хр., Вас. Вел.		Отців із Синаю, прмч.
15 2 С	Сильвестра, папи, свт.		Павла та Івана, пр.
16 3 Н	Пер. ПРОСВІЧЕННЯМ Малахії, прор.	Гл. 8 Єв. 11	29 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 1 Покл. кайданам ап. Петра Єв. 1
17 4 П	Собор 70 апостолів		✠ Антонія Вел., пр.
18 5 В	Навечір'я Богоявління		Атанасія і Кирила, свт.
19 6 С	БОГОЯВЛІННЯ ГОСПОДНЄ		Макарія Єгипетського, пр.
20 7 Ч	Собор Івана Христителя		✠ Євтимія Великого, пр.
21 8 П	Юрія, Еміліяна, Домініки, пр.		Максима, исп., Неофіта, мч.
22 9 С	Полієвкта, мч.		Тимотея, ап.
23 10 Н	По ПРОСВІЧЕННІ Григорія Нис., свт.	Гл. 1 Єв. 1	30 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 2 Климентя, свмч. Єв. 2
24 11 П	✠ Теодосія Вел., пр.		Ксені Римлянки, пр.
25 12 В	Татіяни, мч.		✠ Григорія Богосл., свт.
26 13 С	Єрмила і Стратоніка, мч.		Ксенофонта і Марії, пр.
27 14 Ч	Отців із Синаю, прмч.		✠ Перен. мощей Івана Зол.
28 15 П	Павла та Івана, пр.		Єфрема Сирійця, пр.
29 16 С	Покл. кайданам ап. Петра		Пер. мощ. Ігнатія Богоносця
30 17 Н	30 п. ЗІСЛАННЯ ✠ Антонія Вел., пр.	Гл. 2 Єв. 2	31 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 3 ✠ Трьох Святителів Єв. 3
31 18 П	Атанасія і Кирила, свт.		Кира й Івана, чуд.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1909 * Степан Бандера, голова Проводу ОУН 1940-1959
1. 1919 Закон УНР про Автокефалію УПЦеркви
1. 1938 * поет Василь Стус
3. 1918 Договір про з'єднання ЗУНР із УНРеспублікою у Києві
5. 1585 У Львові закладено Старопігійське Братство
6. 1846 У Києві засновано Кирило-Методіївське Братство
6. 1918 Засновано Держ. Банк УНР, перші укр. гроші (гривні)
7. 1864 * поет Степан Руданський
7. 1918 У Києві почався Всеукр. Правосл. Церковний Собор
8. 1953 † актор і режисер Володимир Блавацький
10. 1946 Російська армія розпочала "Велику бльокаду УПА"
11. 1647 † митр. Петро Могила, ректор Київської Академії
13. 1906 Перший укр. щоденник у Києві "Громадська Думка"
14. 1649 Тріумфальний в'їзд гетьм. Б. Хмельницького до Києва
15. 1941 Большевицький суд на 59 членами ОУН у Львові
17. 1869 * маляр Іван Труш
17. 1921 відкриття Українського Вільного Університету у Відні
18. 1957 † археолог, антрополог, етнолог Вадим Щербаківський
19. 1912 * Ярослав Стецько, голова УДП у 1941 р. і голова Проводу ОУН
20. 1897 * поет і есеїст Євген Маланюк
21. 1803 † останній гетьман України Кирило Розумовський
21. 1919 Закарпатські українці рішили приєднатися до УНР
22. 1918 Прогол. самостійности України IV-им Універсалом
22. 1919 Проголошення соборности України і початок Конгресу Трудового Народу України
23. 1921 Большевики вбили композитора М. Леонтовича
23. 1667 Андрусівським договором Польща і Москва поділили між собою Україну (Правобережжя і Лівобережжя)
25. 1942 † мово-і сходовознавець Агатангел Кримський
27. 1860 вийшов перший повний "Кобзар" Тараса Шевченка
28. 1919 Труд. Конгрес прийняв Тимчасову конституцію УНР
- 28-3. 2. 1929 1 Конгрес Українських Націоналістів у Відні, на якому створено ОУН під пров. полк. Є. Коновальця
29. 1633 † архiep., вчений, публіцист Мелетій Смотрицький
29. 1918 бій під Крутами
31. 1918 † світової слави рентгенолог проф. І. Пулюй
- 1949 загинув полк. О. Гасин- "Лицар", шеф Гол. Штабу УПА

ЛЮТИЙ

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліянський

григоріянський

1 19	В	Макарія Єгипетського, пр.			Навечір'я Стрітєння
2 20	С	✠ Євтимія Великого, пр.			Стрітєння Господнє
3 21	Ч	Максима, ісп., Неофіта, мч.			Симеона й Анни, прор.
4 22	П	Тимотея, ап.			Ісидора, пр.
5 23	С	Климентя, свмч.			Агафії, мч.
6 24	Н	31 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 3		32 п. ЗІСЛАННЯ
		Ксені Римлянки, пр.	Єв. 3		Вукола, свт.
7 25	П	✠ Григорія Богосл., свт.			Партенія, свт.
8 26	В	Ксенофонта і Марії, пр.			Теодора Стратилата, вмч.
9 27	С	✠ Перен. мощей Івана Зол.			Никифора, мч.
10 28	Ч	Єфрема Сирійця, пр.			Харалампія, мч.
11 29	П	Пер. мощ. Ігнатія Богоносця			Власія, свмч.
12 30	С	✠ Трьох Святителів			Мелетія з Антіохії, свт.
13 31	Н	32 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 4		МИТАРЯ і ФАРИСЕЯ
		Кира й Івана, чуд.	Єв. 4		Мартиніяна, пр.
14 1	П	Навечір'я Стрітєння			✠ Кирила, ап.
15 2	В	Стрітєння Господнє			Онисима, ап.
16 3	С	Симеона й Анни, прор.			Памфіла й Порфірія, мч.
17 4	Ч	Ісидора, пр.			Теодора Тирона, вмч.
18 5	П	Агафії, мч.			Льва, папи Рим., свт.
19 6	С	Вукола, свт.			Архипа, ап.
20 7	Н	МИТАРЯ і ФАРИСЕЯ	Гл. 5		БЛУДНОГО СИНА
		Партенія, свт.	Єв. 5		Льва, пр.
21 8	П	Теодора Стратилата, вмч.			Тимотея, пр.
22 9	В	Никифора, мч.			Відн. мощ. муч. у Євгенії
23 10	С	Харалампія, мч.			Полікарпа, свмч.
24 11	Ч	Власія, свмч.			✠ 1 і 2 Знайд. гол. Ів. Христ.
25 12	П	Мелетія з Антіохії, свт.			Тарасія, свт.
26 13	С	Мартиніяна, пр.			Порфірія з Гази, свт.
27 14	Н	БЛУДНОГО СИНА	Гл. 6		М'ЯСОПУСНА
		✠ Кирила, ап.	Єв. 6		Прокопія Декаполіта, ісп.
28 15	П	Онисима, ап.			Василія, ісп.
29 16	В	Памфіла й Порфірія, мч.			Касіяна, пр.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

2. 1919 Симон Петлюра став головою Директорії УНР
2. 1936 на Соловках загинув поет Євген Плужник
3. 1067 † кн. Ростислав (внук Яр. Мудрого),
основник галицької династії Ростиславичів
3. 1864 *письменник Володимир Самійленко
7. 1933 † актор і режисер Микола Садовський (Тобілевич)
7. 1942 Собор єпископів УАПЦ у Пинську
9. 1918 у Бересті Центральні держави визнали укр. державу
9. 1918 большевики вимордували в Києві 5000 осіб
9. 1963 Прибув до Риму із заслання патріарх Йосиф Сліпий
10. 1900 в Харкові засновано Революційну Українську Партію
10. 1940 покликано Революц. Провід ОУН під пров. С. Бандери
10. 1946 бойкот виборів до Верх. ради ССРСР на заклик УГВР
11. 1908 † письм., диригент і композитор Анатоль Вахнянин
12. 1924 поляки замучили Ольгу Басараб, члена УВО
12. 1939 вибори до першого Сейму Карпатської України
12. 1945 в бою з большевиками згинув полк. Дм. Клячківський
(Клим Савур), командир УПА-Північ
12. 1871 * письменник Лесь Мартович
13. 1795 † письменник Григорій Кониський
15. 1968 † поет і есеїст Євген Маланюк
16. 1918 проголошення самостійности Кубані
17. 1892 * патріарх і кардинал Йосиф Сліпий
19. 1900 М. Міхновський промовляв н. т. "Самостійна Україна"
20. 1054 † вел. кн. Ярослав Мудрий
21. 1942 німці розстріляли в Києві поетесу Олену Телігу
23. 1921 Ліга Націй визнала, що Польща окупувала ЗУНР
24. 1865 * письменник Іван Липа
24. 1574 перша видрукувана у Львові книжка "Апостол"
25. 1738 загинув у бою з татарами літописець Гр. Граб'янка
25. 1764 Катерина II зліквідувала українські монастирі
25. 1871 * поетеса Леся Українка
25. 1946 загинув у бою полк. Грегит-Різун (Василь Андрусак)
25. 1964 † скульптор світової слави Олександр Архипенко
26. 1886 * графік Юрій Нарбут, +23. 5. 1920
26. 1942 † письменник Микола Чирський
27. 1664 поляки розстріляли п. Новгородом-Сів. полк. І. Богуна
28. 1772 москалі замучили митр. Арсенія Мацієвича

Березень

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліанський

григоріанський

1 17 С	Теодора Тирона, вмч.		Євдокії, прмч.
2 18 Ч	Льва, папи Рим., свт.		Теодота, свмч.
3 19 П	Архипа, ап.		Євтропія, Клеоніка, мч.
4 20 С	Льва, пр.		Герасима, пр.
5 21 Н	М'ЯСОПУСНА	Гл. 7	СИРОПУСНА
	Тимотея, пр.	Єв. 7	Конона, мч.
6 22 П	Відн. мощей муч. у Євгенії		42 муч. в Аморії (1 день В. П.)
7 23 В	Полікарпа, свмч.		Василія, Єфрема, свмч.
8 24 С	✳ 1 і 2 Знайд. гол. Ів. Христ.		Теофілакта, свт.
9 25 Ч	Тарасія, свт.		✳ 40 мучеників із Севасті
10 26 П	Порфірія з Гази, свт.		Кондрата, Кипріяна, мч.
11 27 С	Прокопія Декаполіта, ісп.		Софронія, свт.
12 28 Н	СИРОПУСНА	Гл. 8	1 ПОСТУ
	Василія, ісп.	Єв. 8	Теофана, ісп.
13 29 П	Касіяна, пр. (1 день В. П.)		Пер. мощ. Никифора, свт.
14 1 В	Євдокії, прмч.		Венедикта, пр.
15 2 С	Теодота, свмч.		Агапія й інших мч.
16 3 Ч	Євтропія, Клеоніка, мч.		Савина й Папи, мч.
17 4 П	Герасима, пр.		Олексія, пр.
18 5 С	Конона, мч.		Кирила з Єрусалиму, свт.
19 6 Н	1 ПОСТУ	Гл. 1	2 ПОСТУ
	42 муч. в Аморії	Єв. 1	Хризанта й Дарії, мч.
20 7 П	Василія, Єфрема, свмч.		Отців св. Сави, пр.
21 8 В	Теофілакта, свт.		Якова, ісп.
22 9 С	✳ 40 мучеників із Севасті		Василія, свмч.
23 10 Ч	Кондрата, Кипріяна, мч.		Нікона та його учнів, прмч.
24 11 П	Софронія, свт.		Захарії, пр., Артемона, свт.
25 12 С	Теофана, ісп.		БЛАГОВЩЕННЯ
26 13 Н	2 ПОСТУ	Гл. 2	ХРЕСТОПОКЛОННА
	Пер. мощ. Никифора, свт.	Єв. 2	Собор Арх. Гавриїла
27 14 П	Венедикта, пр.		Єв. 3
28 15 В	Агапія й інших мч.		Матрони, мч.
29 16 С	Савина й Папи, мч.		Іларіона й Стефана, пр.
30 17 Ч	Олексія, пр.		Марка й Кирила, свмч.
31 18 П	Кирила з Єрусалиму, свт.		Івана Ліст, пр.
			Іпатія, свт.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1922 СРСР визнав: в Україні 38% нас. голодує, пом. 1/2 млн.
2. 1861 скасовано кріпацтво в Україні (під царською Росією)
3. 1947 † композитор і музикознавець Філарет Колесса
5. 1827 * видатний байкар Леонід Глібів
5. 1950 загинув у бою ген. Роман Шухевич-Чупринка, голова Проводу ОУН в Україні, головний командир УПА, голова Генерального Секретаріату УГВР
6. 1939 відкрито в Києві пам'ятник Т. Шевченкові
6. 1967 † Маляр Борис Крюків
8. 1169 Суздальський кн. Андрій здобув і зруйнував Київ
- 8-10. 1946 росіяни формально зліквідували УКЦ у Львові
- 9.-19. 4. 1930 судилище над 45 членами СВУ і СУМ у Харкові
10. 1861 † Тарас Шевченко
14. 1923 Рада амбасадорів визнала окупацію Зах. України Польщею
15. 1672 Іван Самойлович обраний гетьманом Лівобережжя
15. 1939 проголошення самостійности Карпатської України
16. 1664 поляки розстріляли гетьм. Івана Виговського
17. 1874 * Августин Волошин, президент Карпатської України
17. 1917 утворено в Києві Українську Центральну Раду
19. 1864 * Василь Липківський, митрополит УАПЦ
19. 1930 *поетеса Ліна Костенко
19. 1939 в бою з мадярами загинули полк. Михайло Колодзінський-Гузар, шеф Штабу Карп. України, і його заст. пор. Зенон Тарнавський-З. Коссак, член КП ОУН
20. 1632 * Іван Мазепа, гетьман України
20. 1921 † Адріян Кащенко, автор історичних повістей
20. 1944 УПА зліквідувала нім. генерала "СА" Віктора Люце
20. 1945 розпочалася друга російська офензива проти УПА
21. 1888 * Василь Іванис, голова уряду Кубанського Краю
21. 1908 † історик, археолог і етнограф Володимира Антонович
21. 1942 † письменниця Ольга Кобилянська
23. 1842 * композитор Микола Лисенко
25. 1651 полк. І. Богун переміг поляків під Вінницею
26. 1909 † історик, автор опери "Катерина" М. Аркас
28. 1947 УПА зліквідувала ген. "Вальтера"-Сверчевського
29. 1972 † митр. УГПЦ в Канаді Іларіон (Іван Огієнко)
30. 1973 † Дмитро Донцов, ідеолог і публіцист

Квітень

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. Дні Юліянський

григоріанський

1 19 С	Хризанта й Дарії, мч.		Марії Єгипетської, пр.
2 20 Н	ХРЕСТОПОКЛОННА Отців св. Сави, пр.	Гл. 3 Єв. 3	4 ПОСТУ Тита, пр. Гл. 4 Єв. 4
3 21 П	Якова, ісп.		Микити, пр.
4 22 В	Василія, свмч.		Йосифа й Юрія, пр.
5 23 С	Нікона та його учнів, прмч.		Теодула, мч. (Поклони)
6 24 Ч	Захарії, пр., Артемона, свт.		✽ Методія, свт.
7 25 П	БЛАГОВІЩЕННЯ		Юрія, пр.
8 26 С	Собор Арх. Гавриїла		Іродіона й ін. апос. (Акафіст.)
9 27 Н	4 ПОСТУ Матрони, мч.	Гл. 4 Єв. 4	5 ПОСТУ Євпсихія, мч. Гл. 5 Єв. 5
10 28 П	Іларіона й Стефана, пр.		Терентія, Помплія, мч.
11 29 В	Марка й Кирила, свмч.		Антипа, свмч.
12 30 С	Івана Ліст., пр. (Поклони)		Василія, ісп.
13 31 Ч	Іпатія, свт.		Артемона, свмч.
14 1 П	Марії Єгипетської, пр.		Мартина, папи, ісп.
15 2 С	Тита, пр. (Акафістова)		Аристарха, Пуда, ап. (Лазарева)
16 3 Н	5 ПОСТУ Микити, пр.	Гл. 5 Єв. 5	КВІТНА (Вербна) Гл. 6 Агапії, Ірини й Хіонії, мч.
17 4 П	Йосифа й Юрія, пр.		Симеона й Акакія, пр.
18 5 В	Теодула, мч.		Івана, учня Григорія, пр.
19 6 С	✽ Методія, свт.		Івана Печерника, пр.
20 7 Ч	Юрія, пр.		ВЕЛ. ЧЕТВЕР (Страсті)
21 8 П	Іродіона й інших апос.		ВЕЛИКА П'ЯТНИЦЯ
22 9 С	Євпсихія, мч. (Лазарева)		ВЕЛИКА СУБОТА
23 10 Н	КВІТНА (Вербна) Терентія, Помплія, мч.	Гл. 6	ВОСКРЕСІННЯ ✽ Юрія Переможця, вмч.
24 11 П	Антипа, свмч.		СВІТЛИЙ ПОНЕДІЛОК
25 12 В	Василія, ісп.		СВІТЛИЙ ВІВТОРОК
26 13 С	Артемона, свмч.		Василія, свмч.
27 14 Ч	ВЕЛ. ЧЕТВЕР (Страсті)		Симеона, свц., Стефана, свт.
28 15 П	ВЕЛИКА П'ЯТНИЦЯ		Ясона й Сосіпатра, ап.
29 16 С	ВЕЛИКА СУБОТА		9 мучеників у Кизиці
30 17 Н	ВОСКРЕСІННЯ Симеона й Акакія, пр.		ТОМИНА Гл. 1 ✽ Якова, ап., бр. Ів. Бого. Єв. 1

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

- 1-3. 1941 II Великий Збір ОУН
- 2. 1944 Москва кинула проти УПА 10 дивізій ЧА і НКВД
- 5. 1710 в Бендерах обрано гетьманом Пилипа Орлика
- 5. 1882 * історик Вячеслав Липинський, ідеолог гетьманців
- 7. 1340 † останній галицький князь Болеслав-Юрій II
- 7. 1918 у Владивостоці ств. Далеко-Сх. Укр. Крайову Раду
- 8. 1929 Москва проголосила заборону УАПЦ і її ліквідацію
- 10. 1931 поляки замучили Ст. Охримовича, голову КЕ ОУН
- 11. 1945 росіяни вивезли на Сибір 7 єпископів УКЦ
- 12. 1596 перемога Наливайка і Лободи над поляками
- 12. 1653 союз гетьм. Б. Хмельницького з султ. Магометом IV
- 12. 1908 М. Січинський убив ціс. намісника Потоцького
- 15. 1918 † письменник і публіцист Іван Нечуй-Левицький
- 15. 1944 † генерал Ватутін, поран. упівцями командира Енея
- 16. 1946 I Конгрес АБН
- 17. 1873 † композитор С. Гулак-Артемівський
- 17.-21. 1917 Всеукраїнський національний конгрес у Києві
- 17. 1949 загинув полк. Василь Шелест-Сидор, команд. УПА-Захід
- 19. 1885 † історик, письм. і етнограф Микола Костомарів
- 20. 1622 † гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний
- 20. 1891 * ген. Юрко Тютюнник, командир II Зимового походу
- 20. 1918 полк. П. Болбочан розпочав визволення Криму
- 20. 1922 † композитор Кирило Стеценко
- 22. 1910 † Марко Кропивницький, батько модерного укр. театру
- 22-25 1944 5000 воїнів УПА звели битву з 30,000 військ НКВД
- 23. 1185 похід проти половців кн. Ігоря Святославича
- 25. 971 битва вел. кн. Святослава проти Візантії за Доростол
- 25. 1913 † письменник Михайло Коцюбинський
- 26. 1890 * Микола Зеров, неоклясик-поет і літературознавець
- 26. 1945 † гетьман Павло Скоропадський
- 27. 1972 † КГБ вбив композитора Володимира Івасюка
- 28. 1132 † тмутороканський кн. Мстислав, брат Яр. Мудрого
- 28. 1915 бої УСС на Маківці проти москалів
- 28. 1922 в Подебрадах на Чехії засн. Укр. Госп. Академію
- 28. 1932 поляки повісили членів ОУН — Голояда і Пришляка
- 29. 1648 Богдана Хмельницького обрано гетьманом України
- 29. 1928 українізація чорноморської фльоти. Свято моря
- 30. 1918 Павла Скоропадського проголошено гетьм. України

Травень

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліянський

григоріанський

1 18 П	СВІТЛИЙ ПОНЕДІЛОК		Єремії, прор.
2 19 В	СВІТЛИЙ ВІВТОРОК		Атанасія Великого, свт.
3 20 С	Теодора Трихіни, пр.		✽ Теодосія Печер., пр.
4 21 Ч	Януарія й інших, свмч.		Пелагії, мч.
5 22 П	Теодора, Віталія, пр.		Ірини, мч., Никифора, пр.
6 23 С	✽ Юрія Переможця, вмч.		Йова многотраждального
7 24 Н	ТОМИНА	Гл. 1	МИРОНОСИЦЬ Гл. 2
	Сави Стратилата, мч.	Єв. 1	Поява чес. Хреста Єв. 3
8 25 П	✽ Марка, ап. і єван.		✽ Івана Богослова, ап. і єван.
9 26 В	Василія, свмч.		✽ Пер. мощ. св. Миколая
10 27 С	Симона, свщ., Стефана, свт.		✽ Симона Зилота, ап.
11 28 Ч	Ясона й Сосипатра, ап.		✽ Кирила й Methodія, ап. слов.
12 29 П	9 мучеників у Кизиці		Єпіфанія і Германа, свт.
13 30 С	✽ Якова, ап., бр. Ів. Богосл.		Глікерії, мч.
14 1 Н	МИРОНОСИЦЬ	Гл. 2	РОЗСЛАБЛЕНОГО Гл. 3
	Єремії, прор.	Єв. 3	Ісидора, мч. Єв. 4
15 2 П	Атанасія Великого, свт.		Пахомія Вел., пр.
16 3 В	✽ Теодосія Печер., пр.		Теодора Освященного, пр.
17 4 С	Пелагії, мч.		Андроніка й ін. ап. (Перепол.)
18 5 Ч	Ірини, мч., Никифора, пр.		Теодота, Петра, Діонісія, мч.
19 6 П	Йова многотраждального		Патрикія, свмч.
20 7 С	Поява чес. Хр.; Акакія, мч.		Талалея, мч.
21 8 Н	РОЗСЛАБЛЕНОГО	Гл. 3	САМАРЯНКИ Гл. 4
	✽ Івана Богослова, ап.	Єв. 4	✽ Костян. й Олени, ап. Єв. 7
22 9 П	✽ Пер. мощ. св. Миколая		Василіска, мч.
23 10 В	Симона Зилота, ап.		Михаїла, свт., Євфросинії пр.
24 11 С	✽ Кир. й Met., ап. (Перепол.)		Симона, Микити, пр.
25 12 Ч	Єпіфанія і Германа, свт.		✽ Віднай. голови Ів. Хр.
26 13 П	Глікерії, мч.		Карпа, ап.
27 14 С	Ісидора, мч.		Терапонта, свмч.
28 15 Н	САМАРЯНКИ	Гл. 4	СЛІПОНАРОДЖ. Гл. 5
	Пахомія Вел., пр.	Єв. 7	Микити, свт. Єв. 8
29 16 П	Теодора Освященного, пр.		Теодосії, прмч.
30 17 В	Андроніка й інших ап.		Ісаакія Далматського, пр.
31 18 С	Теодота, Петра, Діонісія, мч.		Єрмія, ап., Єрмея, мч.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1922 відновлено Літ. Наук. Вістник за ред. Д. Донцова
1. 1949 створено Лігу Визволення України в Торонті
2. 1848 у Львові створено Головну Руську Раду
3. 1074 † Преподобний Теодосій Печерський
3. 1924 москалі замордували Миколу Міхновського
3. 1946 відділ УПА зліквідував ген.-полк. НКВД Москаленка
4. 1733 † запорозький кошовий от. Кость Гордієнко
6. 1910 † письменник і громадський діяч Борис Грінченко
6. 1947 ССРСР, Польща і ЧССР підписали договір проти УПА
7. 1840 * драматург Марко Кропивницький
10. 1879 * гол. от. Симон Петлюра, голова Директорії УНР
12. 1943 битва УПА з нім. військ. з'єднаннями в м. Колки
13. 1894 * письменник Панас Мирний
14. 1871 *Василь Стефаник
16. 1648 перемога Хмельницького н. поляками п. Жовт. Водами
16. 1954 вибухло повстання політв'язнів у Кінгірі
- 18-25. 1917 І Український Військовий З'їзд у Києві
20. 1949 відділ УПА зліквідував полк. НКВД Колодяжного
- 20-26. 1961 суд над членами Укр. Робітничої Селянської Спілки
22. 1861 з Росії перевезено тіло Т. Шевченка до Канева
22. 1920 поляки замучили композитора Остапа Нижанківського
23. 1938 загинув полк. Є. Коновалець, засновник УВО і ОУН
24. 1125 † вел. кн. Володимир Мономах
24. 1742 † гетьман Пилип Орлик в Яссах під Туреччиною
24. 1964 росіяни спалили бібліотеку Української Акад. Наук
25. 1926 у Парижі загинув гол. от. Симон Петлюра
25. 1936 розпочався львівський "процес Бандери"
26. 1909 † композитор Денис Січинський
26. 1944 загинув М. Палідович-Карпатський, ред. "Ідеї і Чину"
27. 1946 відділи УПА атакували з польською ВіН м. Грубешів
28. 1634 † гравер, поет і друкар Степан Беринда
28. 1916 † великий письменник Іван Франко
28. 1918 переговори в Києві з Кубанню про об'єднання
29. 1952 † ген.-полк. М. Омелянович-Павленко, нач. вождь УГА
30. 1887 * скульптор Олександр Архипенко
30. 1876 цар видав Емський указ про заборону укр. мови
31. 1223 битва княжих військ з татарами над Калкою
31. 1922 на Кубані розстріляно десятки тисяч українців

Червень

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліянський

григоріянський

1 19 Ч Патрикія, свмч.		ВОЗНЕСІННЯ ХРИСТОВЕ	
2 20 П Талалея, мч.		Никифора, свт.	
3 21 С ✽ Костянтина й Олени, ап.		Лукиліяна й ін., мч	
4 22 Н СЛІПОЇ АРОДЖ.	Гл. 5	ОТЦІВ	Гл. 6
Василіска, мч.	Єв. 8	Митрофана, свт.	Єв. 10
5 23 П Михаїла, свт., Євфросинії, пр.		Доротея, свмч.	
6 24 В Симеона, Микити, пр.		Висаріона й Іларіона, пр.	
7 25 С ✽ Віднай. голови Ів. Хр.		Теодота, свмч.	
8 26 Ч ВОЗНЕСІННЯ ХРИСТОВЕ		Перен. мощей Теодора Тирона	
9 27 П Терапонта, свмч.		Кирила Олек., свт.	
10 28 С Микити, свт.		Тимотея, свмч.	
11 29 Н ОТЦІВ	Гл. 6	ЗІСЛАННЯ СВЯТОГО ДУХА	
Теодосії, прмч.	Єв. 10	✽ Вартоломея і Варнави, ап.	
12 30 П Ісаакія Далматського, пр.		Пресвятої Тройці	
13 31 В Ермія, ап.; Ермея, мч.		Акилини, мч.	
14 1 С Юстина Філософа, мч.		Єлисея, прор.; Методія, свт.	
15 2 Ч Никифора, свт.		Амоса, прор.; Єроніма, пр.	
16 3 П Лукиліяна й ін., мч.		Тихона з Амагуни, свт.	
17 4 С Митрофана, свт.		Мануїла, Савела й Ізмаїла, мч.	
18 5 Н ЗІСЛАННЯ СВЯТОГО ДУХА		ВСІХ СВЯТИХ	Гл. 8
Доротея, свмч.		Леонтія, мч.	Єв. 1
19 6 П Пресвятої Тройці		✽ Юди Тадея, ап. (Петрівка)	
20 7 В Теодота, свмч.		Методія Патарського, свмч.	
21 8 С Перен. мощей Теодора Тирона		Юліяна Тарсійського, мч.	
22 9 Ч Кирила Олек., свт.		Пресвятої Євхаристії	
23 10 П Тимотея, свмч.		Агрипини, мч.	
24 11 С ✽ Вартоломея і Варнави, ап.		✽ Різдво Івана Христителя	
25 12 Н ВСІХ СВЯТИХ	Гл. 8	2 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 1
Онуфрія Вел., пр.	Єв. 1	Февронії, прмч.	Єв. 2
26 13 П Акилини, мч. (Петрівка)		Давида Солунського, пр.	
27 14 В Єлисея, прор.; Методія, свт.		Самсона, пр.	
28 15 С Амоса, прор.; Єроніма, пр.		Пер. мощ. Кира й Івана	
29 16 Ч Пресвятої Євхаристії		ПЕТРА й ПАВЛА, ап.	
30 17 П Мануїла, Савела й Ізмаїла, мч.		Христа Чоловіколюбця	

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1630 Тарас Трясило розгромив поляків біля Переяслава
1. 1891 † Василь Мова (Лиманський), укр. поет. і письмен. Кубані
- 1-15 1944 УПА знищила рос. партизанів Кулагіна-Артаманова
1. 1933 День пам'яті замучених голодом 7 млн. укр. в Україні
2. 1935 † автор історичних повістей Андрій Чайковський
5. 1708 союз І. Мазепи з шведським королем Карлом XII
5. 1775 рос. цариця Катерина II знищила Запорозьку Січ
6. 1937 † поет Богдан-Ігор Антонич
7. 1843 † письменник і педагог Маркіян Шашкевич
7. 1930 † маляр Петро Холодний
7. 1942 † Вячеслав Прокопович, голова Ради міністрів УНР
8. 1668 Петра Дорошенка обрано гетьманом України
8. 1855 * письменниця Наталя Кобринська
8. 1919 початок офензиви УГА проти поляків під Чортковом
9. 1919 Євген Петрушевич став диктатором ЗУНР
9. 1944 німці закатували поета Олега Ольжича-Кандибу
- 10-16. 1917 І Всеукраїнський селянський з'їзд у Києві
10. 1944 загинув полк. Грабець- "Батько", команд. УПА-Південь
11. 1931 † історик Вячеслав Липинський, теоретик гетьманату
13. 1918 росіяни замордували в Ростові М. Рябовола, голову Законодавчої Крайової Ради Кубані
14. 1569 Люблинська унія
14. 1891 * полк. Євген Коновалець
15. 1934 Г. Мацейко, чл. ОУН, убив польськ. мін. Б. Перацького
- 17-23. 1917 ІІ Всеукраїнський військовий з'їзд у Києві
- 18-22. 1919 битва УГА з поляками під Бережанами
19. 1205 в бою з поляками під Завихостом загинув кн. Роман
20. 1929 † Євген Чикаленко, письменник, меценат, гром. діяч
23. 1917 І-м універсалом проголошено автономію України
- 23-27. 1934 Світ. конгрес українського жіноцтва в Станиславові
26. 1954 500 українських жінок загинуло в Кінгірі
27. 1709 битва під Полтавою
27. 1964 відкриття пам'ятника Т. Шевченкові у Вашингтоні
29. 1918 † Федір Вовк, археолог, антрополог і етнограф
29. 1938 † ген. Мирон Тарнавський, нач. вождь УГА
30. 1704 гетьм. І Мазепа об'єднав Право- і Лівобережну Україну
30. 1941 Акт відновлення укр. держави; прем'єр — Я. Стецько
- 1955 націоналісти поч. визв. повст. на Воркуті, табір ч. 3

Липень

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліанський

григоріанський

1	18	С	Леонтія, мч.			Співстраждання П. Б.
2	19	Н	2 п. ЗІСЛАННЯ ✦ Юди Тадея, ап.	Гл. 1 Єв. 2		3 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 2 ✦ Поклад. Ризи П. Б. Єв. 3
3	20	П	Методія Патарського, свмч.			Якинта, мч., Анатолія, свт.
4	21	В	Юліяна Тарсійського, мч.			Андрія Критського, свт.
5	22	С	Євсевія, свц.			✦ Атанасія Атонського, пр.
6	23	Ч	Агрипини, мч.			Сісоя Вел., пр.
7	24	П	Хр. Чолов. , ✦ Різдво Ів. Хр.			Томи й Акакія, пр.
8	25	С	Співстраждання П. Б.			Прокопія, вмч.
9	26	Н	3 п. ЗІСЛАННЯ Давида Солунського, пр.	Гл. 2 Єв. 3		СВЯТИМ УКР. НАРОДУ Гл. 3 Панкратія, свмч. Єв. 4
10	27	П	Самсона, пр.			✦ Антонія Печерського, пр.
11	28	В	Пер. мощ. Кира й Івана			Ольги, кн. Київської
12	29	С	ПЕТРА й ПАВЛА, ап.			Прокла й Іларія, мч.
13	30	Ч	✦ Собор 12 апостолів			Собор Арх. Гавриїла
14	1	П	Косми і Дам'яна, чуд.			Акили, ап.
15	2	С	✦ Поклад. Ризи Пр. Богород.			✦ Володимира Вел. рівноап.
16	3	Н	СВЯТИМ УКР. НАРОДУ Гл. 3 Якинта, мч. Єв. 4			5 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 4 Атеногена, свмч. Єв. 5
17	4	П	Андрія Критського, свт.			Маріни, вмч.
18	5	В	✦ Атанасія Атонського, пр.			Якинта й Еміліяна, мч.
19	6	С	Сісоя Вел., пр.			Макрини, пр.
20	7	Ч	Томи й Акакія, пр.			✦ Іллі пророка
21	8	П	Прокопія, вмч.			Симеона, пр., Єзекиїла, прор.
22	9	С	Панкратія, свмч.			Марії Магдалини, рівноап.
23	10	Н	5 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 4 ✦ Антонія Печер., пр. Єв. 5			6 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 5 Трохима, Теофіла, мч. Єв. 6
24	11	П	Ольги, кн. Київської			✦ Бориса й Гліба, мч.
25	12	В	Прокла й Іларія, мч.			✦ Успіння св. Анни
26	13	С	Собор Арх. Гавриїла			Єрмолая, Параскевії, мч.
27	14	Ч	Акили, ап.			✦ Пантелеймона лікаря, вмч.
28	15	П	✦ Володимира Вел. рівноап.			Прохора, Ніканора, ап.
29	16	С	Атеногена, свмч.			Калиніка, мч.
30	17	Н	6 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 5 Маріни, вмч. Єв. 6			7 п. ЗІСЛАННЯ Гл. 6 Сили, Силуана, ап. Єв. 7
31	18	П	Якинта й Еміліяна, мч.			Євдокима, пр.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1910 поляки вбили студента Адама Коцка у Львові
1. 1918 засновано Український Унів. у Кам'янці-Подільському
1. 1966 † письменниця Наталена Королева
2. 1943 німці спалили кількасот людей в с. Губків (Рівенщина)
5. 1986 † голова УДП і голова Проводу ОУН, Я. Стецько
6. 1961 відкриття пам'ятника Т. Шевченкові у Вінніпегу
8. 1659 гетьм. І. Виговський розгромив москалів п. Конотопом
8. 1919 у літунській катастрофі загинув полк. Д. Вітовський
8. 1919 большевики розстріляли літературозн. Вол. Науменка
9. 1920 † ген.-хор. Євген Мешковський, нач. штабу Армії УНР
- 9-14. 1943 перемога УПА над нім. військ. з'єднаннями
10. 1866 † останній кошовий от. Задунайської Січі О. Гладкий
11. 969 † вел. кн. св. Ольга
11. 1944 створення Української Головної Визвольної Ради
- 13-14. 1943 Міжнародна комісія розкрила Вінницький злочин: НКВД вимордувало в 1973-41 рр. 9500 українців
15. 1944 І Вел. Збір УГВР обрав гол. ген. секр. Р. Шухевича
17. 1849 * письменниця Олена Пчілка
17. 1907 * Роман Шухевич (ген. Тарас Чупринка)
- 17-22. 1944 битва І УД УНА з москалями під Бродами
17. 1959 закон Конгр. ЗСА про "Тиждень Поневолених Націй"
18. 1863 "Валуєвський указ" про заборону української мови
18. 1871 † Анатоль Свидницький
18. 1917 у Києві повстання проти російської окупації
21. 1941 † письменник Богдан Лепкий
22. 1944 † поет Олександр Олесь у Празі
25. 1687 Івана Мазепу обрано гетьманом України
25. 1942 у Києві німці розстріляли Дмитра Мирона-Орлика, Кр. пров. ОУН на СУЗ, 2-го пров. Пох. Групи "Північ"
27. 1147 Кліма Смолятича обрано митрополитом Руси-України
27. 1657 † гетьман Богдан Хмельницький
27. 1672 гетьм. П. Дорошенко розбив поляків б. Четвертинівки
27. 1834 відкриття у Києві університету ім. св. Володимира
29. 1015 † вел. кн. св. Володимир Великий
30. 1899 * адвокат Володимир Горбовий
30. 1944 загинув у бою з москалями ген. Гончаренко (Л. Ступницький), полк. УНР, шеф штабу УПА-Північ
- 1920 засновано УВО під проводом Є. Коновальця
- 1967 судилище у Львові над 9 членами Укр. Нац. Фронту

Серпень

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліанський

григоріянський

1 19 В	Макрини, пр.		Пер. Чесн. Хр.; Макавейс., мч.
2 20 С	✦ Іллі пророка		Пер. мощей Стефана, первомч.
3 21 Ч	Симеона, пр., Єзекиїла, прор.		Ісаакія, Далмата, пр.
4 22 П	Марії Магдалини, рівноап.		7 молодців з Ефезу, мч.
5 23 С	Трохима, Теофіла, мч.		Євсигнія, мч.
6 24 Н	7 п. ЗІСЛАННЯ ✦ Бориса й Гліба, мч.	Гл. 6 Єв. 7	8 п. ЗІСЛАННЯ Переображ. Господнє
7 25 П	✦ Успіння св. Анни		Дометія, прмч.
8 26 В	Єрмолая, Параскевії, мч.		Еміліяна, ісп.
9 27 С	✦ Пантелеймона лікаря, вмч.		✦ Матія, ап.
10 28 Ч	Прохора, Никанора, ап.		Лаврентія, архидиякона, мч.
11 29 П	Калиніка, мч.		Євпла, мч.
12 30 С	Сили, Силуана, ап.		Фотія і Аникити, мч.
13 31 Н	8 п. ЗІСЛАННЯ Євдокима, пр.	Гл. 7 Єв. 8	9 п. ЗІСЛАННЯ Максима, ісп.
14 1 П	Пер. Чесн. Хр.; Макавейс., мч.		Перен. мощей Теодосія Печ.
15 2 В	Пер. мощей Стефана, первомч.		УСПІННЯ БОГОРОДИЦІ
16 3 С	Ісаакія, Далмата, пр.		Нерукотворного Образа ГНІХ
17 4 Ч	7 молодців з Ефезу, мч.		Мирона, мч.
18 5 П	Євсигнія, мч.		Флора й Лавра, мч.
19 6 С	Переображення Господнє		Андрія Страт., мч.
20 7 Н	9 п. ЗІСЛАННЯ Дометія, прмч.	Гл. 8 Єв. 9	10 п. ЗІСЛАННЯ Самуїла, прор.
21 8 П	Еміліяна, ісп.		Тадея, ап., Васси, мч.
22 9 В	✦ Матія, ап.		Агатоніка, Северіяна, мч.
23 10 С	Лаврентія, архидиякона, мч.		Луппа, мч., Іриня, свмч.
24 11 Ч	Євпла, мч.		Євтиха, свмч.
25 12 П	Фотія і Аникити, мч.		Тита й Вартоломея, ап.
26 13 С	Максима, ісп.		Адріяна й Наталії, мч.
27 14 Н	10 п. ЗІСЛАННЯ Пер. моц. Теодосія Печ.	Гл. 1 Єв. 10	11 п. ЗІСЛАННЯ Пімена, пр.
28 15 П	УСПІННЯ БОГОРОДИЦІ		Мойсея, пр., Августина, свт.
29 16 В	Нерукотворного Образа ГНІХ		✦ Усік. гол. Івана Христ.
30 17 С	Мирона, мч.		Олександра, Івана, свт.
31 18 Ч	Флора й Лавра, мч.		✦ Покл. пояса Пр. Богородиці

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1876 * Володимир Чехівський, голова Ради міністрів УНР
1. 1913 † Леся Українка
1. 1914 у Львові утворено Головну Українську Раду
1. 1931 † ген.-полк. Микола Юнаків, Нач. Штабу Укр. Армій
1. 1953 масакра укр. політв'язнів у Воркуті, табір ч. 29
4. 1899 * письменник Борис Антоненко-Давидович
4. 1914 у Львові засн. Союз Визволення України
5. 1940 † археолог, етнограф, історик Дмитро Яворницький
8. 1919 * Пантелеймон Куліш, письменник, чл. Кир. Мет. Бр.
10. 1907 † письменниця Марко Вовчок
13. 1953 москалі змасакрували укр. політв'язнів Норильська
14. 988 вел. кн. Володимир встановив християнство в Україні
15. 1965 † світової слави економіст Володимир Тимошенко
16. 1945 СРСР приділив Лемківщину Польщі
17. 1245 перемога короля Данила над мадярами
17. 1833 * Дмитро Донцов, ідеолог українського націоналізму
18. 1836 * Олександр Кониський
20. 1649 договір Хмельницького з польськ. королем у Зборові
20. 1843 † письменник Григорій Квітка-Основ'яненко
20. 1891 * поет-неоклясик Павло Филипович
- 21-25. 1943 III Надзвичайний Великий Збір ОУН
22. 1932 Москва розпочала народобивчий голод в Україні
22. 1944 загинув Рост. Волошин-Павленко, голова Збору УГВР
22. 1944 загинув Клемпуш-Лопата, Провідн. ОУН на Закарпатті
24. 1991 Верховна Рада України проголосила Акт незалежності
25. 1698 в московській неволі загинув гетьм. Петро Дорошенко
25. 1792 на Тамань прибула фльота козаків полк. Сави Білого, що дала початок українського заселення Кубані
26. 1657 в Чигирині обрано гетьманом Івана Виговського
27. 1856 * Іван Франко, учений, письменник, поет
28. 1921 большевики розстріляли повстанського провідника і поета Гр. Чупринку, сотн. Андруха, ком. УВО, сотн. Опоку і 36 членів Центр. Повстанського Комітету
29. 1868 * письменниця Л. Старицька-Черняхівська, член СБУ
29. 1940 † у Берліні Євген Петрушевич, президент ЗУНР
31. 1919 Армії УНР і УГА визволили Київ від москалів
31. 1944 загинув Юрій Липа, лікар УПА, публіцист, поет
- 1919 у Москві розстріляли ген.-чет. Осипа Микитку

Вересень

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліанський

григоріанський

1 19 П Андрія Страт., мч.		✠ Поч. церковного року	
2 20 С Самуїла, прор.		Маманта, мч., Івана Посн., пр.	
3 21 Н 11 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 2	12 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 3
Тадея, ап., Васси, мч.	Єв. 11	Антима, свмч.	Єв. 1
4 22 П Агатоніка, Северіяна, мч		Вавили, свмч., Мойсея, прор.	
5 23 В Луппа, мч., Іринея, свмч.		Захарії, прор.	
6 24 С Євтиха, свмч.		Чудо Арх. Михаїла	
7 25 Ч Тита й Вартоломея, ап.		Созонта, мч.	
8 26 П Адріяна й Наталії, мч.		Різдво Пр. Богородиці	
9 27 С Пімена, пр.		Йоакима й Анни, прав.	
10 28 Н 12 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 3	13 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 4
Мойсея, пр.	Єв. 1	Минодори, мч.	Єв. 2
11 29 П ✠ Усік. гол. Івана Христ.		Теодори, пр.	
12 30 В Олександра, Івана, свт.		Автонома, свмч.	
13 31 С ✠ Покл. пояса Пр. Богородиці		Корнилія Сотника, свмч.	
14 1 Ч ✠ Поч. церковного року		Воздвиження Чесного Хреста	
15 2 П Маманта, мч., Івана Посн., пр.		Микити, вмч.	
16 3 С Антима, свмч., Теоктиста, пр.		Євфимії, вмч.	
17 4 Н 13 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 4	14 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 5
Вавили, свмч.	Єв. 2	Софії, Віри, Надії, мч.	Єв. 3
18 5 П Захарії, прор.		Євменія, пр.	
19 6 В Чудо Арх. Михаїла		Трохима, Саватія, мч.	
20 7 С Созонта, мч.		Євстатія (Остапа), мч.	
21 8 Ч Різдво Пр. Богородиці		Кондрата, ап.	
22 9 П Йоакима й Анни, прав.		Фоки, свмч., Йони, прор.	
23 10 С Минодори, Митродори, мч.		Зачаття Івана Христителя	
24 11 Н 14 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 5	15 п. ЗІСЛАННЯ	Гл. 6
Теодори, пр.	Єв. 3	Теклі, первомучениці	Єв. 4
25 12 П Автонома, свмч.		Євфросинії, пр.	
26 13 В Корнилія Сотника, свмч.		✠ Івана Богослова, ап.	
27 14 С Воздвиження Чесного Хреста		Калістрата, мч.	
28 15 Ч Микити, вмч.		✠ Харитона, ісп.	
29 16 П Євфимії, вмч.		Киріяка, пр.	
30 17 С Софії, Віри, Надії, Любови, мч.		Григорія Вірменського, свмч.	

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1939 початок Другої світової війни
1. 1947 загинув владика Теодор Ромжа, єпископ закарпатців
2. 1938 в Ужгороді засновано Українську Націон. Оборону
3. 1941 в Дніпропетрівському закінчився марш Похідної Групи "Південь" під пров. З. Матли; розпочав діяти Провід ОУН Південного Краю під пров. Святослава Вовка
4. 1985 загинув у советському концтаборі Василь Стус
5. 911 договір кн. Олега Віщого з греками у Царгороді
6. 1672 гетьм. Петро Дорошенко здобув Кам'янець-Подільський
7. 1984 † патріарх УКЦ Йосиф Сліпий
7. 1656 "Трактат вічної приязні" Хмельницьк. з Ю. П. Ракочі
7. 1921 загинули Віра Бабенко і 62 повстанці
7. 1962 † письменник і поет Тодось Осьмачка
9. 957 відвідини вел. кн. Ольги в Царгороді
9. 1769 * Іван Котляревський, письменник і поет
9. 1944 польсько-російський договір про виселення лемків
12. 1903 відкриття в Полтаві пам'ятника І. Котляревському
12. 1947 прихід першого відділу УПА в Зах. Німеччину
12. 1887 * Лесь Курбас, творець модерного театру
15. 1907 † драматург Карпенко-Карий (Іван Тобілевич)
15. 1941 Гестапо виарештувало тисячі націоналістів
16. 1658 договір з Польщею у Гадячі
17. 1864 * видатний письменник Михайло Коцюбинський
17. 1945 загинув Олександр Бусел, член Проводу ОУН
19. 1676 Москва заслала гетьм. П. Дорошенка на Сибір
19. 1929 * літ. критик і поет Іван Світличний
20. 1655 гетьм. Б. Хмельницький розбив поляків під Городком
20. 1947 загинув у бою з поляками Ярослав Старух. чл. Пр. ОУН
21. 1944 † диригент і композитор Олександр Кошиць
22. 1709 у Бендерах помер гетьман Іван Мазепа
22. 1918 у Києві відкрито український університет
23. 1648 Б. Хмельницький розгромив поляків під Пилявцями
23. 1872 * Соломія Крушельницька
25. 1921 невдалий атентат С. Федака на Пілсудського у Львові
29. 1866 * історик Мих. Грушевський, голова Укр. Центр. Ради
30. 1930 поляки замордували сотн. Ю. Головінського, КК УВО
30. 1930 польська "пацифікація", багато забитих і ранених
30. 1945 перемога УПА ком. Яструба над больш. під Угневом

ЖОВТЕНЬ

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліянський

григоріянський

1 18 Н	15 п. ЗІСЛАННЯ Євменія, пр.	Гл. 6 Єв. 4	16 п. ЗІСЛАННЯ Покров П. Б.	Гл. 7 Єв. 5
2 19 П	Трохима, Саватія, мч.		Кипріяна, свмч., Юстини, мч.	
3 20 В	Євстагія (Остапа), мч.		Діонісія, свмч.	
4 21 С	Кондрата, ап.		Єротея, свмч., Франціска Асж.	
5 22 Ч	Фоки, свмч., Йони, прор.		Харитини, мч.	
6 23 П	Зачаття Івана Христителя		✧ Томи, ап.	
7 24 С	Теклі, первомучениці		Сергія і Вакха, мч.	
8 25 Н	16 п. ЗІСЛАННЯ Євфросинії, пр.	Гл. 7 Єв. 5	17 п. ЗІСЛАННЯ Пелагії, пр.	Гл. 8 Єв. 6
9 26 П	✧ Івана Богослова, ап.		✧ Якова Алфеева, ап.	
10 27 В	Калістрата, мч.		Євлампія, Євламπίї, мч.	
11 28 С	✧ Харитона, ісп.		Филипа, ап., диякона	
12 29 Ч	Киріяка, пр.		Прова й ін. мч., Косми, пр.	
13 30 П	Григорія Вірменського, свмч.		Карпа, Папіли, мч.	
14 1 С	Покров Пресв. Богород.		Параскеви, пр., Назарія, мч.	
15 2 Н	17 п. ЗІСЛАННЯ Кипріяна, свмч.	Гл. 8 Єв. 6	18 п. ЗІСЛАННЯ Євтимія, пр.	Гл. 1 Єв. 7
16 3 П	Діонісія, свмч.		Лонгіна Сотника, мч.	
17 4 В	Єротея, свмч., Франціска Асж.		Осії, прор., Андрія Крит., прмч.	
18 5 С	Харитини, мч.		✧ Луки, ап. і єван.	
19 6 Ч	✧ Томи, ап.		Йоїла, прор., Уара, мч.	
20 7 П	Сергія і Вакха, мч.		Артемія, вмч.	
21 8 С	Пелагії, пр.		Іларіона Вел., пр.	
22 9 Н	18 п. ЗІСЛАННЯ ✧ Якова Алфеева, ап.	Гл. 1 Єв. 7	19 п. ЗІСЛАННЯ Аверкія, свт.	Гл. 2 Єв. 8
23 10 П	Євлампія, Євламπίї, мч.		Якова, ап., брата Господнього	
24 11 В	Филипа, ап., диякона		Арети й ін., мч.	
25 12 С	Прова й ін. мч., Косми, пр.		Маркіяна й Мартирія, мч.	
26 13 Ч	Карпа, Папіли, мч.		✧ Димитрія Мироточця, вмч.	
27 14 П	Параскеви, пр., Назарія, мч.		Нестора, мч., Капітолїни, мч.	
28 15 С	Євтимія, пр., Лукіяна, прмч.		Терентія і Неонїли, мч.	
29 16 Н	ХРИСТА ЦАРЯ Лонгіна Сотника, мч.	Гл. 2 Єв. 8	ХРИСТА ЦАРЯ Анастасії, прмч.	Гл. 3 Єв. 9
30 17 П	Осії, прор., Андрія Крит., прмч.		Зиновія і Зиновїї, мч.	
31 18 В	✧ Луки, ап. і єван.		Стахія, Амплія, ап.	

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1187 † кн. Ярослав Осмомисл, поширив державу по Дунай
1. 1665 Петра Дорошенка обрано гетьманом Правоб. України
1. 1727 Данила Апостола обрано на гетьм. Лівобер. України
1. 1929 масові арешти членів і симпатиків СВУ
3. 1078 на Нежатій Ниві б. Чернігова загинув вел. кн. Ізяслав
3. 1953 † публіцист Юліян Вассиян
4. 1891 * поет Юрій Клен
5. 1909 * поет Богдан-Ігор Антонич
7. 1253 коронація кн. Данила в Дорогичині
8. 1862 † кубанський письменник і отаман Яків Кухаренко
8. 1938 загинув в ГУЛАГ Гнат Хоткевич
10. 1621 перемога П. Сагайдачного над турками під Хотиним
10. 1893 † видатний байкар Леонід Глібів
11. 1968 † маляр Никифор із Криниці
13. 1948 † поет, письменник і публіцист Леонід Мосендз
14. 1942 за наказом ОУН оформлено 1-ий відділ УПА під ком. Сергія Качинського- "Осипа"; Свято УПА
- 14-22. 1921 в Києві відбувся Всеукраїнський Собор УАПЦ
15. 1959 больш. агент Б. Сташинський вбив голову Пров. ОУН Степана Бандеру, а 12. 10. 1957, він вбив д-р Л. Ребета
15. 1942 Лесь Курбас убитий в концт. таборі
- 16-20. 1596 на Соборі у Бересті проголошено церковну унію
16. 1876 * Сергій Єфремов, голова СВУ, загинув 1937 р.
- 16-20. 1917 Всеукр. з'їзд Вільного Козацтва в Чигирині
19. 1918 Створено Українську Нац. Раду у Львові
- 19-21. 1947 москалі вивезли 150,000 українців на Сибір
19. 1962 суд у Карльсруе засудив Б. Сташинського, який з наказу Москви вбив С. Бандеру і Л. Ребета
21. 1921 В. Липківський висвячений на митрополита УАПЦ
21. 1933 М. Лемик вик. атентат у російськ. консуляті у Львові
22. 1953 † митрополит УАПЦ Полікарп
24. 1955 договір АБН (Я. Стецько) з Китаєм (Ку Ченг Канг)
29. 1794 † філософ Григорій Сковорода
30. 1947 † поет і літературозн. Юрій Клен (Освальд Бурггардт)
- 1949 Звернення Воюючої України до української еміграції

Листопад

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. Дні юліянський

григоріанський

1 19 С	Йоїла, прор., Уара, мч.			Косми і Дам'яна, чуд.
2 20 Ч	Артемія, вмч.			Акиндіна, Пигасія й ін., мч.
3 21 П	Іларіона Вел., пр.			Акепсима, Йосифа, мч.
4 22 С	Аверкія, свт.			Йоанікія, пр., Ермея, мч.
5 23 Н	20 п. ЗІСЛАННЯ Якова, ап., брата Господ. Єв. 9	Гл. 3		21 п. ЗІСЛАННЯ Галактіона, мч. Єв. 10
6 24 П	Арети й ін., мч.			Павла, ісп.
7 25 В	Маркіяна й Мартирія, мч.			33 мучеників, Лазаря, пр.
8 26 С	✠ Димитрія Мироточця , вмч.			Собор Арх. Михаїла
9 27 Ч	Нестора, мч., Капітоліни, мч.			Матрони, Теоктисти, пр.
10 28 П	Терентія і Неоніли, мч.			Ераста, Олімпа й інших апос.
11 29 С	Анастасії, прмч., Аврамія, пр.			Теодора Студ., ісп.
12 30 Н	21 п. ЗІСЛАННЯ Зиновія і Зиновії, мч. Єв. 10	Гл. 4		22 п. ЗІСЛАННЯ ✠ Йосафата , свмч. Єв. 11
13 31 П	Стахія, Амплія, ап.			✠ Івана Золотоустого, свт.
14 1 В	Косми і Дам'яна, чуд.			✠ Филипа, ап.
15 2 С	Акиндіна, Пигасія й ін., мч.			Гурія, Самона, ісп. (Пилипівка)
16 3 Ч	Акепсима, Йосифа, мч.			✠ Матея, ап. і єван.
17 4 П	Йоанікія, пр., Ермея, мч.			Григорія Неокесарії, свт.
18 5 С	Галактіона, Епістими, мч.			Платона й Романа, мч.
19 6 Н	22 п. ЗІСЛАННЯ Павла, ісп. Єв. 11	Гл. 5		23 п. ЗІСЛАННЯ Авдія, прор. Єв. 1
20 7 П	33 мучеників, Лазаря, пр.			Григорія, пр., Прокла, свт.
21 8 В	Собор Арх. Михаїла			Вхід у храм П. Б.
22 9 С	Матрони, Теоктисти, пр.			Филимона й ін., ап.
23 10 Ч	Ераста, Олімпа й інших апос.			Амфілохія і Григорія, свт.
24 11 П	Теодора Студ., ісп.			Катерини, Меркурія, вмч.
25 12 С	✠ Йосафата , свмч.			Климентя, папи, свмч.
26 13 Н	23 п. ЗІСЛАННЯ ✠ Івана Золотоустого, свт. Єв. 1	Гл. 6		24 п. ЗІСЛАННЯ Аліпія, пр. Єв. 2
27 14 П	✠ Филипа, ап.			Якова Перс., вмч., Паладія, пр.
28 15 В	Гурія, Самона, ісп. (Пилипівка)			Стефана Нового, прмч.
29 16 С	✠ Матея, ап. і єван.			Парамона, Філумена, мч.
30 17 Ч	Григорія Неокесарії, свт.			✠ Андрія Первозванного, ап.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1918 Листопадовий чин. Українські війська зайняли Львів
1. 1889 * письменник гуморист Остап Вишня
1. 1944 Хрущовська офенз. пр. УПА, згинув ген. ЧА Федоров
1. 1944 † у Львові митрополит Андрій Шептицький
1. 1964 † полк. Андрій Мельник
2. 1917 розпочався в Києві Всеукраїнський Військовий З'їзд
- 3-7. 1927 Конференція Українських Націоналістів покликала Провід Укр. Націоналістів очолений Є. Коновальцем
3. 1941 москалі зруйнув. Успенську церкву Печерської Лаври
4. 1921 розпочався II Зимовий похід під ком. Ю. Тютюнника
5. 1968 в Києві самоспалився Василь Макух вимагаючи вільної України
6. 1912 † композитор Микола Лисенко
6. 1918 Кр. Ком. ЗУНР на Буковину перебр. владу в Чернівцях
9. 1918 встановлено Державний Секретаріат ЗУНР
9. 1949 загинув Степан Хрін, команд. відтинку УПА "Маківка"
10. 1709 москалі зруйнували гетьманську столицю Батурин
14. 1918 створено Директорію УНР
14. 1918 у Києві засновано Українську Академію Наук
15. 1879 * поет Григорій Чупринка
- 16-19. 1967 I Світовий Конгрес Вільних Українців у Нью-Йорку
18. 1918 бій під Мотовилівкою
19. 1698 † гетьман Петро Дорошенко
20. 1917 III Універсал УЦРади; створення УНРеспубліки
20. 1918 розпочалася друга большевицька інвазія України
20. 1919 денік. повіс. кубанського політ. о. Олексу Кулабухова
- 21-23. 1943 I Конференція поневол. Росією народів дала початок Антибольшевицькому Бльокові Народів (АБН)
23. 1873 † історик Мих. Максимович, ректор Київськ. унів.
23. 1921 большев. розстріляли 359 укр. полон. вояків п. Базаром
24. 1934 † на засланні історик Михайло Грушевський
25. 1838 * Іван Нечуй-Левицький
27. 1937 † митрополит Василь Липківський
розстріляний у Лук'янівській тюрмі (Київ).
27. 1943 вел. битва УПА з 2 нім. дивізіями в Чорному лісі
28. 1950 загинув О. Дяків-Горновий, пров. ОУН на Львівщині
28. 1970 у Києві москалі замордували Аллу Горську
- 1932 росіяни вивезли на Сибір 30,000 українців із Полтавської Станиці на Кубані

Грудень

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні юліянський

григоріянський

1 18 П	Платона й Романа, мч.		Наума, прор.	
2 19 С	Авдія, прор., Варлаама, мч.		Авакума, прор.	
3 20 Н	24 п. ЗІСЛАННЯ Григорія, пр.	Гл. 7 Єв. 2	25 п. ЗІСЛАННЯ Софонії, прор.	Гл. 8 Єв. 3
4 21 П	Вхід у храм П. Б.		Варвари, вмч., Ів. Дамаск., пр.	
5 22 В	Филимона й ін., ап.		✽ Сави Освященного, пр.	
6 23 С	Амфілохія і Григорія, свт.		✽ Миколая Чудоть., свт.	
7 24 Ч	Катерини, Меркурія, вмч.		Амвросія, свт.	
8 25 П	Климента, папи, свмч.		Патапія, пр.	
9 26 С	Аліпія, пр.		Непорочне Зачаття	
10 27 Н	25 п. ЗІСЛАННЯ Якова Перс., вмч.	Гл. 8 Єв. 3	26 п. ЗІСЛАННЯ Мини, Єрмогена, мч.	Гл. 1 Єв. 4
11 28 П	Стефана Нового, прмч.		Даниїла Стовпника, пр.	
12 29 В	Парамона, Філумена, мч.		Спиридона, свт.	
13 30 С	✽ Андрія Первозванного, ап.		✽ Євстратія, Ореста, мч.	
14 1 Ч	Наума, прор.		Тирса, Левкія й ін., мч.	
15 2 П	Авакума, прор.		Елевтерія, свмч., Павла, пр.	
16 3 С	Софонії, прор.		Агея, прор.	
17 4 Н	26 п. ЗІСЛАННЯ Варвари, вмч.	Гл. 1 Єв. 4	НЕД. ПРАОТЦІВ Даниїла й Ананії, прор.	Гл. 2 Єв. 5
18 5 П	✽ Сави Освященного, пр.		Севастіяна і вояків., мч.	
19 6 В	✽ Миколая Чудоть., свт.		Боніфатія, мч.	
20 7 С	Амвросія, свт.		Ігнатія Богоносця, свмч.	
21 8 Ч	Патапія, пр.		Юліяни, мч.	
22 9 П	Непорочне Зачаття		Анастасії, вмч.	
23 10 С	Мини, Єрмогена, мч.		10 мучеників у Криті	
24 11 Н	НЕД. ПРАОТЦІВ Даниїла Стовпника, пр.	Гл. 2 Єв. 5	Пер. РІЗДВОМ Навечір'я Різдва Христ.	Гл. 3 Єв. 6
25 12 П	Спиридона, свт.		РІЗДВО ХРИСТОВЕ	
26 13 В	✽ Євстратія, Ореста, мч.		Собор Пресв. Богород.	
27 14 С	Тирса, Левкія й ін., мч.		Стефана, первомуч.	
28 15 Ч	Елевтерія, свмч., Павла, пр.		Мучеників у Нікомидії	
29 16 П	Агея, прор.		Дітей, убитих у Вифлеємі	
30 17 С	Даниїла й Ананії, прор.		Анісії, мч., Зотика, пр.	
31 18 Н	Пер. РІЗДВОМ Севастіяна і вояків, мч.	Гл. 3 Єв. 6	По РІЗДВІ Меланії Римлянки, пр.	Гл. 4 Єв. 7

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1991 в Україні відбувся референдум, на якому 92% населення висловилося за незалежність України
2. 1919 поч. І Зим. походу ген.-полк М. Омеляновича-Павленка
3. 1722 * філософ Григорій Сковорода
4. 1803 † на Соловках ост. кош. Зап. Січі — П. Кальнишевський
7. 1936 † письменник Василь Стефаник
8. 1868 у Львові засновано товариство "Просвіта"
9. 1963 * Борис Грінченко
11. 1891 † учений-лінгвіст Олександр Потебня
13. 1963 † поет Василь Симоненко
- 14-16. 1917 І Всеукраїнський робітничий з'їзд у Києві
14. 1840 * Михайло Старицький
14. 1942 Гестапо замордувало у Львові Івана Климова-Легенду, крайового провідника ОУН (1939-41)
15. 1934 большевики розстріляли у Києві 28 українців (О. Влизько, Д. Фальківський, Гр. Косинка і ін.)
15. 1948 почав виходити "Гомін України" в Торонті
16. 1673 битва козаків Павлюка і Гуни з поляк. під Кумейками
- 16-23. 1961 судилище над 20 членами Укр. Нац. Комітету
17. 1917 ультим. Леніна УЦРаді; поч. больш. інвазії України
17. 1939 розстріляли КГБ-істи поета М. Драй-Хмару
17. 1944 б. Стрілиськ Нових загинув майор Дм. Карпенко-Яструб, командир чужонаціональних частин в УПА
19. 1240 Батий зруйнував Київ
19. 1870 † композитор Михайло Вербицький
19. 1918 Директорія УНР перебр. владу від П. Скоропадського
19. 1945 загинули в ЧССР Дм. Маївський, чл. Проводу ОУН, і ген. Дм. Грицай-Перебийніс, шеф штабу УПА
20. 1616 в Києві видрукувано першу книжку "Часослов"
21. 1930 † історик і публіцист Степан Томашівський
21. 1764 Катерина II зліквідувала гетьманську державу
21. 1944 загинув ген. секр. інформ. УГВР Й. Позичанюк-Шугай
23. 1873 у Львові засновано Наукове Тов. ім. Шевченка
23. 1932 героїчна смерть членів УВО-ОУН Біласа і Данилишина
26. 1918 постала Рада Нар. Мін. УНР, очолена Вол. Чехівським
29. 1723 † в тюрмі в Петербурзі наказн. гет. Павло Полуботок
31. 1637 у Варшаві закатовано провідника козацького повстання Павлюка (Павла Бута)

... Дніпро впадає в Понтіійське море
трьома ширлами; море це зовуть Руським.
Повіля нього ж учив святий апостол Андрій,
брат Петрів.

Як ото говорили, коли Андрій учив
у Синоні і прийшов у (город) Корсунь
він довідався, що од Корсуня близько єсть
Дніпрове. І захотів він піти в Рим,
і прибув в єсть Дніпрове, і звідти рушив
по Дніпру вгору, і за приреченням Божим
прийшов і став під горами на березі.

А на другий день, уставши,
сказав він ученикам своїм, які були з ним:
"Багитє ви гори сі?"

Так от, на сих горах возсіяє Благодать Божя,
і буде город великий,
і церков багато воздвигне Бог".

І зійшов він на гори сі, і благословив їх,
і поставив хреста.

І поклонившись Богу, він спустився з гори сеї,
де опісля постав Київ,
і рушив по Дніпру вгору....

("Літопис руський")

АНДРІЙ ПЕРВОЗВАНИЙ НА КИЇВСЬКИХ ГОРАХ

Всеволод Ткаченко
Київ

*Вже німбом здіймався світанок багряний,
Коли від Дніпра через зелень дібров
На пагорби давні неквапом зійшов
Апостол Андрій Первозванний*

*І мовив до учнів: "Братове, агов!
Ви бачите гори? На них християни
Собі дивний город зведуть нездоланний,
Де Бог набудує багато церков".*

*Він благословляє ці дикі простори,
На них водрузивши свого хреста,
Від сну пробудивши яруги та гори.*

*До Новгород-Сіверська крізь болота
Він далі триматиме шлях свій суворий,
Мов сонце, підносячи вчення Христа.*

“Ніхто твоїх не заперечить прав”

(Микола ЗЕРОВ)

*Ще й сліду не було Московщини – Росії,
Коли ти стільки мав святинь, церков, спокус,
Створивши Київську могутню Русь
Під співц голосні й звияжні літургії.*

*“Окраса Греції, суперник Візантії” –
Писали так тоді й передавали з вуст.
І щиро русичів благословляв Ісус
В Золотоверхому, і в Лаврі, і в Софії.*

*Не призабулась і легенда нам стара
Про те, як Щек, Хорив і Либідь, їх сестра,
Наймення братове дали тобі в рочисто.*

*А ти, розкинувшись на пагорбах Дніпра,
Під сонцем банями сіяєш золотисто,
Апостол-граде наш, преславне Вічне Місто.*

РІК 2000 ТА ПРИЙШОВ СИН БОЖИЙ НА ЗЕМЛЮ УКРАЇНСЬКУ

Треки сказали: Не хочемо царя, бажаємо бути вільні і рівні. І стали греки просвічені більш усіх народів. І пішли від них науки й мистецтва і знання, що їх тепер маємо. А сталося це тому, що не було у них царів.

Але греки не зазнали правдивої свободи. Бо, хоч і відріклись земних царів, проте не пізнали небесного Володаря й видумували собі богів. Тим-то й половини не досягнули з того, що могли довершити, якби, за відсутністю богів, пізнали небесного Бога.

Бо хоч і багато говорили греки про свободу, не всі вони були вільні, а тільки одна частина народу, більшість же були невольниками. Царів у них не було, зате було багато можновладців, а це те ж саме, що багато царенят.

І покарав їх Господь: боролись вони між собою і попали в неволю — спершу до македонців, а тоді до римлян. Отака Господня кара на рід людський: найбільш просвічена його частина попала в неволю до римських панів, опісля ж до римського імператора.

І став римський кесар царем над народами і сам найменував себе богом...

Та прийшов Син Божий на землю, щоб відкрити людям істину, і щоб ця істина визволила людський рід. Пролляв свою кров Христос за волю людини та воскрес у третій день і став володарем неба і землі. Ученики його, бідні рибалки, розійшлись по світу і проповідували правду і свободу.

("Книги битія українського народу")

Хрещення Володимирове вважається третім у вітчизняних літописах; перше введене в них за апостольських днів, благовістям Андрія Первозванного, що був приплив кораблем з Чорного моря і рікою Дніпром до тієї київської гори, що й по заснуванню міста Києва завжди звалась Андрієвою горою, і що на ній опісля збудовано в ім'я його церкви...

Друге хрещення України перевела Володимирова бабуня, велика київська княгиня Ольга, що сама охрестилась у Царгороді й назвали її після хрещення Оленою.

В році 988 після Христового Різдва, вирушивши з військом до приморського міста Херсону, хрестився там Володимир і побрався з грецькою царівною Анною. Повернувшись до Києва, хрестив родину і весь свій нарід. Перед хрещенням же нарід мав рідну віру і, визнаючи єдиного Бога Вседержителя, вважав його символом і місцем сонце, а знаряддям гніву грім, або перун.

(“Історія Русів”)

* * *

*...“Колись недаром Первозванний
Зорю землі Твоїй прорік”.*

(Микола Філянський)

Хе хотіла Україна йти слідом за іншими язиками світу, а держалась Божого закону. І всякий чужосторонець, заїхавши в Україну, дивувався, що ні в одній країні світу так щиро не моляться Богу, ніде чоловік не любив так своєї жінки, а діти свої батьків.

Коли прийшло горе в Україну, тоді появились там братства, так як було між першими християнами. Усі, записуючись у братства, ставали рівними, чи це був пан, а чи мужик, і називались братами. Нехай бачать у світі, що в Україні справжня віра, що там не місце для ідолів, ані всіляких ересей...

І хоч завоювали Україну, проте голос народу не затих. І встане Україна зі своєї могили і знову озветься на цілий світ. І не залишиться більш ні царя, ні царевича, ні царівни, ні князя, ні графа, ні герцога, ні пана, ні хлопа, а буде незалежна держава в колі вільних народів.

Тоді скажуть усі язики, показуючи рукою на те місце, де на мапі буде позначена Україна: От камінь, який відкинули будівельники, а він став наріжним каменем будівлі.

(“Книги битія українського народу”)

АНДРІЙ ПЕРВОЗВАННИЙ

Роман Кухар — Р. Володимир
ЗСА

— У своїй молитві, — продовжав Андрій, — Ісус приносить хвалу своєму небесному Отцеві, віддається в усьому Його всемогутній волі і просить для всіх людей — рідних і чужих, друзів і недругів, Господніх благ — щоденної поживи, прощення гріхів, порятунку від нечистих спокус і спасення від посягів диявола. Це й нашою молитвою повсякденною повинно бути, — закликав Андрій, — тоді приготуємо собі й за життя вічне небесне царство, та й тут, на землі, з допомогою Христової молитви буде нам легше дотримуватись Божих законів — бути Його

вірними дітьми, шанувати батьків наших, любити ближніх, вистерігатися гріхів і, за ніщо у світі, не нищити Божого життя — людей, а то й тварин, без потреби та й нічого злого не робити іншим, що тільки нам не миле. Таким чином, проживемо, як годиться Божій людині, на цьому світі.

Трудно було Андрієві дати задовільну відповідь на оживлені запити, в роді — а що ж діяти, коли вороги на нас наважили, нападають, погубити хочуть?

— Кожному годиться боронити свого життя й життя рідних, — повчав Андрій, додаючи, — адже й мовив Ісус: "Найбільша це любов, коли хто покладе своє життя за друзів своїх" — в обороні їх, свого народу, віри Божої і правди на світі. Одна справа — оборона життя, що вимагає боротьби з конечности, а друга — напад із наміром убивства, в жадобі наживи, грабунку чужої власности, не своєї землі, а то й помсти. Бережіться перед таким гріхом, мої любі діти!

Де ж, Господи, надія на здійснення Твоїх законів, на універсальну справедливість і праведний, сумлінний людський провід у цьому дочасному, занепалому світі?

У своєму невідрадді і тривожному знепокоєнні мимохідь повертається духовий зір Андрія на оцей гостинний нарід дніпровських мирян, щирий душею й серцем, щедрий, нелукавий, між яким він саме й опи-

нився. Господи! А де ж інакше, як не тут, на тому непочатому терені для прийдешньої Христової правди, шукати відродження людини, вселення в неї Твого безсмертного духа, що кликатиме за собою цілі покоління здійснити Твою правду на землі? Де ж бо, зрештою, шукати в широкому світі ґрунту для гідного покликання людини? Куди не повернутись, усюди зіпсуття, безправ'я, лож, та ж пережив я всього того доволі на своїх мандрівних стежках зі сходу на захід. Ніде чистоти звичаїв, законности, перемоги правди не подибував у цілому пройденному світі...

Надія на цю землю... Тут тільки, і ніде більше, либонь, на цьому врожайному терені ще не знищено зародків і духовних урожаїв, що повинні б у майбутньому воплотитись світлими ділами — плодами Твоєї Божої ласки і благодаті для спасення всього людства. Господи Боже, благослови цю щедрю землю й поклич її добрячих дітей до здійснювання Твоєї волі!

Втомившись довкілним розгомоном, Андрій вирішив залишити городський майдан і його невтишне базарище. Ні, пробігало вперто в його гадках, — не тут, на міжнародній торговиці — отій міліні світового життя, кільчатиметься зерно Господнього духа, а ось там — на тих вершинах над Дніпром, там розростатись майбутньому городові, сповнятись чистим, вершинним повітрям, спинатись його громадянам по твердих стежках, у напрямку небесних хоромів!

У пізні надвечір'я покидав Андрій низове ядро города — Поділ, — аби на час поспіти. Тим же шляхом яким і попав сюди, почимчикував Андрій вверх, до запам'ятої господи земляка свого супровідника, Гната.

— Тут пішки скоріш пройдеш, як підводою по дощі, — зауважив Гнат, — але ж кому шлях невідомий, то й заблукатись можна в тих лісових мокряках.

— Сонце ще не високо, варто б надріччя по цей бік з дітьми Ярієвими провідати, ще заки повернемось додому. Там, кажуть, коріння вашого народу; цікаво було б придивитись, що ще залишилось із тих первісних стоянок попередників вашого хліборобського роду. Гей, братіку Гнате, постривайте — одне, бачу, й якась показна оселя розкинулась. Рівно, біліючи, стоять хати, сади довкола, на полях засіви хвилюють, колодязь серед села, тополі аж до отих холмів підходять — що це за місцевина така мала б бути?

І Андрій почав напружено туди вдивлятись.

— О, ви про оту біля самого виходу яру, здовж горбовини, що височить над Подолом. Та ж це й одна з тих, про яку ви мову завели. На тому місці, відомо, колись була й одна з тих первісних стоянок із сивих давніх часів, куди вже й людська пам'ять не сягає. Мало що й залишилось від неї, хіба глиняний посуд з отими хвилястими оздобами, а зде-

більш череп'я, що ним діти граються. Тепер же доводиться місцевим кращою рибалчиною оселею.

"Та й схожа вона на наш Капернаум над Галілейським озером", — промкнуло гадками Андрія, а вголос додав: — тут багато у вас таких?

— На старинні селища того роду й частіше подибаєте, особливо ж над довколишніми річками, — підтвердив Гнат, — а їх скрізь чимало, ось Глибочиця, Либедь, Киянка, які б іще, Клов, Хрещатик... Так, отче Андрію, всюди тут споконвіку наш рід сліди позалишав. Відомо, що й за троянської війни тут пращурі наші розжились, своїм хліборобством пильно займаючись.

— О, то ще з таких давніх-давен ваш рід виводиться? — задивувався Андрій, — а як же мало світові про те відомо!

— Що ж, у світі цікавляться лиш тим, з ким поблизу живуть, від кого користь мають, а то й ким опановані, — зауважив Гнат, — ми ж від усіх лісами, горами й морями відмежовані, народ ми не користолоубний, на чуже не посягаємо та й над ніким не любимо панувати. Нас візантійці трохи знають, та й то варварами, то скитами прозивають, хоч ми ні одне ні друге.

— А скити кочові вас не турбують, данини сплачувати не неволять?

— Що ж, правда ваша, турбують, та й дуже, ще й як з усіх боків на нас наседають! Декуди й дань приносять цьому й тому ханові тієї мандрівної пошести. Ми проти того, вільними себе вважаємо, чола перед ніким не хилимо. Тільки ж частенько відстоювати мусимо рідну землю від постійних зазіхань різних займанців.

— Здорові були, отче Андрію! А чи не візьмете й нас на спільне мандрування?

Ладійка і Сокіл якстій вияснили своєму вчителеві, що гурт напрошується послухати його наук.

— Погодитесь, отче Андрію, щоб і вони супроводили вас?

Андрієве обличчя засяло радісним почуттям.

— От і гаразд. Та й чому ж би ні? Я ж від душі радію, коли є охочі на Боже слово, та ще й така добра воля в цих молодих серцях! Будьте ж моїми першими юними учениками, всі ви отут, дорогі дівчата й юнаки! Нехай Господь благословить вас на добрі діла! То й підемо в дорогу.

Так і попростували гуртом уперед наддніпровськими лісовими проходами. А ліс прибрався у щопишніші весняні шати, пташки на всі голоси виспівували свою осанну Творцеві, дзюрчання струмка перемішувалось із шелестом гілок і листя, довкільний пошум зеленої діброви супроводив лагідні слова надхненного апостола.

— Возлюбив Господь Бог наш цей світ так дуже, — повів мову Андрій, — що вислав свого єдиного Сина підтримати людство на дусі, вказати йому правильний шлях на гірких безпуттях і манівцях життя,

загріти своєю любов'ю і просвітити уми Божою мудрістю — одною, непідкупною, вічною Його правдою. А що ж, юні друзі, слідкуєте за мною? — й затримався у своїй мові Андрій.

— Хто він такий, цей Син Божий, отче Андрію? — впало питання з гурта.

— Ісус Христос — на ім'я Йому, смиренний як оте ягня, міцний духом, як античний богатир Геракл, милосердний до всіх, як добряча мати, дбайливий за добро дорученої Йому пастви, як рідний батько. ...

— В чому ж вона заключається, ота Христова віра, чим різна від інших? — несміливо прорвався дівочий голос у гармонійний гомін природи.

— В любові до всіх людей, у прощенні собі взаємних провин, у добрій волі жити в мирі і згоді між собою, — заявив Андрій. — Яка б там і віра в широкому світі не була, коли не вчить любови й пошани до життя, а ненависть до супротивників, заклики до пімсти, брань і міжусобиці — її погінною силою, не від Бога така віра, а від диявола й його висланника між людьми — Сатани. Істинно, кажу вам, Ісус Христос — єдиний, несхибний провідник людини в житті, що й сам не зблудить і доведе своїх вірних до світлої мети, до Господа.

— І як же було далі з Ісусом? — нарешті встрянув з нетерплячим запитом один з юнаків. Прудкий вітерець зверху обдав дрібним леготом громадку слухачів і на його буйних крилах пронісся піднесено Андрієв голос:

— Не прийняли Христового проводу бутні фарисеї, що на свій лад і особисту користь намагались толкувати Божу волю. Відкинули Його науку любови ближнього, оклеветали Його серед юдейського народу, донесли римському намісникові, що Ісус ворохобить проти кесаря його підданих, потягли насильно нашого Спасителя на суд. ...

— І як вирішили на суді? Засудили Ісуса? — не втерпіла одна з дівчат, жалісно видавила з себе запит. ...

Крізь попронизувану денним світлом стіну узлісся заблисло нараз срібло сонця в дзеркалі широкого водного плеса і водночас донісся гучний шум дніпровської течії, що заглушив дальші згуки Андрієвої розповіді.

— І засудили Ісуса на смерть? — знепокоєно домагалися з гурта.

— За нас усіх віддав своє життя Спаситель світу, але насправді не помер Він, а на третій день після розп'яття на хресті воскрес і Його безсмертний дух живе й досі між нами й житиме повік, — заключив Андрій.

В гурті заметушились, зворушену молодь огорнуло не то збентеження, не то острах, та поки дійшло до дальших питань і вияснень, перед очима всіх виріс на цілу свою ширинь могутній велетень — Дніпро-Славутиця.

Лиш охнула молодь, а Андрій, з широко розкритими очима мовчки й довго з подивом у прохід річища вдивлявся.

Тоді, звівши вгору зір на високі навколишні наддніпровські знесення, повернувся до своїх учеників і голосно проказав:

— Чи бачите ці гори, онде? На них засяє ласка Божа, там поширяться величний город і Бог побудує в ньому багато свої храмів. По всій країні й далеко поза неї полине звідси слава Господа Бога нашого й Сина Божого, Ісуса Христа.

Приявні довго прислухались до пророцтва апостола Андрія, ніхто й слова вимовити не відважився, від одуховленого виразу обличчя свого вчителя не могли й очей відвести.

Перегода рішив Андрій пробратись усім разом на ті вершини, а вийшовши згодом на сам верх, продовжав навчати:

— Це й наша перша церква отут, під відкритим склепінням небес, — урочисто звідомляв юних своїх послідовників.

Опісля спорудив Андрій з порозкиданого бурею галуззя хрест, поблагословив ним усе розлоге довкілля, увіткнув його у щілину кам'янистого ґрунту, клякнув і почав уголос молитися Богові.

Ученики й собі стали навколішки, повторяючи за Андрієм, слово за словом, рядки його молитви. Наприкінці розвів Андрій широко руки і, звівши очі до неба, глибоко з чуттям мовив:

— Дай, о Господи, щоб тут розрісся новий Київ, аби став непохитно Твій вітвар тут і щоб утвердилось Твоє велике святе ім'я в цьому ж Божому городі й по всьому світу, на віки вічні!

*(З історичної повісти "Андрій Первозванний",
Буенос Аїрес: В-во Юліана Середяка, 1984. ст. 99-113)*

МИТРОПОЛИТ УАПЦ ВАСИЛЬ ЛИПКІВСЬКИЙ:

Сьогоднішній день є велике свято для нашої Української Церкви, бо сьогодні, разом з пам'яттю великого князя Київського Володимира, ми святкуємо і хрещення Руси, а Руссю називались тоді українці. Світло Христової віри в Україні засвічено було ще св. ап. Андрієм, який, як каже переказ, з благовістям Христової віри дійшов аж до гір, на яких заснувалось місто Київ, благословив ці гори і сказав, що на них засяє благодать Божа.

Один св. Отець сказав: "Душа людини по природі — християнська". Це найбільше хочеться сказати про душу українського народу. Він, наче перебуваючи в темряві поганства, давно прагнув до світла Христового і тільки чекав на заклик до нього. А прийнявши християнство, український народ зразу підніс своє християнське життя на високий ступінь розвитку.

* * *

Народ наш, правда, дуже благодушно поєднував і освітлював Христовим світлом і звичаї свого поганського життя...

Світле, ясне небо розквіту християнства над нашим народом скоро стали заволікати темні хмари. От повіяв вітер зі сходу і нагнав чорну хмару татарів...

От повіяв вітер з заходу, нагнав хмару польського панування...

Повіяв нарешті вітер з півночі, — до останніх часів він своїм холодом виснажував нашу українську душу, навіть під гаслом православ'я, насипав на нас великі гори свого російщення...

Любі брати і сестри! Ми тепер відновляємо свою рідну вільну Українську Церкву, ми тепер відновляємо ту будівлю, яку на протязі минулого життя нашого народу кілька разів було вже знесено противними вітрами. Але ґрунт, але підвалина нашого рідного життя, нашої віри, яку закладено було ще за часів князя Володимира хрещенням нашого народу, остається твердим, непохитним, і поки цей ґрунт твердий, непохитний, ми віримо, що наш народ таки збудує на ньому такий будинок свого рідного, вільного життя, що хочби і "дощ пішов і розлилися ріки і повіяли вітри і налягли на той будинок, він уже не впаде" (Мат. 7, 25).

Будемо ж тепер зокрема зміцнити свій предковичний, непохитний ґрунт — нашу православну віру, нашу Українську Церкву, будемо ґуртуватись коло неї, щиро будувати її, щоб наше рідне життя не

відійшло від світла Христового до темряви поганства і безвірства, разом з тим і остаточної загибелі.

А ти, св. княже Володимире, що молився на горі Київській за наш народ під час хрещення його, молися і тепер перед престолом Божим в цей тяжкий час його відродження, щоб зміцнилась тепер душа нашого народу Христовою вірою в своїй рідній Церкві — Амінь!

(Із "Заведення Христової Віри нашого народу і значення її для нашого народу". 1920-ті рр.)

ПАТРІАРХ УГКЦ ЙОСИФ СЛІПІЙ:

"Будьте свідками" Христа в Україні і на землях вашого вільного і невільного поселення, в усіх країнах вашого поселення, у в'язницях, в тюрмах і лагерах, аж до краю землі і до краю вашого земного життя! Будьте свідками на всіх континентах нашої бідної планети! Не посороміть землі української, землі ваших предків! Збережіть у своїх душах чисте-безпорочне ім'я своєї Святої Церкви! Не посороміть також свого власного українського імени, не забуваючи слів Христових: "Приклад бо дав я вам, щоб і ви так робили... Амінь, амінь глаголю вам: Не є раб більший Господа свого...; щасливі будете, коли так чинитимете" (Йо. 13,15-17)

* * *

І вас, мої Возлюблені діти, благаю: Ніколи не відкажіться від Патріархату своєї Страдної Церкви, ви ж живі, існуючі її діти! Своє благання до вас скріплюю на оцьому місці власною рукою в 1975 р. написаю "Торжественною Заявою", яку щераз повторяю:

"Бог створив людину і родину, Він є Творець також роду, племені і нації. Любов і прив'язання, якими зв'язана кожна чесна людська істота з своєю родиною, належить також її народіві і нації. Патріотизм і дбання про добро своєї нації вважались все за Богом дані обов'язки. Добро нації треба деколи боронити перед ворогами, чи внутрішніми чинниками, які в противному разі довели б до занедбання основних потреб народу. Та сама засада відноситься і до Церкви, а саме, що існує Богом даний обов'язок позитивно дбати про її добро, обов'язок і право боронити її проти будь кого, що спричинив би їй шкоду..."

* * *

Разом зі змаганнями за Повноту життя нашої Церкви на початках патріархального устрою тісно в'яжуться змагання за церковне з'єднання українського народу. Душевно радію, коли бачу, що хоч ще церковно нез'єдинені в одній Церкві сини і дочки Українського народу, з хрестами на своїх плечах вже з'єдинені в Христі і в Його терпіннях зближаються до себе, щоб привітати себе поцілунком миру й обнятися у братній любові! Висловлюючи цю радість, благаю вас усіх, а моє благання нехай буде моїм Заповітом: "Друг друга обіймім! Промовмо — Браття!" Ідіть слідами Сл. Б. Андрея, який ціле своє життя посвятив великій ідеї з'єднання християн, ставши благовісником єдності Христової Церкви! Ставайте всі в обороні прав Української Католицької Церкви, але бороніть права Української Православної Церкви, так само жорсткою знищеною чужим насиллям! Бороніть також інші християнські і релігійні громади на українській землі, всі бо вони позбавлені основної свободи сумління і визнання та всі терплять за свою віру в Єдиного Бога!

Найближчими нам по вірі і крові є наші православні брати. Нас єднає традиція рідного християнства, спільні церковні і народні звичаї, **спільна двотисячелітня культура!** Нас єднає спільне змагання за самобутність рідної Церкви, за її Повноту, якої видимим знаком буде єдиний Патріархат Української Церкви!

Всі ми, католики і православні, боремося за востання нашої Церкви і за її духовну силу в Україні і в країнах поселення наших вірних. І всі ми несемо важкий Господній хрест, ісповідуючи Христа! (Пор. Постанови Синоду — Благовісник, кн. 1-4, р. 1969, ст. 127).

Ото ж заповітую вам усім: Моліться, працюйте і боріться за збереження християнської душі кожної людини українського роду і за весь Український нарід і просіть Всемогучого Бога, щоб Він допоміг нам завершити нашу тугу за єдністю і наші змагання за церковне з'єднання у здвигненні Патріархату Української Церкви!

* * *

І серед отих видінь, що виникають перед моїми очима, бачу престольний град Київ на моїй рідній Землі. На прощання мовлю до нього словами Одкровення: "Знаю діла твої і труд твій і терпеливість твою, і що не можеш переносити злих; і ти випробував тих, що звуть себе апостолами, а не є ними, і знайшов їх ложними: І терпеливість маєш, і страдав ради імени мого, і не знемігся..." (Одкр. 2,2-3). То ж голос Господній звістує тобі: "Здвигну світильник твій..." (Одкр. 2,5). А я, твій Син, пращаю тебе: "Світися, світися", наш Єрусалиме, і востанеш у древній славі твоїй!

(Із "Заповіту", 1970-81)

ПОВІДОМЛЕННЯ

про смерть сл. п. ген. Тараса Чупринки

Українська Головна Визвольна Рада, Головне Командування Української Повстанчої Армії та Провід Організації Українських Націоналістів на Українських Землях діляться з кадрами визвольного підпілля та з усім українським народом болючою вісткою про те, що ранком 5 березня 1950 р. в селі Білогоріца біля Львова на своїй підпільній квартирі в боротьбі з московсько-більшевицькими окупантами смертю героя загинув Голова Генерального Секретаріату Військових Справ УГВР, Головний Командир УПА та Голова Проводу ОУН на Українських Землях, нагороджений Золотим Хрестом Заслуги та Золотим Хрестом Бойової Заслуги I класу

ГЕНЕРАЛ-ХОРУНЖИЙ УПА

РОМАН ЛОЗОВСЬКИЙ-ТАРАС ЧУПРИНКА-ТУР

Друг Роман Шухевич-Тур народився 1907 р. Після закінчення середньої школи вступив до Політехнічного Інституту і теж закінчив його з успіхом.

На шлях активної, революційної боротьби за визволення України друг Шухевич-Тур станув від наймолодших років життя.

В половині 20-их років вступає в ряди Української Військової Організації (УВО). В період 1925-29 рр. в лавах УВО приймає участь, організує і керує різними бойовими акціями проти польських окупантів.

В 1929 р. вступає до ОУН, як один з перших її членів. Довгий час працює на пості Бойового Референта в Крайовій Екзекутиві ОУН. Праці на цьому пості віддає всю свою кипучу молодечу енергію, всі свої організаторські здібності і відвагу.

За свою революційну, політичну і бойову діяльність проти польських окупантів попадає до польської тюрми.

1938-39 рр. приймає активну участь в організуванні збройної сили молоді української держави на Закарпатській Україні — в організуванні "Карпатської Січі" та в керівництві нею.

В 1939-40 рр. працює в Проводі ОУН на пості Референта Зв'язку з Українськими Землями в ССРСР. В 1940-41 рр. входить до складу Ре-

волюційного Проводу ОУН. Весною 1941 р. бере участь в II Великому Зборі ОУН. Після II Збору стає на пост Крайового Провідника ОУН на західніх Окраїнах Українських Земель поза межами ССРСР в т. зв. Генерал-Губернаторстві. Впродовж усього цього часу постійно працює теж у Головному Військовому Штабі ОУН як його член та викладає різні військові дисципліни на таємних курсах кадрів ОУН.

В 1941 р. друг Шухевич-Тур організує й очолює, як його командир, Український Легіон. Одночасно виконує теж різні особливі завдання Проводу ОУН. На цьому пості перебуває до весни 1943 р.

Весною 1943 р. Шухевич-Тур стає членом Проводу ОУН і займає пост Військового Референта при Проводі ОУН.

В серпні 1943 р. III. Надзвичайний Великий Збір ОУН обирає друга Шухевича-Тура на пост Голови Бюро Проводу ОУН. В осені цього року він теж обіймає пост Головного Командира УПА. В листопаді 1943 р., як Головний Командир УПА і Голова Проводу ОУН, він приймає керівну участь в підготовці на Волині Першої Конференції Поневолених Народів та в самій Конференції.

В липні 1944 р. друг Шухевич-Лозовський бере участь у I Великому Зборі УГВР. Збір УГВР обирає його Головою Генерального Секретаріату УГВР. Президент УГВР затверджує його теж на постах Генерального Секретаря Військових Справ та Головного Командира УПА.

На постах Голови Генерального Секретаріату УГВР, Генерального Секретаря Військових Справ УГВР, Головного Командира УПА та Голови Проводу ОУН на Українських Землях друг Р. Шухевич-Лозовський-Т. Чупринка-Тур в періоді 1944-50 рр. керує визвольно-революційною боротьбою багатотисячної УПА, широкого збройного підпілля, підпільної ОУН та мільйонових мас українського народу проти німецько-гітлерівських та московсько-більшевицьких окупантів в обороні українського народу перед окупантським терором та грабунком, за збереження та дальшу розбудову в Україні, за визволення України з-під чужоземного панування, за побудову на Українських Землях незалежної і соборної держави із справедливим та передовим політичним та суспільно-економічним устроєм.

Протиокупантська визвольна боротьба, що її в 1943-50 рр. повела УПА, підпільна ОУН і багатомільйонові маси українського народу під досвідченим і відважним, безпосереднім керівництвом генерала Шухевича-Чупринки, з погляду масового героїзму і патріотизму, з погляду завзяття і жертвенности всіх її учасників та українських народніх мас, з погляду тих незвичайно важких умов, в яких вона ввесь час проходила — не має собі рівної не тільки в українській, але й світовій історії. Вона завжди становитиме одну з найславніших, найгероїчніших сторінок історії України.

Внаслідок цієї боротьби московсько-більшевицьким окупантам не вдалося здійснити їхні злочинні пляни щодо України, не вдалося знищити в Україні організований самостійницький рух, не вдалося поставити український народ на коліна. Сьогодні український революційно-визвольний рух, не розбитий ані не зламаний, хоч і з значними втратами в людях, продовжує далі свої нерівні змагання з московсько-більшевицькою тиранією в обороні національного існування українського народу, в ім'я національно-державної незалежності України.

Історія визвольно-революційної боротьби українського народу на Українських Землях в 1943-50 рр. з ім'ям сл. п. друга Шухевича-Лозовського-Тараса Чупринки-Тура — зв'язана нерозривно і навечно.

Як революційний керівник (друг Шухевич-Тур відзначився великими організаторськими і військовими здібностями, глибоким політичним розумом, величезним досвідом революційної боротьби. В його особі український визвольно-революційний рух та весь український народ втратили політичного і військового керівника високої кляси.

Політична і життєва принциповість, безмежна особиста відвага, рухливість, жива і весела вдача, простота в щоденному житті і поведінці, "тверда рука" і разом з цим батьківська дбайливість про других — ось прикмети характеру генерала Шухевича-Чупринки, що ними він скрізь з'єднував собі симпатії, створював життєрадісний, бадьорий настрій, поривав на безстрашну і тверду боротьбу з ворогами України.

Із світлою пам'яттю про нього, задивлені в його геройську постать бійця і керівника визвольного руху, наснажені відвагою, оптимізмом та революційністю, загартовані і досвідчені під його рукою, до кінця віддані ідеї визволення українського народу — ми відважно продовжуватимемо нашу священну визвольну боротьбу аж до повної нашої перемоги.

Не складемо нашої зброї і не припинемо нашої боротьби доти, поки Україна не буде визволена.

Вічна Слава Героєві Української Національно-Визвольної Революції!

**Українська Головна Визвольна Рада
Головне Командування
Української Повстанчої Армії
Провід Організації Українських Націоналістів
на Українських Землях**

Березень, 1950 р.

ЯК ЗАГИНУВ ГОЛОВНИЙ КОМАНДИР УПА ГЕН. РОМАН ШУХЕВИЧ

Розповідає ГАЛИНА ДИДИК

Ще до недавнього часу мало хто знав її справжнє прізвище — Галина Дидик. Знали, що у Романа Шухевича (Тараса Чупринки) на протязі багатьох років була вірна зв'язкова. Він загинув, а вона, проти своєї волі, вижила. Пройшла жахливі катування по тюрмах, потім табори ГУЛАГу. Після звільнення їй не дозволяли проживати в рідних сторонах (Бережанщина), мешкала в Христинівці на Черкащині. Часто бувала в Умані у Надії Суровцевої, де ми з нею і познайомились у 1978 році. Декілька років пізніше коли вона завітала до Львова, Ганна Садовська записала 3-годинну розмову з нею. Запис зберігся, але, на жаль, паві Галі (так ми її звали) вже нема — померла — 1979 р. Похоронена на рідній землі — в Бережанах (Тернопільщина). Пропонуємо фрагменти із її розповідей.

Матеріал підготувала Надія Мудра.

* * *

Ген. Роман Шухевич. 1943 р.

...Настали дуже тяжкі часи, гинуло тоді багато наших людей, особливо в 1947-49 роках. У Львові почались масові арешти, на людей найшла паніка, боялися прийняти будь-кого із нас. Але все-таки мені вдавалось знайти хати у Львові. В такі трудні часи спасінням був ліс, криївки по селах. Місця часто міняли.

...Після арешту "Базя" в 1946 р. мешкання на Знесінню треба було міняти. Провідник тоді перебував в Рогатинщині, а також довший час в Бібреччині, у Львові перебував, звичайно, взимку. Я знайшла хату у пані Яремкової, на Личакові. Там було доб-ре, бо був це окремиий будиночок, з високою огорожею. Там ми прожили спокійно одну зиму...

...Вкінці ми зупинились біля Львова в Білогорщі. Маленьке сільце за лісочком, за Левандівкою. Хата в

Хата в Білогорщі де загинув ген. Роман Шухевич

центрі села, двоповерхова. Напроти була школа. Внизу мешкав голова сільради, а також в боковому приміщенні була кооперативна крамничка. Наверху було вільне приміщення — дві кімнатки, кухня, а також досить великий стрих. Там ми замешкали. Треба було дуже обережно пробиратись туди, ми зайшли вночі. На коридорі зі сходів хлопці зробили перегородку, на яку я вішала усяку посуду, щоб було менш помітно. За перегородкою була своєрідна криївка, дуже мала, так що ледве могло там стояти три особи. Гоподина цього мешкання — маленька жінка, вчителька, в селі звали її Ганею, а я Нусею. Це була дуже порядна людина. Правда, вона дуже боялась того всього, але не зробила ні разу якогось докору, не вимовила ні одного необережного слова. Навпаки, якось підтримувала нас, підбадьорювала, хоч сама дуже боялась. Не раз, коли я приходила пізно вночі, а спали ми на одному ліжку, то вона годину-дві не могла заснути, але лежала тихенько, не ворухнувшись. Там ми провели біля півтора року, хоч літом ми не бували, тільки взимку. Місце було дуже добре, затишне і, головне, біля Львова. А тоді якраз наші люди (а був це 1949 рік) почали перебиратись не тільки в села, але й у Львів.

В 1950 році арештували Одарку. А якраз перед арештом я мала з нею зустріч. Всі хвилювались, бо зустрічалась я з Одаркою в п'ятницю (тобто 3 березня), а в суботу нам стало відомо, про її арешт. Вирішили в понеділок залишити цю хату. В неділю в Білогорщі мали відбуватись якісь вибори. В сільраду приїхала комісія, щоб подивитись,

Знімок
Романа Шухевича з 1945 р.

як будуть проходити вибори. Наша господиня Нуся вийшла з хати.

5 березня ц. р. в Білогірщі люди розповідали, що було дальше з вчителькою. Вийшовши з дому, вона побачила, що все село оточене військом. Вона заскочила до сусідів. Вони дали їй переодягнутись, накинула на себе велику хустку, взяла в руки баньку з молоком, разом з людьми, які прямували дорогою в напрямі Львова на базар, вийшла з села. Потім, через якийсь час, все-таки була арештована. Тепер в Білогірщі не живе.

Раптом хтось дуже сильно постукав в двері. Провідник відразу заскочив до криївки, а я пішла відчиняти двері. Побачила, що там стоять озброєні люди, один — із

наставленим до дверей дулом. Стало ясным, що справа погана. У нас з Провідником було домовлено, що в разі якоїсь неясної ситуації я йду відчиняти двері, а він за цей час може мати можливість вискочити. Я подумала, що, якщо їх один-двоє, то поки вони ввійдуть, поки будуть обшукувати хату, то Провідник зможе чи вискочити, чи сховатись. Але мене відразу взяли за руки. Коли вели сходами вгору, я почала відразу голосно говорити: "Що ви тут хочете, чого шукаєте?" Я спеціально майже кричала, щоб дати знати Провідникові, хто тут ввірвався. Мене запхали в кімнату, посадили на табуретку і вимагали сказати, хто ще є в хаті. Спочатку було їх тільки двох, але чую, що по сходах іде їх більше — справа погана. Мене дальше тримають за руки. Чую: "А, Галина, Галина, ось тут родимка, знаємо її". Я заперечую, що я не Галина, що я Антоніна Кулик (так я тоді називалась), переселенка. Говорю голосно, а все надслуховую, що діється там, в криївці. А мене питають, де Роман, твердять, що вони знають, що він тут десь є. Вже відразу обіцяють, що буду мати добре життя і т. д. А я кричу, що нікого не знаю, що нікого тут більше нема. Очевидно, Провідник зрозумів, що твориться. А була у нас така домовленість: коли почую один вистріл, то це означає, що кожний з нас може робити що вважає за відповідне: чи спасати себе, чи другого, чи приймати якісь інші рішення.

Я почула один вистріл. Я вирвалась із рук, кинулась в другу кімнату

Останній знімок
Романа Шухевича з 1950 р.

з криком: "Ой, лягаймо, зараз будуть стріляти" і лягла, на підлогу. Вони оба за мною кинулись на підлогу, але ті інші, що підійшли пізніше, не лягали, видно були відважніші. От тепер лежачи, я почала розжовувати ампулу з отрутою, яку взяла під язик ще тоді, коли йшла по сходах відчиняти двері. Відчула, що трачу свідомість і мала відчуття, що моє тіло немов би стягає якась гума і все те підходить до горла. Але запам'ятала ще таке: один з них був в цивільному одязі і говорив: "Это я все сделал, это я все сделал" ("Я то все вчинив"). Що він мав на думці, що він "сделал", я не знаю. Я ще чула вистріл, один, другий, третій, вистріли були десь на вулиці. Я зрозуміла, що це вже кінець. А потім ще чула: "Есть, он убит"... Значить, Роман Шухевич загинув. Потім до мене доходили відомості, що він вбив ще якогось офіцера і солдата.

(Люди в Білогорщі розповідали, що справді був вбитий, крім Провідника, один військовий, але другою людиною, правдоподібно, міг бути хтось із наших хлопців (може, захоплений вранці біля села), бо на т. зв. "опізнання" показували людям двох вбитих.)

Я повністю втратила свідомість, пробудилась в тюрмі на Лонцького. Кілька днів була непритомна, хоч бували моменти, що немов би до мене поверталась свідомість. Чому я вижила, не розумію. Отрута, яку мені дістали, повинна була подіяти безвідказно, це мав бути ціянистий калій... Спочатку я зовсім не могла рухатись і надовго втралила здатність ковтати, я мала враження, що у мене було зовсім паралізоване горло. До мене викликали лікарів і львівських, і київських, їм залежало на тому, щоб тримати мене при житті. Приїжджав Ковальчук, здається, він тоді був головним кагебістом на Україні, казав робити все, щоб я жила. Лікував мене славний тоді лікар Цветков. Мене оглядали, кололи, давали якусь наркозу, після чого я почала щось відчувати, бачити. Я жадібно вдихала, вдихала, думаючи, що вже більше не пробуджусь. Але я пробуджувалась. Цікаво, що свідомість приходить скоріше, ніж здатність рухатись і бачити. Я вповні освідомлювала собі, де я і що зі мною. Правда, не раз мені здавалось, що я ще в Білогорщі, що зараз будуть стріляти, що мені треба оборонити маленьку дівчин-

ку Арку, що жила у сусідстві. Але маячіння проходили.

Ця наркоза моїм "лікарям" щось не давала результату. Я не могла рухатись. Мене перенесли в другий кабінет, намагались кормити. Кормлення через горло не йшло — ковтати я не могла, кормили через ніс — не йшло, підтримували мене уколами. При мені постійно були лікарі. І так я вижила...

Неясним все-таки залишилось питання, як, звідки довідалось КГБ про перебування Шухевича в Білогорщі. Мені про це судити важко, у мене можуть бути тільки припущення. Люди, які знали, де може перебувати в той час Провідник, скоро загинули, вже нікого нема.

Моє припущення таке. Арештували Одарку. Одарка сиділа з першого дня з Мединською, яка називала себе Ромою. То була інтелігентка, рафінована стукачка. Одарка їй напевно нічого не сказала. Але потім стало відомо, що Одарці вона сказала, що має можливість передати записку "на волю". І Одарка скористалась тією нагодою і передала записку в Білогорщ, але не прямо до Нусі, в якій ми мешкали, а до її сестри. КГБ могло зорієнтуватись, що у тієї сестри, де жила ціла сім'я неможливим було, щоб хтось посторонній незаметно скривався. А в Нусі, яка проживала одна, це було можливим. Я не обвинувачую Одарки ні в чому, вона була дуже молода, недосвідчена, хотіла зробити добре, попередити, а могло вийти на зле. Одарці потім в тюрмі було дуже важко. Їй влаштовували "видження" з арештованою матір'ю, яка була дуже скатована, але Одарка вела себе мужньо. Потім, через деякий час, коли я говорила з Катрусєю (Зарицькою), то їй, мабуть, спеціально говорили, що це зрадила вчителька Нуся. Але це було неправдою, це робилось навмисне, щоб посіяти недовіру...

...Потім, коли я трохи одужала, почалось слідство. На слідство мене приносили на носилках, бо ходити я не могла. Що їх дуже цікавило? Де знаходяться архіви і гроші. За ті гроші мене жахливо катували. Але це потім. Спочатку мені давали листи, які, нібито, писав Провідник. Почерк був подібний. Він нібито, писав, що все вже пропало, що треба вести себе розумно, берегти життя. Я цьому не вірила, я знала, що він вже не живе. Листи давали тільки на хвилину. Але я собі сказала: хто б то не був, що б мені не казали — нікому не вірю. І навіть якби то були мої найрідніші, то я буду поводитись з ними так, як із сексотами, і кінець. До мене приїздили якісь дуже високо поставлені особи, якийсь заступник міністра Овсієнко. Приїздив на слідство подивитись, казав вести себе добре, бо "у нас є всякі можливості" — делікатно пригрозив. Про ці "можливості" я прекрасно знала і в майбутньому познайомилась з ними у повному обсязі...

(Львів, "Нескорені", ч. 3, квітень 1992 р.)

ІДЕЯ САМОСТІЙНОСТІ

Левко Лук'яненко
Київ

Ідея незалежності не народилася на Запоріжжі. Вона народилася в глибинах народної душі з інстинкту самозбереження, з інстинкту продовження українського роду. Штовхнула парубка до Запорозького коша, щоб проти загарбницької шаблі підняти свою шаблю і жбурнути йому рішуче "Зась!" і заспівала кошем:

*А чи пан чи пропав, двічі не вмирати,
Гей нумо, браття, до зброї!*

Ідея самостійності — це щось таке, що пов'язує мене, теперішнього українця, з козаком Лук'яном, який 340 років тому 8 липня з піднятою шаблюкою нісся на вороному коні назустріч московській орді і краяв москалів в Конотопському болоті на капусту.

Ідея самостійності — це та сила в міцних руках мого далекого сіверського пращура, яка стискала гострий спис і надихала його йти на південь, щоб боронити країну відполовецьких зайд.

Ідея самостійності — це політичне поняття для вираження Господньої волі, що створила націю і накреслила їй історичне призначення, яке Микола Міхновський визначив як "Дух одвічної стихії, що поставив Україну на грані двох світів будувати нове життя". Цей дух сильніший від всякої раціональності. Оволодіваючи самовідданими своїми синами й доньками, він дає їм відчуття зв'язку безперервності українських поколінь та прямої причетності до сфери космічної думки як духовної сутності нації.

*Від блакитної мрії й туги за свободою
до фанатичної зятятості в борні*

В. Васильченко сказав: "Україна — це країна смутку і жалю. Це країна, де найбільше люблять свободу і найменше мають її". Це — мрія. Вона як мелодія тужливої пісні лине до серця з далекої сивої давнини і відбивається в душі щемливими звуками бандури.

Татаро-монгольська навала зруйнувала українську державу і перервала природний процес формування нації. Передчуття створення потужної держави та перспектив всеєвропейської величі розбилися об зловісну навалу. Історична надія луснула. І заквилила душа за великою втратою.

За татарвою прийшли литовці, потім поляки, потім московити. Національна душа збентежена: після стількох століть боротьби, надій і поразок вона в зажурі.

Хмельниччина 17-го сторіччя її підносить і дає віру в свої сили.

Гайдамаччина 18-го сторіччя — стихія проти чужинецького панування. Вона не заявила претенсій на відновлення держави і обмежилася протестом проти лихої дійсності, проте це був дійовий протест.

Народ не втрачає віру в відродження своєї державности, а з другого боку часті поразки відбиваються сумом і тугою в піснях і думах. І рідко в нас зустрінеш навіть веселу пісню без тужливої ноти. І все-таки прослідковуючи розвиток національного духу, легко помітити, що з бігом часу він радикалізується, підносячись до рівня благородного фанатизму. Порівняймо. Козаки, що потрапили до турків у полон і приковані на галерах, співають:

Ревуть-стогнуть гори-хвилі

В синесенькім морі.

Плачуть-тужать козаченьки

В турецькій неволі.

Вже два роки у кайданах

Терпнуть наші руки.

За що ж, Боже, милосердний

Нам послав цій муки?..

Тут немає скреготання зубами зі злоти. Туга. А туга не мобілізує до боротьби.

Либонь це вельми давня пісня? А ось слова, що їх блакитна мрія вклала в уста гетьмана Мазепи в закінчення пісні "З Полтавського бою...":

Прощай, Україно, навіки прощай,

Тобі я віддав усю силу.

Тужливою піснею ти спом'яни

Мою самотню могилу.

Немає прокляття ворогам, немає закликів до боротьби. Є вельми скромне особисте прохання: спом'янути його могилу тужливою піснею.

Ось 19-те сторіччя:

*А вже років двісті, як козак в неволі,
Понад Дніпром ходить, викликає долю:
"Гей, доле, вийди із води,
Визволь мене, серденько, із біди!*

*Ой рада б я вийти, так сама в неволі
Гей, у неволі, у ярмі
Під московським караулом, у тюрмі...*

Ближче до 20-го сторіччя в піснях — цьому виразі української душі — з'являється більше енергії й віри. Пісня "Я сьогодні щось дуже сумую" закінчується стрічкою:

*Вдарять дзвони в велику годину
Й ми рішучо підемо всі в бій —
Ти воскреснеш, моя Україно,
В давнім блиску і славі своїй!*

Або:

*Гей хлопці-молодці, сідайте на коні,
Черпніть для охоти вина.
До боку шаблюки, повіддя у руки,
На ноги стальні стремена.*

І автори цих пісень, і Франко вийшли з Шевченкових настроїв. Шевченко не теоретизуючи просто закликає до повстання:

*Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте!*

Двадцятье сторіччя. Франко теоретизує й закликає:

*Не пора, не пора, не пора
Москалеві, ляхові служить —
Довершилась Україні кривда стара,
Нам пора для України жить!*

Програли москалям, втратили Українську Народну Республіку і знову потрапили під московську окупацію на сімдесят років.

Міхновський створив Декалог (Десять заповідей) борця за волю України. Він має ідейні й організаційні заповіді. Ось ідейні:

- Здобудеш Українську державу або згинеш у боротьбі за неї.
- Не дозволиш нікому плямити слави ні честі Твоєї Нації.
- Будь гордий з того, що Ти є спадкоємцем боротьби за славу Володимирового Тризуба.
- Ненавистю і безоглядною боротьбою зустрінатимеш ворогів твоєї Нації.
- Змагатимеш до поширення сили, слави й багатства Української Держави.

Створюється Українська Військова організація (УВО).

Дмитро Донцов розробляє теорію українського націоналізму і обґрунтовує психологію безоглядної фанатичної боротьби за ідеал національної свободи. УВО перетворюється на Організацію Українських Націоналістів (ОУН). Нагромаджується войовнича ідеологія, що є теоретичним виявом зростання в народі настроїв до рішучої боротьби супроти окупантів. Ця ідеологія, поширюючись, виховує борців, для яких гасло "Свобода України або смерть" стало правилом життєвої поведінки. Боротьба стає все більш затятою і безоглядною. Її дух і витворює в другій половині 20-го сторіччя повстанський гімн:

*Зродились ми великої години
З пожеж війни і з полум'я боїв,
Плекав нас біль по втраті України,
Кормив нас гніт і гнів на ворогів.*

*— І ось ідемо в бою життєвому
Тверді, міцні, незламні, мов граніт,
Бо плач не дав свободи ще нікому,
— А хто борець, той здобуває світ.*

У цьому гімні немає туги й сліз. Він дзвенить крицевою сталлю. Він не сльози витискає з очей, а люті блискавки. Після нього правиця тягнеться не до хреста, а до гострої шаблі.

Так упродовж останніх сторіч гартується національний дух до фанатичної боротьби супроти хижих сусідів за незалежність.

Ми той народ, який виходить з тіні

Нація весь час видавала із себе людей-ідеалістів. Вони гостріше від великої більшості співвітчизників відчували суспільну несправедливість і ганьбу колоніального стану України. Колоніальне ярмо вони відчували як особисту національну образу. Це штовхало до опору і боротьби. Хтось із цих патріотів-ідеалістів гнувся й ламався, хтось гартувався, твердішав і здобував додаткову силу, щоб підіймати прапор боротьби вище вгору й запалювати інші серця до продовження її.

Стародавній жовто-блакитний прапор ще десь в добу Козаччини перетворився був у блакитну мрію, що передавалася від покоління до покоління як спогад про славне минуле, як заповіт помсти всім ворогам, як генетичне завдання українського роду. І боротьба продовжувалася все з більшим загостренням. Коли в середині 19-го сторіччя Кирило-Методіївців карають розсиланням у солдати та на державну службу по губернських центрах — це одне. А коли через сто років за самостійницьку діяльність тільки в словах присуджують до страти — це зовсім інша річ. Коли борець стає на грань життя і смерті, дарма було б чекати від нього лагідних слів — він окупантам кидав у вічі:

*"Смерть, смерть, смерть катам!
Смерть московсько-більшовицькій комуні!..."*

Розгортання Господнього плану розвитку людства і місія України в III-му тисячоріччі почалася з проголошенням України незалежною державою та виходом її на міжнародну арену.

Отже ідеал незалежності пройшов еволюцію від романтизму "**Історії Русів**" до радикалізму Донцовського "**Націоналізму**". Відповідно й борці за волю України пройшли еволюцію від ліберального гуманізму до націоналістичного фанатизму, що засвідчило велику потенційну силу національного духу й життєвості нації.

Владоможці незалежної України

На загальному ентузіязмі й піднесенні політичної активності провідники національно-визвольних сил добилися проголошення незалежності.

Чого ці люди не взяли владу в свої руки й не повели Україну шляхом справедливих реформ? Ми нездужали це зробити. У нас вистачило енергії провести Акт проголошення незалежності України у Верховній Раді, проте влада не тільки у Верховній Раді. Влада ще у виконавчій гілці. Верховна Рада — публічний відкритий орган і як такий він піддається публічному тиску. Ми використали вулицю (демон-

странтів) і примусили комуністичну більшість проголосувати за Акт незалежності.

Виконавча гілка влади захована від публіки, її видно через телевізор, а тим часом саме вона розпоряджається людськими й матеріальними ресурсами України. Ми не перемогли цю гілку влади за допомогою демонстрантів, бо вона відкрито не виступала проти нас. Вона прийняла Акт проголошення незалежності, прийняла жовто-блакитний прапор і тризуб, прийняла результат референдуму 1 грудня 1991 року. Виглядало так, що ця влада перейшла на наш бік і готова з нами співпрацювати, а тим часом відбувалося зовсім інше.

Першого грудня 1991 року референдум розв'язував дві проблеми: проблему незалежності України і проблему влади. Національно-визвольні сили добилися перемоги в першому питанні і програли в другому. У питанні влади добилися перемоги номенклатурні сили, а не ми. Цю перемогу дали їм не кілька сот тисяч активних громадян, що приїздили були до Києва на демонстрації для підтримки нас, а мільйони забамбулених комунізмом громадян всієї великої України — президентом став представник комуністичної номенклатури. Виконавчу гілку влади він формував із представників своєї кляси. Провідники національно-визвольних сил з домінуючої сили, якою були в період проголошення незалежності, перетворилися в другу, слабкішу силу.

Чого так сталося?

Відповідь на це питання вельми важлива, бо ж від неї залежить відповідь на питання, чого від 1991 року Україна розвивається так, а не інакше.

Історія свідчить, що її послідовний розвиток відбувається через включення в події певних осіб і певних груп людей. Вони подію розвивають, доводять до кульмінації і завершують. Роллю цих рушійних осіб і груп — це їхня історична місія. Із суб'єктивної точки зору в цьому є покликання цих осіб, груп. Для здійснення цієї ролі вони приходять на світ Божий. Зігравши цю роллю, вони для подальшого розвитку вже непотрібні. Не можна дорікати історії, чому вона не затримує на довше певних осіб, груп, бо ж історія — це широченний потік великої кількості людей і в ньому має бути місце для багатьох (хоч справді часом страшенно жаль, що один пішов дуже рано, а другий затримався дуже довго).

Історична місія пасионаріїв-політв'язнів-націоналістів полягала в двох завданнях: руйнації диктатури й демократизації суспільства та розвалі імперії і проголошенні України незалежною державою. Це грандіозні завдання. І в довгій вервечці борців за волю України ми є щасливі, бо саме нашому поколінню судилося довершити зусилля усіх наших попередників. І перше, і друге завдання нашої місії носять політичний характер. Щоб бути гідними нашої місії ми боролися і вчилися

боротися відповідно до вимог наших завдань: вивчали українознавство, російську історію, історію й соціологію, юриспруденцію та імперські методи діяльності колоніальної адміністрації, способи зв'язків і конспірації тощо. Практика боротьби і теоретичне осмислення її зробили з нас професіоналів. Проявляючи більше вміння соціального маневрування і тактичної винахідливості, ми у боротьбі з імперією були на належній професійній височині. Цей високий професіоналізм допоміг нам перемогти.

Після проголошення України незалежною державою перед Україною постали нові завдання: реформування адміністративної системи управління і приватизація економіки. Ні до першого, ні до другого завдання ми не були підготовлені. Мені, наприклад, пропонували посади голови виконкому Київської міської ради, але я був так далеко від адміністративних амбіцій, що відмовився задля продовження публічної політики. В'ячеслав Чорновіл узявся за керівництво Львівською обласною радою, проте швидко мусів скласти з себе ці повноваження. Для цих завдань необхідна була інша суб'єктивна зорієнтованість, інша фахова підготовка, інші люди. Наша історична місія закінчується і ми почали втрачати ініціативу. Цими іншими людьми, що мали більший досвід адміністративного управління, більші економічні знання виявилися люди компартійної і советської номенклатури та червоного директорату. Від серпня до грудня номенклатуру можна було потіснити з адміністративних органів, але національно-визвольним силам було не до того — ми агітували народ висловитися 1 грудня за незалежність і були раді, що й державні службовці проводять ту ж агітацію. Проблема незалежності була для нас така важлива, що її колір нас наразі не вельми хвилював. Коли ж 1 грудня номенклатура зробила президентом свого ідейного побратима, тоді в союзі з ним вона геть відкидає претенсії націоналістів на участь у виконавчій владі, веде наступ на патріотичні сили і сприяє відродженню комуністичних партій. Виконавча влада лишилася в тих же руках, в яких і була тільки тепер без контролю з боку Москви.

1994 року верхівка виконавчої влади змінилася: на зміну компартійній номенклатурі прийшла номенклатура червоного директорату. За егоїзмом, нелюбов'ю до України та байдужістю до її національних інтересів вона нічим не відрізняється від Кравчуківської влади. Ці люди, як зрештою й комуно-підприємницька більшість у Верховній Раді, сприймають себе за продовжувачів окупаційної адміністрації, а не за політиків нової самостійної України. У головах у них советська, а не самостійна Україна, того рахунок скликань Верховних Рад до лютого 2000 р. продовжували із колоніальних часів, а не від проголошення незалежності. Тому для них була ВРУ 14-го, а не 3-го скликання. І серця гріють їм символи не самостійної України, а імперії. І позаяк їм бай-

дужі інтереси України та її громадян, позаяк вони — плід аморальної комуністичної системи і самі аморальні до цілковитої безсовісности, то й довели Україну за вісім років до цілковитого зубожіння.

Вихід на пряму після зигзагу

Комуністичний експеримент зі спробою збудувати рай на землі — це зигзаг в історії людства. То що, його могло б і не бути? Навряд. Він міг би бути трохи в іншій формі, але неодмінно мав бути. Він не примха, а конфлікт російської імперської свідомости з демократичним духом 20-го сторіччя. Суть 70-ти річного розвитку — продовження Російської імперії. Період Першої світової війни та наступні роки боротьби російських колоній за незалежність показав, що російський імперіалізм виявився сильніший від національно-визвольних сил, проте національно-визвольний рух настільки сильний, що утримати колонії в покорі можна тільки за допомогою сили. В умовах демократії імперія існувати не може. Отже засадничий чинник — примус — неминучий.

Друге питання: форма примусу. Чи мав він бути тотальним чи міг бути й не тотальним? Комуністи знищили всі політичні партії, а чи обов'язково було нищити, наприклад, церкви? Інтернаціональне керівництво російських революціонерів складалося з патологічних садистів, тому репресування всіх небажаних витікало з їхньої природи. Задля химерної мети поширення імперії і своєї влади на весь світ взялися нищити людину історичного традиційного типу і створювати новий тип людини. Хто не хотів зрікатися своїх понять, вірувань і моралі, той потрапляв у категорію небажаних осіб і був приречений на знищення. **Експериментатори за час свого панування знищили біля ста мільйонів людей та кілька десятків націй.** Експеримент призвів до моральної деградації всього населення. Вожді імперії не змогли підвищити продуктивність праці, у перегонах із західним демократичним світом зазнали повного провалу і експеримент закінчився крахом. Здійснення його виявилось зигзагом на шляху поступального розвитку людства. Розвал імперії — це повернення рабам людських прав та людської гідности, це набуття націями свободи розвиватися за своїм національним розсудом. Для людини розвал імперії — свято: з раба вона стає повноправним громадянином. Для націй — подвійне свято, бо одночасно з припиненням нелюдського експерименту й виходом на шлях звичайного розвитку вони набувають незалежність і з об'єктів історії стають її суб'єктами. Для України вихід із зигзагу і проголошення незалежности означає початок **української ери.**

В час боротьби за незалежність Україна обрала й новий (тобто європейського типу) шлях подальшого розвитку. Усе, що відтоді робиться, робиться в межах оцього тодішнього вибору. Влада в нас єго-

істична й непатріотична, проте мусить діяти в межах цього заданого курсу. Критикуючи владу за погану діяльність, ми критикуємо її як погану владу **нашої** української держави. А втім не забуваймо, що Україна живе в стадії творення цієї держави та легалізації її у світі.

За першого президента у нас створені Збройні сили, МВС, судова система, Прокуратура, Національна гвардія, Прикордонні війська, Митна служба, МЗС і українська дипломатична служба, важливі елементи своєї фінансової системи (Міністерство фінансів, Національний банк, система комерційних та інших банків і установ), своя державна бюрократія.

Період президенства Кучми позначений такими дуже важливими державотворчими акціями як запровадження українських грошей, створення Конституції України, Конституційного Суду та Ради юстиції. Не можна оминати позитивний факт різкого зростання в економіці приватного сектору. Нам далеко до рівня життя західних країн, але від химерної мети будівництва комуністичного раю на землі Україна відійшла і тепер має собі за мету розвиватися задля покращення життя своїх громадян — як і всі європейські країни.

Влада і народ в імперії

За часів імперії влада не залежала від народу. Вона відтворювала себе традиційним російським методом добирання верхами потрібних людей знизу і витягуванням їх до себе вгору. За такого методу добору кадрів просунути самому знизу вгору можна було за допомогою родичання, підлабузництва та хабарів. Влада примушувала народ до цілковитої покірності тотальною контролею за всіма засобами масової інформації, думками і поведінкою людей та жорстокими репресіями.

За таких умов владоможці могли красти, пиячити, віддаватися розпусті скільки заманеться — жодна інформація про їхню поведінку не потрапляла в ефір чи на сторінки газет. Для них існували закриті розподільники для забезпечення харчами, одягом та іншими побутовими предметами. Вони створили собі окремі лікарні, санаторії, будинки відпочинку. Керуючи всім в державі, вони використовували для себе та своїх дітей всю систему освіти. І для того, щоб у людей не виникав сумнів щодо правомірності такого ладу, влада навіювала людям думку, що не вони розумні а партія. Вона "ум, честь і совість нашої епохи" ("Ум, честь і совість нашої епохи"). Життя цих "слуг народу" було наглухо сховане від очей і вух народу.

Абсолютне незнання громадянами справжнього стану справ у суспільстві робило їх безборонними і зміцнювало рабську систему. Люди відвикли від приватної власності і (прийняли) патерналістичне ставлення до них держави, а свою залежність від неї у всіх галузях життя вважали за нормальне явище.

Влада і народ в незалежній Україні

Україна демократизувалася. В демократичній Україні владу поділили на три галузки: законодавчу, виконавчу та судову. Законодавчу обирають виборці і владоможці мусять зважати на виборців. Плюралізм політичних партій і засобів масової інформації кожного політика ставлять у центр уваги конкурентів з інших партій та засобів масової інформації. Демократія, відкриваючи простір для політичної гри, робить політиків публічними. Для України це явище нове. До демократизації про політиків громадяни нічого не знали, окрім їхньої офіційної діяльності, окрім того, що вони самі дозволяли людям знати про себе. Тепер засоби масової інформації (ЗМІ) добувають про них різну інформацію і доводять її до громадян. У старій номенклатури звички використовувати владу в своїх особистих інтересах залишилися, а обставини змінилися і їхнє злодійство та аморальність вилазять наверх і обурюють громадян. Часто можна чути: "Що за страшна корупція в незалежній Україні! Такого в Советському Союзі не було".

Ще й як було! Тоді було ще гірше: сама держава організувала була різні закриті заклади для задоволення всіх потреб і примх своїх номенклатурників. Всім Союзом керувала одна величезна мафіозна структура-КПСС. У ній, як і у всякій організованій банді, був суворий внутрішній лад. Тепер тої однієї централізованої мафії не стало, натомість утворилося кілька окремих. У кожній з них є внутрішній лад, проте між ними точиться гостра боротьба. Зло, яке вони завдають, не носить тотального характеру, того воно не таке небезпечне як за часів єдиної і безконтрольної КПСС.

Викриття злочинів керівних осіб нераз називають "публікацією компромату". Це неточно. Компроматом такі публікації є в тому разі, коли вони друкують про людину неправду. Публікація ж правдивої інформації не є компроматом. У відкритому суспільстві людина повинна дбати про свою честь у той спосіб, щоб не робити ганебні вчинки, а не в той спосіб, щоб їх приховувати, як це звикли робити владоможці за окупаційного режиму.

Оприлюднення правдивої інформації про злочини та аморальні вчинки високих посадових осіб, яке ми спостерігаємо в останні роки — це надзвичайно позитивне явище. Це моральний урок для всіх тих, хто мріє про політичну кар'єру, бо всякий, хто не хоче зіпсувати собі шанси на просування службовою драбиною в майбутньому, мусить зарубати собі на носі: крадіж, хабарництво, інше використання ним службового становища в своїх особистих інтересах, обов'язково вилізе наверх і за все це прийдеться публічно відповідати перед виборцями, а може й перед судом.

Під тиском засобів масової інформації на зміну політикам комуністичного виховання з релятивістичною мораллю, тобто абсолютно безсовісних, прийдуть політики совісливіші й чесніші. Таким чином, незалежність і демократія поставили суспільство на той шлях, який веде його до покращення моральності людей.

Переоцінка цінностей

Загибель комуністичної "цивілізації" пов'язана з глибокими світоглядними змінами людей. Зазначу тут три: патерналізм, приватна власність, закордон (іноземні товари).

Патерналізм

Він у звичці людей чекати всього від держави: праці, помешкання, освіти, медичної допомоги і т. ін. Комуністична держава відбила в людей звичку дбати самим про себе і взяла задоволення основних потреб людей на себе. Із ста зароблених робітником копійок держава повертала йому 6-8, а 94-92 забирала собі. Позбавивши робітника економічної незалежності, держава перетворила його в рабсилу, яку забезпечувала лишень до такої міри, щоб була вона працездатна. А люди звикли, що за будь-якою потребою слід іти до держави. Потім комуністична патерналістична держава зникла, а звичка в людей залишилася. Вони йдуть уже до нової держави, простягають руку й просять: дай працю, дай квартиру, дай дошки на ремонт хати, дай, дай, дай. А вона не дає. Минає 5-6 років і люди нарешті виголошують одне одному: від цієї держави нічого не дочекаєшся — доведеться самому про себе дбати.

Далебі, розумний і добрий висновок — доведеться самому дбати про себе!

Приватна власність

Комуністична ідеологія пов'язувала всі людські гріхи з приватною власністю і всіляко проклинала її.

Цілеспрямована й систематична дискредитація приватної власності впродовж трьох поколінь навіяла людям негативне ставлення до неї. З приватною власністю люди пов'язували причини різної несправедливості в суспільстві, не хотіли самі бути призвідцями суспільного зла і тому всіляко від неї відкараскувалися. Минуло років три-чотири заки це ставлення почало мінятися. Тепер, на дев'ятому році незалежності, воно значно змінилося, хоча докорінною зміною покищо не можна похвалитися. Наприклад, багато міщан не хочуть приватизувати квартири. Щоправда, в основі їхнього небажання є не нехїть до приватизованої квартири, а споживацький розрахунок: вони не хочуть брати на себе клопіт у догляді за своєю квартирою. Вони хочуть, щоб хтось інший (держава) доглядав їхню квартиру. А втім і тут зрушення

у бік приватновласницьких настроїв є вже стягнення плати за газ і воду перестає здаватися несправедливим здривством. Отже зрушення є. А що швидше люди повернуться душею до приватної власності, то швидше буде створена сприятлива суспільна атмосфера для активізації підприємницької діяльності й нагромадження багатств.

Закордон (іноземні товари)

Десятиріччями советським людям казали, що вони живуть у "прогресивному соціалістичному суспільстві" і є заможніші й щасливіші від громадян країн "гнилого капіталізму". Позаяк у цей "гнилий капіталізм" нікого не випускали, то всі слова комуністичної пропаганди люди обертали на 180 градусів і розуміли їх навпаки. Звідси в головах твердо засіло поняття: на Заході і харчі, і одяг, і взуття, і вся техніка-загалом усе відмінне, а у нас усе погане. І це доречі посилювало комплекс неповноцінності. Справді, чому у нас все гірше від західнього? А якщо у нас все гірше, то виходить, що ми не вміємо робити добре, виходить ми гірші від західніх людей, виходить ми загалом є безголові люди.

Поїздки багатьох українців за кордон і вплив на наші ринки закордонних товарів поступово розвіював рожеві уявлення про Захід та його товари і ми поступово набуваємо довіру до своїх товарів, а разом з тим довіру до майстерности рук наших людей. На восьмому/дев'ятому році Незалежності на ринку покупці шукають українські, а не польські сосики чи цукерки, українські, а не німецькі молочні харчі.

На ринку є багато добрих і недорогих західніх речей, але вельми багато різного розцяцькованого мотлоху.

Економічна відкритість — це велика школа для всього населення України. З цієї школи народ виходить з тверезим поглядом на західні речі і на самих західніх людей, виходить з відродженою вірою в свої здібности та в свою повноцінність. Простий, переважно молодий українець починає набувати почуття власної ваги і десь в глибині багатьох починає зароджуватися іскорка національної гордості. А що, хіба немає підстав? Є — нація, яка пройшла таке пекло і не розвіялася по вітру, а встояла! І тепер готується... вирватися з болота і звільнити ноги для швидкої ходи вперед.

* * *

Україна сильна тим, що має багатющу матеріальну й духову спадщину.

З кожним роком, з кожним місяцем все ширше розкриваються перед нами її потужні духовні джерела. вони починають вливатися в українські душі життєдайними соками Оріанської величі й козацького

завзяття, палкими сльозами любови до стражденної України часів невільницького розп'яття й пророчо піднесеним

*Вдарять дзвони в велику годину,
Ми рішучо підемо всі в бій-
Ти воскреснеш, моя Україно,
В давнім блиску і славі своїй!*

* * *

*Старий козак, відновлений у козацькому реєстрі
і заприсяжений в соборі Святої Софії
патріярхом Київським і Всієї України ВОЛОДИМИРОМ (Романюком)
Левко Лук'яненко*

ВІД ТОТАЛІТАРНОГО СУСПІЛЬСТВА ДО ЦИВІЛІЗОВАНОЇ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: ПРАВООХОРОННА ТА ПРАВАЗАСТОСОВЧА СИСТЕМА В МЕХАНІЗМІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМАЦІЇ,
ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ

Іван Білас
Київ

**Докторант Української
Академії Внутрішніх Справ,
голова комітету
Верховної Ради України
з питань забезпечення
правоохоронної діяльності,
кандидат юридичних наук,
генерал Національної Гвардії України
гетьман українського козацтва.**

З перших днів більшовицького перевороту та експансії советської влади на територію інших держав, зокрема в Україну, що стала на шлях активного національного державотворення, цій владі був притаманний правовий нігілізм, як напрямок громадсько-політичної думки, що заперечує соціальну цінність права та вважає його найменш досконалим способом регулювання суспільних відносин. Але формула про диктатуру пролетаріату як владу, яка не зв'язана і не обмежена законами, була доступнішою і сприймалась куди простіш, ніж більш складне співвідношення диктатури, демократії і права. У лексиконі більшовицьких керівників було відсутнім слово "право", яке утотожнювалось з революційною доцільністю, яку у перекладі на звичайну мову можна було викласти простою формулою: "як Бог на душу покладе". Коли ж український юрист Олександр Малицький у своїй книзі вперше повів розмову про необхідність організації советського суспільства, як правового, то Л. Каганович влаштував їй справжній погром. В очах Кагановича право видавалось за рецидив буржуазного мислення, як замах на політичну систему диктатури пролетаріату.

Виходячи з схожих партійних установок і була розроблена вся правова система більшовицької державности, яку однозначно можна охарактеризувати одним словом — **кратократія**, або "влада влади", "влада насильства", так як ця назва більш адекватно, аніж "партократія" чи "тоталітаризм", передає і пояснює цю суспільно-політичну ситуацію советської імперії, яка не формувалась як держава, а насправді формувала нас усіх до стану, як ми сьогодні у цьому переконаємось, майже беззворотнього викривлення. А **кратократія** це уже не держава.

З цієї драматичної епохи закон та його слуги завжди перебували в ССРСР у підлеглому стані в політиків та партійних функціонерів. На пік репресій 1937 року само право було настільки zdeформоване, що було зовсім неможливо віднайти в імперії більшовиків хоч які небудь його непорушні острівці. При видимості парадної фасади Конституції у суспільстві кратократії правила виключно відомчі нормативні акти, типу наказів та інструкцій ВЧК-ОГПУ-НКВД що виступали форпостом більшовицької державности.

Але репресії були тільки однією, до того ж на наш погляд, не головною стороною формування суспільства безправ'я. Більш небезпечним було те, що всі без винятку громадяни країни поступово позбавлялись основоположних життєвих прав, без яких неможливе цивілізоване існування. В Загальній декларації прав людини, прийнятій ООН, немає жодного пункту, який би в советському суспільстві кратократії не порушувався. Навіть таке елементарне право, як право володіти майном, постійно нехтувалось, починаючи з 1917 року. Під час революції — масові експропріації-пограбування, пізніше вони прийняли форму розкуркулювання, колективізації, ще пізніше — вилучення худоби з особистого двору, боротьба з нетрудовими доходами.

Таке ж становище і з правом вільного пересування, вибору будь якого місця проживання. Колишні емігранти-революціонери, що колись вільно роз'їзжали по всьому світі, почали вважати, що людям ні до чого роз'їзжати та дивитись за кордоном. А з 1932 року заборонили пересуватись вільно і в середині країни, впровадивши паспортну систему й пропуску. Відомо, що перший паспорт, який слугував інтересам державного нагляду за пересуванням громадян, було видано у Франції при Людовіку XIV і XVI ст. За Францією послідувала Німеччина, а з часів Петра I і Росія. З цього часу стали говорити, що "росіянин складається з душі, тіла і паспорту".

Виникає резонне питання — куди ж подівались ті права, яких позбавлялась особа? Їх собі повністю привласнила тоталітарна держава. Іменно вона в особі своїх функціонерів вирішувала, кому можна ними користуватись, а кому ні. З роками в советській імперії справа дійшла

до того, що корінні права стали привласнювати собі не тільки апарат і держава, але й окремі його установи. Органи НКВД та МГБ своїми інструкціями ставили на коліна громадян, сотні тисяч українців Західної України депортували у віддалені райони імперії, інших масово винищували як "ворогів народу", що посміли з зброєю в руках боротись за Самостійну Соборну Українську Державу, сміло кинувши виклик сталінській тиранії, доказавши перед світом про нескореність нації та її прагнення бути господарем на власній землі.

В наш час, в період розпаду советської імперії та національного державотворення в Україні, дружньо заговорили не про першенство держапарату, а про першенство закону і вирішили будувати правову державу. Почали з реформування судової системи і частково правоохоронних органів. Але чи таким чином необхідно проводити реформу і чи з цього кінця? Якими концепціями при цьому керувались і з чого виходили? Адже справа навіть не в цьому, що у тоталітарній державі править апарат, в тому числі й судовий, який необхідно змінити, а у правовій панує закон. Це, звичайно, важлива, але не головна відмінність. Вся суть в тому, що тоталітарна держава створюється як інструмент насилля над особою, а правова держава розрахована для того, щоб охороняти права особи. Образно кажучи, вони відрізняються між собою так же, як тюрма і житловий будинок. Адже зовнішньо вони, здається, схожі і будуються для людей. Але в будинку людина — господар, а у тюрмі — в'язень.

Напревеликий жаль, необхідно констатувати, що на сьогодні для законодавців України особистість людини не стала головним об'єктом уваги. Вони приймають закони з розрахунку не на неї, а на підприємства, відомства та заклади, трудові колективи. І закони ці багато у чому не можуть запрацювати ще й тому, що людина в них не розглядається як самостійна особистість, що дорівнює державі. Напривеликий жаль вона, так як і в минулі часи, розглядається як придаток державного механізму. Замість економічної свободи їй пропонується деяке розширення прав. Ось як це виглядає на практиці: якщо раніше селянин міг просити у голови колгоспу підвищення платні, або розширення присадибної ділянки, то тепер, за новими законами, він має право просити у "демократичної влади" землю і техніку. Так невже істинний господар (при умові, якщо він господар) просить? В правовій державі він був би поставлений законом у одинакове становище з владою, і у випадку відмови отримав би належний йому пай землі через суд. До того ж суд покарав би винних за невиконання закону про землю.

Необхідно зазначити, що людина — основа і мета правової держави. Возвеличуючи і охороняючи її гідність, держава забезпечує перш за все свою власну основу — існування особистості як морального су-

б'єкта права і громадянина держави. І іменно це повинно стати висхідним постулятом як Конституції України, так і всіх нормативних актів і практичної діяльності державних, громадських органів та організацій. Вони покликані юридично закріпити фундаментальну і повсякденну залежність всієї адміністративно-управлінської системи від інтересів і потреб людей, гідності людини. Це настійливо висуває нагальну необхідність затвердження принципу людської гідності, як абсолютного морально-правового принципу правопорядку і юридичної діяльності.

У зв'язку з цим повчально знати, як інші народи йшли до правової держави. В багатьох з них було більш ніж по іншому, вони не створювали великої кількості законів, які б частинами давали людям права. Так, США зразу в цілості прийняли закон ("біль") про права, у якому суспільство строго окреслило свободи громадян та надало гарантії їх дотримання і поваги. Сьогодні жодне відомство, жоден заклад не сміє на них зазіхати. І тільки після цього, як було закладено цей непорушний фундамент на якому, властиво, і стоїть правова держава, американці почали створювати інститути влади, обмовляючись при цьому, що вини повинні оберігати права людини. Ми ж поки ще далекі від цих реалій, так же як і від правової держави.

Для того, щоб ми змогли приблизитись до проголошеного ідеалу демократичного правового суспільства, нам необхідно здійснити не на словах, а на ділі широку правову реформу, яка змогла б рішуче порвати з застарілими догмами недавнього "соціалістично-ідеологічного права", виробити принципи національного права, які б забезпечили верховенство закону в Україні. При цьому дуже важливо, щоб у самому законі були закріплені та конкретизовані юридичні принципи (аксіоми) і основні права людини і громадянина (економічні, політичні, соціально-культурні, особисті), що відповідають гуманній природі національної державності та загальнолюдським, християнським цінностям.

У забезпеченні відповідності нормативних актів юридичним принципам демократичного правового суспільства, до якого прагне Україна при переході від посткомуністичного, особливе місце належить конституції. В основному законі в якому є зафіксовані права і юридичні засади, обов'язкові для всіх учасників соціально-політичного життя, у тому числі і для самого законодавця. Власне кажучи, нормативні акти утворюють систему лише тоді, коли перебувають у ієрархічно-ступеневій співвідпорядкованості і легально (формальна ієрархія на основі верховенства закону), і по суті (відповідність принципам права). В протилежному разі виникає розлагодженість і деформація системи. Тоді врегулювання і порядок будуть досягатись далеко не цивілізованими, правовими шляхами, а при допомозі голої сили, авторитарних правопорушуючих вказівок.

Верховенство права повинно бути не тільки у правотворчості, але й у правореалізації, в тому числі у правозастосувальній діяльності. Принцип верховенства права передбачає, що утворена на його основі система нормативних актів повинна конкретизуватись у сітці правовідносин. Лише в такому випадку буде в Україні право у повному смислі цього слова, тобто діюче, живе право і реальний правопорядок.

Коли ж право підмінюється волюнтаристсько-командними методами регулювання, люди прагнуть здійснити свої інтереси і потреби не юридичними, а іншими, обхідними шляхами, в тому числі при допомозі зловживання владою. Порушення правових зв'язків, тобто по суті справи справедливості у суспільному, громадському і політичному житті, фактично переростає у антиюридичний стан. Зазначимо, що в політиці це здатне викликати не тільки авантюризм, але й репресії і терор.

Єдино розумний вихід із такого становища — це повне відновлення юридичних засад суспільного, громадського і політичного життя. Але для цього необхідно подолати теорію і практику, у відповідності з якою права особи являються "засобом", "інструментом", "подарунком" властей. Необхідно раз і назавжди усвідомити, що права особи — це невід'ємна частка (аспект) самої людини як соціальної істоти, і тому вони повинні бути для держави метою, а не засобом. Такий підхід повинен являтися наслідком створення Основного Закону цивілізованого правового суспільства і втілення його в реалії юридичного життя України. Досягнути цього на практиці можливо тільки в тому випадку, якщо буде створено правову державу, що буде здатна стати ефективним інструментом захисту права.

При цьому надзвичайно важливо якнайшвидше відійти від здеформованих комуністичною ідеологією принципів права, поняття самого права і правових зв'язків. Основними засадами права являються юридична рівність (рівноправність) громадян і тісно пов'язаний з цим еквівалент у їх відношеннях, у поступі і обміні благ і послуг, а також у призначенні покарань за правопорушення. Свобода особи стає правом тільки тоді, коли вона врегульована, внормована на засадах юридичної рівності і еквіваленту. Право за своєю природою передбачає загальний масштаб, міру, яка виражається у юридичній рівності учасників правового спілкування та в еквівалентності у їх відносинах.

Дуже важливим при цьому виступає теза про те, що ствердити правові засади в суспільстві — це значить також усунути одержавлення суспільства. Адже етатизм не терпить самостійності інших союзів, пригнічує і знищує громадянське суспільство, між державою і особою утворюється пустота, яку заповнює державна експансія при допомозі тоталітарних режимів. Курс на одержавлення, прагнення вирішувати всі справи при допомозі політичного апарату, призвів до його непо-

мірного розбухання. Це ми бачимо і у нашому сьогодні в часи розбудови української державності, коли у декілька разів зросла чисельність службовців різних державних інституцій.

Необхідно пам'ятати, що держава повинна бути формою громадянського суспільства, а не перетворюватись у самоціль. Отже, необхідно в першу чергу створити міцне, життєздатне, свободолюбиве (волелюбне) суспільство, яке буде в стані не допустити узурпації влади, захищатись і чинити опір, дати дієву відсіч будь яким антидемократичним, авторитарним посяганням. Для цього необхідно перш за все встановити правові засади в економіці, здійснити реальну приватизацію власності, яка повинна бути в руках працюючого народу, а не кратократії і мафіозно-кланових, корумпованих структур. Власність у різних її варіантах та відповідні господарські відносини повинні бути юридично недоторканими. Принцип недоторканості власності, рівно ж як і всякого іншого права (свободи), направлений не тільки проти розкрадачів, але й проти антиправового, свавільного втручання бюрократії. Державна власність — не привілей посадових осіб, відомств і апарату, а свого роду соціально функція, у відповідності до якої право оперативного управління на юридичних засадах здійснюють безпосередньо трудові колективи. При цьому вплив держави на економічні відносини повинен здійснюватись таким чином, щоб не викривлялась та затьмарювалась цивільно-правова природа власності, право угоди, юридичні принципи товарно-грошового господарства.

Подолання одержавлення соціального життя дозволяє суспільству існувати не у вигляді авторитарно нав'язаної "монолітної єдності", а нормально, як природній різноманітності (плюралізму) власності, потреб, інтересів і союзів, колективів, організацій та об'єднань, що склались у відповідності до цих реалій цивілізованого життя. При цьому узгодження інтересів досягається на основі суто юридичних масштабів, а не авторитарно — бюрократичним втручанням, так як плюралізм громадський являється основою політичного плюралізму.

Для реальної розбудови національної державності в Основному Законі необхідно закріпити принцип розподілу влади та виробити надійні механізми його реалізації. Розподіл властей — це не тільки юридичний і організаційний, але й соціально-політичний принцип, який дозволяє гармонійно поєднати такі протирічиві аспекти соціального життя, як влада і свобода, закон і право, держава і суспільство під кутом зору самоцінності людини. Розподіл властей являється мірилом, масштабом демократизації політичного життя. З цим пов'язаний такий аспект, як розподіл влади між різними клясами, прошарками, проблема участі різних груп у здійсненні влади, ступень представлення і обліку різноманітних інтересів. У правовій державі влада повинна виходити тільки від народу. При цьому держава, як політичний стан грома-

дянського суспільства в Україні, являє не "монолітну єдність" (як відомо, це лише ідеологічний міт для позначення авторитарно — бюрократичного режиму), а плюралістичну згоду вільних, грамотних, компетентних, культурних, активних учасників політичного процесу, що мають різноманітні і різні погляди та інтереси. А при таких обставинах державна влада в цілому і різні її галузки не повинні бути монополізованими якоюсь однією групою, прошарком, клясою, організацією (як це ми бачили на прикладі Верховної Ради України, де влада була монополізована компартійною більшістю), оскільки мова йде про правову національну державність, про верховенство права.

Запобігти монополізації (а значить переродженню) влади з боку кого б це не було можна тільки тоді, коли різноманітні соціальні інтереси, рухи, напрямки та політичні партії матимуть юридично рівний доступ до організаційного оформлення і участі в політичному житті. Державна влада повинна здійснюватись не на основі монополії, а на основі соціально-політичної конкуренції. Юридична влада не повинна монополювати належати лише якомусь одному рухові чи напрямку, чи політичній партії. У певному змислі вона також виявиться потенційно розділеною серед різних учасників політичного процесу, об'єднаних принципами національної державності. Лише при таких обставинах можна говорити про Українську державу, як політичний стан, політичну форму у власному розумінні всього громадянського суспільства, тобто про національну державність. У протилежному випадку політична влада буде відображати інтереси не всього суспільства, а лише частини народу і в організаційному пляні перетвориться в авторитарно-бюрократичний механізм, монополізований тою частиною. Система громадянського суспільства і правової держави в такому випадку деформується, розмивається і витісняється тоталітаризмом.

Джерело соціальної напруги і розростання конфліктів (політичних, економічних, національних) необхідно зняти на основі демократичної згоди, співучасті всіх зацікавлених сторін і виробленні доброї волі. Тільки таким шляхом можна досягнути режиму демократичної національної безпеки і на цьому ґрунті розбудовувати правову українську державність.

Необхідно зазначити, що правова держава не являється пустим каркасом, придатним для всякого суспільства. Можна законодавчо проголосити прекрасні інститути, але вони залишаться мертвими, застиглими структурами, нежиттєздатними, якщо не реалізуються на практиці. Іншими словами, правова держава — це живий політико-правовий процес, спосіб політико-правової, державно-правової життєдіяльності суспільства і його громадян. Тому без відповідної правової культури і правосвідомості суспільства становлення та розбудова правової Української держави не може бути успішним. Тому необхід-

на широка національно-правова просвіта та виховання громадян на практиці вмінню відстоювати свої права і поважати права інших, жити в умовах демократії. Вкрай необхідне нове правове мислення, подолання авторитарно-бюрократичної свідомості і формально-догматичних підходів до розуміння та призначення права і держави.

В зв'язку з цим необхідно перш за все подолати панівну в минулому авторитарно-бюрократичну парадигму (зразок) права, що глибоко вкорінилась у догматичне, вузьконормативне сприйняття правової дійсності, утотоження права з законом і інструкціями, коли за реальне право видаються нормативні накази, які не рахуються з принципами і цінностями демократичного суспільства, потребами його розвитку. Норма права тлумачиться як правило поведінки невизначених суб'єктів, а не навпаки, як повинно було б бути насправді — що норма права виступає в якості неозначених юридичних можливостей визначених суб'єктів і обов'язки юриста знаходити правомірні шляхи задоволення та захисту їх прав, інтересів та вигод. Виходить, що не пшениця росте для людини, а людина живе для пшениці. При цьому особистість у світі правових норм — була нічим, а сама норма, освячена державою, — всесиллям. Таке становище в теорії робить неможливим прогрес наукової думки, творчості, які здатні рухати вперед практику.

На сьогоднішній день в Україні зложилась парадоксальна державно-правова та суспільна ситуація: законодавець в особі Верховної Ради України, поставивши собі за мету якнайшвидше побудувати правову державу, основне зусилля прикладає до щоденного прийняття законів з усіх сфер суспільно-політичного та громадського життя. Кількість прийнятих законів уже в декілька разів перевершує кількість законів, що були прийняті за всі роки буття советської імперії, при чому далеко не завжди вони кореспондуються з якістю. Але основна їх маса не сприймається суспільством, та ще й не виконується. В чому ж причина, для чого тоді потрібно їх розробляти, затрачаючи народні гроші? Чи не працює наш парламент у замкнутому циклі: закон-парламент-закон? Адже ми досить часто чуємо, як нардепи бідкаються на "тяжкі труди" у парламенті та апелюють завжди до кількості їхньої продукції, забуваючи про якість, яку чомусь не сприймає суспільство. Впору для парламенту розробити ще один закон, але уже про держприймання їхньої ж конвеєрної продукції. Очевидно є нелади, як з теорією права, так і з фаховим рівнем самих нардепів. Та й, зрештою, чи можна за всім угледіти за такою горою "готової продукції". Так в чому ж все таки причина? Виявляється, що ця причина назовні і всі про неї знають, але чомусь ніхто не хоче її усувати, так же як і розробляти концепцію нашої національної державності, як за формою правління, так і за політичним режимом, і формою устрою. Вся суть в тому, що право, яке зараз діє в Україні, базується на концепції соціалістичного

імперського права у відповідності до теорії права, яка завжди була й залишилась марксистсько-ленінською. Адже інші теорії права просто не сприймаються, про що неодноразово наголошував у парламенті Сергій Головатий, закликаючи нардепів до зваженості при прийнятті законів. Виявилось, що істина юриста вищої кваліфікації, була дуже "зарозумілою" для більшості членів парламенту. От і виходить, що законотворча продукція Верховної Ради України базується на старих правових концепціях та доктринах, які не сприймає і не сприйме українське суспільство, що за своїми потребами демократичного розвитку та загальнолюдського буття давно вийшло з імперських рамок.

З формально-догматичним тлумаченням права якраз і пов'язана та ситуація, в якій опинилась наша юридична наука і законотворці, що у свій час були виховані власне цієї ж наукою (тільки окремі прогресивні правники, що цінують свій фах, відійшли від цих догм; напривеликий жаль, на це здатні не всі в силу цілого ряду особистих причин). За своєю суттю, вона виконувала дві головні функції: коментування законів, що видавались, і апології (оборони) існуювшої тривалі роки адміністративно-наказної системи і авторитарного мислення, що лежало в її основі. Відомо достеменно, що в рамках апології ніяка серйозна критика, а значить і радикальні зміни, неможливі.

Потрібно зазначити, що догматичне, вузьконормативне розуміння права було обумовлене та підкріплялось рядом обставин. В першу чергу тією роллю, яка стала відігравати адміністративно-нажимна система. Породжувалась ілюзія безмежного всесилля наказу. Вартувало тільки не видати нормативний наказ і проголосити його обов'язковість, як тим самим виникало, як здавалось, виникало реальне право. Гіпертрофія його владно-примусового аспекту, вульгаризація його зв'язку з соціальними, перш за все політичними відносинами — все це призвело тлумачення права у заформалізовану площину. А в якості його висхідної, обумовлюючої бази виступала не економіка, не рівень розвитку культури, не принципи і цінності демократичного соціального суспільства, — а головним чином наказ органів політичної влади і адміністративна інструкція. Все це виявилось надзвичайно віддаленим від діалектико-історичного розуміння правових явищ. Формально-догматичний, вузьконормативний підхід до права, незалежно від суб'єктивних намірів вчених, що відстоювали ці погляди, об'єктивно був уражений негативними тенденціями тоталітаризму і сприяв юридичному оформленню світосприйняття бюрократії.

Формалізм у правознавстві стимулювався також і розбіжностями між декларативною і реальною дійсністю. Право розглядалось лише в такому вигляді, як воно було сформульовано в текстах закону, а це фактично слугувало виправданню існуючого в суспільстві положення справ.

Формально-догматичний підхід до права прирікає юридичну науку на ізолювання, він збитковий у різних аспектах: соціологічному, політичному, філософському.

В соціологічному аспекті збитковість формалізованого, вузько-нормативного правознавства заключається в тому, що воно не здатне показати і пояснити реально діюче право, так як горизонт догматика обмежений текстом закону, інструкціями. Адже як це не парадоксально, але ця концепція, в центрі уваги якої знаходиться закон, на практиці веде не до зміцнення закону, а до його девальвації. В цей же час право ніколи не було тотожним закону, воно виходить не стільки від закону, скільки (одночасно з законом) витікає з фактичних суспільних відносин. При допомозі закону законодавець оформлює і закріплює свою політику як "мистецтво можливого" в даних історичних умовах. При цьому він не може вийти за межі реального-економічного потенціалу і культури. За цією межею починається авантюризм, законодавча воля перетворюється у законодавчо оформлене свавілля, у волюнтаризм керівника. Разом з цим законодавець не повинен відставати від життя, він зобов'язаний чуйно вловлювати потреби часу, творити нове, забезпечуючи розвиток суспільства. У протилежному випадку закон перетворюється у консервативну силу, призводить до застою і омертвіння соціальної матерії.

Закон сам по собі ще не породжує право. Щоб стати реальним правом, він повинен втілитись у життя, у правомірну поведінку людей, інакше він залишиться лише "добрим побажанням" законодавця, мертвою нормою, "паперовим" правом. Тому заформалізована юриспруденція нездатна накреслити вірний шлях в пізнанні і вдосконаленні реального права: вияснити, чи діють ті чи інші норми, закони, якщо ні, то чому, які фактори відхилень і дефектів правопорушуючої поведінки. Без цього неможливо виробити наукові прогнози правової політики, коректувати законотворчий процес, правореалізуючі механізми, здійснювати юридичну профілактику, творити та зміцнювати законність та правопорядок.

У філософському аспекті вузьконормативне уявлення про право не дає можливості зрозуміти його як соціальне явище, що обумовлене відповідними факторами і в свою чергу перебуває у взаємозв'язку з ними. Перешкоджає розумінню того, що право ґрунтується на реальних життєвих, в першу чергу економічних, відносинах і даному рівні культури суспільства. Внаслідок цього породжується ілюзія, буцімто життя основане на юридичному законі-наказі.

При такому підході неможливо зрозуміти право як складне, багатоаспектне соціальне явище, як протирічлива єдність різноманітного. Адже закон являється лише загальним формулюванням типових життєвих ситуацій, поведінки людини.

У політичному аспекті формально-догматичний, вузьконормативний підхід до права зорієнтований на антидемократичні тенденції, він заохочує абсолютистські претенсії законодавця, оскільки при такому підході ігнорується багатоаспектність права, його взаємозв'язок і обумовленість соціальними відносинами, а право фактично розглядається як продукт політичної (державної) волі. При цьому залишається в тіні те, що політична влада сама обумовлена перш за все матеріальними відносинами і взаємозв'язана з різноманітними факторами. Адже чим культурніше і демократичніше суспільство і держава, тим міцнішою повинна бути їх права основа.

З вузьконормативних позицій право громадянина і людини розглядається як автоматично похідне від закону, від норми, виданої владою, тобто фактично як "дар" держави. Це властиво і відповідає адміністративно-наказним поглядам на політико-правове життя і її закономірності. Цим самим підкріплюється авторитарно-волюнтаристське мислення і практика. При цьому людина з її правами і свободами відсувається на задній план, а на передній виходить бюрократія, яка прагне загальнодержавні інтереси підмінити своїми егоїстичними, кастовими, корумпованими. Відкривається шлях так званого залишкового принципу в соціальній політиці, технократичним викривленням і правопорушуючому законодавству.

Всі ми діти свого часу, а часто і його бранці, але минуле не є вічне. І навіть повага до того, що у ньому містяться непересічне значення, зовсім не зобов'язує нас до нерухомості або інерції. Час вимагає іншого бачення права і іншого використання правової форми в суспільстві. У нелегкій роботі, яка направлена на зміну суспільних відносин в процесі розбудови національної державності, їх закріплення в нормах закону, повинно народжуватись сьогодні нове розуміння права і практики його застосування.

При допомозі оновленої правової матерії ми зможемо побудувати раціонально влаштовану правову державу, де влада здійснюється при допомозі спеціальних органів. З цього випливають різні види влади: законодавча, виконавчо-розпоряджувальна, судова. Для того, щоб запобігти зловживанням і виникненню авторитарної, абсолютної влади, не пов'язанної правом, ці влади не повинні бути сконцентровані в одному органі, тобто повинні бути розмежовані (розподілені). Розподіл властей, таким чином, являється структуроутворюючим і функціональним принципом з метою раціональної організації і контролі. Розмежування направлено на те, щоб утримати державну владу від можливих зловживань. Всі органи і галузки державної влади покликані бути охоронцями Конституції України. Конституція ж, в свою чергу, повинна стояти над цими владами, а не влада над конституцією. Необхідно акцентувати, що розмежування влади виражається у роз-

поділі компетенції, взаємній контролі, у виробленні системи стримувань та противаг, збалансованості, у рівновазі через процес улагодження та погодження.

Адже тільки при допомозі розподілу влад правова держава організується і функціонує правовим шляхом. Державні структури і їх робота зможуть бути позбавлені від потрясінь та лихоманок, які викликаються у монархічних режимах зміною і утвердженням нових лідерів. Навпаки, правова держава сама зможе бути основою для такої зміни. Боротьба за владу і особисті амбіції не вириваються з-під контролю, а будуть приборкані міцним правовим порядком і непорушними юридичними процедурами призначення і зміни лідерів. Замість режиму особистої влади і чиновницького розсуду, що переходять у свавілля, повинно бути встановлене панування права, тобто політична влада повинна здійснюватись на основі правових норм. Іменно ці норми, а не підмінюючий їх особистий розсуд (по суті справи свавілля) пануючих, повинні служити впорядковуючою основою організації і діяльності державного апарату і політичної системи в цілому.

Правова держава, таким чином повинна бути способом раціоналізації політичного механізму, обмеження публічної влади з метою не допустити узурпації і зловживання. Без розподілу влад настає деспотія, у чому ми мали можливість переконатись на прикладі недавньої советської імперії.

Необхідно зазначити, що розподіл влад має два аспекти. По-перше, — це розподіл влади між самими органами держави. Адже жодному з органів не належить вся державна влада у повному обсязі. Забороняється здійснювати функції, які належать іншому органу. Таким чином, у правовій державі відсутня яка небудь необмежена влада, що не зв'язана з правом і принципами конституції. Розподіл влад служить засобом стримання влади держави в рамках принципів гуманного, цивілізованого суспільства, служить механізмом захисту прав особи, що закріпленні в конституції. Врешті речт, розподіл влад виражається в системі стримувань і противаг, таким чином, щоб ні один з органів не зайняв авторитарно-абсолютистського становища і не повалив право і конституцію.

Необхідно застерегти, що розподіл влад не являється абсолютном. Одночасно він передбачає єдність влад на ґрунті загальних політико-правових принципів і мети цивілізованого демократичного суспільства. Розподіл влад — це не застиглий стан відокремлених структур, а працюючий, дієвий механізм, який досягає єдності на основі складного процесу погодження і спеціальних правових процедур, передбачених в тому числі і на випадок конфлікту і екстремальних станів у суспільстві. Загальний принцип єдності і розподілу влад конкретизується відповідно до різних історичних ситуацій і становищ. Єдність дося-

гається через динамічну рівновагу, через певну напруженість, сполученість і процес улагоджування. Але при цьому повинна бути обов'язкова умова: не повинно бути зосередження влади в руках однієї особи або органу, інакше стане неможлива взаємоконтроля стримання і противаги і, як наслідок, — розподіл влад і правова держава.

Але при цьому якась влада повинна все ж таки вийти на перше місце, зайняти верховне становище. І це неминуче, інакше державний механізм виявиться ураженим нездоровою боротьбою за фактичне верховенство, або ж буде силою гальмування. З точки зору логіки правової держави такою владою виступає законодавча влада, оскільки вона формулює правові масштаби і юридичні норми громадського і державного життя, основних напрямків внутрішньої і зовнішньої політики. Верховенство таких норм, що виражені в законі, якраз і забезпечується при допомозі чільного положення законодавчих органів у державному механізмі.

При цьому верховенство законодавчої влади аж ніяк не означає її абсолютного характеру. Законодавець зв'язаний принципами права і конституції (які в Україні необхідно закріпити), правами людини. Окрім цього він перебуває під контролем народу (система народного представництва і демократичних виборів). Влада законодавця не абсолютна і в іншому відношенні: вона перебуває в системі інших влад (виконавча і судова влади).

Надзвичайно важливе значення має конституційний суд. При його допомозі забезпечується конституційність не тільки підзаконних актів, але й самих законів.

Подалі, в системі стримувань та противаг на випадок непродуманих, поспішних рішень законодавця, помірковану позицію займає глава держави. Без цього механізму розподіл влад буде недосконалим. В період боротьби з авторитаризмом за встановлення конституціоналізму цей момент в деякій мірі опиняється у тіньовій стороні. Але може скластись і така ситуація, коли необхідно угамувати самого законодавця. Для цього в правовій державі повинні бути відповідні юридичні важелі, інакше конфлікт буде вирішуватись не правовими, а суто силовими прийомами.

Поточне життя держави складається із багаточисельних актів реалізації тих норм, які прийняті законодавцем, тому на перший план висувається виконавчо-розпоряджувальна гілка влади. Без належних стримувань виконавча влада неминуче підіме під себе і законодавчу владу, і судову. Тому проти неї потрібні особливі гарантії. Використовуючи позитивні якості виконавчо-розпорядчих органів, як необхідно-го елемента раціонального державного механізму, в цей же час важливо поставити заслін на шляху перетворення їх в узурпатора і монополіста влади. Виконавчо-розпоряджувальна діяльність повинна бути

основаною на законі і в рамках закону. При цьому виконавча влада не може привласнювати собі повноважень і вимагати від громадян виконання яких небудь обов'язків, якщо це не передбачено законом. Для забезпечення законності у діяльності виконавчої влади остання не повинна підмінювати законодавця. Відомча нормотворчість і так зване делеговане законодавство, повинні бути строго обмежені. Виникає питання — в зв'язку з чим? По-перше, відомча нормотворчість не повинна протирічити законові. По-друге, вона не повинна фактично підмінити закон, тобто вирішувати питання, що віднесені до сфери законодавця. Таким чином, принцип законності виявляється логічно взаємозв'язаний з принципом розподілу влад. В цілому ж проблема полягає не тільки в тому, щоб зробити відомчі акти такими, щоб вони не протирічили законові, але і в тому, щоб скоротити їх до мінімуму. І в першу чергу необхідно заборонити приймати відомчі акти, які торкаються таких відносин, які повинні бути врегульовані законом, так як відносини відомства з громадянами не повинні регулюватись відомчими актами. Направеликий жаль, зараз ця ситуація в Україні докорінно не змінилась.

Стримування виконавчої влади також досягається при допомозі її підзвітності та відповідальності перед народнім представництвом. Мо-ва йде про політичну відповідальність, яка забезпечується при допомозі вотуму довір'я. Важливу ролю у боротьбі із зловживаннями виконавчої влади відіграє також інститут імпичменту.

Необхідно завважити, що виконавець не повинен підмінювати не тільки законодавця, але й суддю, ніхто не може бути суддею у власній справі. Тому громадянин у правовій державі повинен мати право на оскарження в суд дій виконавчої влади: як окремих посадових осіб, так і виконавчо-розпорядчого органу в цілому. В протилежному випадку зловживання виконавця залишаться безкарними, відкриється шлях до тиранії.

Суд, система правосуддя — третя необхідна гілка влади в механізмі розподілу влади. Це арбітр, який вирішує суперечки про право. В правовій державі правосуддя здійснюється тільки судом, у цьому одна із важливих гарантій прав і свобод громадян, правової національної державності в цілому. Але при цьому суд не повинен підмінити собою законодавця або виконавця, інакше він перетвориться на деспота. Одночасно, ані законодавець, ані виконавець не повинні привласнювати собі судові функції. В зв'язку з цим найголовнішим являється забезпечення реальної незалежності суду від різного роду органів і осіб, які диктували йому свою і фактично узурпували судову владу. Оптимальним варіантом найбільш дієвої форми для забезпечення незалежності і об'єктивності правосуддя являється суд присяжних, а вираженням рівності громадян перед законом являється підсудність загальному су-

ду, неприпустимість розширення юрисдикції спеціальних судів.

Верховенство права передбачає, що суд повинен виступати арбітром у суперечці про порушення права не тільки у правозастосувальному, але й у правотворчому процесі. Суд повинен бути стримувальним фактором проти порушень права і конституції не тільки з боку виконавця, але й з боку законодавця, і в цьому роля конституційного суду.

Право, безперечно, являється єдиним ефективним порядком людського суспільства, нерозривно пов'язаним з духовною і соціальною сутністю людини. Але закони, які виражають його зміст, самі по собі не більше як словесні формулювання, записані на папері. Їх пізнання, розвиток і застосування являється безпосередньою професійною метою юристів.

З тих давніх часів, коли право виділилось із ритуально-магічного комплексу релігії і на арену соціально-правового життя у Древньому Римі вийшли юристи, у людей з цих пір немає нікого іншого, хто більш глибоко знав би право і хто більш кваліфіковано, як юрист, зміг втілити його в життя. Зараз у всьому світі збільшується кількість юристів-правознавців. Сьогодні в них, а не тільки у наявності законів, все більше вбачають одну з перших гарантій захисту прав людини і створення таких соціальних передумов, які необхідні, щоби людина могла організувати і вести гідне її життя.

Направеликий жаль, наше суспільство, яке стало на шлях національного державотворення, ще не збагнуло цієї закономірності у повній мірі. З юристами у нас поводитись і поводяться як з продуктом, природу якого ми не розуміли і не розуміємо. Подібно до того, як більшість, яка ще не оволоділа законами товарно-ринкової економіки, вбачає у хлібі коравай, так і в особі юриста більшість і сьогодні бачить тільки посадову особу, наприклад слідчого або судового виконавця, але не бачать правознавців, як прошарку професійних посередників між встановленими правами і реальним життям людей, їх правами і їх безправ'ям.

Більш як за сім десятиліть буття комуністичної імперської ідеології, що була зведена до рангу державної, вона повністю знівелювала юристів, перетворивши їх у прислужників державного механізму. Внаслідок цього, советський юрист виявився у більшій мірі політиком зацікавленим у зміцненні ортодоксальної ідеології, аніж правознавцем, зацікавленим в істині і влаштуванні життя людей під дахом правових законів. Запрограмована готовими знаннями і панівними переконаннями, ідеологізована квазісвідомість уже не вимагала від нього особистих моральних зусиль для усвідомлення змісту права і власних дій у його застосуванні. Адже це, що є право і що є істина, визначила для нього раз і назавжди сама ідеологія і той, хто привласнив собі пра-

во говорити від її імені і оберігати її чистоту.

Сьогодні в Україні катастрофічно мало юридично думаючих людей, здатних бачити і розуміти, яку б не взяти проблему в економіці, політиці, управлінні та повсякденному житті, — кожна з них стикається з правом, з застосуванням його норм, з необхідністю прийняття інтелектуального міркування про законне і незаконне в конкретній поведінці людини, замикаючись на юристах. Як наслідок цього, коли не було і раніше, так, по суті, немає і сьогодні: юристів-господарників, які володіють сучасними економіко-правовими знаннями у сфері ринково-договірних відносин, регулювання індивідуальної трудовою діяльністю, кооперацій, власності, аренди і таке інше; юристів-управлінців, необхідних перш за все у новоутворюваних органах влади та управління; юристів, необхідних для забезпечення економічних інтересів України за кордоном, діяльності спільних підприємств, законності контрактів і інших форм розвитку міжнародних господарських зв'язків; спеціалістів з трудового права і соціальних питань; юристів для податкових служб, фінансово-банківських органів; юристів-екологів; юристів-законопроектантів, які, як і багато інших, взагалі спеціалізовано ніколи у нас не готувались. Але життя не жде. Поступове відокремлення економічного організму від державного апарату, перехід до ринкових відносин, перетворення державного і господарського управління, по суті, — у юридичний процес застосування норм закону, розгортання європейського правового простору, розширення демократії і політичного плюралізму, включення України у світові господарські зв'язки — все означене та багато іншого вимагає спеціалістів-правознавців, які здатні не тільки розмірковувати про право, а займатись конкретною справою на сучасному рівні в конкретних сферах діяльності.

Вихід з цього становища бачиться у переході в найближчі роки до трьохступеневої системи юридичних навчальних закладів. Це можливо зробити, **по-перше**, шляхом створення повноцінної системи юридичних технікумів і юридичних ліцеїв. Пр цьому до юридичних технікумів необхідно було б приймати юнаків та дівчат з 11-класною освітою, а у юридичні ліцеї — після закінчення 8-класів середньої школи з наступним спеціалізованим навчанням на протязі 4-х років, видачею диплому про середню спеціальну юридичну освіту. Це б дозволило забезпечити заміщення багатьох посад спеціалістами з середньою юридичною освітою (у відповідності до Закону про освіту в Україні це перша ланка вищої освіти) у сфері виробництва і управління, де використання юристів з вищою освітою недоцільне, як за оплатою праці, так і характером роботи. В цей же час випускники названих юридичних закладів стали б хорошою базою для прийому у вузи і підвищення рівня професійної кваліфікації їх випускників. Необхідно було б одно-

часно визначити, що юридичні ліцеї утворюються, як правило, у складі вищих юридичних учбових закладів.

По-друге, необхідно збільшити кількість юридичних інститутів, в тому числі для підготовки юристів у системі внутрішніх справ по регіонах України. Нові навчальні заклади повинні поєднувати в собі науково-дослідну роботу, підготовку юридичних кадрів і підвищення їх кваліфікації.

По-третє, необхідно піти на створення в Україні юридичної магістратури для підготовки на протязі 1-2 років професіонала-юриста, який уже працював за фахом для заміщення ключевих посад у правоохоронній сфері, державно-управлінському апараті і господарській сфері. Магістратура повинна утворюватись в юридичних учбових закладах, що зарекомендували себе високим рівнем навчання кадрів.

Різноманітність типів учбових закладів надасть можливість суттєво розширити підготовку юристів і отримати спеціаліста-правознавця різного рівня кваліфікації і профілю. До того ж не потрібно нічого починати заново, задатки всього вищезначеного у нас уже є. Справа залишається за незначним — у найбільш короткі терміни створити новий модель підготовки юристів і цим зняти гострий дефіцит у спеціалістах-правознавцях.

При цьому необхідно мати на увазі, що правознавство — це перш за все знання права, яке набувається під час навчання і переходить у переконання, стає основою професійного мислення і діяльності. Але у недалекому минулому (а багато в чому і тепер) навчали юристів не зовсім тому, що було необхідно. І як це не парадоксально звучить, але юридична освіта за своїм змістом уже тривалий час юридичною не являється. В її основі з давніх часів лежить етатичне, переважно заборонувально-обмежуюче розуміння правової норми і обвинувачувально-репресивне тлумачення завдань правосуддя.

Для утвердження в Україні нового розуміння права, необхідно виробити нову професійно-юридичну етику на основі принципів моральної гідності, бездоганності юриста, суверенності правосуддя, свободи і гідності людини, гуманності і справедливості права, верховенства закону. При цьому ми повинні відмовитись від того, що робили в недалекому минулому і що нас привело до відчуження від влади і совісті, свободи і власності, гідності і прав людини, діловитості і порядку, — привело до безодні. Поки ми цього дійсно не усвідомимо, до того часу і істинне право, і правова держава, і громадянське суспільство, як втілення ідеалів суверенної державності — людської свободи і соціальної справедливості, під знаком яких повинен проходити наш суспільний розвиток, — так і залишаться нашою мрією.

ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКІ СИЛИ УКРАЇНИ

(Важкий шлях до становлення)

*Ігор Василик
Буенос Аїрес, Аргентина.*

ВСТУП

В січні 1992 р. всі збройні формування, розташовані на Україні, мали присягати на вірність народові України. Це включало армію, авіацію, протиповітряну оборону, Чорноморську Флоту, стратегічні і космічні війська, прикордонників, внутрішні війська, міліцію і КГБ. У всіх згаданих формуваннях процес прийняття присяги новопосталий державі, яка ставала на ноги на звалищах російської імперії, пройшов з більшими або меншими переboями. Але пройшов. Довший час ішла дискусія навколо стратегічних військ і лише остаточно в 1994 р. усі дислоковані в Україні частини 43-ї ракетної армії стратегічного призначення заприсягнули на вірність Україні. Також були проблеми з присягою 98-ї аеромобільної болгарської дивізії, яку Росія вважала теж стратегічною. Справу полагоджено тим, що сторони дійшли до згоди про поділення дивізії. Половина від'їхала до Росії, а половина залишилася в Україні, стаючи основою 1-ї аеромобільної української дивізії.

Але основна криза, яка навіть загрожувала життю новоствореній українській державі виникла на Чорноморській Флоті і в Криму.

На цю тему, вийшла дуже цікава книжка "Анатомія необ'явленої війни" ("Анатомія неоголошеної війни") автор якої це капітан 1-го рангу Микола Савченко, начальник Прес-служби Військово-Морських Сил України. Книжка написана на російській мові, тому що первісним її призначенням був російськомовний Крим і Південь України. Автор хотів представити реальний хід подій і таким чином протиставити правду облудній російській пропаганді. Тепер вже готова актуалізована версія на українській мові, але брак коштів не дозволяє ширшому загалові нашої спільноти в Україні і в світі побачити це до тепер унікальне видання, яке об'єктивно представляє процес становлення ВМС України.

Книжка капітана М. Савченка стала підставою для написання цієї статті. Автор вдячний капітанові М. Савченкові, як за цінні поради які дозволили йому краще зрозуміти складний процес становлення ВМС України, так і за виявлене розуміння і терпеливість до безкоштовного ряду запитань.

Щасливим збігом обставин, коли ця стаття вже була в Торонті, завітав до Канади капітан 1-го рангу ЄВГЕН ЛУПАКОВ, один з творців ВМС України. Він ласкаво згодився переглянути цю статтю і зробити свої зауваги та доповнення до неї, які у своїй більшості включені до тексту. Автор щиро дякує капітанові Є. Лупакову за його допомогу.

На прикінці 1997 року, завершився розподіл Чорноморської Фльоти. Військово-Морські Сили України стали реальністю.

Пора зробити висновки...

* * *

Присяга на вірність народові України і перші кроки

Чорноморська Фльота на початку 1992 року була могутньою військовою потугою, хоча й мала дещо застарілі кораблі та судна. Призначенням фльоти було діяти передусім на Чорному морі з перспективою участі і в Середземному морі, де завжди плавав окремий загін советських кораблів (5-та Ескадра). Ймовірним противником була в першу чергу Туреччина, а потім решта бльоку НАТО, а головним противником, очевидно, Америка.

В її складі, згідно з тогочасним повідомленням аргентинського щоденника "Клярін", був один літаконосець, 3 крейсери, 10 есмінців-вищувачів, 30 фрегатів, 28 підводних човнів, 100 корветів і менших кораблів, 60 тральників, 15 десантних кораблів і 150 допоміжних суден, 151 літаків і 85 вертольотів морської авіації. Вартість фльоти на думку Міжнародного Інституту Стратегічних Студій сягала 80 млрд. американських доларів. Але треба підкреслити, що це були вже досить старі кораблі, наймолодший з них був побудований 15 років тому.

Командиром Фльоти був адмірал Ігор В. Касатонов а начальником штабу віце-адмірал Георгій Гуринов.

В липні 1991 р. відбувся З'їзд офіцерів України на якому було засновано Спілку Офіцерів України (СОУ). Перший з'їзд офіцерів мав велике значення для сформування українських збройних сил. У вересні 1991 р. в Севастополі створено Севастопільську організацію СОУ (голова капітан-лейтенант Ігор Тенюх, заступник майор В. Холодюк), старшини розробили концепцію ВМС України, проводили освідлюючу працю серед особового складу Чорноморської Фльоти. Один з

членів севастопільської філії СОУ, капітан 1-го р. Євген Лупаков, так згадує її початки: “Філія СОУ у Севастополі створилася з тих людей, які були учасниками першого установчого з’їзду СОУ у Києві. Це були Тенюх, Холодюк та інші. Фактично перша філія почала працювати і в основному перші її члени були з Качі, з летовища, хоча збиралися у Севастополі”. Ця робота велася підпільно, щоби не попасти під нагляд військової контрозвідки ЧФ. І хоч відсоток українців на ЧФ був меншим аніж в 1918 р., національно-патріотичний рух набирив сили. В СРСР існував екстратериторіальний принцип і військовослужбовці, як правило, служили далеко від своїх місць народження. Тому присутність українців на ЧФ була мінімальною, а напр. Тихоокеанська Фльота мала великий відсоток українців.

Тільки завдяки діяльності СОУ, яка у свої найкращі часи представляла 200.000 офіцерів, вдалося привести до присяги війська, розташовані на Україні. По іншому склалося в Чорноморській Флоті.

Верховна Рада України в Постанові “Про військові формування на Україні” уважала, що ЧФ є власністю України. Цю позицію України формально визнали Росія та інші держави Співдружності Незалежних Держав (СНД) при укладанні договору про створення СНД, 8-го грудня 1991 р.

Окрім того, Чорноморська Фльота брала участь у референдумі з 1-го грудня 1991 р., де 72% складу фльоти проголосувало за незалежність України, а 48% віддали свої голоси за Кравчука на виборах президента.

Отжеж виглядало на те, що не повинно бути більших труднощів на цьому шляху. Сам Касатонов в перші дні січня був настроений служити Україні, хоч не мав ясної позиції. Як зауважує капітан 1 р. Лупаков: “Із 3 по 9 січня 1992 р. по команді командувача ЧФ адм. Ігоря Касатонова, весь ЧФ, що базувався на теренах України і поза її межами, в Болгарії, Грузії, Сирії тощо, був підпорядкований новоствореному Міністерству Оборони України... Адаже кодобльокуючі пристрої автоматичного кодування з Москви в цей період згідно відповідних наказів командирів з’єднань, на команду того ж Касатонова, були демонтовані. Такий наказ по 14-тій дивізії підводних човнів ЧФ теж підписано. Президент України Л. Кравчук не призначив своїм указом І. Касатонова, який в цей час перебував у Києві, командиром українського ЧФ. Відлетівши до Москви Касатонов віддав наказ флоту знову перейти під керування Москви.”

Одержавши розпорядження з Києва, щоб привести до присяги увесь склад фльоти, він кілька днів мовчав, не рішений був, що робити. Всі чекали рішення, а командувач фльоти мовчав. Мовчав також і Київ. Так тривало аж до 4 січня, коли до Касатонова подзвонили з Москви і точно сказали йому що потрібно зробити. За кілька годин

Капітан 3 рангу Олександр Ключев
який першим прийняв присягу
на вірність Україні

Капітан 3 рангу Олександр Ключев який першим прийняв присягу на вірність Україні

свисту чекали, щоби якийсь начальник врешті решт подав команду щоби задум перевести в життя. А Касатонов мовчав, мовчав далі і Київ. Адміралітет ЧФ за своїм національним складом був з росіян, а нижчі чини не наважувалися діяти без згоди своїх зверхників.

Аж людям почав вриватися терпець, і від 20 січня поодинокі старшини самі, на власний розсуд, почали присягати і приводити до присяги своїх підлеглих. Очолила цю роботу на ЧФ, як і по всій Україні Спілка офіцерів України. Пише капітан 1-го р. Лупаків: “Бездіяльність Києва примушувала національно свідомих офіцерів діяти. На своїх підпільних зібраннях ми обговорювали ситуацію на Україні, на флоті і приймали рішення про приведення до присяги на вірність українському народові тих чи інших частин ЧФ. Очолював в цей час нашу Севастопільську організацію СОУ офіцер штабу ЧФ капітан 3 р. Олександр Плящечніков. Більше двох разів на одному місці нам не вдалося зібратися”. Так у школі водолазів, перший в новітній морській історії України що склав присягу на вірність народові України був Капітан 3-го рангу Олександр Ключев, росіянин за національністю. З ним зложили присягу його підлегли з 3-тої навчальної роти. Змістя його викликав до себе помічник командира флоту, якому капітан 3 р. Ключев пояснив що він і його підлегли є громадянами України і тому є логічно що вони присягнули на вірність якраз Україні. На другий день капітана Ключева було викинено зі школи! І тут далися взнаки ті сотні

було скликано нараду вищого командного складу флоту і було вирішено не складати військову присягу на вірність Україні, поки уряди Росії та України не домовляться кому належить флоту.

Коли 3-го січня президент України Леонід Кравчук призначив нових командувачів військовими округами, на зміну тих що не присягнули Україні, то це була найкраща нагода щоб так само поступити з Касатоновим. Але цього чомусь не було зроблено, Касатонів ані не замінено, ані не затверджено як командувача ЧФ і тим самим дано почин до конфлікту.

І так йшли дні за днями. Багато офіцерів, підстаршин і рядових матросів, готові зложити присягу

років під російською окупацією, яка спотворила душу багатьох українців, зробила з них ренегатів, вірних підлабузників Москви: Старшина який вигнав Ключова, був командиром одного з підрозділів Школи водолазів — капітан 2-го рангу В. Вишневський, українець, який навіть насміхався і казав “чому ж ти, росіянин, присягаєш Україні а от я, хоч народився на Україні, то присягати не збираюся”. Командир же Школи водолазів капітан 1 р. Олександр Крамаренко “тоже українець”, але манкурт, навіть погрожував Ключову пістолетом за те що той “зганьбив школу”...!!!

Прапорщик морської піхоти
Валентина Коваленко,
яка першою серед жінок-
військовослужбовців прийняла
присягу на вірність Україні

26 січня 1992 р. зложила присягу 17-та бригада оборони морського району. На чолі зі своїм командиром, капітаном 2-го рангу Юрієм Шалитом, присягнули 42 офіцери, 57 мічмани і понад 160 матросів. Відразу капітана 2 р. Шалита було відсторонено від обов'язків командира бригади. І так почалося. Де тільки хто небудь зложив присягу то його відразу викидали з частини.

Але початок процесу прийняття присяги налякав Москву і високі чиновники почали притітати до Севастополя, щоб підбадьорити Касатонова і його російських адміралів. 28 січня сам Єльцин побував на крейсері “Москва” де заявив що уряд Росії проти поділу фльоти тому що “Чорноморський Флот завжди був російським”.

Але процес запряження не вдалося зупинити. 9-го лютого запрягнув екіпаж фрегати “Сметливый” (командант капітан 3-го рангу Валерій Зубков), а 22-го - в повному складі 880-ий батальйон 10-ї бригади морської піхоти ЧФ на чолі з своїм командантом майором Віталієм Рожмановим. Реакція не примусила себе довго чекати. Екіпаж було виставлено на берег, а батальйон було розформовано за три дні. Офіцерів перевели в запас, позбавивши можливості далі бути в дійсній службі, а рядових порозкидали по всій фльоті. А Київ і далі мовчав.

Капітан Савченко пише: “Для тих, хто вирішив в майбутньому продовжувати службу в збройних силах України, це був час очікуван-

ня. Чекали рішення з верхів. Тому кожний уважно слідкував за розвитком подій. Були і такі, що дійсно хотіли щоби в Україні була своя флоту і очікували рішучих кроків від керівництва України, і в першу чергу від президента. Одначе їх так і не було. Політика держави на переговорах з Російською Федерацією все більше нагадувала топтання на місці, а потім і навіть рух назад.”

І така постава українського керівництва не могла бути несподіваною. Не можна було чекати, щоб люди, які усе своє життя були послухним знаряддям в руках кремлівського керівництва і сліпо виконували його накази нагло почали сміливо поводитися по-державницьки, обороняли інтереси України і твердо розмовляли з Москвою. Крім того, це була номенклатура, яка стояла осторонь українського визвольного процесу і тільки в останню хвилину, змінила свої погляди, перескочивши на другій бік барикади.

А верхом цинізму був виступ Олександра Мороза, тогочасного голови українського парламенту, який перебуваючи на відпочинку в Криму в серпні 1994, відвідав фрегату “Гетьман Сагайдачний” і перед старшинами та моряками сказав “Якби я рішав цю справу то я віддав би флоту повністю Росії” (Sic!) (*Флот України з 23 серпня 1994 р.*). Савченко пише...”образливо і болячи було слухати такі слова нам, бо ми два з половиною роки боролися за те, щоб Україна мала свої кораблі, терпіли всі образи і ворожість багатьох, були ізгоями на своїй землі, не мали житла, нормальних умов для служби”.

А в Севастополі і на інших базах і гарнізонах Чорноморської Флоту продовжувався процес прийняття присяги. 3-го березня присягнув екіпаж крейсера “Михаїл Кутузов” під командуванням старшого помічника командира, капітана 2-го рангу Володимира Шишова, (члена Спілки Офіцерів України). Тут Касотанівська репресивна машина запрацювала справно, бо вже була практика. За кілька годин увесь екіпаж було перенесено до...будівельних батальйонів. А коли запрягнув екіпаж підводного човна 14-ої дивізії підводних човнів де заступник командира дивізії, капітан 1-го рангу Євген Лупаков, був предсідником церемонії запряження, то репресії розпочалися буквально за кілька хвилин після церемонії. І так було з іншими. Наводимо слова Савченка: ”За рішенням командуючого, всіх, хто прийняли присягу, замість нормального переведення до організаційної групи ВМС України, що формувалася, звільняли у запас за “ дискредитацію військового рангу”, “ через скорочення” і.т.д. і при цьому знімали їх з черги на одержання житла (яке, варто тут додати, будувала і оплачувала Україна- авт.). Присягнувши Україні буквально по під руки виводили із частини, навіть не давши можливості забрати свої особисті речі. Відбирали у них перепустки, а на контрольно-пропускних пунктах часто вивішували списки офіцерів і мічманів, яким було забороне-

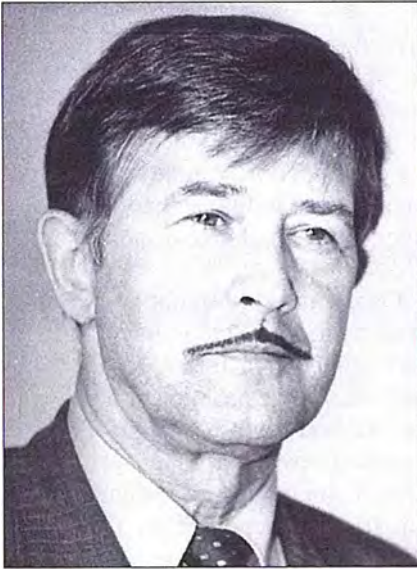
но вхід на територію частини”.

Епітети які сипалися на голови тих патріотів України які присягнули, крім формальних причин, були: “фашисти”, “бандеровці”, “клятво-відступники”, “продавці задля сала” або “задля квартири” і т. п.

Часом такі обвинувачення щодо “дискредитації військового рангу” доходили до абсурду, як у випадку старшого лейтенанта Теймураза Лордкіпанідзе, грузина за національністю, який був звільнений в запас, оскаржений у страшому гріху: “в українском націонализме”! (“в українському націоналізмі”).

Тільки на 3-му Надзвичайному З’їзді Спілки Офіцерів України, який відбувся 4 і 5 квітня 1992 р. в Києві було зрушено справу. Зібрані офіцери, між якими були 28 морські офіцери-члени СОУ, які таємно прибули з Криму, звернулися із закликом до президента Кравчука щоби починати формувати військово-морські сили України. Морські офіцери, які мали намір стрінутися з президентом України і з головою Верховної Ради не могли цього зробити, тому що ані президент ані голова ВР в той час не були на Україні, довелось стрінутися з Василем Дурдинцем і з другими депутатами. У висліді, дня 5-го квітня з’явився відомий декрет (Указ) президента Кравчука “Про невідкладні заходи по будівництву Збройних Сил України” де в 2-гій статті сказано що на базі дисльокованих в Україні частин Чорноморської Фльоти розпочати формування Військово-Морських Сил України. А на другий день, 6-го квітня, президент Кравчук призначив контр-адмірала Бориса Кожина, на той час командира Кримської військово-морської бази із осідком в Донузлаві, першим командуючим Військово-Морськими Силами України. Але ці накази прийшли чотири місяці запізно. Прийшли тоді, коли Касатонову вдалося вже закріпити над фльотою свою владу і підпорядкувати її Москві. Це один з великих історичних прорахунків нашого керівництва, що ще довгі роки тяжітимуть як Дамоклів меч над Україною.

Капітан 1-го рангу Євген Лупаков в березні 1992 отримав мандат від міністра оборони з правом представляти Міністерство Оборони України перед Чорноморською Фльотою. Крім того члени Севастопільської СОУ також отримали дозвіл від головного штабу зайняти будинки бывшего штабу дивізії протиповітряної оборони на вулиці Бастіонній в центрі Севастополя. Це сталося 6 квітня, коли група 28 офіцерів ЧФ вернулися з Києва з III-го Надзвичайного Зізду СОУ. Тоді і був в перше вивішений український прапор над Севастополем. На другий день, до того осередку на наказ міністра оборони прибув із Симферополя до диспозиції капітана 1-го рангу Лупакова відділ управління, який уставив прямий зв’язок з Києвом, включно з супутниковою апаратурою. Начальником зв’язку став полковник Борис Якутович, який до 1998 р. виконував ті функції.

Контр-адмірал Борис Кожин

В Міністерстві оборони за той час вже почалися творити керівні структури морських сил. Так у березні 1992 р. при тодішньому Головному Штабі (Тепер це Генеральний Штаб) створено Управління Військово-Морських Сил. Першим, хто тимчасово виконував обов'язки начальника це був капітан-лейтенант Ігор Тенюх. Тільки в вересні 1992 р. на його місце прийшов контр-адмірал Ілля Півненко. Після нього Управління було розформовано, і на сьогодні існує тільки відповідний відділ ВМС в Головному Оперативному Управлінні Генерального штабу Збройних Сил України.

8-го квітня наспіла з міністерства оборони з Києва директива що-би приступити до формування військово-морських сил і штабу. Призначалося як місце дислокації штабу місто Севастопіль. Офіцери, члени Співки Офіцерів України, створили для того Організаційну Групу, яку очолив контр-адмірал Борис Кожин. З хвилини призначення контр-адмірала Кожина закінчилися повноваження капітана 1 р. Лупакова, який став заступником начальника штабу.

Контр-адмірал Борис Кожин народився в 1944 в Пскові. Росіянин за національністю. Після закінчення Ленінградського вищого морського училища служив на різних посадах в Чорноморській Флотії. Закінчив вищі офіцерські курси і Академію Генерального Штабу СРСР. Займав посади командира бригади кораблів охорони водного району, був начальником штабу а згодом командиром Кримської військово-морської бази. Був командувачем Військово-Морських Сил України аж до 8 жовтня 1993 р. Тепер є народним депутатом від Руху у Верховній Раді України. Одружений, має двох дітей.

Дня 10 квітня контр-адмірал Борис Кожин звітував вже Києву про Організаційну Групу, де мало б працювати 60 людей. Першим тимчасово виконуючи обов'язки начальника штабу було призначено капітана 2-го рангу Юрія Шалита.

Структура цієї Організаційної Групи була елементарна. Був командувач ВМС контр-адмірал Борис Кожин, т.в.о. начальника штабу капітан 2 р. Юрій Шалит і створено зародки управлінь оперативного, тилу, зв'язку та кадрів. Оперативним управлінням керував сам капітан

2 р. Шалит, справами тилу займався полковник Володимир Інділо аж до кінця 1992 р., коли з Санкт Петербурга прибув капітан 1-го рангу Михайло Стахов (фахівець з Академії Тилу, Санкт Петербург) який фактично започаткував всі структури Тилу. В цих перших часах забезпечення членів Орггрупи надходило з двох складів у Криму, які міністерство оборони України передало від сухопутних військ. Справами кадрів і прийняттям військовослужбовців, які прибували до Орггрупи ВМС України занималися капітани 3 р. Геннадій Ситніков і Олександр Плящечников. Вони займалися прийомом і обліком офіцерів, мічманів та матросів, їх розтановкою на відповідні посади в Орггрупі, тобто видавали непрямі кому і чим займатися.

Ситуація навколо Чорноморської Фльоти далі загострювалася. Дня 7-го квітня, день після призначення контр-адмірала Кожина, президент Росії підписав указ в якому фльота переходила під юрисдикцію Росії. Таким чином Росія йшла на пряму конфронтацію з Україною. Скоро опісля, російські спецслужби почали розпалювати російський сепаратизм з метою втягнути Україну в конфлікт. Так 6-го травня кримський парламентар проголосив незалежність Криму і референдум щодо неї, яку потім відкликав. Такого роду конфлікти росіяни встигли створити на Придністрянщині - в Молдові, у Грузії і в середньо-азійських країнах і тепер хотіли сфабрикувати його в Криму. Тема конфлікту Росії з Україною щодо Криму заслуговує на окрему історичну розвідку.

Переговори з Росією щодо поділу ЧФ

Переговорний процес між Україною і Росією щодо Чорноморської Фльоти повинен був початися 22-го квітня 1992 в Одесі, але російська сторона не прибула. Як дуже добре відзначив журналіст Михайло Аксанюк, “Москва з невимовною тугою випускала Україну із своїх цупких обіймів”. Цей переговорний процес фактично ще не закінчений, — наш “старший брат” все ж таки сподівається нас знову “по братські” обійняти.

Російська сторона спочатку почала загравати, мовляв, фльота має стратегічний характер і тому згідно з підписаними договорами в СНД, вона підлягала би “спільному” командуванню СНД. На жаль, як слушно зауважує проф. Богдан Якимович, українські військові досить довго обговорювали і дискутували над цією видумкою Москви.

Найголовніші моменти у переговорному процесі мали місце дня 23 червня 1992 р. в Дагомисі, 2 серпня 1992 р. в Ялті, 17 червня 1993 р. в Москві, 3 вересня 1993 р. у Массандрі, 15 квітня 1994 р. в Москві, 9 червня 1995 р. в Сочі та 28 травня 1997 р. в Києві.

Позиції обидвох сторін були протилежні. Україна вимагала спочатку всю флоту і всю берегову інфраструктуру, що розміщується в Україні. Росія віддавала Україні тільки меншу частину флоту і частиночку інфраструктури. В Ялті обидва президенти підписали договір щодо формування ВМС України і ВМФ Росії на базі Чорноморської Флоту. Командування ЧФ мало бути підпорядковане обидвом президентам. Комплектування флоту мало відбуватися призовниками з України та Росії в пропорції 50-50% і поділ мав завершитися до кінця 1995 р. Щодо підпорядкування обидвом президентам то це юридичний нонсенс. Морське право не передбачає щоби корабель плавав під двома прапорами нараз. Яка держава відповідає б у випадку морської катастрофи, аварії і т.п. ? А у випадку війни, то задіяні кораблі кого би були, України чи Росії ? Крім того Україна брала на себе оплату 50% всіх видатків зв'язаних з утриманням Чорноморської Флоту. Так що напр. Касатонову, який вів явну антиукраїнську політику на флоті, Україна оплачувала 50% його заробітної платні !!!

17 червня 1993 в Москві, Кравчук з Єльцином домовилися, що флоту поділять “по братські”: 50% на 50%. Але Україна вимагала у власність всю інфраструктуру на що не погоджувалася Росія. Знову 15 квітня 1994 р. в Москві, президенти договорилися, що Україні має дістатися тільки 18,3% кораблів ЧФ, яких в той час начислювалося 833, одже 164. До Росії переходили 669 одиниць. З огляду на те, що в ЧФ було 90 боєвих кораблів, 56 боєвих катерів, 43 кораблів спеціального призначення і біля 650 суден різного типу, то до України відходило 19 боєвих кораблів, 10 боєвих катерів, 7 кораблів спеціального призначення і 128 допомогівих суден.

9 червня 1995 р. у Сочі, президенти Леонід Кучма і Б. Єльцин домовилися, що основна база Чорноморської Флоту розташовуватиметься в м. Севастополі і що на базі ЧФ створюється Чорноморська Флота Російської Федерації і Військово-Морські Сили України, які базуються окремо. Майно ЧФ мало би розподілитися у співвідношенні 50 на 50 відсотків, а щодо кораблів і суден, то 81,7% передається Російській Федерації а 18,3% Україні. При поділі озброєння, військової техніки і засобів забезпечення сил берегової охорони, морської піхоти і морської авіації наземного базування Чорноморської Флоту сторони виходили зі стану який існував на 3 серпня 1992 р.

Кожний новий переговорний етап показував Росію чимраз нахабнішу, а Україну чимраз поступливішою. Росіяни навіть не хотіли і чути про залишення Севастополя. Противно, вони вимагали щоб зі Севастополя забралися ВМС України. Щодо берегової інфраструктури то у своїх пропозиціях Росія хотіла мати 418 об'єктів берегової структури з усіх 515. Це означало що 500 км. морського побережжя Криму оставалося Росії і тільки 80 км. для України.

Москва настоювала на окреме базування обох морських сил з тим, що Севастопіль мав бути виключно російською базою.

Як пише Ярослав Дашкевич: “Від листопада 1996 р. відкриті переговори не велися - увесь процес перейшов остаточно на таємні рейки. Черепащачим темпом велася передача т.зв. решти української частини кораблів Чорноморської Фльоти. Це за російськими даними початку 1997 р. мало бути 7 кораблів основних класів, 45 допоміжних (“забезпечення”). Говорилося, що нібито розмови в кінці травня 1997 року мають поставити крапку над “і”, крапку, яку насправді, було вже давно поставлено, хоча не оголошено. Основна і наймодерніша частина ЧФ без змін становила військово-морську силу Росії на півдні”.

В той самий час, коли велися переговори, росіяни переводили безсоромне грабування фльоти, продавалися кораблі і гроші йшли в кишені російських адміралів або до російської державної казни, дорогоцінну апаратуру перевозилося до Росії, земельні ділянки і будинки продавалися цивільним компаніям і.т.п. І хоч було порушено проти адмірала Касатонова та деяких його підлеглих кримінальні справи за розбазарення майна фльоти і незаконний продаж об’єктів, зокрема за фінансову аферу з передачею фірмі “Лела” підземного командного пункту під Севастополем, то дальше представлення подання перед прокуратурою відповідних документів справа не пішла.

Увесь цей переговорний процес мав свій вплив і на формування ВМС України, яке часто призупинялося, бо в керівних колах в Києві все ще була надія, що Росія ось-ось і віддасть бодай частину фльоти.

В наслідок Сочинських домовленостей президентів України і Росії щодо розподілу частин, озброєння, військової техніки і засобів забезпечення морської піхоти, берегової оборони і морської авіації наземного базування у співвідношенні 50% на 50% бувало так, що росіяни передавали напр. танки не укомплектованими або з розрядженими батареями, без пального, так що доводилося приймати металеві коробки без можливості перевірити їх стан. Військові містечка передавалися розграбованими, з вибитими шибками та виламаними дверима, а часами навіть і без дахів.

Як повідомляв тогочасний начальник штабу ВМС контр-адмірал Микола Костров ексклюзивному інтєв’ю газеті “Правда України”: “Складається враження, що навіть при відступі під час війни так не кидали і не знищували об’єкти, як це роблять зараз іноді наші братислов’яни з ЧФ Росії”. Микола Костров вважав, що найцінніше для ВМС вже давно вивезине.

Як вже згадувалося, 28 травня 1997 р. підписано прем’єр-міністром України Павлом Лазаренком і його партнером з Росії Черномирдіним три угоди “Про статус і умови перебування Чорноморської Фльоти РФ на території України”, “Про параметри поділу ЧФ” і

“Про взаємні розрахунки пов’язані з поділом ЧФ і перебування ЧФ РФ на території України”.

Україна дістала замість 7 основних кораблів, тільки 3 фрегати і ні один із них не був предатний для плавання. Решту, більш сучасних основних кораблів і цілий ряд других ніби-то продала Росії за 526 млн. доларів ЗСА, і тим самим зменшено оту славу частку 18,3% кораблів. Оренда за винайм об’єктів берегової інфраструктури, це 173 об’єкти, які включають в себе 4.591 будинки та споруди з загальною площею 18.232,62 Га., є надзвичайно дешева бо тільки 2.0 млрд. доларів за 20 років. Це мабуть найдешевша оренда землі та інфраструктури у світі. Варта тут додати, як влучно завважує капітан 1 р. Євген Лупаков, що свого часу міністерство фінансів України було обрахувало що щорічна сплата Росії за перебування частини ЧФ на нашій території має становити 4 млрд. доларів на рік.!!! Як бачимо, уряд України фактично уступився у всьому вимогам Москви. Крім цього підписана Кравчуком Ялтинська угода з 1992 р. привела до того, що від тоді аж до 1997 р. Росія за ЧФ, яка повністю підорядкувалася Москві, не сплачувала ані копійки орендної плати. Отже, російська Чорноморська Фльота знаходилася на території України безкоштовно. Більше того, Україна платила Росії половину витрат її ж фактично ЧФ.

Але, лишаючи з боку всі ці гіркі прорахунки політичного керівництва України, фактом є те, що Україна домовилася з Росією і поділила ЧФ, яку мала всі юридичні права вважати своєю. 12 червня 1997 р. російська частина ЧФ підняла Андріївські прапори. В Криму напруга значно впала, ставлення ЧФ Росії до ВМС змінилося і з конфронтації перейшло на співпрацю в певних ділянках. Починаючи з жовтня 1997 р. навіть відбуваються спільні навчання. Але час покаже чи з цих договорень буде якийсь хосен.

Нині і в Києві і в Москві вже наголошують, що крім вже підписаних угод треба ще укласти ряд інших. Адмірал Кравченко, бувший командувач російської Чорноморської Фльоти, уважав що необхідно прийняти ще 27 додаткових угод для умов перебування фльоти Росії на території України. А щодо документів що вже існують, то вони повинні бути ратифіковані парламентами обох країн, але українські парламентарі ще з ними щойно ознайомлюються. Президент Кучма, на час коли писалася ця стаття, щойно їх передав до Верховної Ради на розгляд і ратифікацію.

Але, на думку кореспондента “Народної Армії” Сергія Згурця, теперішній “медовий місяць” щодо ЧФ між Києвом і Москвою не вічний. Хоч Москва ніби-то настоює, щоби укласти додаткові домовленості, на практиці з російського боку навіть не створені робочі групи з розробки додаткових угод щодо ЧФ. Свою аналізу С. Згурець кінчає слідуючим припущенням: “Але рано чи пізно питання про необхід-

ність виведення російських військ з України все одно постане з усією гостротою. Фахівці не виключають, що заради досягнення цієї мети Києву доведеться звертатися за підтримкою до світової спільноти. Бо занадто болісно Москва реагує навіть на теоретичні припущення, що її військова присутність у Криму не вічна. Зокрема невдоволення ЧФ викликала навіть нещодавня заява представника Генерального Штабу ЗСУ, що "у разі збройного конфлікту на Чорному морі російські війська мають терміново полишити бухти Севастополя, де нині стоять російські кораблі"

Тяжкий і довгий шлях у будівництві ВМС

Дня 21 липня 1992 р. у Донузлаві, тогочасній Кримській військово-морській базі, сторожовий корабель СКР-112 підняв український прапор. Кораблем керував капітан-лейтенант Сергій Настенко, який вивів свій корабель з бухти у відкрите море і взяв курс на Одесу. Старшини і екіпаж, яким вже було досить касатонівських знущань, вирішили належним чином заманіфестувати свій протест проти зазначених утисків і перейти під юрисдикцію України. Дев'ять з половиною годин йшов він з крейсерською швидкістю до 20 вузлів в Одеський порт. Про всі нюанси тієї історії не будемо тут писати, але командування ЧФ

Капітан 2 рангу Сергій Настенко

вжило всіх заходів, щоби зупинити корабель. Було створено групу переслідування, яка чотири рази стріляла по курсу втікаючого корабля, кидали швартувальні канати які повинні були намотатися на гвинт і зупинити корабель, готувався його абордаж, літакам було дано наказ імітувати торпедну атаку, і.т.п. На кулеметні черги з кораблів перехвату командир корабля, капітан-лейтенант Сергій Настенко відповів їм по радіо: "Я маю теж зброю і готовий її використати. Але я зроблю це якщо корабель або хтось з членів екіпажу будуть вражені, тоді то ви відповідати будете по законах України". Після того більше не стріляли. Капітан 1 р. Євген Лупаков, який того дня був старшим на команднім пункті Організаційної Групи, звернувся до командира дивізіону прикордонних кораблів в Одесі з проханням зустріти СКР-112, за-

Фрегата "Гетьман Сагайдачний"

хистити від кораблів ЧФ і завести його в Одеський порт. Відповіли йому що не мають пального, а головне, наказу. Прийшлося погрозити зверненням до президента та вимогою негайно установити зв'язок зі своїм керівництвом, щоби отримати дозвіл на захист СКР-112.

Поява прикордонних катерів України, які обступили СКР-112, охолодила запал переслідувачів і не довела до пролиття крові. А в Одеському порті, від обіду до пізньої ночі чекали на СКР-112 з прапорами представники наших національно-патріотичних організацій. Вітали українських героїв, які здійснили справді подвиг.

І так склалося що СКР-112 став першим кораблем ВМС України. Трохи пізніше, з корабельних верфів почали поступати до ВМС новозбудовані кораблі. Дня 28 липня 1992 р. піднято український прапор на кораблі управління "Славутич" (командир-капітан 3-го рангу Валерій Мандич). Дня 26 червня 1993 р. ввійшов в склад ВМС новозбудований десантний корабель на повітряній подушці "Донецьк" (Командир-капітан 3 р. Олександр Зверев), а 9 липня того ж року ввійшла у стрій фрегата "Гетьман Сагайдачний" (Командир-Капітан 3 р. Сергій Катунь).

Десантний корабель на повітряній подушці "Донецьк"

шенко). Також 12 лютого 1994 піднято державний прапор над корветом “Луцьк” (Командир-Капітан 3 р. Віктор Заремба). Всіх цих кораблів, у вересні 1993 р. було зведено в бригаду надводних кораблів, керівництво над якою довірено Капітану 2-го рангу Миколі Жебареву.

1993 рік це рік справжнього росту Військово Морських Сил України. В січні 1993 р. командувач ВМС контр-адмірал Кожин доручив капітанові 1 р. Лупакову (в тім часі заступник начальника Тилу) та капітанові 2 р. Вадимові Махнові підпорядкувати Україні так зв. Одеський Тил - передові склади забезпечення ЧФ поза межами Криму (Ізмаїл, Одеса, Миколаїв). Як пише капітан 1 р. Лупаков :”Нам вда-

лося виконати це завдання, перехитривши аналогічну групу від штабу ЧФ на чолі з помічником командира ЧФ завданням якої було не допустити втрати складів. Завдячуючи попередньо проведеною (підпільно) Спілкою Офіцерів України роботою у цих частинах (в літку 1992 р.) ми врятували для України значну кількість військового майна, зброї, а головне спеціальну шифрувальну апаратуру для кораблів.

Процес перепідпорядкування проходив на межі застосування зброї, в тому ми відчували спротив не тільки від Росії, а від власного керівництва, яке дуже турбувалося щоб не сталося збройного конфлікту. Проте потрібно відмітити: коли ми проявляли твердість, то росіяни відступали. Яскравий приклад - взяття Ізмаїлу, підпорядкування Україні частин Ізмаїлу. Москва запанікувавши, офіційно об'явила про перехід під наше керівництво (в січні 1993 р.) 116-тої бригади річкових катерів, приймати до лав ВМС яку заборонив Київ. А тому вона була передана нам лише в 1995 р. майже повністю розграбованою. Інші частини нам дісталися в повному складі".

При кінці 1992 р. Організаційна Група як така перестає існувати, довершуючи своє формування Штаб. Дня 19 лютого 1993 р. формується Командний Пункт організатором якого та першим начальником був капітан 1-го рангу В'ячеслав Пархоменко. 1-го липня того року формується перший підрозділ морської піхоти, це 27-ий батальйон (підполковник Олександр Голобородов). Генерал майор Микола Головін стає командиром морської авіації, а полковник Олександр Бакай - командиром берегових ракетно-артилерійських військ. Він починає формувати частини, починаючи з морської піхоти. 19 вересня 1993 р. почалось формування у Феодосії окремої бригади морської піхоти ВМС України. Першим командиром був полковник Володимир Волошин, який прибув до ВМС з Північної фльоти Росії.

Того ж 1993 р. приходить до ВМС капітан 1-го рангу Віктор Фомін, який фактично розпочинає творення структур оперативного управління, яким до того часу керував капітан 1 р. Юрій Шалит одночасно з своїми обов'язками начальника штабу.

Передбачена структура ВМС мала начислювати 40.000 моряків, надводні, підводні і летунські з'єднання, морську піхоту і побережні війська. Були в процесі будови ракетний крейсер "Галичина" потім переіменований на "Богдан Хмельницький", а ще пізніше на "Україна"; фрегата "Гетьман Байда-Вишневецький", корвети "Запорізька Січ", "Львів", "Тернопіль" і малий десантний корабель "Іван Богун". В загальному флоту мала мати ок. 100 кораблів і допоміжних суден різної кляси.

Але у вересні 1993 р. відбулася Массандрівська зустріч, яку капітан Савченко кваліфікує як "удар нижче пояса". Борис Єльцин всьому світові заявив що Україна продала свою частину ЧФ Росії і хоч Леонід Кравчук потім вияснював що такого рішення не було, то розчарування було велике. Особовий склад ВМС оприлюднив був заяву де говорилося що "при нерішучій позиції керівництва України ми втратимо не лише Крим але і самостійність України". Вся ця афера привела до заміни міністра оборони генерал-полковника Костянтина Морозова і командувача ВМС. Крім того Массандрівська афера відбулася теж на офіцерських кадрах. В 1993 р. до ВМС прибули з різних кінців колишнього Союзу 397 офіцерів, з них 93 були старші офіцери. Але не було для них конкретної роботи, так що їх звели в окремий офіцерський батальйон, який нараховував 437 осіб. Вони не мали призначення, не

Віце-адмірал
Володимир Безкоровайний

мали можливості отримати квартири (в 1994 р. для 2.500 безквартирних було побудовано аж 23 помешкання!), і не бачили практично ніякої перспективи в дальшій службі. А український уряд своєю поступливістю перед Москвою тільки підкріплював всю безвиглядність ситуації. Так у 1994 р. потік бажаючих служити у військово-морських частинах України збувся до 170 офіцерів, з них тільки 48 були старшими офіцерами, і близько 300 офіцерів підписали рапорти на звільнення з лав ВМС. А в перших двох місяцях 1995 р. ще 100 офіцерів також подали заяви на звільнення. Це привело до того, що коли Україна почала отримувати

кораблі, то було тяжко сформувати екіпажі, тому що бракувало фахівців і досвідчених офіцерів.

На місце віце-адмірала Бориса Кожина 8 жовтня 1993 р. прийшов віце-адмірал Володимир Безкоровайний. Новий командувач не був відомий на Україні, тому що від 1967 р. до липня 1993 був далеко за її кордонами. Він довгі роки служив на Далекому Сході де у хвилину покликання на Україну командував флотилею підводних атомних човнів. Тим самим він не брав участі, ані не був обізнаний з визвольними процесами на Україні. Це позначилося на його відношенню до морських старшин-активістів, яким він заборонив встрявати в “політику”. Його опозиція дійшла до такого пункту що севастопільська філія Союзу Офіцерів України (Керівник-капітан 1-го рангу Євген Лупаков) мусіла знову піти в підпілля.

Віце-адмірал Володимир Г. Безкоровайний народився в 1945 р. В 1967 закінчив Штурманський факультет Каспійського вищого військово-морського училища. Служив головно на підводних човнах пройшовши всі щаблі від командира електро-навігаційної групи до командира атомного ракетоносного підводного човна. Закінчив Військово-морську Академію. В 1988 р. призначений начальником штабу, а з 1990 р. командиром флотилі атомних підводних човнів. Того року він закінчив вищі академічні курси Академії генерального штабу захистивши дисертацію про оперативне мистецтво.

На початку 1993 р. перейшов до ВМС України. З початку був рад-

ником командувача ВМС віце-адмірала Кожина, а 8 жовтня 1993 був призначений командувачем ВМС України і ним був аж до 28 жовтня 1996 р. Потім працював в Міністерстві Оборони України як помічник міністра оборони із переговорів щодо ЧФ. У липні 1998 р. був звільнений у запас.

Зміна на найвищому рівні в структурах оборони України позначилася і на інших справах, як завважує капітан 1-го рангу Лупаков: "Коли очолював контр-адмірал Кожин (в кінці 92 і на початку 93), ВМС почали розмовляти по-українськи і патріотичний дух був досить високий. В цей час, виконуючи положення Директиви Д-41 міністра Морозова Спілка Офіцерів України мала можливість і була зобов'язана контролювати ростановку офіцерських кадрів у ЗСУ. Ми входили до складу атестаційних комісій, в тому і до атестаційних комісій ВМС України, і це нам дало можливість не допустити -на початках ВМС-небажаних людей, яких в той час звільняли з ЧФ. Ми добре знали своїх офіцерів з якими разом служили, тому тих кого звільняли за їх невисокий фаховий рівень або з інших причин і які намагалися до нас прийти, ніби то патріоти України, ми, знаючи їх, дякували за їхнє бажання, але до складу ВМС не приймали.

З приходом міністра Радецького директива Д-41 була відмінена. СОУ була практично заборонена і за приналежність до СОУ людей всіяко намагалися звільняти зі служби. Зі складу всіх комісій члени СОУ були виключені і тому подальша доля і якісний склад і в ВМС і в ЗСУ має досить суттєві вади. Це з легкої руки Безкоровайного, Кострова, офіцери орггрупи ВМС отримали неприємне назвисько "козачки" і звичайно отримати нормальні посади багато з активістів Спілки не змогли".

В квітні 1994 р. стався один з найнебезпечніших кризових моментів, що мало не поставив Україну на грань війни. В Одесі чорноморці зняли радіонавігаційну апаратуру, чим поставили під велику небезпеку все мореплавання на північно-західній частині Чорного моря. Ця апаратура була покладена на борт гідрографічного судна "Челекен", яке готовилося до виходу у Севастопіль. Начальник Генерального Штабу наказав закрити вихід судна, щоб не допустити незаконне вивезення дуже цінної і вкрай необхідної апаратури. У відповідь російське командування наказало стріляти у випадку коли хто-небудь наблизиться до судна, або перешкоджатиме відплисти. І "Челекен" відплив. За ним пустилися катери прикордонних військ, піднято в повітря бойові літаки. Російське командування у відповідь наказало вийти зі Севастополя на зустріч "Челекену" морській ударній групі. У вечері 9 квітня "Челекен" ошвартувався в Севастополі. Ситуація була напружена, навіть Америка поспішила запропонувати стати арбітром щоби полагодити спір.

Треба підкреслити що на борту “Челекена” знаходилися моряки строкової служби, громадяни України. Це ще один доказ підлої поведінки Москви, яка була намірилась щоби громадяни України стріляли одні в других.

Після того в Одесі присягнули Україні та добровільно перейшли до ВМС частини 46 гідрорайона (10 суден), радіотехнічна рота ЧФ і другі. На їх базі створено Західний морський район, де начальником призначено капітана 1-го рангу Дмитра Українця, який був старшим морським начальником Одеси.

А командування російської Чорноморської Фльоти далі здійснювало різні провокації. Так в односторонньому порядку були виключені канали зв’язку між штабом авіації ВМС і летовищами в Октябрьському, Гвардійському, Мирному, Качах. Це ставило під загрозу безпеку полетів літаків, так ВМС України як і авіації Чорноморської Фльоти. Командування ЧФ також відмовляло українським кораблям допомоги у випадку аварії чи якої небудь іншої небезпеки, не передавало даних про морську, воздушну чи гідрометеорологічну обстановку в районі Чорного моря, забороняло вживати радіотранслятори для зв’язку з кораблями в морі. Кораблі які стояли у Північній бухті не були забезпечені ані телефонічним сполученням ані електрикою, були випадки прямої агресивної дії, як у випадку коли відрубали швартовні шнури “Гетьмана Сагайдачного” щоби не дозволити йому пришвартуватися на причалі. Тут пописався другий нашій “землячок”, капітан 1 р. Віктор Шевченко, який особисто рубав сокирою шнури, тому що звичайні матроси відмовилися того робити і. т. п.

Але хоч які були перешкоди, то все ж таки ВМС України безупинно росли. В Одеському та Миколаївському гідрорайонах, які ввійшли до ВМС України в березні 1994 р. знова запрацювали радіонавігаційні станції та інші гідрографічні апарати, які були виключені командуванням ЧФ, чим підсилено безпеку плавання в північно-західній частині Чорного моря.

Україна виходить на міжнародне поле

На цей час припадають і перші міжнародні контакти наших ВМС. Перше закордонне відрядження командувача ВМС України було в 1993 р. до Варни, Болгарія, на симпозіум “Військово-морський погляд-93”. В лютому 1994 р. Україна приєднується до програми НАТО “Партнерство заради миру”. Від 11 до 14 травня 1994 р. група болгарських кораблів офіційно відвідала Одесу. Також відвідали Штаб ВМС ряд дипломатичних представників інших держав, відбулися перші зустрічі між командуванням ВМС і НАТО. 26 червня фрегата “Гетьман Сагайдачний” вирушив із Севастополя до Франції, де брав участь у святкуванні 50-річчя висадки в Нормандії. Там мали місце спільні

маневри з французьким навчальним вертолетоносцем “Жанна д’Арк”. Після повернення з Франції фрегата взяла участь у спільних навчаннях Франції і Румунії на північній частині Чорного моря, а корвет “Луцьк” брав участь в миротворчих маневрах “Бриз-94” разом з кораблями Туреччини, Росії, Греції, Румунії і ЗСА.

21 лютого 1995 р. до Одеси приплив американський десантний корабель “Понс”. Америка почала виявляти все більше зацікавлення до України і тим самим контакти між військовими відомствами ЗСА і України ставали чимраз тіснішими.

Вже у 1993 р. українські морські піхотинці налагодили стосунки з американською морською піхотою, а з 1994 р. найкращі офіцери морської піхоти почали виїжджати до Америки на навчання. Так, майор Олексій Станкевич цілий 1996 рік вчився в школі анфібійних операцій у стейті Вірджинія. (Між іншим майор Станкевич є автор наукових відзнак морської піхоти, які були затверджені в 1993 р.). Знов же підполковник Валерій Руденок вчився у командно-штабному коледжі Корпусу морської піхоти ЗСА. В 1998 р. згаданий підполковник під час навчань “Сі-Бриз-98” командував миротворчим батальйоном до складу якого входили морські піхотинці з України, ЗСА, Румунії, Грузії та Росії.

В 1995 р. участь кораблів, літаків і морської піхоти ВМС України ввійшла так би мовити у нормальне русло. Того року вудбулися морські навчання “Бриз-95” (від 2 до 14 серпня) з участю кораблів Греції, Італії, Болгарії, Румунії, Туреччини і ЗСА. Перший раз в історії зносин між Україною і ЗСА відбулися спільні навчання морської піхоти обох країн на полігоні поблизу Миколаїва (25 - 28 липня). В серпні українські моряки були гостями американських “марінс” під час спільних навчань. Такі навчання повторюються рік-річно. Того ж місяця, 3-та бригада річних катерів брала участь у міжнародних річних маневрах “Дунай-95” і впродовж цілого року мали місце відвідини українських портів кораблями ВМС ЗСА, Німеччини, Румунії, Болгарії. В березні 1995 р. фрегата “Гетьман Сагайдачний” здійснила похід аж до Об’єднаних Арабських Еміратів де брала участь у виставці озброєння “Айдекс-95”.

Від 21 до 24 квітня 1996 р. був в Одесі з офіційною візитом командант об’єднаних ВМС НАТО в південній Європі адм. Маріо Анджелі. Від 15 по 18 квітня гостював в Одесі американський есмінець “Ричард Т. Голдрокфот”, а від 20 до 23 квітня голляндський есмінець “Ван Амстел”. Потім вже заїжджали цілі дивізіони кораблів НАТО. Того ж 1996 р. корвет “Чернігів” брав участь в міжнародних навчаннях “Шторм-96”, а пізніше, разом з корветом “Вінниця” брали участь в маневрах “Класіка-96” разом з кораблями Румунії, Туреччини, ЗСА і Греції. 26 грудня 1996 р. завітали до Ялти італійські кораблі.

Але мабуть найважливішою подією в 1996 р. був історичний трансатлантичний похід фрегати “Гетьман Сагайдачний” та великого десантного корабля “Костянтин Ольшанський” до порту Норфольк в Америці. Кораблі проплили більше 12.000 миль.

В 1997 р. відбулися спільні українсько-американські миротворчі морські навчання “Сі Бриз-97”. Ці навчання повторюються кожного року. В “Сі-Бриз-98” навіть взяли участь росіяни. У вересні-жовтні того року мали місце перші офіційні візити командувача ВМС України до Туреччини, Болгарії та Італії на борту флагмана ВМС фрегати “Гетьман Сагайдачний”. В жовтні також відвідав Крим командувач 6-тої американської фльоти віце-адм. Чарльз Еббот. При кінці того ж жовтня перший раз в історії відбулися спільні навчання ВМС України та Чорноморської Фльоти Російської Федерації під назвою “Фарватер миру-97”. При тій нагоді українські кораблі “Гетьман Сагайдачний” та “Костянтин Ольшанський” також уперше відвідали Новоросійськ.

В загальному, в 1997 р. українські кораблі взяли участь у трьох міждержавних навчаннях, заходили до портів Туреччини, Грузії, Болгарії, Італії, Росії. До українських портів заходили кораблі ВМС ЗСА, Великобританії, Німеччини, Італії, Туреччини, Румунії, Греції, Болгарії, Нідерландів, Уругваю та Грузії.

Під час 1998 р. Україну відвідали командувач об’єднаними ВМС НАТО в Південній Європі адм. Дж. Спіноцці, командант 6-ої американської фльоти віце-адм. Даміель Мерфі, командувач ВМС Хорватії адм. Від Степечіч. У свою чергу віце-адм. Ежел був в Лісабоні на міжнародньому морському симпозиумі, в Стамбулі на міжнародній конференції та у Венеції на симпозиумі командувачів ВМС держав Середземного і Чорного морів. В 1998 р. в Україну з офіційною візитою заходили 12 кораблів закордонних держав а неофіційно 25 кораблів були в портах Одеси, Севастополя і Ялти. Відвідали Україну 16 делегацій других флотів а 26 українських офіцерів навчалися у військово-морських школах других держав. Найбільша співпраця в 1998 р. була із ЗСА, Великобританією, Туреччиною та Італією. Важливою подією в тому році був похід “Славутича” з офіційною візитою до порту Спліт у Хорватії. Також слід відмітити, що при кінці 1998 р. вперше прибув до Севастополя навчальний корабель “Бразіл” на якому робили свою світову подорож випускники бразилійської військово-морської школи. При тій нагоді відбувся футбольний змаг з кадетами Севастопільського Військово-Морського Інституту, де перемогли українці.

Найголовнішим міждержавним морським навчанням того року був “Сі-Бриз-98”. В навчаннях взяли участь 28 кораблів, 30 літаків і вертольотів і 4.400 осіб з України, ЗСА, Туреччини, Грузії, Румунії, Греції, Франції і Росії. Так наші морські сили здобули визнання і признание, як в наших безпосередніх сусідів, так і в головних морських потуг світу.

Шефська допомога

Історія становлення ВМС України напевно була б набагато сумнішою і трагічнішою якби не було прямої допомоги українського народу. Завдяки допомозі, яка від 1992 р. безупинно напливає до частин і кораблів, багато з них змогли втриматися, буквально, на поверхні. Одна з перших хто надіслав допомогу була Івано-Франківська область, окремі райони привезли у Севастопіль продукти харчування, літературу, державні прапори, телевізори, холодильники, меблі, сувеніри та іншу гуманітарну допомогу. Сильні зв'язки закріпилися між частинами ВМС і Львівською, Івано-Франківською, Херсонською, Тернопільською, Дніпропетровською, Запорізьською і другими областями.

6 жовтня 1994 р. вийшов декрет президента Кучми щодо організації шефства над кораблями ВМС України, який дав офіційний державний поштовх дотеперішній добровільній допомозі, яка з кожним роком зростала. Так у 1995 р. вона була на суму 2.960.000 грн., у 1996 р. це були 4.144.493 гривні, в 1997 році була понад двічі більшою та становила 9.156.091 грн. а в 1998 становила 6 мільйонів 200 тисяч грн. Всього від підписання декрету президента про шефську допомогу українські міста і області надали допомоги на більше як 22,5 мільйонів гривень.

Допомога шефів позначилася на ще одній дуже болючій сторінці ВМС. Це справа квартир для персоналу ВМС. За перших дев'ять місяців 1997 року число побудованих квартир становило 154 квартир для сімей, майже тричі більше як тих квартир що побудовані в 1995-96 рр.

Сучасний стан ВМС України

При кінці 1997 року фактично закінчився розподіл Чорноморської Фльоти. На базі перейнятих об'єктів берегової інфраструктури та плаваючих засобів почали формуватися структури та частини ВМС. До Військово-Морських Сил України перейшло 44 бойових кораблів і катерів та 80 допоміжних суден. Перед завершенням переговорів відбулися зміни на найвищих щаблях керівництва ВМС України. Дня 26 жовтня 1996 р. наказом міністра оборони першим заступником командувача призначено контр-адмірала Віктора Фомина. Він заступив контр-адмірала Кострова. Дня 28 жовтня на місце віце-адмірала Володимира Безкоровайного прийшов контр-адмірал Михайло Єжель. А 13 листопада того року прийшов на місце контр-адмірала Олексія Риженка, як заступника командувача, контр-адмірал Ілля Півненко.

Віце-адмірал Михайло Б. Єжель

Віце-адмірал Михайло Б. Єжель народився 19 жовтня 1952 р. на Вінничині. Українець. В 1975 р. закінчив Чорноморське вище військово-морське училище ім. П. С. Нахімова у Севастополі. Від 1975 до 1993 р. служив на різних кораблях Тихоокеанської Фльоти починаючи від командира батареї і кінчаючи командиром дивізіону кораблів. В 1987 р. закінчив Військово-морську академію в Санкт Петербурзі. З проголошенням Україною своєї самостійності подав рапорт до переходу до ВМС України. Це здійснилося у 1993 р.

З початку капітан 1-го рангу Михайло Єжель був заступником начальника Управління ВМС Генерального Штабу Збройних Сил України, потім був заступником командувача ВМС з озброєння і судноремонтну та начальником Укравління Озброєння і судноремонтну. Коли в 1994 р. утворилася Академія Генерального Штабу то капітан 1 р. Єжель був межи першими її слухачами. Після закінчення оперативного-стратегічного факультету Академії в червні 1996 р., де здобув золоту медаль, проходив службу у Головній Військовій Інспекції Міністерства Оборони на становищі адмірал-інспектора. Там він був підвищений до контр-адмірала. Дня 28 жовтня 1996 р. призначений заступником міністра оборони і командувачем Військово-Морськими Силами України. В серпні 1998 р. підвищений до віце-адмірала.

14 липня 1997 р. у Володимирському соборі м. Києва відбулося освячення бойових прапорів кораблів. Релігійну церемонію проводив Патріярх Київський і всієї Руси-України Філярет в присутності командувача ВМС в той час контр-адмірала Михайла Єжеля, офіцерів штабу фльоти і представників від кораблів, а 1 серпня під час урочистої церемонії, яка відбулася у Севастополі, міністер оборони України генерал-полковник Олександр Кузьмук вручив освячені прапори командирам і капітанам недавно прийнятих до складу ВМС кораблів, і вони їх урочисто підняли на всіх кораблях.

На сьогоднішній час служать у ВМС трохи більше як 10.000 осіб. А очолюють морські сили один віце-адмірал, Михайло Єжель і вісім контр-адміралів: це Віктор Фомін, Олексій Риженко, Володимир Колпаков, Борис Рекуц, Дмитро Українець, В'ячеслав Сичов, Олександр Лебедев і Володимир Кузьмін. Щодо віце-адміралів, то в чинній

службі крім щойно підвищеного до віце-адмірала М. Єжеля нема жодного. Володимир Безкоровайний, який, після того як залишив командування ВМС працював у Міністерстві Оборони на посаді помічника міністра у справах ВМС і переговорів з Росією щодо ЧФ був звільнений у запас в липні 1998 р. Віце-адмірал Борис Кожин пішов у політику і на сьогодні є народнім депутатом. А віце-адмірал Микола Клітний, хоч ніколи у чинній службі у ВМС не був, співпрацює з науковим Центром ВМС. Ще є група контр-адміралів в Києві, а саме: контр-адмірал Микола Сердюк - начальник Управління кораблебудування і озброєння ВМС в Міністерства Оборони України, контр-адмірал Микола Костров, який викладає стратегію в Національній Академії Оборони України (бувша Академія Генерального Штабу), контр-адмірал Віктор Макаров, бувший начальник Севастопільського Військово-Морського Інституту, який очолює катедру Військово Морських Сил в Національній Академії Оборони України та контр-адмірал Юрій Шалит, який при кінці червня закінчив Оперативно-стратегічний факультет Національної Академії Оборони України.

Крім згаданих контр-адміралів також беруть участь у керівництві два генерал майори, а саме: Генерал-майор Віктор Титаренко, начальник морської авіації та Генерал-майор Анатолій Пахля, начальник управління виховної роботи. Треба тут додати і генерал-майора юстиції Василя Стеця, який очолює Військовий Суд ВМС України і Кримського регіону.

В серпні 1996 р. в перше в історії українських морських сил мали місце загальні навчання групи кораблів, частин морської авіації і берегових військ під назвою "Море-96". За ними уважно слідкував, на борті "Гетьмана Сагайдачного" президент Кучма. Подібні маневри відбулися у 1997 р., а в квітні 1998 р. перший раз в історії ВМС відбулися, так із суші як із катерів на морі, пуски крилатих ракет, які уражали цілі на віддалі 40 км. 21 квітня 1998 р. було проведено висадку тактичного морського та повітряного десантів з бойовими стрільбами. В історії українських ВМС це було вперше. Враження від вишколу морських піхотинців було настільки сильним що командувач ВМС оголосив 21 квітня професійним святом морської піхоти.

Щодо одержаних від ЧФ кораблів то більшість з них не придатні до плавання, перш за все більші кораблі. Напр. з трьох одержаних фрегатів ані один не спосібний вийти в море. Два ("Севастопіль" і "Миколаїв") вже доковані і мають пройти капітальний ремонт, хоч бракує грошей щоби ремонт завершити. Пише газета "Флот України": "В 1998 р. на державному рівні прийнято рішення виділити чотири мільйони гривень на поточний ремонт фрегата ВМС "Севастопіль". Але це рішення так і залишилось тільки рішенням: необхідні на ремонт кошти до цієї пори так і не надійшли". А щоби довести до ла-

ду фрегату "Миколаїв" то потрібно 19 мільйонів гривень. Щодо фрегати "Дніпропетровськ", то він є в ремонті від 1993 р., ще за ЧФ. До ВМС його прийняли разом з довгом за вже виконані роботи. Треба далі його ремонтувати, але ще не знайдено грошей на покриття коштів на закінчення робіт, на що потрібно близько 30 мільйонів гривень за цінами 1998 р. А щодо підводних човнів то в газеті "Флот України" написано: "З нагоди розділу ЧФ українська сторона мала отримати три підводні човни. Один з них, Б-380, проекту 641Б до тепер стоїть на стапелях у севастопольському морському заводі і не знати чи колись може бути поставлений до ужитку після основного розграблення. Другий підводний човен С-256 (проекту 690) привели на буксирі з Феодосії також повністю розграбований. Третій Б-9 тільки міг бути на металобрухт, так що з більше як 4 десятків підводних човнів які були в складі ЧФ в 1990 р., при розділі росіянам "не вдалося" виділити ані одної підводної лодки у доброму стані для ВМС України".

З цих трьох підводних лодок українська сторона відказалась і ЧФ мусіла виділити свою послідну лодку проекту 641 - Б-435". Але і тут наші старші брати "постаралися". Цей дизельний підводний торпедний човен якого назвали "Запоріжжя" і якому у травні 1999 р. сповнилося 29 років від коли був спущений на воду, був переданий без акумуляторних батарей і тим самим не спосібний занурюватися під воду. Кошт таких батарей на міжнародньому ринку — 2 мільйони доларів. А 28 березня 1998 р. минуло два роки, як стоїть прив'язаний до берега базовий тралер "Маріюпіль" переданий в такому жалюгідному стані, що ніяк не спроможний самостійно плавати. Але це ще не все. Деякі кораблі більше гідні бути в музеї як у діючих відділах. Так є у випадку корабля управління "Дунай", який являє собою правдиву реліквію. Цей корабель це бувший тралер "Grafenau" збудований ще в 1940 р. в Австрії. Він попав як трофей до рук советських військ під час 2-гої світової війни, і в 1995 р. був переданий нашим ВМС.

Щодо ракетних катерів, то у своїй більшості це кораблі з кінця 70-тих років. Напр. у бувшому 9-му дивізіоні крилатих ракетних катерів з 4-ох прийнятих у січні 1996 р., тільки двоє ("Каховка" і "Прилуки") спосібні до дії, інші мусять пройти ремонт. Цей стан був би ще більш жалюгідний якби не допомога шефів. Міста і області України, ім'я яких мають кораблі, щедро допомагають і в багатьох випадках уможливають дальше життя кораблів і суден.

Трохи кращий стан є у допоміжній флоті, тому що у своїй більшості це кораблі і судна екіпаж яких складається з цивільного персоналу. І в хвилині переходу до ВМС України кораблі переходили разом зі своїми екіпажами, які не дозволили щоби їхні кораблі були розграблені.

Командування ВМС

Здійснює командування заступник Міністра оборони і командуючий ВМС тепер віце-адмірал Михайло Єжель. До помочі він має ряд заступників командуючого, з яких найважливіші два, а саме: перший заступник контр-адмірал Віктор Фомін, він же і начальник штабу та заступник контр-адмірал В'ячеслав Сичов, він же і начальник Севастопільського гарнізону.

Українську частину Чорного моря поділено на два морські райони: Західний, про який вже була мова, і Південний, який створений у березні 1996 р. і начальником якого є контр-адмірал Борис Реуц. Сьогодні Південний Морський район це розвинута організація, яка складається з понад 120 військових частин. Керівництво та офіцери, вояки і матроси, за допомогою шефів з багатьох областей та міст, зуміли мертве залізо та знищені приміщення, які "по-братерськи" передала ЧФ, перетворити у живучі кораблі і судна, приємні казарми і військові містечка.

Морські райони є оперативно тактичними територіальними об'єднаннями та призначені для забезпечення базування ВМС, керування військово-морськими операціями, участі спільно з сухопутними військами в обороні узбережжя та пунктів базування, а також прикриття морського державного кордону.

Штаб ВМС України

Теперішнім начальником штабу є контр-адмірал Віктор Фомін. Він є четвертий начальник в історії ВМС; перший був Юрій Шалит, потім тимчасово його заступав капітан 1 р. Олександр Безверхий, пізніше прийшов контр-адмірал Олексій Риженко, відтак контр-адмірал Микола Костров і тепер контр-адмірал Віктор Фомін. Межі заступниками можемо назвати першого заступника тепер контр-адмірала Володимира Кузьміна; заступника, капітана 1-го рангу Ігоря Князя; заступника з бойової підготовки, капітана 1-го рангу Володимира Лошакова і заступника з виховної роботи, капітана 1-го рангу Віктора Бурчіка.

Капітан 1 р. Лошаков є начальником Командного Пункту, цього нервового центру і мозку штабу, де збігаються всі інформації і звідки видаються вказівки і накази по всіх частинах ВМС. Розробив структуру і безпосередньо створив КП - капітан 1 р. В. Пархоменко, який вимушений був в подальшому звільнитися у запас.

Важливіші управління і служби

Не будемо обговорювати всі установи штабу, яких понад тридцять. Зупинимося тільки на декотрих з них, головню на таких які мають не тільки бойове значіння, але є корисні загальному мореплавстві або мають питому вагу з українського боку.

а) Управління з виховної роботи

Вже у перших днях квітня 1992 р. призначено капітана 1-го рангу Анатолія Данилова заступником командуючого ВМСУ з виховної роботи і він почав організувати управління Соціально-Психологічної Служби, як в той час називалося сучасне управління виховної роботи. В липні 1993 р. його замінив капітан 1-го рангу Віталій Литвиненко, в серпні 1996 р. став начальником капітан 1 р. Юрій Караваєв, а в серпні 1999 р. прийшов з армії генерал-майор Анатолій Пахля, який очолив виховну роботу. Його заступником є капітан 1 р. Орест Марущак.

Управління складається з ряду відділів і відділень. Найголовніші це відділ пропаганди (капітан 1 р. Костянтин Іванко) та відділ технічних засобів пропаганди (Капітан 1 р. Сергій Тюкін). Ще існують: відділ військово-соціально-правової роботи, морально-психологічного забезпечення, соціально-психологічного забезпечення життєдіяльності військ і другі.

Завданням старшин з виховної роботи є проведення занять з особовим складом, головною метою яких є виховати у військовослужбовців почуття любови до України, її народу, традицій та святинь, формування і розвиток правової свідомості - якостей, необхідних для військової служби і розуміння кожним воїном закономірностей історичного процесу становлення Української Держави. Одним словом, ідеться про те щоб виховати з них українських патріотів.

На кожному кораблі, у кожній частині або штабі є посада заступника командира або начальника з виховної роботи.

Серед засобів інформації слід відмітити газету "Флот України" (перше число вийшло 15 травня 1992 р.) де головним редактором був призначений з запасу капітан 1 р. Юрій Тимощук, в минулому політпрацівник флоту, який служив на Тихоокеанській Флотії і звідти був звільнений у запас. Заснував і фактично організував газету капітан-лейтенант Микола Гук (один з організаторів Севастопільської СОУ), який в той час проходив службу в структурах Головного Штабу ЗСУ, бувший редактор однієї з газет ЧФ. Після звільнення Тимощука в запас, газету очолив П. О Шунько. Газета видається на двох мовах, українській і російській, хоч прикро, але треба відмітити що яких 70-80% статей написані по-російськи. Треба підкреслити що перші но-

мери були україномовними і як правило високо-патріотичними.

Другим важливим впливовим чинником є телерадіоцентр “Бриз” яким керує капітан 1 р. Мирослав Мамчак. За ці три роки існування про телерадіоцентр ВМС України вже знають не тільки у Криму і Україні а й навіть в Росії, Болгарії, Туреччині. Його радієві авдиції можна слухати цілодобово, хоч телевізійні програми можна бачити тільки у Криму.

Треба зазначити, що все це сталося не без спротиву російської адміністрації Криму. Спершу хотіли заборонити, бо мовляв немає у теле-радіоавдиції ліцензії, потім хотіли зняти, тому що програми “низької якості”, у 1996 р. всі частоти радіо “Бриз” були “випадково” винесені на український конкурс і т.п. Капітан 1-го рангу Лупаков у своїх заввагах та доповненнях додає що телерадіостудія “Бриз” була першою з телерадіо-організацій України різних форм підпорядкування, що отримала офіційну ліцензію на випуск своїх телерадіопрограм. Але на радіо-телепередачах діяльність “Бризу” не кінчається. В серпні 1996 р. видано перший магнітоальбом сучасних українських флотських пісень “Море об’єднало нас” і вже почато реалізацію проекту створення відеофільмів про історію ВМС.

б) Командний пункт

Про його створення в лютому 1993 р. ми вже писали. Сучасним командиром є капітан 1 р. Володимир Лошаков, а заступником капітан 1 р. Олег Ніколаєв. Початок був важким. Командний пункт творився на голому місці. В той час, як створювалася система управління і контролю за формуванням та життєдіяльністю частин ВМС треба було проводити ремонт приміщень колишньої школи прапорщиків, де мав розміститися Командний Пункт. Стан був такий, що у перших часах всі документи писалися на одній - одинокій друкарській машинці. Сьогодні, завдяки шефській допомозі, КП повністю комп’ютеризовано. На першому етапі Командний Пункт здійснював контроль над заходами щодо прийому-передачі частин ЧФ до складу ВМС, збирав і обробляв інформацію стосовно проведення організаційних заходів, переміщення персоналу, передислокації частин і т.п. Сьогодні Командний пункт ВМС України це розвинена структура що охоплює Крим і Південь України, це нерв і мозок командування. До Командного Пункту безперестанно надходить інформація про стан на Чорному Морі, яка відображена на великих інформаційних таблицях, що дає змогу керівникам пункту приймати відповідні рішення і керувати повсякденною діяльністю вже великого організму ВМС України.

Серед відділів, що входять до Командного Пункту, слід відмітити відділ бойового чергування (капітан 1 р. Анатолій Акоюн) і відділ автоматизованих систем управління (капітан-лейтенант Владислав Ли-

товченко). В березні 1996 р. оформився командний пункт Південного морського району. Його очолив капітан 1-го рангу Валентин Сутула, що був заступником капітана 1 р. Пархоменка на перших етапах створення центрального Командного Пункту.

В Західньому морському районі також є командний пункт, який розміщений в Одесі. Недавно, при кінці 1998 р., ввійшов в стрій у Севастополі запасний командний пункт.

в) Науковий Центр ВМС

Створений 19 серпня 1994 р. постановою Кабінету Міністрів. Його начальником є капітан 1 р. Микола Безуглий.

Складається з 5-ти управлінь і 20 науково-дослідних відділів. В центрі розробляють рекомендації щодо оперативної, бойової і мобілізаційної підготовки, проводяться досліді над діяльністю енергетичних частин кораблів і суден. На сьогодні науковці розробили такі важливі документи, як концепція будівництва і розвитку ВМСУ, програма розвитку озброєння і військової техніки ВМС, розроблено положення про морську авіаційну групу, морський район і корабельний статут. У цьому ж 1998 році Центр розробив проекти нових кораблів, які будуть багатопільовими. Пріоритет буде дано корветові, на ньому буде розташовано весь комплекс вітчизняних озброєнь. Також у майбутньому будуть створені нові мінно-тральники, десантні кораблі, ракетні катери і катери спеціального призначення. Щодо підводних човнів, то підводні сили є одним з родів військ ВМС. Це записано в Концепції створення і розвитку ВМС, але вони будуть мати пріоритет тільки після 2005 року, а до того часу пріоритет матимуть надводні кораблі і катери. З огляду на рішення українського уряду щодо добудови ракетного крейсера "Україна", НЦ ВМС розробив положення про океанське застосування крейсера в обороні інтересів України. Тому, що згідно з Концепцією створення і розвитку ВМС, кораблі ВМС можуть розв'язувати декотрі завдання й у світовому океані, на що дуже годиться крейсер. Хоча Капітан 1 р. Лупаков у своїх заввагах та доповненнях зазначає, що виходячи з концепції без'ядерного і позаблочнового статусу України, вважати це положення про необхідність в складі ВМС України такого ракетного крейсера є сумнівною. Цей крейсер потребує величезних затрат на своє утримання. Виконувати будь-які завдання він не в змозі, бо потребує своєї охорони.

З 1998 р. фахівці доопрацьовують Бойовий статут фльоти де будуть відображені такі питання, як використання фльоти у військових конфліктах та її нова організаційна структура. У Бойовому статуті розглядаються дії різномірних угруповань. Ще у цьому 1998 р. проєкт Бойового статуту фльоти мав бути поданий Генеральному Штабові на схвалення.

г) Радіотехнічна служба

Створена 12 березня 1993 р. Увесь час під командуванням капітана 1 р. Олексія Гончара. Завданням радіотехнічної служби є контроль надводної та підводної обстановки на чорноморському театрі, виявлення надводних, підводних та низьколітаючих об'єктів, визначення їх координат, параметрів руху та подача цих інформацій на Командний Пункт ВМС.

Треба відмітити, що технічні можливості апаратури дозволяють точно встановити у зоні відповідальності не тільки присутність літаків, підводних чи надводних кораблів, але також встановлення мін з літаків чи вертольотів. В 1997 році, команда радіотехнічної служби (РТС) підписала договір з Київським інститутом гідроприладів про створення стаціонарних гідроакустичних систем для запобігання дій підводних човнів на Чорному морі.

Важливою ланкою РТС є Система берегового спостереження, якою керує капітан 1 р. Анатолій Гапеев. Система складається з трьох районів: Західного, Південного та Феодосійського, а райони у свою чергу з 14 радіотехнічних постів, переважну більшість яких прийнято від ЧФ наприкінці 1997 року.

Радіотехнічна служба має не тільки військове значення, вона також є важливим чинником у торговельному мореплаванні надаючи кораблям відповідну інформацію для безпечного плавання по морських просторах.

г) Пошуково-рятувальна служба

Завданням служби є рятування кораблів на морі, яким загрожує небезпека, напр. пожежа, чи можливість затонути. Також завданням ПРС є пошук, знаходження і підняття з дна моря судна, яке затонуло. Для цього є відповідні кораблі. Так водолазне морське судно “Краб” і гідрографічне судно “Алчевськ” оснащені гідролокаторами бокового огляду можуть оглянути район де пропало судно і знайти його рештки, і навіть колоду на дні моря.

У Севастополі в жовтні 1997 р. створено окремий дивізіон рятувальних суден (капітан 2-го рангу Лавриненко). Дивізіон призначений для пошуку і рятування особового складу підводних човнів, надводних кораблів, суден, катерів і інших плаваючих об'єктів, літаків і других літальних апаратів, які сіли на воду, а також надання допомоги у ліквідації аварії на кораблях, виконання судно-підйомних і підводно-технічних робіт, буксировок та інших заходів для ліквідації аварії. При дивізіоні діє 500-та рятувальна група (капітан-лейтенант Віктор Двужорстнов): це береговий відділ, який складається з 59 осіб і основним завданням якого є надання допомоги кораблям ВМС і торговельним

суднам, якщо екіпажі цих кораблів не зможуть собі дати раду у тій чи іншій аварійній ситуації. В таких випадках аварійно-рятувальна група висаджується на кораблі і перебирає керування роботами над його врятуванням.

До діяльності пошуково-рятувальної служби треба додати пошуково-рятувальні вертольоти і літаки з Морської Авіаційної Групи. Це літак Бе-12 (літаючий човен) котрий може сісти на воду та злетіти з неї і радіус лету якого - 800 кілометрів. Також використовується вертоліт КА-27ПР котрий вивінований сучасною апаратурою, яка дозволяє йому ефективно шукати різні об'єкти у глибині моря.

До цієї діяльності треба додати пошуково-рятувальну і парашутно-десантну службу Морської Авіаційної Групи, якою керує підполковник Тофік Бабаєв. Саме він підготував парашутно-десантну рятувальну групу, яка здатна з літака на парашутах, або без них з вертольотів, вискакувати просто у воду коло судна що зазнав аварії і надавати допомогу.

Але не все рожево у рятувальників. У рятувальній службі працюють так військові як і цивільні моряки. Цивільний капітан рятувального буксира на українській службі заробляє 200 грн. на місяць, а його колега з ЧФ 800 грн. Це доводить до того що люди, задля заробітку, переходять до ЧФ. Друга проблема, це підготовка спеціалістів, перш за все водолазів. Хоч в Севастопільській школі молодших спеціалістів існує курс підготовки водолазів, насправді школа немає засобів щоби його переводити в життя. Виручила кафедра аварійно-рятувальних робіт і водолазної підготовки Севастопільського військово-морського інституту (Капітан 1 р. Віктор Головін), де можна буде готувати водолазів всіх категорій: офіцера з вищою водолазною кваліфікацією, офіцерів-водолазів, водолазів-інструкторів і водолазів.

Також якісний та кількісний стан кораблів і суден ПРС не є добрий для виконання завдань у всій акваторії Чорного моря, тому що абсолютну більшість цих кораблів і суден, значно сучасніших, залишила собі російська Чорноморська Фльота.

д) Морський Океанаріум

Хоч Океанаріум не підлягає командуванню ВМС а прямо міністерству оборони України, його діяльність тісно зв'язана з морськими силами. В Морськiм Океанаріумі є дельфінарій, який вишколює дельфінів у несенні вартової служби при входах до бухт Севастополя. Вже від років ніяка група водолазів не змогла пробратися в середину вод Севастополя. Теперішнім начальником Океанаріума є Капітан 1 р. Володимир Кулагін.

е) Головні з'єднання кораблів і суден

Згідно з своєю Концепцією будівництва та розвитку Військово-Морські Сили України складаються із органів керування і родів: надводних сил, підводних сил, морської авіації, берегових ракетно-артилерійських військ та морської піхоти. До складу ВМС також входять спеціальні з'єднання, частини та установи оперативного, технічного, тилового і медичного забезпечення, військові навчальні та наукові заклади. В склад надводних сил входять кораблі різного бойового призначення, ракетні катери, артилерійські, мінно-тральні, десантні кораблі та катери, кораблі та катери спеціального призначення, морські та рейдові судна та катери забезпечення. Найбільшим основним тактичним з'єднанням надводних сил є бригада, яка у свою чергу може ділитися на дивізіони.

До головніших бригад слід віднести 1-шу бригаду надводних кораблів у Севастополі, 2-гу бригаду надводних кораблів в Донузлаві, і 5-ту бригаду оборони водного району Севастополя (в стадії формування). Крім них є бригада десантних кораблів і бригада малих ракетних кораблів і катерів. 3-та бригада річкових катерів, що була сформована в квітні 1995 р. на базі 116 бригади річних кораблів ЧФ, тепер передана до прикордонних військ. Також правдоподібно колись існувала бригада оборони Західного водного району в склад якої входили 1-ий і 2-ий дивізіони оборони водних районів Одеси і Очакова. Але тепер бригада розформована а кораблі перейшли до Севастополя і Донузлава.

Підводні сили мали би мати у своєму складі батагоцільові підводні човни і їхнім основним тактичним з'єднанням має бути окремий дивізіон.

У Корабельному Статуті ВМС зазначено що бригадою і дивізіоном керує командир, який до помочі має штаб що складається із заступника командира (тільки у бригаді), начальника штабу, заступника командира з виховної роботи, заступника командира по електромеханічній частині і з флагманських спеціалістів, напр.: бригадний чи дивізіонний штурман, хемік, ракетно-артилерійський чи водолазний спеціаліст. і.т.п. Цим флагманським спеціалістам підпорядковані всі хто виконує дану спеціальність в частині чи з'єднанню.

Кораблі ВМС діляться на кляси і підкляси а воєнні кораблі на ранги. Напр. фрегати належать до 1-шої ранги, а корвети до 2-ої. Внутрішньо екіпаж корабля ділиться на бойові частини і на служби. Бойових частин є сім: БЧ-1 Штурманська (керування плаванням – т.зв. кораблеводіння), БЧ-2 ракетно-артилерійська, БЧ-3 мінно-торпедна, БЧ-4 зв'язку, БЧ-5 електромеханічна, БЧ-6 авіаційна (якщо є така потреба) і БЧ-7 радіотехнічна. Служб є троє: Служба радіацій-

ної-хімічної і бактеріологічної оборони, медична служба і служба постачання. Очолює корабель командир, на кораблях 1 у 2 рангу є посада старшого помічника командира, потім йде заступник командира з виховної роботи і помічник командира корабля.

В українській флоті є в строю чотири фрегати, вісім корветів, один підводний човен, п'ять крилатих ракетних катерів, два малі ракетні кораблі, один великий десантний корабель, один середній і один малий десантні кораблі і ряд других менших кораблів, катерів і суден.

Щодо фрегат то це фрегати проєкта 1135, знані на заході як модель "Krivak". Наймодерніший корабель це "Гетьман Сагайдачний" проєкта 1135.1 (Krivak-3), решта фрегатів одержаних від ЧФ мають більше як 20 років служби.

є) Інші роди зброї у ВМС

Щодо інших родів зброї ВМС України, то морська авіація має на озброєнні літаки і вертольоти наземного і корабельного базування і включає протичовнову, транспортну та авіацію спеціального призначення. Морська авіація є тактичним з'єднанням організаційно зведеним у морську авіаційну групу. На привелекий жаль, ті бойові літаки, які у свій час були в складі ЧФ, за згодою бувшого командувача ВМС віце-адмірала В. Безкоровайного перехопили собі українські Військово-Повітряні Сили, чим сильно ослабили летунські спроможності морської авіації. Нормально військово повітряні сили вишколюються до боротьби над землею а не над морем. Практика показала, що їх застосування над морським простором у протикорабельній діяльності якісно не рівняється з морськими летунами.

Берегові ракетно-артилерійські війська ВМС мають стаціонарні і рухомі ракетно-артилерійські комплекси здатні уражати цілі на віддалі до яких 120 км. Основним тактичним з'єднанням берегових ракетно-артилерійських військ є бригада.

Морська піхота призначена для десантних дій, а також для оборони військово морських баз і других об'єктів. Вона зорганізована в окремому бригаду морської піхоти.

Закінчення

Військово-Морські Сили України базуються в основному в Ізмаїлі, Одесі, Очакові, Миколаєві, Чорноморському, Новоозерному, Балаклаві, Феодосії, Керчі та в Стрілецькій бухті Севастополя. Головною базою для ВМС є Севастопіль, той Севастопіль з якого російські адмірали нераз хотіли їх вигнати. Сьогодні вже такого питання не ставиться. Військово-Морські Сили України після більше як семирічної боротьби за право на існування, боротьби що була справжньою “неоголошеною війною” яку вела Росія проти України, таки постали і сьогодні є реальністю. У Чорноморському басейні вони представляють реальну силу, здатну у певних обставинах охоронити інтереси України.

ВМС України стали реальністю завдяки жертвенній і невтомній праці своїх офіцерських, підстаршинських і матроських кадрів, які у складних і часами здавалося б безнадійних обставинах виявили подивугідну завзятість, високу мораль і патріотизм. Велику роль в цій боротьбі відіграла Спілка Офіцерів України, спілка отих завзятих патріотів України, які винесли на собі перші удари і які часто-густо фізично відбиваючись від гурм російських шовіністів змогли добитися свого. Всі вони заслуговують на окрему вдячність українського народу.

* * *

Буенос Айрес. Написано в червні-липні 1998 р., справлено в жовтні того ж 1998 р., доповнено в червні-липні 1999 р.

* * *

ЛІТЕРАТУРА

Аргентинський щоденник "Клярін" з 10 липня 1993 р.
Якимович, Богдан - "Збройні Сили України" - Нарис історії.-
Інститут Українознавства ім. І.Крип'якевича Національної Академії
Наук України, "Просвіта" - Львів 1996.

Луपाков, Є. Доповнення і завваги до статті - рукопис.

Савченко, М. "Анатомія необявленої війни" - Київ 1997. В-во
"Такі Справи".

Примітка: **Олександр Клюєв** потім ввійшов до ВМС України де
служить до сьогодні. Тепер він вже капітан 1-го рангу і є начальником
Служби мінно-торпедного озброєння в Управлінні Озброєння і судно-
ремонтну штабу ВМС України.

Мамчак, М. "Як Україні допомагають будувати флот". Тижневик
"Літературна Україна" з 11 червня 1992 р.

Примітка: Сьогодні **Теймураз Лоркіпанідзе** вже підвищений до
капітана 3-го рангу. Далі служить у ВМС України і командує базовим
тралером "Мелітошль" ("Флот України" з 18 квітня 1998 р. —
"Гаряче море Теймураза Лоркіпанідзе").

Прим.: Прапор вивісив член СОУ, майор **Геннадій Варицький**.
Сьогодні вже капітан 2-го рангу Варицький далі служить Україні,
зараз він очолює Юридичну Службу Штабу ВМС. Геннадій
Варицький народився в 1962 р. Українець. Закінчив Рижське ВВПКУ,
Національну юридичну академію ім. Ярослава Мудрого, Інститут
мови МО ЗСА та Школу юстиції ВМС ЗСА. На посаді більше як три
роки.

Прим.: Контр-адмірал **Ілля Півненко**, спеціаліст з підводних
човнів, закінчив Військово-морську Академію в Ленінграді та Вищі
академічні курси в Академії ЗСУ. На Тихому океані командував
бригадою підводних човнів, а перед переходом до ВМС був першим
заступником командира Приморської флотилії різнородних сил
Тихоокеанської Фльоти СССР. До ВМС України перейшов у 1992 р. і
з того часу аж до 1994 р. був начальником Управління ВМС
Генерального Штабу ЗСУ. Від 1994 р. до 26-10-1996 був начальником
Катедри ВМС в Академії Генерального Штабу ЗСУ. Дня 26 жовтня
1996 р. був призначений заступником командувача ВМС. При кінці
1998 р. відійшов у запас з огляду на вік.

Капітан Савченко на стор. 55 своєї праці подає старшин, що
перші ввійшли до Організаційної Групи: це контр-адмірал Борис
Кожин, капітани 1 р. Євген Лупаков, Анатолій Данилов, капітани 2 р.
Юрій Шалит, Володимир Шишов, Костянтин Іванко, Леонід Третяк,
Ігор Мироненко, Микола Годлевський, Владас Трумпікас, Валентин
Сугула, Сергій Шатній, Євгеній Корнілов, Анатолій Приліц,

полковники Володимир Інділо, Іван Шульга, капітани 3 р. Олександр Плящечников, Мирослав Мамчак, Олег Ніколаєв, Михайло Кот, Володимир Яценко, Сергій Просяник, Віктор Палій, Геннадій Ситніков, майори Віталій Рожманов, Олександр Дерновой, В'ячеслав Устименко, старші лейтенанти Андрій Ільєнко, В'ячеслав Щегольков, Михайло Рудь, Володимир Онопрієнко, лейтенант Андрій Науменко.

Прим.: **Юрій Шалит** був підвищений до капітана 1 р. 9 травня 1993 р. Потім він став заступником командувача ВМС з бойової підготовки і начальником Управління бойової підготовки. В 1996 р. підвищений до контр-адмірала. В серпні 1999 р., в Києві, де закінчив з відзнакою Оперативно стратегічний факультет Національної Академії Оборони України, отримав диплом магістра державного військового управління.

Аксанюк, М. "Розлучення по-флотськи почалося", щоденник "За Вільну Україну" з 30 квітня 1992 р.

"Угода між Російською Федерацією і Україною щодо Чорноморського Флоту". УЦС - Бюлетень У-24/95, з 15 червня 1995.

Дашкевич, Я. "Чорноморська проблема в минулому і сучасному". Тижневик "Шлях Перемоги" з 26 червня 1997 р.

Аксанюк, М. "У взаєминах з Росією проблем не меншає" Щоденник "За Вільну Україну" з 6 січня 1993 р.

Садовський В. "Чорноморська фльота: як ділимо". Тижневик "Шлях Перемоги" з 21 жовтня 1995 р.

Прим.: **Микола Костров**, народжений в 1950 р., проходив службу у Тихоокеанській флотії. Там командував атомним ракетоносним підводним човном, а потім був начальником штабу дивізіону атомних підводних човнів. До ВМС України прийшов у липні 1992 р. після закінчення Академії генерального штабу СРСР будучи капітаном 1-го рангу. 20-7-1992 призначений заступником Командувача ВМС. 9-5-1993 підвищений до контр-адмірала. В січні 1996 р. призначений першим заступником командуючого і начальником штабу ВМС. В жовтні того року знятий з тих обов'язків під закидом помилок і недостатків у праці. Тепер викладає у Національній Академії Оборони України.

"Як Росія "ділить" ЧФ". Тижневик "Гомін України" з 22 травня 1996 р.

Кудряшов, С. Одарич, С. Орбець, Ю. "Карта Севастополя: триумф президентів, трагедія України". Тижневик "Шлях Перемоги" з 10 липня 1997 р. і Дашкевич, Я. Названа стаття.

Редакційна. "Хроніка, факти, події". Тижневик "Флот України" з 16 травня 1998 р. стор 1.

Згурець, С. "ЧФ СРСР поділили. Політичні проблеми

подвоїлись”. Щоденник “Народна Армія” з 20 лютого 1998 р.

Аксанюк. М. “Курс 270 - на незалежний Український флот”.
Щоденник “За Вільну Україну” з 25 липня 1992 р.

Примітка: На жаль СКР-112 корабля вже нема. З огляду на його вік, рішенням командувача ВМС віце-адмірала В. Безкоровайного, не зважаючи на протести старшин-активістів, на пропозиції зробити з нього музей ВМС у Запоріжжі тощо, його списано з чинної служби і порізано на металобрухт. Історія з СКР-112 це ще одне болюче виявлення короткозорості, вірогідніше намагання позбавити нас нашої славної історії з боку високих чинів. Перший корабель, який в історії сучасних ВМС підняв український прапор і ввійшов у стрій флоту України заслуговував на кращу долю, незважаючи на які великі не були б економічні потреби. Для майбутніх поколінь українців він цілком добре міг перетворитися на музей-пам’ятник, подібно як музеєм-пам’ятником був для мільйонів громадян СРСР крейсер “Аврора”, який салъвами з своїх гармат започаткував большевицький державний переворот.

Павлюк, Петро “Україна матиме свій флот”. (Інтерв’ю з віце-адм. Володимиром Безкоровайним). “Військо України”, № 1-2/96.
Савченко, М. Назв. праця - стор. 139, 189-227.

Примітка: Контр-адмірал **Дмитро Українець** прийшов до ВМС на початку 1994 р. з російської Північної Флотії. Тоді він був капітаном 1 р. Спершу був призначений старшим військово-морським начальником Одеси а в 1995 р. командиром Західного морського району. Того ж року був підвищений до контр-адмірала.

Чубук О. “Під прапором командуючого”. Тижневик “Флот України” з 11-10-97.

Володимир Бова. “Романтики шаленого штурму”. Тижневик “Флот України” з 19/23-9-98.

Черечин, А. “Алексей в переводу с греческого означает защитник” - “Флот України” з 13/19-3-99, та редакційна колонка у тижневику “Флот України” з 20/26-3-99 р.

Редакційна. “Народ допомагає своєму флоту”. Тижневик “Флот України” з 19-9-98 р. Редакційна “Шефская помощь ВМС начисляется миллионами”. Тижневик “Флот України” з 23-29-1-99 р.

Примітка: Контр-адмірал **Віктор Фомін**, росіянин, перейшов до ВМС України у 1993 р. маючи ступінь капітана 1-го рангу. До того часу він служив на Чорноморській Флотії. У хвилині переходу він був начальником штабу 5-ої Ескадри ЧФ яка діяла на Середземному морі. У ВМС він був начальником оперативного управління і заступником начальника штабу. В 1994 був підвищений до контр-адмірала.

Олексій Риженко прийшов до ВМС як контр-адмірал у 1994 р. До того часу він був начальником Тилу у Тихоокеанській Флотії

бувшого ССРСР. Родився у Херсоні. Закінчив військово-морську школу у Севастополі, в 1981 р. Военно-морську академію, а в 1987 р. Військову академію генерального штабу ССРСР. Від 1988 р. до 1991 р. був начальником штабу 5-ої ескадри ЧФ на Середземному морі, відтак 1-шим заступником начальника штабу Тихоокеанської Флотії ССРСР. У ВМС України був спершу начальником штабу і першим заступником командувача ВМС, у зв'язку з аварією десантного корабля на повітряній подушці “Донець” понижений у службі і призначений тільки заступником командувача ВМС. В жовтні 1996 р. його було призначено заступником начальника Севастопільського Військово-Морського Інституту, а в грудні 1998 заступником командувача ВМС з озброєння і судноремонту.

Книш, В. “Під осяченими прапорами будуть нести службу екіпажі кораблів ВМС України”. Газета “Народна Армія” з 16 липня 1997 р.

Редакційна. “Україна має власний флот, яким може пишатися”. Газета “Народна Армія” з 6 серпня 1997 р.

Заблоцький, В. “Перший парад на честь дня ВМС України”. Журнал “Військо України” ч. 7-8, 1997 р.

Прим.: Контр-адмірал **Єжель** був підвищений до віце-адмірала у серпні 1998 р. Контр-адмірал Володимир Колпаков був командиром вишкільного з'єднання спеціального призначення ЧФ. В 1993 р. його з'єднання і він самий присягнули на вірність Україні. Присягу приймав капітан 1 р. Євген Лупаков який додав цю замітку. Пізніше з'єднання перейшло під юрисдикцію Служби Безпеки України, а капітан 1 р. Лупаков був призначений, у жовтні 1996 р., заступником командуючого з озброєння і судноремонту та начальником Управління озброєння і судноремонту. На початку 1998 р. підвищений до контр-адмірала і при кінці року призначений начальником Севастопільського Військово-Морського Інституту.

В'ячеслав Сичов був призначений в 1996 р. начальником Севастопільського Військово-Морського Інституту замінюючи на тім становищі контр-адмірала Віктора Макарова, який став начальником катедри ВМС при Академії Оборони України. При кінці 1998 р. В'ячеслав Сичов, вже підвищений до ступеня контр-адмірала, став заступником командувача ВМС і начальником севастопільського гарнізону.

Контр-адмірал **Олександр Лебедев** народився 23-8-1951 в селі Забілка, Шепетівського району, Хмельницької області. В 1973 р. закінчив Волзьке вище військово училище тилу. Проходив службу на різних посадах аж до начальника тилу корпусу. Прибув до ВМС при кінці 1993 р. В грудні того року його призначено заступником командувача ВМС з тилу і начальником управління тилу в штабі

ВМС. В серпні 1998 р. підвищено до контр-адмірала.

Контр-адмірал **Володимир Кузьмін** стояв біля витоків формування штабу ВМС, головно оперативного управління де до тепер займає посаду першого заступника начальника штабу В серпні 1998 р. підвищений до контр-адмірала. В 1996 р. в той час капітан 1 р. Кузьмін командував транс-атлантичним походом українських кораблів до ЗСА.

Прим.: Генерал-майор **Віктор Титаренко** перейшов до ВМС в 1995 р. До того часу він був начальником штабу морської авіації ЧФ.

Бова, В. "Салют морської піхоти". Тижневик "Флот України" з 24/30 квітня 1999 р.

Спінук, Ю. "Бажання вийти в море є, нема коштів на ремонт". "Флот України" з 6/12 лютого 1999 р.

Костирченко, В. "Подводний первенець незалежної України". "Флот України" з 7 січня 1998 р.

Редакційна стаття: "С желанием выйти в море". "Флот України" з 4 квітня 1998 р., стор. 4.

Черечін, М. "Партизани с Маріуполя"- "Флот України" з 11 жовтня 1997 р.- Черечін, О. "Спасіння "Маріуполя" справа рук самого Маріуполя." "Флот України" з 28 березня 1998 р.

Примітка: Контр-адмірал **Борис Реуц** прийшов до ВМС при кінці 1992 р. будучи капітаном 1 р. До свого переходу він був командиром бригади надводних кораблів 30-ої дивізії ЧФ. У ВМС він був спочатку начальником кадрів, а потім начальником Організаційно-мобілізаційної управи, а в березні 1996 р. став командиром морського району і був підвищений до ранги контр-адмірала.

Щербаков, О. "Два роки на сторожі морських рубежів". "Народна Армія" з 1 квітня 1998 р. Стор. 1.

Генерал-майор **Анатолій Пахля** прийшов до Військово- Морських Сил з сухопутних військ. До свого призначення у ВМС він був заступником командира XXXII Армійського корпусу з виховної роботи і начальником управління виховної роботи корпусу. На тім становищі генерал-майор Пахля був від 1992 р.

Щербаков, О., Кондратев, Ю. "Командний пункт флоту створювався з нуля" Щоденник "Народна Армія" з 5 березня 1998 р. Бова В. "І в будні і в свято - завжди на посту". Тижневик "Флот України" з 6 грудня 1997 р.

Щербаков, О. - Кондратев, Ю. "Вітчизняний флот будується за допомогою військової науки". Щоденник "Народна Армія" з 5 березня 1998 р.

Щербаков, О. "Командування флоту знає про все що відбувається в Чорному морі і не тільки у ньому" та "Розвиток радіотехнічної

служби флоту пов'язаний з вітчизняними наукою і промисловістю
Газета "Народна Армія" з 25 березня 1998 р.

Щербаков, О. "Швидка допомога на флоті". Газета "Народна Армія" з 3 квітня 1998 р.

Шудря, А. "Поріднені з небом і морем". "Флот України" з 6 грудня 1997 р.

Щербаков, О., Кондратев, Ю. "На траверзі мису Лукул - (рятувальники двох флотів надали допомогу підводному човну і надводному кораблю)". "Народна Армія" з 18 квітня 1998 р.

Толкаченко, В. "В место пушек — пожарные лафеты". Тижневик "Флот України" з 25 квітня 1998 р.-

Прим.: Наприклад, у флагмані ВМС фрегаті "Гетьман Сагайдачний" офіцери, які керують кораблем і бойовими частинами є наступні: командир корабля — капітан 3 р. Петро Гончаренко, старший помічник — старший лейтенант Андрій Тарасов, заступник з виховної роботи — капітан 3 р. Юрій Колачов; БЧ-1: капітан-лейтенант Роман Друш, БЧ-2: капітан-лейтенант В'ячеслав Білий, БЧ-3: старший лейтенант Едуард Больших, БЧ-4: старший лейтенант Григорій Зеленюк, БЧ-5: капітан-лейтенант Віталій Подзигин і БЧ-7: капітан-лейтенант Віктор Бабарикін.

Фомін, В. "Коцептуальні питання будівництва та розвитку ВМС". газета "Народна Армія" з 5 травня 1998 р.

УКРАЇНЦІ У СКЛАДІ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ. КІЛЬКІСНИЙ АСПЕКТ ПИТАННЯ

В. А. Гриневич

*науковий співробітник Інституту історії України НАН України,
кандидат історичних наук*

Парадоксально, проте факт: у советській історіографії, яка так багато зусиль докладала для дослідження теми "Дружба народів СРСР та їх бойова співдружність у роки Великої Вітчизняної війни", лишилося майже недослідженим питання, скільки ж представників різних народів СРСР взяло участь у цій війні. В численних советських публікаціях з питань "інтернаціоналізму" советських військ, як правило, обмежувалися констатацією їх багатонаціональності, проте майже не досліджували національну структуру особового складу Червоної армії ні в окремі періоди советсько-німецької війни, ні в окремих битвах, ні за родами і видами військ, серед рядового і командного складу тощо.

Отже, метою даної доповіді стане розгляд динаміки змін, що відбувалися з чисельністю українців-червоноармійців у різні періоди советсько-німецької війни, передусім на фронтах України чи поблизу її кордонів.

В 1940 р. в Червоній армії налічувалося 61% росіян, 19.6% українців, 4.1% білорусів та інших.¹ З урахуванням нещодавно приєднаних до СРСР українських земель, ця цифра становила приблизну відсоткову кількість українців у складі СРСР.

В наступному 1941 році відсоток українців в Червоній армії мав зрости у зв'язку з активним призовом військовозобов'язаних до нових з'єднань, що спішно формувалися в західних військових округах СРСР. Утворення цих дивізій в Україні йшло переважно за рахунок місцевих людських ресурсів. Так, 206-та стрілецька дивізія, сформована в цей час, складалася переважно із службовців і робітників Запорізької та Дніпропетровської областей, 297-ма — військовозобов'язаних Київської і частково Сумської областей тощо.

Мобілізовані в перші місяці війни з України (за підрахунками дослідника І. Т. Муковського, їх було понад 3 млн осіб) в значній мірі поповнили частини і з'єднання нещодавно утворених Південно-Західного і Південного фронтів. Наприклад, на Південно-Західному фронті вони становили основу 37-ї, 38-ї, 40-ї армії; 13-ї, 17-ї стрілецьких бри-

¹Бельков О. А. *Єдиной боевой семьей.* — М. 1986 — С.16.

гад та ряду інших частин і з'єднань. Є підстави вважати (документів про національний склад цих фронтів майже не зберігалося), що в частинах і з'єднаннях, які билися в Україні у 1941 р., мешканці республіки становили не менше 50% їх особового складу.

Після трагічних військових поразок, що їх зазнала на початковому етапі війни сталінська армія, коли в оточення потрапляли цілі фронти, а в полон до німців — мільйони советських вояків, а також із повною окупацією гітлерівцями України, кількість українців в Червоній армії значно зменшилася. Однак на тих фронтах, що діяли поблизу України, їх відсоток лишався досить значним. У березні 1942 р. чисельність бойових частин Окремої Приморської армії, що боронила Севастопіль у Криму, становила 64971 осіб. Серед них було 15893 українці, 28134 росіяни та близько 20 тисяч представників інших національностей². У квітні 1942 р., напередодні невдалого Харківського наступу советських військ, в частинах і з'єднаннях Південно-Західного фронту налічувалося 31 тис. воїнів-українців (росіян — до 210 тисяч)³. У вересні 1942 р. напередодні Сталінградської битви, майже такою ж, як попередня, була структура національного складу Донського фронту: 33554 українці (216412 росіян та близько 40 тисяч представників інших національностей)⁴.

За підрахунками дослідника О. Артемьева, на початок 1943 р. українці, як і раніше, становили другу за чисельністю після росіян національну групу в советських військах — 11- 12%⁵.

З початком визволення України від німецьких окупантів, коли до складу советських військ почало надходити нове поповнення з числа мобілізованих в українських областях, кількість воїнів-українців в Червоній армії знову почала зростати. На початок 1944 р. у військах 1-го Українського фронту налічувалося 200 тисяч українців⁶, 2-го — 66352⁷, 3-го — 140882 (росіян, в т. ч. і уродженців України, тут було майже 300 тис.)⁸.

² В битвах за Советскую Украину. — К., 1985.

³ Центральний архів Міністерства оборони Російської Федерації (далі ЦАМО РФ). — Ф.206, оп. 294, спр.45, арк. 225-226, 230.

⁴ Боевое братство народов СССР. Дружба и массовый героизм народов СССР в боях за Советскую Украину в Великой Отечественной войне. — К., 1989. — С. 10-11.

⁵ Артемьев А. П. Братский боевой Союз народов СССР в Великой Отечественной войн. — М., 1975. - С.58.

⁶ Центральний Державний архів громадських об'єднань України. — Ф. 1, оп. 23, спр. 759, арк. 10.

⁷ Вербило А. И. Воспитание воинов 1, 2, 3, 4-го Украинских фронтов в духе дружбы народов в боях за освобождение советской Украины: Материалы республиканской научной конференции 29 сентября 1984 г. — К., 1985. - С. 76.

⁸ ЦАМО РФ. — Ф. 243, оп. 2914, спр. 169, арк. 83.

За підрахунками автора, наведеними в його дисертаційній праці, за період з 1943 по 1945 р. в Україні було мобілізовано до 3 млн⁹ осіб, переважна більшість яких потрапила до діючої армії. Безумовно, це позначилося на національній структурі советських військ. В певному пляні відбулася українізація українських фронтів, де в ряді частин і з'єднань українці стали найчисленнішою національною групою.

Ілюстрацією змін, які відбулися із структурою національного складу з'єднань 1-го Українського Фронту за рік — з середини 1943 по середину 1944 р., послужить дана таблиця¹⁰:

№ дивізії	Дата	Росіяни	Українці	Загальна кількість
350	01.07.43	4043	1006	6233
	01.01.44	2379	459	4226
	01.06.44	2710	2851	6247
71	01.07.43	536	442	8180
	01.01.44	3273	2988	6713
	06.06.44	1961	2285	5290
112	27.04.44	2009	3441	5959

У другій половині 1944 р. в цілому ряді загальновійськових армій 1-го Українського фронту українці становили від 60 до 80% особового складу (5-та гвардійська, 27-ма, 60-та та інші)¹¹. Хоча 2-й і 3-й Українські фронти на цей час вже билися за межами України в них продовжувало надходити українське поповнення, а отже, і відсоток воїнів-українців також почав перевищувати в деяких арміях 50%. Так, в 4-й гвардійській армії 2-го Українського фронту навесні 1944 р. налічувалося: 57% українців, 35% росіян, 0,8% білорусів, 1,3% татар, 1,5% жидів, 1,4% закавказців, 1,7% середньоазіатів, 1,3% представників інших народів¹².

Зазначимо, що переважна більшість нового поповнення (60-70%) не служила в Червоній армії і була чи недостатньо, чи зовсім не підготовленою у військовому відношенні. Отож, українізація фронтів мала певну специфіку. Українці переважали в піхотних частинах і серед ря-

⁹ *Національні проблеми в Червоній армії в період визволення України від німецько-фашистських загарбників (грудень 1942 — жовтень 1944 рр.). Автореферат дис - канд. іст. наук. — К., 1994. — С. 13.*

¹⁰ ЦАМО РФ. — Ф. 1669, оп. 1, спр. 2, арк. 42; ф. 1206, оп. 1, спр. 94, арк. 23, 70, 156; ф. 1399, оп. 1, спр. 86, арк. 165.

¹¹ Там же. — Ф. 236, оп. 2675, спр. 78, арк. 44; ф. 32, оп. 11318, спр. 118, арк. 8384.

¹² Там же. — Ф. 320, оп. 4532, спр. 58, арк. 283.

дового складу, а там, де вимагалася спеціальна підготовка, і серед командного складу вони не стали найчисленнішою національною групою.

Наведемо деякі приклади. Ось яким був національний склад 5-ї гвардійської танкової армії 2-го Українського фронту на 01. 01. 1944 р.¹³

	Рядові	Сержанти	Офіцери	Всього
росіяни	12006	7642	4018	23666
українці	2084	1661	1139	4884
білоруси	304	213	200	717
Загалом по армії — 32990 осіб				

В 2-й гвардійській Кримській ім. РНК УССР кавалерійській дивізії 1-го Українського фронту на 10. 03. 1944 р. було¹⁴:

Національність	Офіцери	Сержанти	Рядові	Всього
росіяни	197	673	1750	2620
українці	94	207	899	1200

У 8-й Повітряній армії 4-го Українського фронту на середину 1944 р. серед особового складу було 20-25% українців, серед офіцерів — 33%¹⁵.

Щодо співвідношення рядового і командного складу за національною ознакою, то наприклад, в 121-й гвардійській стрілецькій дивізії на 1. 06. 1944 р. українці вдвічі перевищували за чисельністю росіян, в той же час серед офіцерів їх було в 3,3, а серед сержантів в 1,5 раза менше, ніж воїнів-росіян. В 287-й стрілецькій дивізії на 28.04. 1944 р. офіцерів-українців було в 14 разів, а сержантів — в 5,5 раза менше за росіян, хоча серед рядових їх було майже стільки ж¹⁶.

В цілому ж по всій діючій армії за період визволення України кількість українців зростає майже утричі в порівнянні з 1943 р. і становила на середину 1944 р. 33,93% (росіян — 51,78%)¹⁷.

¹⁰ ЦАМО РФ. — Ф. 1669, оп. 1, спр. 2, арк. 42; ф. 1206, оп. 1, спр. 94, арк. 23, 70, 156; ф. 1399, оп. 1, спр. 86, арк. 165.

¹¹ Там же. — Ф. 236, оп. 2675, спр. 78, арк. 44; ф. 32, оп. 11318, спр. 118, арк. 8384.

¹² Там же. — Ф. 320, оп. 4532, спр. 58, арк. 283.

¹³ Там же. — Ф. 240, оп. 2772, спр. 28, арк. 74.

¹⁴ Там же. — Ф. 3533, оп. 1, спр. 181, арк. 95.

¹⁵ Там же. — Ф. 244, оп. 2980, спр. 77, арк. 431.

¹⁶ Там же. — Ф. 361, оп. 6092, спр. 140, арк. 202, спр. 110, арк. 513.

¹⁷ Артемьев А. П. Братский боевой Союз народов СССР - С.59.

Значні втрати, що їх зазнали советські війська в наступальних операціях 1944-1945 рр., знову знизили кількість українців в Червоній армії. На кінець війни їх налічувалося в советських військах приблизно 20-25%.

Скільки ж українців одягнуло в роки війни советську військову уніформу? Принаймні, до 1 млн. знаходилося українців-військових в Червоній армії напередодні війни. До 3-х мільйонів було мобілізовано в 1941 р. Є підстави вважати, що з них, мабуть, до 30% залишилося за різних обставин на окупованій німцями території. До 3-х мільйонів було мобілізовано в советські війська в 1943-1945 рр. Отже, можна назвати цифру понад 6 млн. Підсумуємо вищесказане: в Червону армію під час советсько-німецької війни було мобілізовано непропорційно більше українців, ніж представників інших народів СРСР; на всіх етапах війни українці становили основну частину советських військ, що билися в Україні.

*Національна Академія наук України
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ*

*“УКРАЇНА У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ:
УРОКИ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ”*

*Матеріали міжнародної наукової конференції
(27-28 жовтня 1994 р.)*

Ростислав Березюк-Волошин

Тільки ворог, що сміється...

Смійся лютий враже!

Та не дурже, бо все шире —

Слава не поляже:

Не поляже, а розкаже,

що діялось в світі,

Чия правда, чия кривда

І чий ти діти.

/ Марас Шевченко /

Володимир Рожко

історик-архівист, м. Луцьк

В добу незалежності України все більше і більше на сторінки нашої історії повертаються із забуття імена її героїв і мучеників, які віддали своє життя за нашу свободу.

Здавалося б, з цього маємо лише радіти, але на превеликий жаль, трапляються публікації авторів добре відомих з недалекого минулого, коли то вони з великим запалом описували "подвиги" комуністів, комсомольців, кегебістів, дописуючи їм невластиві риси, як от "чисті руки, гаряче серце, холодний розум". Нині ці перелицьовані "науковці" в своїх статтях намагаються описувати подвиги героїв ОУН-УПА, застосовуючи ту саму тріскучу фразеологію помінявши попередні абрєвіатури КПСС, КГБ на нові.

Методологія їх дослідів не змінилась і замість об'єктивного висвітлення життя і боротьби героїв визвольних змагань України маємо терпке баговиння слів, емоційно забарвлених і патетичних фраз. Щодо червоних "дослідників" то вони залишилися в своїй "першородній непогрішимості", нездатними осягнути і переосмислити свій бездуховний, антиукраїнський псевдонауковий багаж.

В імперії зла під назвою ССРСР спотворенням історичної правди про ОУН-УПА займалися цілі відомства, спеці яких пересмикуючи, перекручуючи факти, часто висмоктуючи із з пальця, у відповідних претемних кольорах змальовували образ своїх ідейних супротивників — борців за волю України.

Один із них Володимир Мельник спотворив в кривому дзеркалі з кегебістських майстерень до невпізнання правду про видатного борця за волю нашого народу, сина волинської землі Ростислава Березюка-Волошина.

Ростислав Березюк-Волошин

На превеликий жаль і дотепер світлий образ цього борця залишається в напівзабутті, а це дає ґрунт для різних політичних спекуляцій ворогам незалежної України, явним і маскованим.

В кегебівській публікаціях — Ростислав Березюк-Волошин "загинув від рук бойовиків Романа Шухевича", в урапатріотів "більшовицький агент..."

Газета "Віче", що виходить в Луцьку, помістила "розвідку" під назвою "Життя як спалах" в якій читачові подала масове перекручення фактів загорнутих в солодку патоку тріскачких слів.

Кожна наукова розвідка базується на невідомих досі документальних та історичних джерелах, несе нові думки, об'єктивно і старанно виважені автором. А коли це стосується життя й боротьби нашого героя, вороги і псевдонауковці, світлий образ якого так спотворили, слід бути особливо пильним, не допустити жодних помилок у висвітленні історичної правди.

Щоб відсіяти вигадки і повернути правду автор цих рядків переглянув чисельні документальні джерела, які збереглись в архівах, публікації, записав спогади рідних, близьких, відшукав чимало фотодокументів.

Ростислав Березюк-Волошин народився 3 листопада 1911 року в селі Озеряни Дубнівського повіту. Його батьки Павло і Меланія мали трое дітей. Окрім сина були ще старша донька Ія, яка померла ще в дитячому віці та наймолодша Оксана.

Батько працював на залізниці, мати полум'яна українська патріотка вела невелике господарство та виховувала дітей.

Вся батьківська любов цього подружжя, їх матеріальні статки були спрямовані на навчання і виховання дітей.

Ростислав і Оксана навчаються в Рівненській українській гімназії, директором якої був близький родич їх матері Яків Бичківський, видний педагог і громадський діяч 20-30 р.р. на Волині, сліди якого загубились в кривавих енкаведистських заметілях серед Казахської пустелі, зразу ж опісля преславутого вересневого "визволення". В ненажерливому череві червоного монстра тоді зникли безвісті найяскравіші постаті західноукраїнського громадського і політичного життя.

Батько дітей Павло Березюк-Волошин пам'ятний вцілілим волинянам своєю наполегливою працею, чистим сумлінням, активним учасником просвітянського життя, мати Меланія — втілення образу українки — коли під національною одежою така ще й свідомо національна душа. Саме вони — батьки запалили в душах своїх дітей отой прометеїв вогонь любові до рідної землі, свого народу, дали їм приклад гідного служіння уярмленій Україні, а діти Ростислав і Оксана, усвідомивши це, вибрали єдиноправильну дорогу боротьби в лавах ОУН за волю України і загинуть від більшовицьких скритовбиць за святу справу.

о. Гліб Левицький

Ще в юнацькому віці, під час навчання у Рівненській українській гімназії, Ростислав серед активних учасників молодого підпілля. Бачимо юнака в ті часи серед керівників Пласту в гімназії, організатора і провідника учнівської клітини ОУН.

Ішло нерівне і завзяте змагання молодих українських патріотів з шовіністичним режимом Поверсальської Польщі, яка розділила з червоною Москвою Україну і великий шматок Західніх земель опинилась в кігтях "бялого ожела".

Шляхом терору, масових депортацій, штучного голодомору кожен з цих окупантів землі нашої здійснювали нечуваний в історії геноцид проти української нації. Щоб протиставитись кривавим окупантським режимам і народилась ОУН, яка увібрала в свої лави найсвідомішу молодь Галичини, Волині, Великої України. Все своє свідоме життя Ростислав Березюк-Волошин пов'язав з цією патріотичною, визвольною організацією, а особисто з відомою на Волині в ті часи родиною Левицьких, не зовсім далеких родичів відомого Модеста Левицького.

Отець Гліб Левицький після закінчення Волинської духовної семінарії в Житомирі своїм служінням Богові і Україні розпочав на парафії свого батька Анатолія Левицького, який 45 років був тут настоятелем Свято-Георгієвського, 1802 р., храму. Його паніматкою була Зінаїда Фірлієвич з Ланівців, яка була одноклясницею відомого фітотерапевта отця Носаля і все своє життя піклувалася здоров'ям своїх земляків, застосовуючий нетрадиційні методи лікування. Це свідоме ук-

Ніна Левицька

раїнське подружжя виховувало четверо доньок: Валентину (1911-1942), Наталю (1912), Ніну (1913), Любу (1914). Валентина лишила по своїй передчасній смерті єдину доньку Олену Корольчук -Сокур, вчителька рідної мови і літератури в Луцьку; Наталя після економічних студій у Львівському університеті живе в ЗСА; наймолодша Люба була незаміжня, похована в селі Пересопниця.

Отця Гліба Левицького з родиною було переведено польською владою з с. Довгошої до с. Мительного, того ж Дубенського повіту, де якийсь час він настоятель храму Покрови Богородиці, 1800 р., а 1934 року настоятель церкви св. Троїці, 1719 р. в Басовому Куті на передмісті Рівного. Отець Гліб Левицький не тільки настоятель храму, палкий патріот, викладач слова Божого в місцевій школі, маляр, а й добрий батько, друг, наставник. Всі доньки отця Гліба навчалися в Рівненській українській гімназії. Саме там і познайомились майбутній провідник Ростислав Березюк-Волошин з своєю дружиною Ніною Левицькою. Всі роки їх юнацької дружби і спільного подружнього життя єднала велика любов до України і боротьба за її незалежність. У вирі цієї боротьби їм судилися нелегкі дороги і передчасна смерть, але вони не зійшли з них, а вірою і правдою служили своєму народові, боролись за наше майбутнє.

По успішному закінченню гімназії Ростислав продовжує студії у Львівському університеті, на економіці й праві, працює в Українському Промбанку.

1935 року Ростислав і Ніна одружились, і хоч молода дружина знала, що її ждуть важкі випробовування, нелегальна підпільна праця в ім'я визволення України в рядах ОУН чоловіка, яка несла постійний ризик арештів, допитів, тюрем вона з гордістю несла свій важкий хрест.

Її судженого бачимо в ті часи одним з керівників краєвої екзекутиви ОУН на Волині, провідником українського свідомого студентства, бере активну участь у видавничій націоналістичній діяльності, є здібний організатор і мудрий провідник.

За свою українську патріотичну діяльність пройшов він слідчі ізолятори одиночних камер польських тюрем в Рівному, Львові, Луцьку, побував в концтаборі Березі Картузькій.

Ніна і Ростислав Левицькі з дочкою Інною

Про його роки боротьби, ув'язнення, переслідування польською окупаційною владою в 30-х роках в Держархіві Волинської області зберігається ряд промовистих документів в фондах: "Луцька тюрма" (ф.47, оп. I, спр.74), "Волинське воєводське управління державної поліції" (ф.І, оп.2, спр. 7169). В названій справі під заголовком "Протоколи допитів ОУН" зберігається цінна інформація, яка може служити джерельною основою для змалювання правдивих світлих образів незламаних патріотів з ОУН у слідчих ізоляторах преславутої Луцької тюрми, в якій окупанти мордували свої жертви: Ростислава Березюка-Волошина, братів Олександра і Якова Буслів, Анатолія Кабайду, Тараса Стахуру і десятки, сотні українських патріотів. Їх судили, ізолювали, переслідували, але не зломали.

Найкращим конспіратором був наш герой. Поляки робили все, щоб на "гарячому" ввіймати свою жертву, але, як це бачимо з документів, в основі заведеної справи лежали... лише підозри в націоналістичній нелегальній діяльності.

У вирі цієї шаленої нелегальної боротьби з окупантами землі нашої Ростислав "викроює" час і для сім'ї. 1937 році народжується донька, якій при хрещенні в храмі св. Троїці в Басовому Куті отець Олексій Ненадкевич, настоятель храму с. Житин і близький друг отця Гліба Левицького, при кумах: лікарю Романові Могильницькому і Наталі Глібівні Левицької, дасть ім'я Інна. В кривавому 1943 році дружина Ніна подарує своєму чоловіку ще сина Андрія, який проживе лише 4 роки, захворіє на мінінгіт і помре та буде похований в Пересопниці, де

пізніше біля його могили знайдуть вічний спочинок отець Гліб і паніматка Зінаїда Левицька, їх донька Люба.

Напередодні Другої світової війни серед українців Волині носилось загальне переконання "Хай буде гірше, аби інше". Волиняни добре знали, що несе "визволення" червоної Москви, але теплилась ще надія, а може...

З приходом червоних на Волинь розпочинається нечуваний в історії кривавий терор. Переповнені тюрми, щоденні нічні арешти і депортації до Сибіру, Казахстану, "розкуркулення". Криваве НКВД діє за випробуваною схемою. Для молодих членів ОУН залишається лише підпілля. В Червоній імперії не може бути місця для інших думок, опозиції. Ростислав з друзями в центрі підпільної діяльності, а з початком советсько-німецької війни стає свідком масових злочинів червоних опричників, які безжально розстріляли тисячі юнаків і дівчат в тюрмах Луцька, Рівного, Крем'янця, Львова і інших міст Західної України.

Брунатні окупанти замінили червоних. Нацисти бачать Україну колонією Райху, але українська молодь і її провідники думають інакше:

" — А взагалі це неділя 31 серпня (1941 р.) в Рівному, — пише Улас Самчук в своїх споминах "На білому коні", Вінніпег, 1980, с. 181-182, — видалася рухливою. По-перше, ранком з великою помпою на чисельних блискучих машинах вїхала до міста перша німецька, поки-що військова влада на цілу Україну генерала Ганса Кіцінгера.

По друге, в обідню пору відбулась величава маніфестація української молоді з приводу похорону жертв більшовицького терору. Багато тисяч, як цвіт, переважно сільської молоді, з прапорами, транспарантами та портретами, добре організовано пройшли головною вулицею міста...

Діти Ніни і Ростислава:
Інна Березюк-Оленченко, син Андрійко

Маніфестація відбувалась не тільки з приводу похорону жертв, але також проти приїзду генерала Кіцінгера. Молодь хотіла показати, хто тут господар. "Україна для українців", "Хай живе Бандера — вождь України". І ті різні портрети. Ні, ні! Для Гебельса це рішуче загостра порція..."

І хоч Улас Самчук не цілком був прихильником таких рішучих масових виступів української молоді проти плянів нацистського окупанта, далі в своїх спогадах він констатує факт, що організатором протидії був Ростислав Волошин.

Гестапо розпочинає масові арешти українських патріотів. Наступить черга і за Ростиславом, який на той час був одним з провідників Революційної ОУН в краї. Його чекала висилка до Німеччини на примусові роботи і втеча на рідну Волинь 1942 року. Настає час підпілля і підготовки до військового спротиву. Вже народилась 14 жовтня того року УПА. За завданням революційного проводу ОУН він під псевдом "Горбенко", "Павленко" член головної команди УПА на посаді командувача її Запілля, одночасно член Головного Проводу ОУН. Його високі організаторські здібності, мудрість, лагідність, турбота за кожну українську душу, батьківське піклування про повстанців, глибокі знання, ерудиція пам'ятні й по цей день колишнім підпіллям і воякам ОУН-УПА.

Довголітній в'язень польських, німецьких, советських концтаборів і тюрем, дуже контroversійна визначна постать, по своєму борець за Україну Данило Шумук в своїх спогадах "За східним обрієм", 1974, так охарактеризував провідника Горбенка після зустрічі з ним влітку 1943 році в селі Малі Стидини на Костопільщині:

"— Їдучи назад до Колок, — згадує Данило Шумук, — я довго думав про самого Горбенка і те все, що він говорив, та як говорив. Він зробив на мене враження дуже мудрої, вдумливої та проникливої людини. Тоді я про нього ще нічого не знав. Згодом мені стало відомо, що Горбенко — це Волошин Ростислав, член Президії центрального Проводу ОУН, що він на Волині й Поліссі займає посаду відпоручника центрального Проводу по нагляду за діяльністю Краєвого Проводу ОУН... Горбенкові звітували всі члени Краєвого Проводу і всі його поважали, в першу чергу як розумну і хорошу людину. Про це все першим мені оповів полковник Ступницький. Він винятково з великою повагою ставився до Ростислава, хоча сам не був членом ОУН".

В серпні 1943 року на третьому надзвичайному Великому Зборі ОУН, що відбувався в Галичині його обирають в склад Трохчленного Бюро Проводу ОУН.

Провідник "Павленко" восени того року разом з своїми друзями з Організації організує на Волині конференцію поневолених більшовицькою Москвою народів Східньої Європи і Азії. Бійцям і команди-

рам УПА пам'ятні й успішні 1943 року його дипломатичні переговори з представниками угорської армії, внаслідок яких зроблено успішний крок від конфронтації до спільної протинацистської боротьби.

10-16 липня 1944 року Ростислава Павленка бачимо головою Великого Збору Української Головної Визвольної Ради, тут його вибирають секретарем внутрішніх справ.

На той час в нацистів вже не вистачало сил для боротьби з українськими повстанцями, проте зі Сходу сунула кривава більшовицька орда.

Агенти і терористи НКВД намагались просякнути кожную клітину ОУН-УПА, щоб розпалити братовбивчу війну. Спеціально вишколені загони, бойові групи переодягнуті в форму українських повстанців з тризубами на кашкетах і зміїними намірами полювали за активними діячами визвольного руху. Про ці спецзагони яскраво і правдиво розкрив світові генерал Іван Білас, твори якого є безцінним джерелом для дослідників.

Саме такий спецзагін у серпні 1944 року в селі Гаї Нижні на Дрогобиччині в підступний спосіб знищив нашого великого земляка, видатного революціонера ОУН-УПА Ростислава Павленка.

Щоб посяяти ворожнечу між патріотами Галичини і Волині, КГБ в своїх "дослідницьких лябораторіях" придумало і через свого "вченого" Володимира Мельника оприлюднило "Мотиви і саму смерть" Провідника. Головна причина смерті Ростислава Павленка за кеґебітським твердженням — це суперечки між Романом Шухевичом (Тарасом Чупринкою) і Ростиславом Павленком за владу і протилежні погляди на тактику і стратегію визвольної боротьби. Чупринка наказав посадити на деревах снайперів і перестріляти волошинців...

Розділяй і пануй! — девіз кожного окупанта, для червоних — аксіома їх панування над поневоленими народами.

Справжні причини загибелі Ростислава Павленка, як і виконавці цього підступного вбивства добре відомі. В часі Іван Білас чи його послідовники розкриють для нас і цю таємницю, бо як написано в Святому Письмі: "Немає нічого таємного, щоб не стало явним".

В отця Гліба Левицького у Сасовому Куті з двома малими дітьми Інною і Андрійком зустріла другу більшовицьку окупацію дружина загиблого Провідника Ніна. Енкаведистам, які пильно слідували за кожним рухом дружини, добре було відомо про те, що їх агенти вбили її чоловіка, але її поки що не зачіпали — хай служить приманкою для підпільників. В час німецької окупації Ніна очолювала дитячий садочок-притулок для сиріт в Рівному, нині прагнула виховати своїх дітей патріотами.

18 січня на голодну куттю, — згадує племінниця Ніни Олена Олександрівна Корольчук-Сокур, батько якої холмщак з Дорогобузь-

ка 1918 року був адютантом гетьмана Павла Скоропадського, до отця Гліба Левицького ввірвалися розлючені енкаведисти. Тітка годувала маленького Андрійка. Його вирвали з рук матері і кинули на ліжко, а тітку повели до авта, що чекало за рогом будинку. Обшук нічого не дав, але енкаведисти накинули оком на господарство отця Гліба, щоб зробити ще одну візиту...

Для Ніни Березюк-Волошиної потяглися довгі дні слідчого ізолятора Рівненської тюрми, далі "тройка", 10 років неволі, і табори ГУ-ЛАГУ — Воркута, лісопвал, рабська праця, нелюдські умови існування.

Повторні відвідини отця Гліба Левицького в тому ж році у Басовому Куті "повстанцями" (спецгрупою НКВД — Ред) вирішило і долю його дальшого перебування на цій парафії.

Олена Олександрівна згадує ці відвідини так:

"— Однієї ночі постукали у вікно дідової хати. Отець Гліб відчинив двері і поріг нашого дому переступили здоровані з тризубами на шапках. Вони говорили українською мовою і видавали себе за повстанців, але вічна московська жадоба чужого добра, виказала їх. Побачивши в коморі дідуса сало, мед, овочі, фрукти і інше ці "українські повстанці" почали хватати все що погано лежало і лаялись між собою... вже російською мовою. Дідусь знав спочатку хто перед ним, а ми по тих всесвітньовідомих російських матах зрозуміли, які то "повстанці" в нашій коморі..."

Отця Гліба Левицького з родиною переведено до с. Пересонниці. Аж до свого спочинку в Бозі залишатиметься він настоятелем давнього, невідомо ким і коли побудованого храму Св. Миколая. Могили отця-настоятеля і рідних ще й дотепер збереглися на місцевому кладовищі.

Дружина Провідника Ніна 1956 року повернулась хвора до своєї доньки Інни на Волинь. Роки заповнені боротьбою, комуністичними тюрмами і концтаборами далися в знаки. Вона довго хворіла, а 1972 року прийшла передчасна смерть, її прийняла на віки до себе свята волинська земля, окроплена гарячою кров'ю численних борців за волю України. Скромна могила на місцевому кладовищі в Нововолинську чекає на пам'ятник, щоб віки не заростали до неї людські стежини, росли квіти, жила пам'ять. В сусідній Галичині спочиває вічним сном незабутній Ростислав Березюк-Волошин, він же Горбенко, Павленко, який впав з рук вбивників віковичних ворогів нашого народу, ненавистників нашої свободи і незалежності.

Така правда про нашого видатного земляка, борця за волю України, а правда буває лише в однині.

ЮРІЙ ЛИПА

У 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

Юрій Липа

*Павло Лопата
Торонто*

Щоб цей матеріал про Юрія Липу-поета і письменника у його сторіччя з дня народження мав значнішу вагомість, треба згадати, насамперед, його батька Івана та про його не тільки громадсько-політичну працю, але і про працю як письменника. Він займає почесне місце серед осіб і діячів на ниві української культури. Діяльність цієї постаті відбувалася кінцем ХІХ і на початку ХХ століть. **Іван Липа** відомий не лише як співзасновник, разом із Борисом Грінченком (1863-1910) і Миколою Міхновським (1873-1924) "Братства Тарасівців" влітку 1891 року, але й як його голова під час двох років існування. Товариство було засноване, як таємна організація в рядах якого були членами свідомі українці-активісти українського націоналізму: В. Боровик, М. Кононенко, М. Коцюбинський, В. Самійленко, О. Яценко та інші. За участь у "Братстві Тарасівців", яке було розкрито царською жандармерією, але не зліквідовано, Івана Липу заарештовано.

Насамперед позбавлено його статусу студента медицини у Харківському університеті й опісля арештовано. Після 13-місячного ув'язнення в тюрмі, завершив свої студії в Казанському університеті маючи тридцять років. Народився І. Липа 24 липня 1865 року в бідній родині в Керчі, працювати лікарем став на Херсонщині а пізніше на Полтавщині. Чорне море і Крим все таки притягали його до себе, бо тут пройшло його дитинство і на початку 1900 року він поселився на довший час в Одесі. Тут скоро стає відомим фахівцем, бере активну участь у житті української спільноти та організує видавництво під назвою "Одеська Літературна Спілка". Своїми можливостями започатковує організації "Український клуб" і "Просвіта". Фотографія з датою 1904 року, на якій серед слухачів українських наукових курсів у Львові сидить Іван Липа і біля нього його дружина Марія свідчить про те, що подружжя брало участь у лекціях, які організувало Товариство прихильників української літератури, науки і штуки, а викладачами

при Товаристві були М. Грушевський, І. Франко, І. Брик, М. Ганкевич та інші. На ваканційних викладах, що тривали від 23 червня по 27 липня, слухачами були присутні лиш за запрошенням. Крім посади українського комісара Одеси за часів УНР, І. Липа став членом уряду УНР. Тому в січні 1919 року переїхав до Києва, де був обраний міністром віровизнань. Через несприятливу долю уряду УНР, Липа, разом з багатьма його членами опинилися на еміграції, спершу в Кам'янці на Поділлі, опісля в Тарнові в уряді УНР в Екзилі був міністром здоров'я. У 1922 р. І. Липа поселився у Винниках під Львовом, де й помер 13 листопада 1923 року.

Літературну діяльність почав Іван Липа в 1892 році. Цього ж року відбулася зустріч членів-"тарасівців" на могилі Т. Шевченка, про яку Липа під псевдонімом Іван Степовик, написав окремий спогад, що появився друком у галицькій "Зорі". Під ще одним псевдонімом, а саме, П. Шелест, появляються його вірші на сторінках львівської газети "Правда". Гумористично-сатиричні спроби Липи поміщає львівський журнал "Зеркало".

У сміховинці "Брехайло і Помагайло" засуджує москалів за їм притаманні прикмети-вміння обманювати і використовувати. Із самого початку появи у Львові "Літературно-Наукового Вісника", письменник стає постійним його дописувачем з-під пера якого читаємо його нариси, оповідання та поезії. Твори Липи на початку ХХ ст. були настільки популярні, що їх використовували такі видання: "Нова громада", "Шершень", "Громадська думка", "Будучина", "Українська хата", "Світло" та інші, що виходили в різних містах підмосковської України. Дописи Липи на різні теми поміщають альманахи, що виходили в Чернівцях, Львові та Києві. У 1912 році появилoся оповідання "Казкові втіхи", а рік пізніше "Нові хрести". Іван Липа -автор багатьох казок, як "Чайка небога", "Дідова правда", "Халко і Давець", „Юрасів сон" та інших, які поміщав львівський журнал "Дзвінок" призначений для дітей. У видавництві Михайла Таранька "Світ дитини" у Львові посмертно вийшла окремо збірка його казок "Тихе слово" (1929), до яких ілюстрації виконав Віктор Цимбал, та інші твори, як "Оповіді про смерть, війну і любов" і "Тринадцять притч". Письменницька спадщина Івана Липи дуже велика, яка чекає свого дослідника і видавця. Вона особлива ще й тому, що він як батько й один із трьох літературних діячів і відомих постатей (другі два - Вороний і Ольжич), що зумів перевтілити літературне спадкоємство своєму синові-наслідникові **Юрієві Липі**, який став відомим поетом, новелістом, публіцистом, людиною глибокої філософської думки.

Правду кажучи, Іван Липа ніколи не був славним у порівнянні до Івана Франка або Олександра Олеся, проте варто ствердити, що своїм літературним хистом, він, до великої міри, теж є достойним представ-

ником нашої літератури. Поруч своїх щоденних обов'язків лікаря, в границях письменства, він щораз ставив собі нові завдання, намагався досягнути щораз інші форми, прагнув досягнути свою мету. Його літературний шлях простягався через буремні 1914-18 роки і через українську Визвольну війну 1917-22 років. Отож, зосереджуватися йому було досить важко. Не в силі він був зупинити час, який шалено летів чвалом, щоб наздогнати те, що здавалося втраченим. Письмовий стіл для себе находив часто, про що свідчить його доробок, що так розкиданий вітром історії по поживклих сторінках газет, журналів і книжок. Та недаремно змагався Іван Липа, бо його публіцистика, як окремий етап в українському літературному процесі, стала гідним прикладом до наслідування його сином.

ЮРІЙ ЛИПА

Юрій Липа не тільки успадкував від батька літературний талант, але йдучи його слідами ще з молодю, він використав його і пішов глибше і ширше в царину літературно-мистецької творчості. Під поняттям "творчість" називаю всякий будуючий чин, в якому бере участь духовий елемент. А насправді, він притаманний Юрієві, бо його творча праця, була ціле його коротке життя спрямована орієнтирами вгору, що означає, що його праця постійно росла і розвивалася. І дійсно, вона розвивалася в нього змалку. Доказом цього є передусім казки Івана написані й присвячені дванадцятьлітньому Юрчикові під заголовками "Юрасів сад" і "Юрасів сон". Коли юнак їх прочитав, надрукованих у журналі "Дзвінок", малий Юрко написав лист подяки і вислав його на руки редакторки Катрі Гриневичевої. Це були перші літературні навички та спроби наповнені пієтетом і повагою до письменниці. Саме в цих казках підкреслено виховну мету, яку спрямовано синові, щоб він знав хто є північний ворог для України.

Виростав білявий Юрчик під опікою батька, під дбайливим і відданим доглядом тата-письменника і "тарасівця", який дійсно старався передати свої ідеали синові. У нерозлучній атмосфері перебував молодий Юрко постійно з батьками, отже і формувався він під час боротьби за українську державність. Народився у 1900 році в Одесі, де скінчив навчання в початковій школі. Змалку виховувався під впливом старших державників-самостійників, батькових друзів і колег, покоління, яке не змогло вибороти волю Україні.

Перед питаннями: чому Україна поневолена, чому поневолений її народ стояв і молодий Юрій поруч одих борців за незалежність українських земель. Початковою творчою працею він інший від батька, але змістом і духовим світом та своїм філософським світоглядом зовсім подібний до нього. Життєписну статтю майбутнього письменника

про гетьмана Івана Мазепу вважається як патріотичну, яку написав сімнадцятирічним юнаком. Через це на творчій стежочці благословив його В. Самійленко. Іншу працю Липи, довідку пера Йолтуховського, про табори полонених українців у перекладі з французької мови, надруковано в одеській газеті 1918 року. Рік пізніше, на продовження, появився в трьох числах газети "Життя Поділля" його репортаж про Одесу "З-над моря". Таку плідну працю почав постійно і систематично виконувати Юрій у своєму короткому житті. Незабаром в ньому відізнався поетичний таланти, який заговорив тоном тонких властивостей і майстерністю вишуканих слів. Перших позитивних якостей початківця слід уважати два поетичні циклі під заголовками: "Князь полонений" і "Час людини", які появилися в альманаху "Сонцесвіт" весною 1922 року в Тарнові. Зміст обох творів відкриває для нас велич непересічної здібності молодого поета. Під час медичних студій в Познані, Польща, вірші Юрія, що друкувалися у різних часописах, альманахах та Літературно-Науковому Віснику (ЛНВ) були зібрані й окремою першою книжкою поезій під назвою "Світлість" видані у 1925 році в Калуші, (обкладинка роботи графіка Роберта Лісовського). Дебютант тоді подарував читачам ніжні та ліричні вірші позначені красою змісту, легкою і чіткою побудовою думок наповнених любов'ю до своєї "вибранниці". Їхня система ритму і рими в дечому нагадує ранні твори М. Рильського.

Юрій Липа зрідка лишав дату біля свого завершеного поетичного твору. Але на підставі появи у 1931 році у Празі другої збірки цього непересічного майстра віршованих слів, яка отримала заголовок "Суворість", можна судити, що вона обіймає віршовий доробок створений пером поета протягом десятих останніх років. Одну частину з нього було раніше поміщено у часописі "Студентський вісник" (Прага) за посередництвом Е. Маланюка, що жив тоді у Подебрадах, і якому рукописи переслав у Чехію сам автор. Іншу частину, більше як половину віршів і поем поповнили збірку такі праці:

"Цар-дівця" (1922), "Поєдинок" (1927), "Парада в ночі" (1928) та інші, що також попередньо друкувалися у львівському Віснику. Об'ємом книжечка невелика (32 стор.), але своїми властивими рисами вона відіграє ролі заповіту майбутнім поколінням української нації. Змістом цих творів становлять особисті погляди, переконання та національне кредо тридцятирічного поета. Нею він осяг найвищу мету, яка відбилася на його свідомій відповідальності перед новою епохою, під час якої судилося жити і творити поетові та обстоювати провідну ролі.

Авторським підсумком появилася третя і остання збірка його поезій "Вірую" 1938 року у Львові. Літературні амбіції Липи скерували його до особливої теми шукання Бога, якої, крім Шевченка, Антонича, Бойчука, Калинця та не багато інших, не всі великі поети насміли-

лися торкнутися. Слово Бог поет вживає часто у своїх рядках поезії. Іншим словом, поняття Бога не можна замінити. Вже перший вірш у збірці починається словами:

"Будуччина — у Бога". Другий — те саме, лиш іншою формою:

"Благословен, розгорнений просторами, морями

Ти, що відвік перебуваєш з нами!".

І той же самий вірш кінчається таким зверненням:

"Благословен еси! - довічно славмо Бога".

Липа зрозумів роллю народження людини Богом та Його призначення кожної живої істоти і тому поет зі славою ставиться до нього. Це не прояви його фанатизму. Це глибока віра в Бога. Таким був і Тарас Шевченко, який у рядки своєї поезії вложив слово Бог понад 600 разів. Оба великі сини України вірили в те, що вони Богом прислані, немов апостоли, та призначені для сповнення своєї місії. Як Шевченко, так і Липа, були глибоко переконані в тому, що основою релігійності є піетизм, благоговіння, честь і слава, хвала і поклоніння та навіть страх Божий. Глибокий християнський світогляд Липи збагнено з його звернень до Бога, як наприклад: "*Боже, Бий промінням*", "*Зійди до нас і освіти*", "*Господар е. То Бог. І він лозу відновить*", "*І зміст його є Бог*", "*О, не дай Боже, голоси ці вчути*", "*І лиш від Бога-радість, не від роду*", "*І очі звівши, скажеш:-Боже, де Ти, де Ти?*", "*Це Бог пов'язав у ланцюга нас*", "*О, Боже, світлом Ти - у всьому*", „*Боже, вислухай слів*” та багато інших. Близькі та рясні звернення спрямовує поет для звеличання Матері Божої, Святого Юрія й Архистратига Михаїла. Релігійність Липи підтверджує нам те, що він народився і виростав серед українського народу, прикметою якого є та ж глибока віра в Бога як Творця, як керманича людської долі та володаря влади і волі, силою якого все діється навколо нас. Інтелектуальна поезія цього автора являє собою новий етап у розвитку української лірики. 20-і й 30-і роки, коли творить Ю. Липа — складна і важна епоха. Ця епоха духовної нестабільності, це час, коли людині дуже легко можна було зневіритися, зламатися і перестати бути собою; це період, коли важко було будувати власну державу. Новий тоталітарний окупаційний режим, який навис над українськими землями, дав чи не найкращі умови поетові для творчости. Про свій народ і віру в його перемогу Липа висловився:

"*Ми — нація, сузір'я мільонів,*

Ми — серце воль, ми — буйна кузня сили,...".

Упорядкуванням поетичної спадщини поета Юрія Липи зайнявся Е. Маланюк, який зібрав майже все з його праць і помістив в окремій книзі. Завдяки фінансування Українського Лікарського Товариства-відділ Торонто, появилася ця збірка в друкарні Видавництва "Гомін України" у 1967 році. Це видання стало немов пам'ятником покійному

колезі по фаху, який посвятив усе своє життя кращому майбутньому України та її народові.

Поряд своєї поетичної діяльності Ю. Липа займався також перекладацькою працею. Він переклав ряд віршів з німецької, французької, німецької та інших мов на українську. Хоч їх не аж так багато, взяти всіх разом, то число їх складає 22 твори, проте вони посідають особливе місце в його перекладацькій діяльності. Липа зростав на творчості західноєвропейських клясиків. Двадцятьрічним юнаком, перебуваючи із своїм батьком у Кам'янці на Поділлі, вже перечитував твори французького поета Альфреда де Мюссе (1810-1875); майстра французької новели Мопассана (1850-1893) на їхній рідній мові та інших авторів. Через п'ять років у тому ж ЛНВ, номер 6-8, появилася перший його переклад твору "Антоній і Клеопатра" французького поета Жозе-Марія де Ередія (1842-1905). Серед перекладів періоду другої половини 20-их років домінуюче місце займають переклади сімох віршів з німецької мови Отта Бірбавма та Райнера М. Рільке (також сім віршів). Саме переклади Липи з творів Рільке, достойні уваги, бо вони є найбільш близькі до духу і стилю до оригіналів. Їх слід вважати дійсно вагомими і тому, що в них затримано архаїзми та цілковита адекватність. Точність передачі змісту просто вражаюча у перекладі вірша А. де Мюссе під заголовком "Венеція", який Липа помістив у львівському Віснику. На загал, перекладач залишив дуже якісний зразок перекладів й інших віршів таких поетів, як: флямандського Роденбаха, швайцарського Карла Шпіттелера та французького П'єра Люїса. Щоб належно оцінити доробок Липи як перекладача, то справа вимагає окрему статтю. Але важливо сказати, що його переклади відзначаються високою художньою вартістю, бо до них він підходив зовсім серйозно, чутливо добираючи українські еквіваленти рівноцінні чужим мовам.

Шість повних років, з осені 1923 до осені 1929 років, Юрій Липа жив у Познані. Туди він переїхав зі Львова після смерті батька у Винниках. На підставі документу, якого видав Юрієві міністер освіти УНР д-р Іван Огієнко про його закінчення одеської гімназії та навчання на правничих факультетах в Одесі й Кам'янці Подільському, він поступив на медичний факультет Познанського Університету. При допомозі своїх львівських олікунів — Івана Щедрика, Володимира Дорошенка, Андрія Жука, Марії Донцової та її сестри Лесі Підгірської та інших осіб, які щедро допомагали талановитому сироті не тільки морально, але й матеріально та фінансово, Липа успішно закінчив медичні студії. Зі Львовом поет був постійно у тісних зв'язках. Якщо заглянемо до бібліографії його творів, то збагнемо, що аж до появи окремих збірниками вірші Липи, зроджені до кінця 1928 року, тобто до кінця побуту у Познані, найчастіше друкувалися у Львові у різних журна-

лах і календарях як "Дніпро" та в чернівецькому "Рідний край". Крім віршованих творів львівські періодичні видання поміщали на своїх сторінках й інші матеріали Липи, а саме, статті та короткі оповідання. Впродовж університетських студій Липа ввійшов у склад Української Студентської Молоді а незабаром й очолив цю організацію. Найголовнішим завданням організації студентів було спрямовувати здібніших із посеред них та їм допомагати просуватись на військових старшин та політиків, а на думку їхнього голови, було виховувати молоді кадри з академічними досягненнями, які б зуміли керувати державою та гідно її репрезентувати в усіх країнах світу. Під час студійних років на університеті Ю. Липа відвідував близький йому Львів, побував на Волині, поїхав у Данію для збагачення свого світогляду і часто затримувався у Варшаві. Про життя і науку Липи у Познані слід додати про його захопаність до місцевої польки, яка своєю інтелігентністю дорівнювала йому, але врешті решт панна М. С. відмовилася стати дружиною українця. До речі, в неї лишилися значні рукописи поета, його книжки, фотографії, листи та чернетки, які напевно безслідно пропали, а шкода, бо вони б допомогли глибше пізнати інтелектуальний рівень не тільки як поета, але й як зрілого початківця, що в той час вже писав прозові твори.

Юрій Липа не любив їздити на "одному коневі". Як тільки відчував, що "кінь" цей спотикався від втоми, він пересідав на іншого свіжого коня, на якому письменник і публіцист відчував нову силу, сповнену творчими злетами. Таких крилатих коней-Пегасів, що давали поетові надхнення, Липа мав декілька. Вони дозволяли йому пересідати з "сідла в сідло" і систематично без перестанку працювати й досягати у своєму короткому житті так багато результатів. А їх він мав дійсно багато. Вони свідчать про те, як часто-густо в нього відзивався голос поета, лікаря, мистецтвознавця, психолога, соціолога, археолога, політика й історика і тому подібного.

Восени 1929 року Липа переїхав до Варшави, де жив майже до кінця 1943 року. Спершу він замешкав у доброго приятеля свого батька — президента УНР в екзилі Андрія Лівичького. Тут він сповнює приписану практику лікаря у варшавському шпиталі, а на початку 1930 року переноситься на самостійне помешкання і звідти кінчає лікарську практику, після якої починає вести приватне лікарювання. Свої дні Липа присвячував пацієнтам, а ночі, здебільше, писав і творив. Дисципліна його праці була виїмкова. Коли білий день кінчався і наставали вечори, сідав за інший стіл - стіл повний книжок і власних рукописів. Варшавські часи в житті письменника говорять про зрілий і духово найплідніший період його розквіту. Він сам уважав, що творчістю у прозовій формі, зможе краще поширювати свої ідеї серед українського народу. Роман із тематикою XVII-го століття під заголовком "Ко-

заки в Московії" вийшов книжкою у 1934 році у Варшаві. Щоб написати цей твір він послуговувався старовинними актами, літописами та історичним словником, бо сам автор у кінцевій частині книжки подав велику кількість архаїчних слів з поясненням до них. У Варшаві, збірка критичних есеїв на теми літературознавства була надрукована під назвою "Бій за українську літературу" 1935 року (152 стор.). У цьому ж самому році на Варшавському конкурсі лікарських наукових праць Липа одержав другу нагороду за працю "Дослід над діянням зілля *symphitum asperum*". Цикль політичних творів з ділянок соціології та історіософії опубліковано у збірниках есеїв "Українська доба" та "Українська раса", що вийшли у 1936 році. У 1936-37 роках появились у Львові три томи новель під назвою "Нотатник" (разом 420 стор.). Це збірка оригінальних зразків художньої прози присвячених визвольним змаганням УГА 1918-20 років. В них зображено славні історичні події із додатком динамічних картин, які творчою уявою перевтілив автор на дійсність героїчної боротьби українського воїна в боях проти ворогів України. Саме ці твори, що появились досі, принесли письменникові найбільше успіхів, розголосу та популярности. Проте, найважливішим твором цього циклу є "Призначення України" виданий у Львові у видавництві "Хортиця" 1938 року. Книжка не встигла розійтися поміж читачами, як Західню Україну зайняли большевики і більшу частину примірників знищили. Доповнили цю саму тему з попереднього твору наступні появи двох окремих книжок, а саме: "Чорноморська доктрина" (1940 р.) і "Розподіл Росії" (1941 р.).

Обкладинку до останнього твору виконала Галина Липа з дому Захарясеви́ч — дружина Юрія. Женився на 10 років молодший від себе, 13 листопада 1938 року у Львові після 13 днів спільного знайомства. Вінчав їх митрополит Андрей Шептицький точно у цей день і цю годину, як помер батько Юрія Іван перед тринадцятьма роками. З відданої пошани і любови сина до батька, Юрій вибрав саме цю дату, як символ благословення новоствореного подружжя. На офіційне запрошення мера міста Варшави, якого д-р Липа лікував, не так-то вже молоді подружжя переїхало туди, хоч правду кажучи, від проживання у цьому місті Юрій не відмовлявся. До столиці Польщі він повернувся разом з дружиною, де народилася їхня перша дочка Іванна у 1940 році а згодом і друга — Марта. Прожила родина разом дуже щасливо майже шість років. Подружжя багато подорожувало. За часів німецької окупації вони відвідали Відень, де малярка вчилася в школі мистецького промислу повних п'ять років, а пізніше, у 1941 році, були в Берліні. Галина влаштувала кілька своїх виставок у Варшаві. На першій з них, що відбулася у власній робітні, вона показала 103 експонати. Натомість Юрій, восени 1939 року, був мобілізований до польської армії і, після її поразки німцями, бере активну участь у українському гро-

мадсько-політичному житті. Короткий час очолював Український Громадський Комітет а опісля заснував, разом з однодумцями, Український Чорноморський Інститут (УЧІ) при якому згуртувалось кількадесятків чільних науковців. З рамени Інституту вони видали багато публікацій. Одну із цих серій було видано книгу "Чорноморська доктрина" Юрія Липи.

Життя у Варшаві під німецькою окупацією ставало чим далі гіршим. Різні небезпечні події в місті й поза його межами зростали і швидко поширювалися. Родинні обставини погіршувалися і брак харчів відчували і Липи. Що раз то важче ставало прогнати родину навіть лікареві, який, у порівнянні до інших фахових осіб, добре заробляв. З політичного боку, після появи в світ останніх творів Ю. Липи, його вважали "Пророком новітнього українства". Навкруги нього творився чималий гурт прихильників в яких політичні думки були протилежні від членів УНР, тобто старшого покоління. Навіть особисте ставлення до д-р Дмитра Донцова ставало виразно відмінним. Хоч сам замолоду духово виховувався на його доктрині українського націоналізму, він не спинявся на цьому, а радше еволюціонував далі. Поруч праці в УЧІ Липа нав'язав близькі контакти з Українською Повстанською Армією на рідних землях, а саме, на польсько-волинських та галицьких теренах. Повстанці з обох територій тісно підтримували зв'язки з урядом УНР і разом часто радились і з самим Юрієм Липою. Останній мав же ж добре знайомих серед деяких німців, через яких друзі Липи мешкали в Німеччині, а потайки там вели свою політичну роботу. Та незадовго після усіх цих контактів з різними політичними угрупованнями Юрія Липу було запідозрено у співпраці з УПА з боку поляків, німців і большевиків. Тому почались на нього "полювання". Тільки його успішне лікарювання, під час якого помагав усім, і то не тільки близьким знайомим, але й "вчорашнім ворогам", його спасло від всяких небезпек. Україну в боротьбі він бачив як найвищий ідеал, а батьківщину з перспективи чужини, відчував як цілість. Як Данте і Шевченко, як і польські патріоти на вигнанні, глибоко пізнавав свій край з відстані. Стати на службі свого народу було найбільше завдання Юрія Липи.

З причин громадсько-національних міркувань він почав вважати, що настав час переселитися з родиною на українські землі й працювати виключно для українського народу. Насамперед, влітку 1943 року родина Липи, а восени того ж року і він сам, переїздить на постійне перебування з Варшави до Яворова. У цьому містечку під Львовом, де Липа далі займається професією лікаря, не дуже він задоволений. На це в нього було кілька причин, а саме: знайти вигідне помешкання було дуже важко; придбати нову клієнтелю не було легко; до провінційного оточення звикати прийшлося також не легко; умови творчости

не були ті ж самі, що він їх мав де-інде а зірваний зв'язок з варшавськими друзями дуже сильно відчувався. Такі-то несприятливі обставини для дальшого життя в Яворові змусили Липу стати лікарем в місцевій Учительській Семінарії а його дружину вчителькою рисунків. Але користуючись кожною вільною хвилиною Ю. Липа творчо працює більш напружено. З того часу походять його праці-статті, що друкувались у "Краківських вістях" переважно на ті самі теми, на які він писав ще перебуваючи поза Яворовом. Тобто, вони, здебільша, були продовженням недокінчених праць, як наприклад, про українську расу, або про "Тран та Україна в праісторичних відносинах", яку почав досліджувати ще у 1942 році.

1944 року Юрій Липа мав змогу виїхати на Захід і врятуватися від московських окупантів. Але емігрувати на Захід Липа ніяк не хотів.

Бути і зі своїм народом Юрій Липа вважав своїм обов'язком. Йому видавалось краще вмерти гідно у боротьбі з ворогом на своїй землі, аніж рятувати свій талант на Заході, де і там, як сам вважав "є недруги". Загинув у 1944 р., як лікар УПА.

Закінчуючи частинний спогад про лікаря Юрія Липу слід ствердити на підставі не тільки його так короткого життя, але на базі його публіцистично-наукових творів, що він був дуже плідний як мислитель і як політичний теоретик. В українській нації був просто закоханий, а її культурою, історією і перспективами майбутнього був гордий.

Україна була в центрі його переживань, що й стало основою його творчості. Як Шевченко, Франко, Леся Українка та інші визначні постаті, які в нашій історії лишилися незабутніми, так і Юрій Липа став великим українцем, особистістю, велетнем думки, співтворцем національно-державницької ідеї українського народу, якому своїми творами визначив напрямні на шляху боротьби за свободу та державного будівництва.

Використана література:

Юрій Липа - Поезія, уклад Евген Маланюк, накладом Українського Лікарського Товариства Північної Америки, відділ в Торонто, Видавництво "Гомін України", 1967 р.

Евген Маланюк - Книга спостережень, том перший, накладом Видавництва "Гомін України", Торонто, 1966 р.

Лев Биковський - "Юрій Липа як політик у практиці", журнал "Нові дні", липень, 1952 р.

Богдан Стебельський - Ідеї і творчість, накладом Канадського НТШ у друкарні Видавничої Спілки "Гомін України", Торонто, 1991 р.

Аріядна Стебельська - "Поезія Юрія Липи: Бог, нація, чин".

Збірник наукових праць Канадського НТШ,

видано у друкарні "Гомін України", Торонто, 1993 р.

33-Й: ГОЛОД

*Петро Гуменюк,
1923 року народження,
родом з села Мітлиниці
Гайсинського району
на Вінниччині.
Учасник Другої світової війни.
Доктор економічних наук,
професор катедри політичної економії
Тернопільського
фінансово-економічного інституту.*

Наша хата стояла поруч із сільрадою, яку розмістили в будинку Лазара Кузюка. Господар і його сім'я кудись поділися, а будинок, з ганком, під бляхою, став місцем, де відбувалося щось тривожне, незрозуміле й гнітюче.

Ми, цікаві до всього діти, зазирали в вікна сільської ради. Кожного разу картина була одна й та ж, лише дійові особи мінялися. Дядько, наш, сільський, стояв посеред кімнати, а за столом сидів уповноважений з району, і між ними йшла сварка. Тут же були активісти — сільське начальство. Уповноважений кричав, зривався з місця, перехилився через стіл, махав руками, вихоплював наган і трусив ним перед дядьком. А дядько стояв як укопаний, тільки зрідка піднімав голову і щось несміло говорив. Ми здогадувалися, що все те означає, бо в сім'ях тільки й розмов було про це. Одних примушували записуватися в колгосп, інших допитували, чому не здають хліб, не сплачують податок.

Пам'ятаю, як до сільської ради привезли підводою майно когось із розкуркулених господарів. Кожухи, свитки, рядна, подушки, рушники, скатерки, сорочки, штани скинули на подвір'ї. Активісти вибрали що краще, віднесли в сільраду. А потім голова сказав до людей, яких зішлося чимало: «Беріть». Довго ніхто не підходив до того барахла. Потім якась жінка зважилась, узяла кожух і почала його роздивлятися. Хтось із чоловіків тихо мовив: «Марино, хіба це твоє? Бійся Бога. Чуже ніколи не принесе щастя. Кинь». Жінка поклала кожуха й відійшла. Люди почали розходитися. Більшість щиро жаліла «розкуркулених»: адже вони були анітрохи не заможніші, аніж решта селян.

Одного дня селом пішла чутка: корови стоять в колгоспному дворі голодні, недоєні, здихають телята, свині. Жінки кидали свої за-

няття, хапали палиці, шнурки і бігли на колгоспний двір. Там уже було багато жінок, чоловіки стояли осторонь. Декотрі із жінок уже вели на мотузку корову, теля, коня, тягнули воза, плуга. Двір вирував, як розворушений комашник. Ще кілька місяців, тижнів, а то й днів тому ці корови, коні були власністю селян. Вони здали їх у колгосп, але все ще вважали своїми. І корови впізнавали своїх хазяйок, коли ті часом приходили на колгоспний двір, щоб глянути на свою худобину.

Людський гнів як вибухнув, так і вщух раптово.

Але тиша тривала недовго.

На другий день у село наїхали уповноважені, міліція. До сільради почали приводити людей, не тільки чоловіків, а й жінок. У вікно ми, діти, бачили: на дядьків, тіток кричали, стукали кулаками по столу. Після «обробки» в сільраді жінки повідводили корів, коней назад у колгосп, понуро, без крику, із міцно стуленими губами. Та на цьому не закінчилося. Багатьох відвезли в район. Казали, що то були заводії бунту, що підмовляли жінок з надією, що тим нічого не буде. Воно так і вийшло: жінок не арештовували, а чоловіки поплатилися.

У селі об'явився якийсь Баб'яж. Я й зараз не знаю, звідки він узявся і куди подівся. Але добре пам'ятаю легенди про нього. Говорили, що не було такого сховища, яке б він не знайшов, водячи по хатах бригаду для стягування податків. Він нюхом чув не тільки продукти, а й золото, срібло, гроші. Вистукував стіни, долівку, лезанку, припічок.

Ми з мамою також сховали що було. Найцінніший скарб — півмішка пшениці, яку мама заробила на трудодні. (Вона в числі перших вступила в колгосп). Сховали ту пшеницю в скриню, а картоплю і буряки — в дві ями: знайдуть в одній, то, може, не знайдуть в другій. Бригаду ми вирішили просто не впускати в хату. Зачинялися і не подавали ніяких ознак життя. Ще звечора набирали води, варили на завтра їжу. Ходили навшпиньках, говорили пошепки. Вікна закривали лядою, тільки вверху залишали частину відкритою. Пе-

Три покоління сім'ї подільських хліборобів Гуменюків. 1927 рік.

Голодуючі бездомні діти.

ред вікном стояло ліжко, я вилазив на нього і дивився крізь ту амбразуру, що робиться на вулиці. А там проїжджали вози з мішками, за деякими з них ішла прив'язана корова. Ми завмирали. Через певний час бригада появлялась біля нашої хати. Рвали двері, тарабанили в шибки так, що ось-ось повилітають. Я їй досі не забуду погроз: «Відчини, бо виб'ємо двері. Заберемо — і зогниєш в тюрмі».

Але не вбереглися. Раз я прийшов зі школи, пильно обдивився, чи немає десь поблизу бригади, і побіг до дверей, постукав. Поки мама відчиняла, ніби з-під землі виріс Баб'яж. Він відштовхнув мене і увірвався в хату, за ним уся бригада. Почали трусити. Баб'яж зразу відчинив скриню, повикидав рядна, сорочки, латаний кожух. Побачив пшеницю, наказав виконавцеві зсипати в мішок, а сам поліз на піч, зазирнув під ліжко, під піл. Підійшов до купки барахла, довго оцінював його, а потім відкинув ногою вбік як не вартє уваги. В другій половині хати зразу знайшли яму з буряками. Ми їй не маскували її, розраховували на те, що цю знайдуть і більше не будуть шукати.

Було шкода забраного, але разом з тим і раділи, що не знайшли другої ями. А там було більше буряків і картоплі, ніж забрали. Правда, раділи ми даремно. Через місяць якісь крадії зробили підкоп під хату і забрали все до останньої картоплини й буряка. Мати зайшла в хату і заголосила: «Тепер ми пропали. Помремо з голоду».

Ми вижили завдяки маминим батькам: бабі і дідові. Вони жили в сусідньому селі Шура-Мітлинецька. В тому селі не було такого клятого Баб'яжа. Там теж забирали все, але не шукали так заповзято. Ми ходили до діда з бабою чи не щотижня, вони годували нас і давали з собою трохи зерна чи кілька картоплин. Баба була добра, привітна. А дід мовчазний, понурий, і я його боявся.

Виснажена голодом дитина на смертному ложі.

Таким його зробила доля. Усе життя працював гірко, від ранку до ночі. Всіх змушував працювати. Обмежував себе і всю сім'ю. Ось і зараз передо мною його єдина фотокартка. Полатаний кожух, черевик, підв'язаний мотузком. Коли почалась колективізація, дід вступив у колгосп, здав коні, плуга, інший реманент, але на роботу не ходив, був уже старий. Працювали в колгоспі його діти. Він замкнувся в собі, виходив у садок, сідав на призьбу і годинами сидів мовчки. Говорив тільки тоді, коли чимось обурювався. Пізніше вже нічим не обурювався, а в 1935 році помер.

Люди чекали весни як Бога. Але саме на весну припав найжахливіший пік голодного мору. Люди варили із зелені бурду, напивалися нею і починали пухнути. Шкіра ставала прозорою, здавалося, що крізь неї видно рідину. Такі люди вже не могли ходити. Вибіралися з хати надвір, сідали проти сонця і грілися. Сідали, а звестися не могли, деякі так і помирили.

Люди були доведені до відчаю. Для них уже не існували ні страх, ні сором. Ходили сусід до сусіда з надією чимось поживитися. Якщо можна було що взяти, то й брали, тобто крали, чого зроду не було серед наших людей. На цьому ґрунті розігрувалися трагічні події.

Не всі голодували однаково. Одні, а їх була добра половина села, дуже швидко з'їли запаси. Інші зуміли більше сховати продуктів, розтягнули їх надовше, жили надголодь, але все ж не голодували. Дехто поповнював свої запаси з колгоспу. Це ті, хто працював на постійній роботі — їздові, доярки, свинарі. Вони частину корму, який виділявся для худоби, приносили додому. Активісти — голова сільради, секретар, голова колгоспу, члени правління — не голодували, у них не забирали продуктів, навпаки, вони одержували пайки.

Не голодував і наш сусід на прізвище Терешко. Його син був ком-

Тіло дівчини померлої з голоду на узбіччі дороги.

сомольським ватажком. Він зголосився зняти з церкви хрести, повідривати зі стін листи бляхи, на яких були намальовані образи святих. Селяни це вважали великим гріхом. Терешко-батько відчував презирство людей, відгородився від них, жив своїм життям.

Весною на своєму городі, саме під нашою хатою, посадив цибулю. Коли вона підросла, хтось почав виривати. Підозрював мене, приходив, говорив мамі, щоб дивилась за мною, бо як впіймає, то мама принесе мене в рядні. Я клявся, що не рвав його цибулі, але він не вірив. А якось під вечір на грядку зайшла жінка і почала рвати цибулю. Терешко накинувся на неї, повалив на землю й став бити ногами, а потім засунув ключ від дверей (грубий зігнутий дріт, яким відсувалася засова) жінці в рот і почав крутити ним, намагаючись повиривати зуби, щоб не їла більше.

Жінка кричала, просилася. Ми вибігли на крик. Я побачив знівечену жінку, закривавлений рот, мені стало страшно. Терешко припинив розправу. Жінка ледве попленталась додому. А через декілька днів померла.

Ще одне жахливе видіння голодного року. Хлопці ловили в ставку рибу хваткою і витягли людську голову. Люди підбігли і завмирали в страхі. Голова була дитяча, невпізнанно розпухла у воді. Хтось промовив: «Та це ж голова Павла Гаврилюка». На Заріччі всі знали, що хлопець пропав. Він був мій ровесник і приятель. Ніхто його не шукав — не було кому. Сільська влада, міліція були зайняті іншими справами. А згодом вимерла вся сім'я: спочатку батько, а за ним брат, сестра, мати. За Павла тільки зараз згадали.

Ще довго голова лежала на греблі біля мосту. Хтось заявив у сільраду, прийшли якісь дядьки і забрали.

Я довго не міг забути ту голову. Перестав згадувати аж тоді, як на фронті надивився на трупи.

... Нарешті дозріла пшениця. Колгоспники сподівалися одержати достатньо хліба, а видали по триста грамів на трудовдень. Говорили, що це аванс, а в кінці року, коли виконають хлібозаготівлю, дадуть ще. Проте нічого більше не дали. Мама принесла свій заробіток на плечах...

Проблема хліба не відпала. Розв'язували її хто як міг. Коли почали жати, косити — виминали зерно з колосків. Хто працював на току, набирив якусь жменю зерна в кишені, в пазухи. З чесних хліборобів робили крадіїв... А ми, діти, ходили в поле збирати колоски. Це також вважалося розкраданням соціалістичної власності і було небезпечним. Безглуздя: колоски проростали або приорювалися, але ніхто не мав права їх збирати. Сторожі пильнували поля, ловили порушників, приводили до сільради, де заводили судові справи. Тому старші боялися збирати колосся, посилали дітей.

Пішли у поле і ми з товаришем Степанком. Натрапили на місце, де було багато колосся, і забули на мить про сторожа. А коли згадали і оглянулися, то побачили його метрів за п'ятдесят. Кинулися тікати. Він за нами: «Стій! Дожену — вб'ю!» А ми напружували останні сили. Піт заливав очі, серце як не вискочить. Щоб легше бігти, кинув торбу з колоссям. А сторож усе ближче, от-от схопить. Мене здолав жах, я почав кричати і тут же впав лицем у землю. Зі страхом чекав, що зі мною буде, як сторож почне вбивати. Але до мене ніхто

Збирають трупи для захоронення

не підходив. Віддихавшись, я повернув голову і побачив, що сторож пішов геть, розмахуючи своєю торбою з колоссям.

Підійшов Степан. Він був старший від мене, прудкіший, не кинув своєї торби. І тут мене охопив жаль, біль душі. Він принесе додому колосся, а я? І я розридався по-дитячому гірко. Мабуть, в тому раптовному плачу прорвалося все пережите, все, що нагромаджувалося за ці важкі, не для дітей випробування. Степан запропонував поділитися колоссям.

Люди були позбавлені не тільки хліба, а й палива. Кругом ліси, левади, але ніхто не смів взяти й патики. Для більшості людей залишалося одне: брати, себто красти, соломі. Скирти охоронялися, але сторож не сидів весь час під скиртою, йшов часом додому грітися, жив недалеко. Хто боявся йти за соломію вночі, виходив удень на поле і рвав високу стерню. Це також заборонялося. Ходили на цей промисел і ми. Одного разу мама пішла сама (я хворів). Цей похід закінчився мало не трагічно. Мама наскубла соломі, зв'язала мотузком, завдала на себе і пішла. А сторож, сховавшись недалеко від стежки, підкрався і підпалив на ній соломі... Це скінчилося б бідою, якби назустріч не йшов, як потім виявилось, кореспондент районної газети. Він кинувся рятувати маму, допоміг розв'язати на грудях мотузок, відкинути охоплену полум'ям соломі. Кореспондент був вражений до глибини душі, переконував маму подати в суд. Вона відмовлялася, не вірила в той суд. Кругом панувало беззаконня. Кореспондент все ж переконав, взяв на себе все: написати заяву, віднести в суд, виступити свідком. Суд відбувся, сторожеві дали кілька місяців примусової роботи. А ми довго, роками чекали помсти...

Голод не минув разом з тридцять третім роком. Його тінь лягла важким мороком на довгі роки майбутнього. Він перевернув усе: уклад життя, стосунки, звичаї, культуру. Після революції селяни одержали землю, стали хазяями. З якою любов'ю орали й засівали землю, доглядали худобу. Недосипали, а худоба була сита, земля оброблена. Побілені чепурні хати, майже в кожного хлів, клуня, корова, коні, свині, птиця, двір, обгородений плетеним з ліщини тином. Особливо радісно було, коли збирали врожай. З ранку до вечора з поля возили снопи пшениці, жита, ячменю, гороху. А коли снопи були звезені, городина викопана, починалася молотьба. З кожного двору долинали ритмічні удари двох цівів. З котрогось двору чути було один ців — хтось молотив без напарника...

Цілий тиждень працювали, а в неділю відпочивали. Гріх було працювати в цей день. Молоді й старі жінки й чоловіки, діти виходили на вулицю, збиралися на майдані або біля криниці. Співали, танцювали, гойдалися на гойдалках. Як смеркало, батьки забирали дітей і розходилися по домівках, а парубки і дівки ще залишалися,

ще довго в різних місцях села лунала пісня.

І все це одним махом було знищено. Село ніби вимерло від чуми, погоріло. На будівництво колгоспних конюшень, короварень, свинарників, комор влада розібрала клуні, шопи у «куркулів» і «підкуркульників». Багато людей самі розібрали свої будівлі, бо боялися, що і в них заберуть. Попалили тини. Спорожнили двори. Навіть собак залишилося дуже мало, поїли їх, бідолашних. З цвинтарів зникли дерев'яні хрести — пішли на дрова. Розвалили церкву, дзвіницю. Правда, спочатку тільки зняли хрести, років зо два у церкві ставили п'єси. Але мало хто ходив на них, і церкву розібрали на будівельні матеріали.

Атмосфера голоду ще довго тяжіла над людьми. В колгоспі, особливо наприкінці зими, здихали коні. Їх не закопували, а вивозили в долину, неподалік від греблі, того місця, де витягнули із ставка голову Павлика. Спочатку дохлих коней розтягнули собаки, а потім на їх скелети зліталися ворони. І коли проходив по греблі до школи і бачив дохлих коней, завжди згадував голову Павлика.

...А над усім цим — змова мовчання. На роки, на десятиліття. Ніби й не було голоду, ніби не вмирали люди...

Говорили про занепад сільського господарства, скрушно хитали головами. Шукали причин, дорікали хліборобові, що перестав любити землю. Дорікають йому цим, буває, і сьогодні... А причину треба шукати не в самому хліборобові, а поміж отих зловісних «білих плям» нашої історії, до яких належить і чорний 1933 рік.

Гори трупів-жертв голодомору.

СПОГАДИ ДОВОЄННОГО І ВОЄННОГО ЛИХОЛІТТЯ

ДИВНИЙ СОН, АБО МЕТАФІЗИЧНЕ ПЕРЕДБАЧЕННЯ

Зах. Німеччина, 1947 р.

Франко Гурін

Франко Гурін народився 30 вересня 1916 року в селі Шуровичі Радеківського району, Львівської області.

Як і в багатьох його однолітків,
по-різному склалася доля.

Але було одне, невід'ємне бажання:
бачити свою Вітчизну незалежною.

Стаття, яку пропонуємо читачам, —
це спогади пана Франка із довоєнного
і воєнного лихоліття, через яке йому
довелося пройти, як і іншим його ровесникам.
В даний час він проживає в З'єднаних Стейтах.

* * *

Коли німці несподівано напали на Польщу і польські війська стали панічно втікати в сторону угорської границі, у мене та мого задушевного друга Володимира Михальчука виринула думка зорганізувати чи, радше, придбати від польських вояків деяку зброю, яка могла б нам, у наших буйних прямуваннях, колись дуже придатися. На превеликий жаль, з наших усіх заходів нічого путнього не вийшло, бо була введена поліційна година, і пізно вночі не дозволялося нікому ходити по вулицях. А тому, що ми не були обережні, нас обох зловила польська поліція. Спочатку привели на постерунок, а потім замкнули у міській школі. Причому, один із поліцаїв, звертаючись до мене, між іншим, заявив: "Ти, пташко, вже давно повинен був тут сидіти".

Мій друг Володимир дуже непокоївся і боявся, що нас можуть розстріляти, бо це був воєнний час. Звичайно, можна було всього сподіватися. Але я, будучи веселою вдачі, постійно потішував, що без конкретної причини нас не розстріляють. Так воно і сталося. Після двох днів сидіння в першому "криміналі" нас таки звільнили.

Коли не стало польського війська та польської адміністрації, ми зорганізували тимчасову поліцію, щоб вдержувати порядок, доки не появиться новий "визволитель", тобто доки не прийдуть більшовики. Саме серед цих переходових воєнних обставин зі мною сталася пригода, під час якої (в дивний і незрозумілий спосіб) перед моїми очима,

немов на великому екрані, розкрилися незвичайні картини мого дальшого життєвого прямування на наступні невідрадні роки у тюрмі і концентраційних таборах. А було це так...

Одного ранку я виносив скляний, дуже потрісканий бутель. Коли його підніс досить високо, він розірвався на куски, і гостре скло перетяло мені жили на лівій руці, з яких витекло дуже багато крові. Я покликав мого друга Володимира, і ми затримали авто червоних московських бійців. Вони, побачивши мою закривавлену руку, завезли мене до шпиталю в місті Броди.

На щастя, в ньому працював знайомий лікар — д-р Бергольд, який рініше провадив лікарську практику в Щуровичах. Він взявся мене лікувати. Процедура лікування моєї сильно ушкодженої руки була складна... Лікування продовжувалося два місяці...

Під час довготривалого перебування в шпиталі мені приснився, дивний і незрозумілий сон... Ідучи з моїми найближчими друзями до містечка Броди саньми, несподівано, на якомусь дуже крутому закруті, нас усіх викинуло на сніг, і я стрімголов почав летіти в якусь безодню. Здавалося, що моему летінню не буде кінця, бо стіна безодні була дуже слизька і не було на ній ніякої живої рослини. Аж раптом, дивлюся, видніє переді мною маленький корчик, і я на ньому без всяких більших труднощів затримався. Спочатку я відпочив, а потім поволі видряпався на поверхню. Глянув довкола, але не побачив ні сaney, ні друзів...

Пробудившись, я собі пояснив, що мене чекає якесь нещастя, але мені, після цілого ряду труднощів і всякого роду непривітних пригод, таки пощастить із всього вийти, тобто залишитися живим.

Повернувшись зі шпиталю, ще довгий час займався вимочуванням руки, фізичною терапією. Правда, з уваги на поранення руки, мені пощастило уникнути призову до московського війська. Але змусили бути збирачем окупантських податків. Це було пов'язано з різними клопотами, бо люди не мали грошей, а тим більше найменшої охоти платити більшовикам податки.

Ситуація зі мною та моєю примусовою працею до тієї міри ускладнилася, що мене й нашу родину, як про це я пізніше довідався, вже приготувляли до вивозу на Сибір. Ми врятувалися тільки тому, що несподівано вибухнула Друга світова війна, а разом з нею прийшли нові жорстокі та безоглядні окупанти.

Коли перші розстрілювали невинних людей та вивозили "ненадійних" і "підозрілих" у далекий й холодний Сибір, то другі, тобто представники Третього Райху, не лише розстрілювали, та вішали "підозрілих" людей, але й обкладали великими контингентами і забирали насильно нашу молодь до Німеччини на примусову працю. Така жорстока та безоглядна настанова нових окупантів до населення привела до

того, що національно свідомі представники нашого народу (ОУН - Ред.) почали організовувати спочатку підпільно, а згодом і повністю відвертий спротив, який завершився утворенням Української Повстанської Армії.

Постійні арешти та надмірне обкладання населення різними контингентами, а також насильне ловлення та вивезення нашої молоді до Німеччини на різні каторжні роботи доправили до того, що вже в половині 1943 року на Волині боротьба Української Повстанської Армії супроти німецьких окупантів розгорілася на повну скалю. Загрожена українська молодь Галичини, яка була відділена від Волині примітивною границею, часто втікала туди і вступала в УПА.

Роздумуючи над тим, що й мене можуть кожночасно заарештувати або над конечністю перейти на Волинь і вступити до Української Повстанської Армії, я разом з моїм другом Павлом поїхав до млина молоти збіжжя, щоб таким чином забезпечити моїх батьків на всякий випадок мукою, а після цього вже з чистим сумлінням вибратись на Волинь і вступити до УПА. На жаль, обставини склалися по-іншому...

Вечері, повертаючись із млина додому, на мосту, при переході через річку Стир, мене зупинили жандарми. Обшукали й звільнили. Коли по тяжких трудах я повернувся додому, то мої родичі пояснили причину, чому зі мною таке сталося, тобто, чому я був безпідставно затриманий жандармами. Причиною було те, що в нашому селі появилися партизани, які сховалися на краю Щурович в stodолі, щоб перебути день, а вночі перейти через границю на Волинь. Одначе польський донощик Ян Матейко, запримітивши наших партизанів, доніс про це німцям. Їхня жандармерія оточила stodолу. При перестрілці було вбито одного німця і двох партизанів, а інші відійшли в лісі.

Повернувшись щасливо додому, я був дуже перемучений і хотів бодай короткий час поспати, а потім вже через річку Стир вибратись на Волинь. Але, як каже наше старе прислів'я, "що має статися, то так станеться". Я так твердо заснув, що і не зчувся як мене, сплячого, 10 серпня 1943 року о 12-ій годині ночі розбудили 8 есесів і, взявши під конвой, запровадили до польської "світлиці". Крім мене, припровадили до неї ще 19 осіб. Наказали лягти долілиць і не ворухитися. Вранці все село прийшло нас відвідати та оплакувати, бо люди думали, що нас розстріляють. Та не розстріляли, а заладували на вантажне авто і повезли спочатку до Радехова, а на другий день — до Кам'янки-Струмилової. Тут по одному викликали на переслухання, під час якого немилосердно били тростиною по пальцях і змушували мене підписатися, що я належу до Організації Українських Націоналістів.

До цієї ж тюрми привезли також мого племінника П. Штендеру, (молодший брат Євгена Штендери — головного редактора Літопису Української Повстанської Армії), якого зловили з націоналістичною

літературою і на другий день повісили.

Через певний час нас розділили. Одних звільнили, інших призначили до Німеччини на тяжкі роботи, а нас 8-ох під конвоем перевезли до Львова і посадили в тюрму Лонцького. Крім мене, в цій групі були два брати Заяці, два брати Рибачуки, батько і син Максимці та Микола Михальчук. Тут, на Лонцького, всі речі від нас відібрали і посадили в камеру №17, яка була дуже маленького розміру, але в ній перебувало 29 осіб. Спали на голій долівці, а за подушку нам служив власний кулак. Правда, між нами був також і один поляк, який повинен був доносити на нас до гестапо. Але він, побачивши нашу велику дружність, не наважився виконувати призначену йому функцію. Навпаки — через певний час навіть став моїм приятелем.

Коли взяти до уваги те, що майже всі політичні в'язні, які опинилися в нашій кімнаті, співали раніше в хорі, то ми впродовж кількох неділь, маючи на руках молитивник, який приніс до нашої камери І. Іванець, відправляли Служби Божі. При чому, мій добрий приятель д-р Богдан Ф. Корчмарик виступав у ролі священика, а я, знаючи церковні наспіви, служив йому за дяка. Тому що ми співали в більшості хором, то нашу відправу слухали майже всі в'язні тюрми. Отець митрат Юрій Ковальський, який сидів над нашою камерою поверхом вище, так захоплювався нашим співом, що майже кожноденно спускав ниткою до нашого віконця по цигарці, які він як священик одержував через Червоний Хрест.

Перебуваючи на Лонцького, я познайомився з Федором Луцишиним, який працював у тюремній кухні. Він, бачачи мене до краю виснаженого, роздобув на кухні буханець хліба та передав його для мене. З цим одним буханцем, завиненим у чорну сорочку, в якій мене заарештували, нас 8 зі села Щуровичі призначили під кінець вересня 1943 року до транспорту, з яким ми вирушили в далеку і незнану подорож до німецького концентраційного табору. На початку цієї застрашаючої подорожі в товарних вагонах я звернувся до Всевишнього з молитвою, кажучи: "Господи! Якщо це є моєю покутою, то я готовий нести цей хрест до останнього мого віддиху — хай буде Твоя воля!"

Опинившись у товарному поїзді, маючи буханець хліба, завинений в брудну мою сорочку, ми з другом Павлом не лише ділилися хлібом, а й пригадували собі деякі наші молодецькі "подвиги", які ми спільно переживали. При чому ані він, ані я не припускали, що це були наші останні розмови на цьому світі, бо наступної ночі, відважніші політичні в'язні, які були в нашому товарному вагоні, розбили двері й почали один за одним вискакувати з вагону. Вискочило їх чотирнадцять, а п'ятнадцятим вискочив і мій друг Павло, який був заарештований під Лопатином. Правда, після Павла я також вже був намірений вискакувати з вагона, але мене затримав приятель Михальчук. Якщо

б він мене не стримав, то я, напевно, був би забитим від куль есесівських автоматів. Бо саме в той момент, як я намірився вискакувати з поїзда, вони почали не лише страшну стрілянину, але й зупинили поїзд і стали розшукувати втікаючих в'язнів. Під час цієї несподіваної стрілянини загинули від есесівських куль обидва мої приятелі, тобто один з братів Рибачуків і мій друг Павло.

Після цього нічного епізоду, під час якого впало жертвою чимало в'язнів, есмани наново позабивали у вагонах двері і вже без різних пригод та перешкод довели нас до концентраційного табору **Майданек**, розташованого неподалік міста Любіна. Майданек був поділений на два табори: чоловічий та жіночий. Він мав чотири великі площі, а п'ята перебувала в процесі розбудови. На кожній з них було розташовано по 20 бараків, а в кожному розміщено по чотириста в'язнів. Крім українців і поляків, були тут також жидаї із Чехо-Словаччини.

Як тільки привезли нас до табору, то зразу видали таборове вбрання з пасками і дерев'яні колодки, тобто черевики. Крім цього, нам повидавали відзначку з буквою "P" і стали ганяти по болоті та вчити вставати в ряди. Ця початкова процедура з нами тривала так довго, аж доки нам не попухли ноги. Після такого жорстокого "вишколу" повели до бараків і призначили по два в'язні на одне "ліжко".

Одержавши табірні числа з буквою "P", яка означала, що в'язень є поляк, ми мусіли ці числа попришивати. Хто не хотів цього числа з буквою "P" пришити до табірної одягу і носити, то його забивали табірні посіпаки до смерті. Я був свідком випадку, коли двоє українських політичних в'язнів не захотіли носити число таборове з буквою "P", то їх кровожадні польські капо, такі ж в'язні, мордували аж до самої смерті.

Сталось так, що до мого бараку потрапив і мій знайомий поляк. Побачивши мене, він забажав спати зі мною на одному "ліжку". Це для мене було вигідно, бо він діставав з дому пачки з харчами, якими по-товариськи ділився зі мною.

По якомусь часі, з уваги на страшний і незносний таборовий режим, я захворів та тиф і мене забрали на третє поле, тобто до так званого барака смерті, в якому витримували тільки ті в'язні, які мали сильне серце. Мені припало спати на ліжку знову з поляком, який, одержуючи пачки через Польський Червоний Хрест, ділився зі мною і супою, і хлібом. Мушу признати, що свій вихід з барака смерті я завдячую йому за те, що ділився зі мною харчами.

Повернувшись до попереднього барака, я одержав працю в маґазині, де сортували речі померлих в'язнів, яких забирали до крематорію щоденно не менш як двісті-триста осіб. Ці речі, разом з відповідним числом, ми складали в мішки або паперові торби і по порядку складали на відповідне місце.

Коли ми ввечері повертали до праці, то есмани вичитували числа в'язнів, які чим-небудь при праці провинилися. Такі в'язні лягали на спеціальну лавку і двоє інших притримували цю нещасну жертву, а двоє з цілої сили били гарапами стільки, скільки разів було кому призначено. Пригадую, ще один з моїх приятелів видержав аж 100 таких ударів. Найгірше доводилося терпіти в'язням під час "апелів", коли на команду "міцен ауф і міцен ап", тобто "шапку зняти та шапку одягти" на голову та вдарити в литку ноги, кількатисячний відгук мусів звучати в унісон. Якщо цього одностаїнного звуку есмани не відчули, то така команда не раз повторювалася десятикратно або і більше.

Кожного дня спочатку звозили трупи мертвих за п'ятим полем. Складали їх на стоси дров і так спалювали. А коли побудували крематорій, то, крім таборових трупів, привозили мертвих в'язнів також із тюрем, яких наше "командо" заносило до крематорію. Причому в'язнів, які працювали при крематорії, після тримісячної праці також спалювали, щоб не залишилося живих свідків. Мушу признатися, що я також був призначений до цього "команда", але, дякувати Богові, мені пощастило цю звироднілу "честь" оминати. Бо одного ранку після того, як робітники пішли на працю, нас усіх, які перебували в бараках, скликали на збірку. Всіх здорових і сильних есмани забрали на тяжку роботу, а слабших, в тому числі і мене, вернули до бараків.

Після цього випадку обставини склалися так, що в нашому бльоці потрібно було заступника бльокового, і мені пощастило дістатися на цю функцію. З огляду на те, що наш бльоковий був німецьким політичним в'язнем і часто відвідував своїх знайомих товаришів, то на мене припадала майже вся відповідальність за всі порядки в бльоці.

Мені не тяжко було вив'язуватися із бльокових обов'язків. По канцеляріях і по табірних кухнях працювали майже виключно словацькі жида, яких під кінець 1943 року в таборі було понад 17 тисяч осіб. Одного дня біля п'ятого поля їх розстріляли.

Ставши несподівано заступником бльокового в бльоці, в якому зосереджувалася переважно польська еліта: генерали, професори, інженери та табірна поштова команда", я трохи віджив і набрався сили, щоб мати можливість далі переборювати часто жахливі та майже нестерпні табірні злидні. Польська "поштова команда", що зосереджувалася на нашому бльоці, посідаючи списки померлих в'язнів, скеровувала харчові пачки Червоного Хреста на свої власні адреси і таким чином забезпечувала харчами не лише себе, але також і проживаючу в нашому бльоці основну польську еліту. Будучи заступником бльокового, мені належали наступні обов'язки: о годині 6-ї ранку крикнути з цілої сили "ауфштиген", то "вставайте" і розбудити всіх в'язнів, заставити їх якнайкраще застелити ліжка; послати 8-ох в'язнів принести "каву" та її роздати, а після цього вирядити всіх в'язнів на

збірку. Після неї, коли всі в'язні із своїми командами відмарширували на працю, я із своїм помічником повертався до бльоку робити порядки, щоби приготувати все до перевірки, яку проводили особисто есмани. Така перевірка кожного бльоку перепроводжувалася майже коженденно. При чому, порядок мусів бути зроблений зразково. Бо коли есмани закримічували якесь недотягання, то накладали упорядчиків гарапами до непритомности.

Довідавшись про те, що на третьому "полі" знаходяться українські політичні в'язні, які ні від кого не одержують ніякої помочі, я взяв кусок зацвілого хліба, якого в нашому бльоці було дуже багато, — показав бльоковому і запитав, чи можу дати його тим в'язням, які подостатком хліба не мають і голодують. Бльоковий відповів: "певно, що так!". Одержавши його згоду, з того часу я став перевіряти запаси харчів кожного в'язня в нашому бльоці і кожену надвишку, головню хліба, передавав для наших виголоднілих політичних в'язнів на третьому "полі". Правда, були випадки, що полякаи протестували проти такої контролі їхніх запасних харчів, які вони одержували досить часто через Червоний Хрест. Але їм не вдалося нічого зробити проти мого такого поступовання, бо це було розпорядження нашого бльокового, який був чистокровним німцем.

Навесні 1944 року з огляду на наближення більшовицького фронту німецька команда табору Майданек хворих в'язнів залишила на поталу в таборі, а тих, які ще могли ходити, заладували в товарні вагони і вивезли до Німеччини. Коли наш поїзд опинився на німецькій території і був примічений американським літаком-розвідувальником, то його почали бомбардувати. Цілком можливо, що американські літаки були б нас усіх винищили, але, коли висипалися з поїзда в'язні, яких помітили американські летуни, то вони перестали дальше скидати бомби і відлетіли. Під час цього несподіваного повітряного наскоку, було кількох в'язнів забито та багатьох поранено. Нас всіх привезли до табору **Нацвайлер**. Мушу ще додати, коли нас вивозили з табору Майданек, то батько і син Максимці лежали хворі, а Михальчука, Рибачука та Заяця я вже більше ніколи не зустрічав.

В таборі Нацвайлер я довго не затримався, бо мене перевезли до табору **Накагера**. Тут недалеко від нього була велична гора, з поробленими в ній ходами, які ми прочищували та закладали по стінах цих проходів електричні кабелі. Пригадую собі, що видовбуючи майзелем діри в бетонних стінах проходів, я добре скалічив собі руку. Як пізніше виявилось, вся наша робота пішла марно. Хоч вхід до головних проходів гори був добре замаскований американські літаки все ж таки віднайшли і знищили не лише вхід до головних проходів до гори, але й також колійову станцію. Коли все тут повністю було знищене, нас перевезли під французьку границю, неподалік від міста Мангайм. Нас

знову розмістили у тунелі, в якому ще не була докінчена дорога на другу сторону гори. У ньому ми виконували такі самі роботи як і раніше робили в проходах гори в таборі Накагера.

Так, як мені відомо, під цією горою мала бути розташована фабрика зброї. Із цього непривітного та страхітливого тунелю не могло бути й мови про втечу. Троє моїх товаришів, яким пощастило вирватися із нього через деякий час були зловлені есманами. Для постраху їх повісили перед нашими очима.

В цьому таборі ми не затрималися довго, бо на початку зими 1944 року нас перевезли в табір **Мозбах**. У ньому ми перебували аж до весни 1945 року та виконували різні фізичні роботи. Тієї зими ми змушені були обвивати свої ноги різними лахами, бо вона була дуже холодна із сильними сніговіями. Через те, що зима була дуже дощукільна і на морозі майже неможливо було працювати, то кожен з нас намагався зголошуватися на працю до якогось приміщення.

Одного разу комендант табору вигукнув: "Хто є кравцем?". Я і ще троє спів'язнів вискочили з рядів і запрезентували себе кравцями. У зв'язку з тим, що я випередив усіх, мене повели до будинку, де працював поляк з Любліну — Стась, один столяр і два московські шевці.

Працюючи в таборі кравцем, я познайомився з фармацевтом Йосифом з Познані, який знав досить добре не лише німецьку, але й де-що з англійської мови.

Проминула зима, і весною 1945 року нас, в'язнів, перевезли до відомого широкому загалу німецького концентраційного табору **Дахау**. В ньому в цей час багато в'язнів хворіло на тиф. Третього дня по приїзді у ньому формувалася команда праці на летовище Рім. Всіх новоприбулих призначили до неї. І нас перевезли до табору, що був розташований неподалік летовища. Тут ми виконували різні роботи, але їх переривали часті нальоти американських літаків. Коли свистіли бомби, ми падали на землю чи бетон, одним словом, там, де були, і після кожного вибуху бомб на глум охоронцям втікали з бази, на якій працювали, в табір. Після одного такого нальоту американських літаків (їх було 25) загинули і отримали поранення майже 120 в'язнів і 13 есманів. Того дня над базою шаленіло полум'я і стелився дим, немов нагадував Біблійну Содому і Гоморру.

Після цього страшного нальоту авіації німецька команда табору, знаючи, що фронтова лінія неподалік, сформувала нас в шеренги і погнала у Батольські гори.

Три дні нас гнали горами, не давали їсти і пити. До краю виснажені в'язні живилися під час коротких перепочинків травою і корінцями. Обезсилених в'язнів складали на вози, які прямували за нами. Увечері четвертого дня нас всіх запроторили до величезної фермерської стодоли; для всіх, щоб сісти, місця не вистачало. До краю перемучені і ви-

Другий справа Франко Гурин після звільнення з кацетів

снажені голодом, незважаючи на тісноту, всі позасинали і не зчулися, як блиснуло сонце. Прокинувшись вранці, через щілину у stodолі за-примітили, що есесівської варти немає.

Коли була виважена забарикадована брама і ми вийшли, то побачили під ногами свіжий гірський сніг, а також за-примітили неподалік кіпець із картоплями. З нього набрали картопель, розклали вогнище, біля якого грілися, а в жарі пекли картоплю. Деякі в'язні, поївши її, почали розходитися в різні сторони. Для них це закінчувалося трагічно, бо вони потрапляли під руку есесівців, які їх розстрілювали. Коли я також зібрався вирушити в дорогу, біля мене з'явився приятель по не-долі фармацевт Йосиф і запропонував іти разом. Це мало для нас ве-лике значення через його знання німецької мови. Прямуючи дорогою, з обох боків ми бачили постріляних людей, які нещодавно були поряд з нами біля вогнища. Можливо б, і мене спіткала така доля, адже наш гурт перестріли два есмани, і Йосиф твердим і переконливим німець-ким акцентом щось їм розтлумачив. Вони, махнувши рукою, подали-ся від нас. Побачивши неподалік ферму, ми попрямували до неї.

Фермер, побачивши нас, здалеку почав дуже кричати, і ми вже не наважувалися підійти ближче до його господарки, а попрямували до невеликої фермерської хати. З неї вийшла стара жінка і запросила в помешкання. Будучи правдивою християнкою, вона прийняла нас і да-ла дещо з харчів в дорогу і разом з тим порадила, щоб ми скрилися в

Після війни в Німеччині. Третій справа Франко Гурін. 1945 рік.

недалекому ліску, бо по дорозі снують есмани, і незабаром з'являться американці.

Послухавшись її, ми попрямували до лісу, з якого було видно дорогу. Дійсно, незабаром ми побачили американські танки, а за ними на вантажних автах у зелених військових шоломах їхали американські вояки. Через певний період часу відважилися вийти на дорогу до американських вояків, які прокладали телефонічні дроти. Довідавшись, що ми невільники, вони довго розмовляли з нами, а коли над'їхав німець з наплечником з харчами, вони відібрали в нього їх і передали нам. Подякувавши їм, ми попрямували дорогою до села Еглінг.

В цьому населеному пункті зустріли українця на ім'я Петро, який працював в місцевого господаря. Коли ми з ним розмовляли, до нашої розмови прислуховувався американський старшина, що з'явився біля нас раптово. Він запитав у нашого співрозмовника, чи є в селі багатий німець. Петро привів нас до "бавера", і американський старшина наказав йому нас покупати, поголити, нагодувати і в майбутньому харчувати нас по чотири рази на день. Крім того, ми повинні були спати у помешканні господаря. У зв'язку з тим, що "бавер" ставився до нас по-людському, ми залишили його хату і перейшли спати в стодолу. Старшина, який супроводжував нас до цієї хати, не раз навідувався до нас. А якось покликав нас із собою і привів до великої купи речей, що були відібрані від утікаючих німецьких старшин, і промовив: "Вибірайте собі все, що потрібно".

Із величезної купи добра, що лежала перед нами, вибрали ми по роверу, коцу, годиннику, взяли мило та прилади для гоління, трохи консерви, і, склавши все це у наплечники, які вибрали з цієї ж купи, попрямували до "нашої" фермерської стодоли.

У ті дні, коли ми повністю опинилися на волі після перенесених страшних життєвих негараздів, усі зносили гарячі молитви до Всевишнього за його велику і несподівану ласку, яку принесло нам визволення на початку 1945 року на самі Великодні свята. Того дня я і мої спів'язні згадували своїх друзів, які не дочекалися волі, і, як не дивно, пригадався мені колишній "дивний сон", чи, радше, "метафізичне передбачення", в якому було умовно охарактеризовано не лише тюремно-концентраційні пригоди, які довелось перебороти і пережити в час Другої світової війни, але також і те, що після подолання всіх життєвих негараздів мені знову всміхнулося вільне і радісне життя.

Франко Гурін на відкритті пам'ятника друзям, що не діждалися волі.
С. Щуровичі, Радехівський район, Львівська область. 12 серпня 1997 р.

ОТОЧЕНІ У КРИТ'ВЦІ

Із серії "Розмови на тюремних нарах"

Григорій Герчак — кол. член збройного підпілля ОУН-УПА; довголітній політв'язень советського ГУЛАГУ.

Київ-Торонто

Сьогодні в'язні відпочивають — неділя. У бараці не стихає гамір: розмови, суперечки, стукіт доміно... Ось і ми розмістившись по нарах, почали розмову.

— Скажи-но, Грицьку, як тобі повірили повстанці і прийняли у свої ряди у 1951 році, у час, коли збройне підпілля котилося до свого трагічного кінця, а більшовицькій агентурі вдалося проникнути у середовище організації, ти ж міг бути агентом? — запитав мене старий зек, колишній стрілець УПА.

— Розповім кількома словами. До того я співпрацював з підпіллям вже кілька літ. Доводилося виконувати різні доручення, часто ризикуючи життям. По якомусь часі більшовики мали мене на оці. Тому зустрічався з повстанцями тільки час від часу. Одного разу отримав грипс (підпільну записку): прошу прийти о такій-то годині на "стрічний пункт"². Коли я прийшов на умовлену зустріч, повстанці запропонували мені виконати одну небезпечну операцію, яку хтось невдало проводив і розконспірував. Отож, за об'єктом більшовики стежили. Я погодився. І за короткий час завдання було виконано. Але МГБісти натрапили на мій слід і я почав ховатися. Через великі весняні облави довго не міг зустрітися з повстанцями. Нарешті, дочекавшись домовленої зустрічі, я попросився, щоб мене прийняли у підпілля. Якийсь незнайомий повстанець, очевидно, провідник сказав: "Ми тепер нових людей у підпілля не приймаємо. Дістанемо вам фальшиві документи, дамо адресу надійних людей і поїдете у Казахстан. Там переховаєтеся". Я почав переконувати його, що не хочу покидати свій край, де то-

1. Зек — в'язень.

2. Стрічний пункт — спеціально вибране місце для таємних зустрічей.

читься боротьба, і що я все ж таки волів би піти у підпілля. "А ви усвідомлюєте собі, що підпілля — це неминуча смерть, — кинув на мене гострий погляд незнайомий. — Бачите, які тепер настали важкі часи. Підете у підпілля — пізніше будете каятися, а каяття у підпіллі — це крок до зради". "Каятися не буду!" — самовпевнено відповів я. Незнайомий ще ставив мені різні запитання, а потім довго про щось розмовляв із провідником Мироном, скося поглядаючи на мене.

А закінчилося все тим, що Мирон, взяв мене на свою відповідальність. Так я, навіть не прийнявши присяги, потрапив у підпілля. Псевдо я вибрав собі мого виховника-підпільника (до речі, колишнього советського офіцера — киянина), який впав у бою — Новий.

— Ти пішов у підпілля у дуже скрутні часи, коли повстанці гинули один за одним. А дізнайся щиро: чи доводилось тобі каятися? Ти ж мав вибір — міг поїхати у Казахстан і там собі жити під чужим прізвиськом.

— А чого ж тут лукавити. Каявся. Пригадую, двічі каявся. Раз в оточеній криївці, а другий — коли засудили на розстріл. Розповім про перший випадок.

Пам'ятаю, як сьогодні: літо, тепла зоряна ніч, дихали пахощами нескошені ниви, а ми, провідник Мирон, друг Корінь і я (навачок у підпіллі — кілька днів) переносили у наплечниках нелегальну літературу. Під час походу у Кореня почала гноїтися рана — він був поранений у груди. Потрібна була медична допомога. Провідник сказав, що десь тут недалеко є криївка, у якій перебуває санітарка, і ми підемо туди. Мені, щоби я не бачив, де знаходиться криївка, зав'язали очі, Корінь взяв мене за руку і гайда. Якийсь час ішли рівниною, а потім крутим схилом гори вниз. Незвично було йти наосліп, але цікаво й романтично. Довелося орієнтуватися за допомогою слуху та нюху. Десь унизу знаходилося село, бо було чути, як п'ють півні. Як зійшли з гори, запахло селом: садами, сіном, стайнями... Я подумав: очевидно, криївка в селі. Пройшовши далі, я відчув свіжий, вологий вітерець, мабуть, десь недалеко річка. Потім почув, як спадаючи, дзюркотіла вода, напевно, там водяний млин або гребля. Опісля перелізли через якийсь напіврозвалений мур і зайшли на обійстя, де була криївка. Провідник кілька разів постукав по землі — то був умовний сигнал, який означав: прийшли свої. Відкрили "пачку" (спеціальний замаскований вхід) і зайшли у криївку. Нарешті, мені розв'язали очі. Нас дуже радо зустріла молода симпатична санітарка. Вона була одягнена у військове вбрання з маленьким пістолетиком, який висів на ремінці через плече. Провідник відрекомендував мене: "Це друг Новий". "Тирса", — назвала себе санітарка і подала руку. Тирса, не гаючи часу, взяла ліки, інструменти і швиденько, поки не розвиднилося, пішли з Коренем до хати наших господарів робити перев'язку.

Я залишився з провідником. Поки провідник передивлявся якісь папери, я оглянув кріівку. Нагору до входу вів тунель зі східцями. Стіни оббиті дошками і побілені фарбою. На одній стінці — полицки з книжками, біля другої — столик, де були будильник, друкарська машинка (у підпіллі санітарки виконували теж обов'язки друкарок), а поруч у глечик у букетик квітів. Над столиком, прикріплений до стіни, світив каганець. Уздовж стіни — лежанка, яка служила для снання та сидіння. На тирсиній постелі, застеленій картатою веретою, біля подушки — дві гранати, а в головах на стіні — невелика, прикрашена вишитим рушником, ікона Божої Матері.

Прийшли Тирса та Корінь. Ми були дуже втомлені й відразу полягали спати. Тільки розіспалися, як нас розбудив різкий стукіт. Господарі подають умовний сигнал, що йдуть більшовики у напрямку до нашої садиби. Ми встали. Тирса засвітила каганець. Я глянув на годинник — 9 година ранку. Провідник і Корінь про щось перешепчуються. Я краєм вуха почув тільки уривки фраз, з яких зрозумів, що ця кріівка вже тут давно і колись на цій вулиці була засідка, на яку напоролися повстанці... Це місце, очевидно, розконспіроване, тому підпільники сюди навідуються рідко. Отож, кріівку вже мали покидати...

Знову подають сигнал — більшовики оточують обійстя. Ось вже чути тупотіння ніг, голоси команди. Я, затамувавши подих, прислухався. Мирон і Корінь швидко закривають вентиляційні канали, щоби більшовики не впустили у кріівку снодійний газ або не вкинули гранату. Тирса поспіхом вибирає якісь папери, щоби їх спалити, кладе на долівку, а поруч ставить посудину з гасом і запальничку. А надворі стукотня не вгаває. Тирса, Мирон і Корінь швидко одягаються. Без паніки, рухи спокійні. Навіть всі гудзики на кітелях позастібали. Мовчки посідали, тримаючи наготові до стрілу пістолети. Тепер завдання одне — не потрапити живим у руки ворога.

Більшовики ще дужче загрюкали, затупотіли... Ох, і багато ж їх там, багацько! А ми безрадні у цій проклятій ямі, затиснуті з усіх боків землею. Нерви напружені до краю. Смерть у кріівці страшна. Господи, де ж моя відвага? Тут тобі не в лісі воювати віч-на-віч з ворогом... Ворог стріляє, але й ти стріляєш... Куля не вибирає... Що ж робити? Як захиститися? Ще в такій безпорадній ситуації не був... Хоч би вступити в останній бій...

"Друже Новий, — нарушив мовчанку провідник Мирон, звертаючись до мене — ви одягніться, а то будете лежати в одній білизні".³ Я промовчав, але подумав: тут смерть за плечима, а вони — "одягніться". Мені байдуже, як "лежати"... Та все ж таки я одягнув штани, залишившись у сорочці та босий.

3. Убитих повстанців привозили до міста й скидали на видному місці — найчастіше перед будинком МГБ. Так вони лежали добами.

Зліва: Тирса, Корінь, провідник Мирон і я у криївці.

Я — босий з автоматом у руці.

Рисунок автора спогадів Г. Герчака

О, шукають над криївкою — вже не довго чекати... Як тут, під землею, чути! Найменший стукіт... "Друже Корінь, — благальним тоном просить Тирса, — застрілите мене? Мій пістолетик такий маленький... він може тільки поранити". Корінь, бувалий підпільник, без ніякого виразу на обличчі ствердно хитнув головою.

Знадвору доноситься тупіт ніг, стукіт металу об каміння, галас. Зараз... Зараз-кінець! От я й влип! Усього декілька днів у підпіллі... Кілька днів і... А хлопці-роками... Ось Дніпро та Орел (це повстанці з нашої боївки) ще проти німців воювали і досі... А я... Ще й у цій живій могилі. Сам — у пастку. І зброя є, а ми — беззахисні. Єдиний захист — сам собі кулю... Он як гупають! Віддушини (вентилятори) закриті — вже нема чим дихати. Моторошно блимає жовте полум'ячко каганця. Ось-ось погасне. У голові думки переплутались... Я нічого не можу придумати, але й сидіти так, склавши руки... Глянув на повстанців і спересердя подумав: о, Боже, що ж ви сидите, мов кам'яні статуї з пістолетами в руках і чекаєте? Чи ви в тому підпіллі так зачерствіли, що вам і життя не дороге? "Друже провідник, — кажу — треба щось вирішувати. Не можна так... сидіти..." Провідник помовчав і каже: "У нас тільки один вихід — чекати". "О, людоньки, "чекати", як баран на заріз"... — обурився я подумки. Ні, я не можу так сидіти без руху: то сідаю, то встаю..., тримаючи вруці автомат. Хвилина — вічність!

Іду до виходу. Йду... там послухаю... Піднімаючись потемки східцями в тісному тунелі, я почув звук: тук-тук-тук-тук, — то моє серце стукало, як молот. Став коло входу, слухаю. Виразно чути кожне слово: "Ищите под камнями!" (Шукайте під камінням!) (над криївкою був старий мур). Оподалік хтось кричить, мабуть, до господарів: "Где бандити?! Говорите, а то мы все равно найдем!" (де бандити?! Говоріть, бо ми й так найдемо!) Ох, як безглуздо доведеться гинути! А може, раптово відкрити "пачку" й кинути гранату... — майнула думка. — Все одно... Іду, скажу провідникові...

Я підійшов до провідника й тільки хотів сказати, як раптом щось затріщало, гупнуло аж земля затремтіла. "Ищи здесь! (шукай тут!)" — хтось загорлав над криївкою. Розвалюють мур, тупіт, лайка... О, вже біля входу! Смерть дихнула холодом. Мить — і все вирішиться... У голові одна за одною пробігають думки, а перед очима картини: рідна хата..., мама..., сьогодні неділя, світить сонце, люди йдуть до церкви..., дівчата, хлопці... А я — тут... Кілька днів у підпіллі й відразу... У цій ямі... Я молоденький, ще й не пожив... То була війна, то... А мама... Я ж у неї один... Бідна моя мама! Треба було їхати у Казахстан... Десь з глибини пробився якийсь внутрішній голос: ага, каєшся! А мо' здається? Ану, йди відривай "пачку": я — ваш, беріть мене! Візьми себе в руки! Гер-р-рой!

Я уявив собі, як мій окровавлений, понівечений труп скинуть перед будинком МГБ і там лежатиму на глум ворогам. Потім приведуть маму, родичів...

Я глянув на повстанців. Яка витримка! Як вони шляхетно приймають смерть! Незворушні, спокійні обличчя, тільки погляд очей мов би спрямований кудись у себе. І я подумав: отак повинна виглядати справжня людина.

Ураз стукіт і гамір став затихати. Прислухаємось — тихо! На столику будильник: тук-тук-тук-тук. Невже ж пішли? Невже ми — живі?

— Ти мав щастя. Не знайшли, — зітхнувши, промовив хтось із в'язнів.

— Не знайшли випадково. Коли розвалювали мур, то на вхід накидали каміння.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО СПРАВЖНІЙ І УЯВНИЙ

*Володимир Шелест
Оттава, Канада*

В історичній смузі на переломі 18-го і 19-го століть на українській землі відбувалися надзвичайно тривожні драматичні події. Ті події були спрямовані проти України, проти її суспільного укладу, проти її мови й культури. Найбільш небезпечними з тих подій було скасування гетьманщини й козацького самоурядування 1764 року та руїна Січі 11 років пізніше. Після того наступив чорний морок лихоліть і занепаду. Здавалося, що то вже мала би бути наша остання поразка.

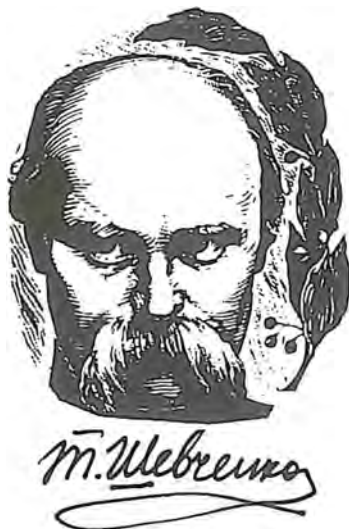
І саме тоді, наперекір ворожим намірам, одна за другою появляються постаті: Сковорода, Котляревський, Шевченко. Появлялися вони якраз тоді, коли їх було найбільш потрібно, і в рівній, зумовленій часом, черговості. Наприклад, коли помер Сковорода, то Котляревському було 25 років; і 24 роки було Шевченкові, коли помер Котляревський.

Кожний із них виконував своє особливе призначення і тим самим приготував місце й поле дії для наступного. Так від закликів Сковороди: "Пізнай себе", до козацького сміху Котляревського в "Енеїді", і далі до Шевченкового "Кайдани порвіти!" — пролягали складні періоди національної долі.

Найбільше місця в нашій збірній свідомості, безумовно, займає постать Шевченка. І саме головне, що та його постать не затінюється подіями раптових історичних зламів чи крутих ідеологічних поворотів, а навпаки, з кожним роком вона постійно зростає.

Кожного року появляються передруки "**Кобзаря**" та видаються різними мовами твори авторів, які пишуть про життя Шевченка і про його геніяльну поетичну творчість та не менш геніяльне образотворче мистецтво, бо ж залишив він нам теж понад 800 картин, гравюр та малюнків. При цьому треба зазначити, що лише за час від 1917 до 1938 року твори Шевченка перевидано 206 разів.

Проходять десятиліття, приходять нові генерації, але увага до Шевченка не зменшується. Кожна генерація підходить до Шевченка по-своєму. По-своєму перечитує його твори, по-своєму коментує їх, відкриваючи в них щось нове, щось особливо актуальне, що пов'язується з проблемами її часу. Бо ж чи не по-сучасному звучать слова "Молитви", написаної 140 років тому? (27 травня 1860 року):

*Трудящим людям, Всеблагий,
На їх окраденій землі
Свою ти силу ниспошили.
.....
Злоначинаючих спини.*

Кожна генерація вносить також і свою частку вдячності Шевченкові за його вагоме слово, яке він залишив "на сторожі" коло найвищих ідеалів свого народу. Тут доречно згадати, що під час перевезення праху Шевченка у травні 1861 р. з Петербурга в Москву, а з Москви возом через Серпухов, Тулу, Орел, Глухів, Батурин, Ніжин, Бровари, до Києва — скрізь збиралися маси народу, виявляючи тим глибоку пошану до нього.

Коли домовину привезли до Києва, то студенти вийшли на лівий берег Дніпра і самі тягли віз з домовиною у місто. Вони хотіли примістити домовину в залі університету, але відділ жандармів зупинив їх на Подолі. На другий день, багатолюдна процесія, "що простяглася більше як на два кілометри", відпроварила домовину на пароплав "Кременчуг", який ранком відплив до Канева. А 22 травня з пароплава труну несли на Чернечу гору. Останні вісім верст (прибл. 8 1/2 кілом.) несли її жінки.

З того часу проминуло вже 139 років. Але й далі до Шевченкової могили з вінками приходять на поклін студенти, шкільна молодь, дошкільна малеча та люди різних професій. Відвідують її туристи та різні закордонні делегації.

Постать Шевченка переросла в символ, перетворилася в якогось понадреального вічноживучого національного опікуна, до якого можна звертатись зі скаргами на щось і на когось, звертатись як до живого свідка, просити поради й заступництва. Так, наприклад, у жорсткий час війни, "ввійшовши у звільнений від німців Київ, де ще у вогні палали будинок університету й бібліотеки, (навіть) Микита Хрущов з

групою полководців підійшов до пам'ятника Шевченкові, скинув шапку і, розводячи руками, сказав: "Подивіться Тарасе Григоровичу, що вони зробили з Києвом!"

Пізніше, в повоєнних роках, в час жорстокого переслідування творців української літератури і культури взагалі, — до Тараса Шевченка, як до найвищого українського авторитету, звертається теж відома поетеса Ліна Костенко, пишучи:

*Кобзарю!
Знов
до тебе я приходжу,
бо ти для мене совість і закон.*

У "Молитві" Дмитра Павличка є навіть таке незвичне звернення як "Отче наш, Тарасе всемогущий...". Вислів хоч і дивний, але він має відносно оправдання, бо в підсоветському суспільстві була потоптана всяка святість. Там не було ні віри, ані своїх справжніх героїчних статей. Були тільки чужі ідоли та свої жертви героїчної самопосвяти.

На голови національних авторитетів там була приготована ворожа коса, яка постійно скошувала наші провідні сили. Власне в таких умовах і формувався іконоуявний образ Тараса Шевченка. Поставав він на своєрідній етично-моральній основі, як звичайна людська необхідність, зумовлена двома основними причинами: бажанням віри і тугою за своїми духовними та державотворчими постатями. Іншими словами: — той іконоуявний образ Шевченка мусів постати, бо людина прагне в когось вірити і на когось покладати свої надії.

Сьогодні, в Україні, в тій вимріяній "Сім'ї вольній новій", якщо йдеться про духовний та державотворчий провід, — то ті самі причини — теж, на жаль, ще не втратили своєї актуальності: в духовній сфері владики змагаються за "визнання" та "приналежність" і мало вділяють уваги потребам спраглих душ. А ті спрагли душі або самотужки шукають істини в позарелігійній боротьбі добра зі злом, або йдуть в обійми сектанства і смиренно опускаються на коліна перед чужими "апостолами".

Не краща ситуація теж з нашим національним державотворчим проводом, особливо в сучасних умовах "дикої економіки". В адміністрації деякі чиновні прихильники легкої наживи, так само, як і за часів Шевченка, також готові здерти "з каліки останню свитину".

Через це сьогодні в Україні лише Тарас Шевченко та козаччина ще підсилюють національне почуття приналежності до великого українського роду. А все інше сприймається якось поверхово, як щось другорядне й перехідне.

Тому й не дивно, що український астронавт Леонід Каденюк, від-

літаючи в космос, узяв на космічний корабель "Колумбія" вишивку, "Кобзар" і портрет Шевченка — як найвищі атрибути українства. Але ж існує суверенна Україна, є тризуб і український прапор?! Цей факт сам собою теж спонукує до глибшої задуми.

Перед проголошенням незалежності України роковини Шевченка, хоч з відмінними програмами, щорічно святково відзначалися по обидва боки стіни ідеологічно розділеного світу. Це справді велика честь і слава для Тараса Шевченка.

Але слава, як кажуть, завжди приходиться з лавровим вінком пізно. Вона або застає генія на смертельній постелі, або ставить той вінок уже на його могилу. Через це, мабуть, під час похоронної процесії одна жінка в чорному одязі й поклала на його домовину терновий вінок.

Тарас Шевченко прожив лише 47 років. Із них 24 роки пробув у кріпацтві, 10 на засланні, 13 будьтоби на волі, але під поліційним наглядом. Хоч був він лавреатом Академії мистецтв і відомим поетом, усе його майно після смерті було оцінене на 115 карбованців і 15 копійок.

Ця біографічна деталь про його майно мала б свідчити, що ми докладно знаємо все про Тараса Шевченка. Але насправді це не так.

Сприймаючи його, як іконоуявний символ, — ми якось не доглянули багато дечого з його реального життя. Через це, як писав Леонід Хінкулов у своїй праці "**Тарас Шевченко і його сучасники**":

"... ніби якоюсь 'зоною мовчання' оточені тепер для біографів Шевченка багато важливих вузлових моментів його біографії; про найважливіші зустрічі, взаємовідносини поета-революціонера ми можемо тільки здогадуватися на підставі побічних даних; про ряд його творів ми маємо лише випадкові свідчення; про багатьох Шевченкових друзів ми не можемо знайти ніяких відомостей". (ст. 4).

Лише перед початком Другої світової війни було випадково знайдено в архіві Ленінграда документ викупу Шевченка з кріпацтва (22 квітня 1838 р.) з підписами П. Енгельгардта, В. Жуковського, К. Брюллова і графа М. Віельгорського. А фотокопія з того документу була вперше опублікована аж у 1950 році в збірнику "**Т. Г. Шевченко в документах і матеріалах**", ст. 65-66.

Не все ясно теж з його автобіографією. Десять у першій половині січня 1860 року Шевченко власноручно написав свою повну автобіографію (від третьої особи), яку Пантелеймон Куліш опублікував 25 років пізніше, себто, в 1885 році в журналі "**Киевская старина**", № 11, ст. 431-435. Друга версія Шевченкової біографії з датою "18 лютого" 1860, (написана від першої особи) "обривається... на 1845 році! Ні слова не було в ній ні про арешт, ні про солдатчину поета". "П. Куліш

повідомив у 1885 році, що він сам написав її від Шевченкового імені" і що, мовляв, Шевченко "її схвалив".

Варто теж вказати на одне місце в повісті Т. Шевченка "Художник", де написано:

"... ще в приходському училищі, крадькома від учителя, читав я знамениту перелицьовану 'Енеїду' Котляревського..."

Це місце, як пише Хінкулов, дехто вважав за "автобіографічне свідчення Шевченка". Насправді ж воно відноситься не до Шевченка, а до Івана Сошенка. Подібних неув'язок є більше.

Ціле століття біографи й дослідники підсували нам думку, що Шевченко, до викупу з кріпацтва, проживав "без будь-якої освіти й мистецького виховання, серед найменш культурного оточення". З цього виходило б, що 14-ти літній Шевченко якимсь чудом із Кирилівських бур'янів, де пас ягнят, попав у панські покої Енгельгардта, де дуже скоро опанував три мови: російську, польську і французьку. Тоді знов він якимсь дивом попав у Вільно до майстерні професора малювання Рустема, тоді перебрався в Петербург, де жив на горищі в нездарного і жорстокого маляра Ширяєва. Тоді з горища Ширяєва попав в Академію мистецтв, де зразу подружив з геніальним Карлом Брюлловим. А саме головне, що Брюллов відклав свою поїздку до Італії, щоб намалювати портрет Жуковського, а Жуковський теж відклав свою поїздку до Парижу, щоб позувати Брюллову — і все це заради викупу з кріпацтва "неосвіченого й малокультурного" "хлопця з Малоросії"...

У "Щоденнику" в 1857 році Шевченко написав: "Самому тепер не віриться, а дійсно так було. Я із брудного горища, я, злидений замазура, на крилах перелетів у чарівні зали Академії мистецтв". (Пер. В. Ш.). Отож, як твердить Хінкулов, виходить, що Шевченко сам дав початок такій легенді, яку пізніше біографи сприймали "надто буквально". "Цим ліберальна історіографія досягла певної мети: Шевченко, найбільший національний геній свого народу, уявлявся якоюсь необробленою, стихійною, ні з чим у світовій культурі генетично не зв'язаною силою" (ст. 8).

Після революції 1917 року така біографія якраз відповідала більшовицьким намірам пролетаризації образу Тараса Шевченка. Іван Кошелівець вважав, що це робилося для того, "щоб у зливій всякої писанини втопити правдивий образ поета". ("Сучасність", серпень 1964 р.).

У підході до Тараса Шевченка, як до революції 1917 р., так і після революції, в офіційних писаннях переважали дві тенденції: перша — намагання відсунути від Шевченка українське оточення: Куліша, Костомарова, Мордовця та інших, і друга — насильно зв'язати його з російськими революційними демократами, зокрема з Чернишевським,

та з деякими російськими літераторами, такими як Белінський і Тургенєв.

Белінський, як відомо, не сприяв творчому ростові Шевченка. Він висловлювався дуже неприхильно про поезію нашого поета. Він написав, що Шевченка поетична муза "дишає простотою селянської мови і дубоватістю мужицького розуму". Ось слова Белінського:

"... автор (Шевченко) навіть не намагається свої почуття і поетичні думки висловити в формі ямбів, хорейів та інших. Він навіть не намагається для оригінальності (за прикладом деяких піітів) писати таким самим ямбом, але тільки супроти прийнятого всіма порядку, віршами в 9 і 10 стоп, щоб потім голосно кричати: 'Я, я, навчив Русь писати потворні вірші'".

("Спогади про Шевченка", К., 1958, ст. 89.).

Белінський не був справедливий у своїй критиці. Шевченко писав різними поетичними розмірами. Написав він розміром хоря свій "Заповіт". А 10-ти складове поєднання амфібрахія з хореем у вірші "Сонце заходить, гори чорніють, пташечка тихне, поле німіє", — вважається прикладом поетичної краси: — чудового гармонійного плину образної милозвучної мови.

Не скривав свого неприхильного ставлення до Шевченка також Іван Тургенєв, як це видно з його вислову:

"Шевченко мав вигляд справжнього малороса, хохла... Талант його приваблював нас своєю оригінальністю й силою, хоча навряд чи хто з нас визнавав за ним те величезне, мало не світове значення, яке, не вагаючись, надавали йому малороси, що жили в Петербурзі..."

("Спогади про Шевченка", ст. 428).

Відомий історик Микола Костомарів писав про поезію Т. Шевченка з повагою і захопленням:

"... Тарасова муза прорвала якусь підземну гать, уже кілька віків замкнену багатьма замками, припечатану багатьма печатями, засипану землею, наемисне заораною і засіяною, щоб схвати від нащадків навіть пам'ять... вона справжня поезія і не погасить її світильника ніяка сила..."

Надзвичайно прихильно висловилася про поезію Тараса Шевченка княжна Варвара Репніна — дочка колишнього генерал-губернатора

Саксонії — князя Миколи Репніна, який за свою любов до України, був відсунений царем з посади й доживав свого віку в тихому Яготині.

"Він був поет у всій широчині цього слова — писала княжна Варвара. Віршами своїми він покоряв усіх, він витискав з очей своїх слухачів сльози ніжності і співчуття, він настроював душі на високий діапазон своєї ліри, захоплюючи всіх; він притягував до себе старих і молодих, холодних і палких... Він був обдарований більш ніж талантом, — йому даний був геній, і чутлива добра душа його настроювала його ліру на високе і святе".

Варвара Репніна була справжнім другом Шевченка. Вона через свої зв'язки з особами "вищого світу" в Петербурзі хотіла злагіднити долю Шевченка після арешту. Це, звичайно, визвало невдоволення царя. І те невдоволення висловив княжній Варварі шеф жандармерії граф Орлов у формі офіційної перестороги. Він писав:

"З найвищого Государя Імператора дозволу, маю шану попередити Вашу Світлість, як про невідповідність Вашого співчуття рядовому Шевченкові, так і про те, що взагалі корисно було б для Вас менше втручатися до справ Малоросії і що в протилежному разі Ви самі будете причиною, можливо, неприємних для Вас наслідків".

Зміст цієї перестороги не потребує коментарів.

Дуже об'єктивно підійшла до творчості Т. Шевченка Марієта Шагінян, вірменка з походження, яка у 5-му томі своїх творів писала, що пора вже ближче приглянутись до Шевченка; пора перестати оцінювати його, як самоука співця-кобзаря, а треба оцінювати його, як геніяльну людину з всестороннім даром — великого поета і абсолюта Академії мистецтв. Вона навела приклади про те, як дбайливо і самокритично ставився Шевченко до своєї творчості. Наприклад, коли він писав поему "**Єретик**", то не давав спокою знайомим чехам, розпитуючи їх про подробиці із життя Івана Гуса, щоб не скривити історичної правди. Поема виявилася дуже вдалою і П. Шафарик читав її зі сльозами в очах.

"Ми знаємо Шевченка-поета — писала Марієта Шагінян — ми починаємо пізнавати його як художника. І ми майже не чули про нього, як драматурга, співака, артиста, декламатора. А був він і знавцем театру і дуже добрим музикантом дуже рідкого по чистоті смаку". (т. 5, ст. 35).

Можна б навести багато більше висловів про геніяльний талант Тараса Шевченка, бо тільки до 1964 року, себто до 150-річчя його на-

родження, вже було опубліковано понад 300 праць лише німецькою й англійською мовами. Сьогодні кількість різномовних публікацій зростає набагато більше.

Крім того, треба згадати, що його іменем названо вершину на північному схилі Великого Кавказу, острів на Аральському морі, 196 населених пунктів, 601 колгосп, 7 радгоспів, 47 підприємств, 86 шкіл, 26 бібліотек, 11 театрів, 6 музеїв, 31 парк, 720 вулиць, 9 інститутів, включно з Науковим інститутом літератури при національній Академії Наук, та Київський Університет.

Його іменем називались бойові військові з'єднання, пароплави й океанські кораблі. Майже у всіх містах України поставлено йому пам'ятники. Стоять його статуї в Канаді, у ЗСА, у Бразилії, в Аргентині, в Австралії, та в інших частинах світу, де живуть українці.

Ні один поет, ні один монарх, ні один провідник світу не удостоївся таких почесей, якими вшановано Тараса Шевченка не тільки українцями, але й іншими народами.

Англійський знавець світової літератури проф. Морфіл називав Шевченка одним із тих дітей сонця, в яких і кров є вогнем. А грузинському поетові Церетелі постать Тараса Шевченка представлялася "якимсь велетнем-титаном, овіяним ореолом слави".

Він засвітив світло правди і волі в темноті лихоліть. І за те його ім'я вписано в книгу імен безсмертних.

ІДЕЙНА СПАДЩИНА ЛЕСІ УКРАЇНКИ

*Стаття проф. Костянтина Біди написана 1971 р.
Але, її зміст для українців не затратив своєї актуальності по сьогодні.
Особливо сьогодні... – Ред. "ГУ".*

**Костянтин Біда (1916-1979) —
відомий український
науковець-літературознавець,
професор Оттавського університету
в Оттаві, Канада.**

* * *

З присмерку минулих років, перед нами виринає постать поетки. За свого недовгого життя вона ще майже незнана, але коли приходить її передвчасна смерть, заворушується український науковий і літературний світ, немає науковця чи літературного критика, який не реалізував би краси її слова, величі думки, сили її ідеї. І від того часу до сьогодні її популярність поширюється на рідних землях і всюди, де живуть українці. Коли приходить сторіччя з дня її народження, тоді перед нами стає її титанічна постать, титанічна духовою силою, глибиною ідеї, красою свого художнього слова.

І це зовсім зрозуміле, що усе українське зорганізоване суспільство у діаспорі, проголосило цей рік — її ювілейним роком — ювілейним роком Лесі Українки.

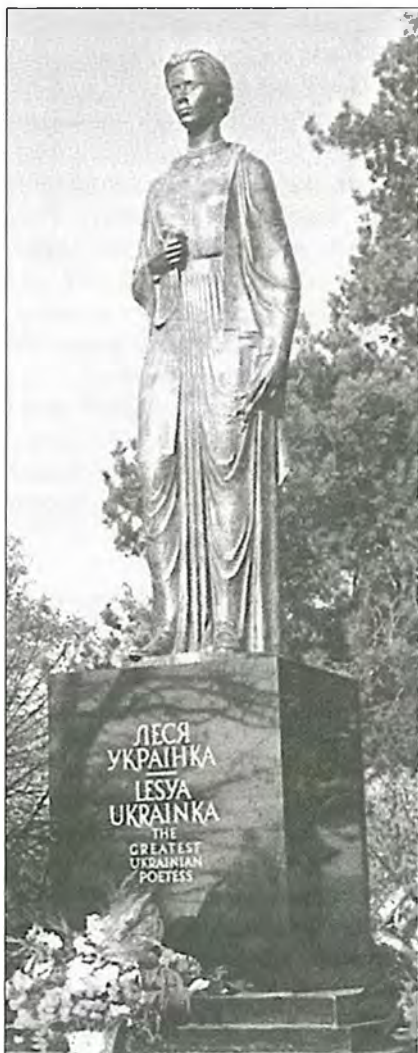
Великими ювілеями вшановується великих людей, які залишають глибокий слід в історичному і духовому житті. Велич поетки ще так давно відчув сеньйор української науки Михайло Грушевський, коли говорив про її "титанічний хід по велитенських просторах, нерушених ніякою людською рукою, де кожний крок, кожний твір... відкривав перед очима громадянства нашого все нові перспективи мислі, все нові обрії образів". І говорив Грушевський, що "наше громадянство не встигало йти за цим захоплюючим бурним потоком натхнення, цею блискучою панорамою образів", що її розгортала вона перед ним, і що цей високий рівень ідей, на який вела творчість Лесі Українки, був незвичайний для ширших кругів її сучасників. Ті великі ідеї, що їх вона воплотила у своїх літературних творах, це вічний дар сво-

йому народові, дар який становить нову стадію нашого розвитку, і є великим моментом у нашій культурній і національній житті.

Леся Українка це поетка, яка зробила великий перелом в українській літературі. Вона впровадила нову форму, нові оригінальні сюжети, нового духа в українську поезію і драму, стаючи великою обновителькою українського художнього слова, кладучи угольний камінь під наш літературний модернізм. Це в її великих творах наша література при кінці 19-ого і на початку 20 ст. підноситься на високий художній та ідейний рівень, на якому вона дорівнює творам класиків світової літератури.

Але сьогодні, святкуючи її великі роковини, не можемо говорити про Лесю Українку тільки як про постать літературну, не можемо обмежитись тільки до естетичного аспекту її творів. Немає сумніву, що в її творах українське художнє слово знайшло свою завершеність, що в них глибина думки вдягнена в незрівняну форму слова, яке, як дорогий камінь на сонці, відбиває безконечними відтінками, каскадою прекрасних барв; що стиль її поезій і драм є виразником мистецького, глибоко ліричного світосприймання української душі. Її "Лісова Пісня" — це шедевр світової літератури.

Але Леся Українка не є тільки постаттю літературною. Як геніяльний Шевченко і великий Іван Франко, вона переросла межі літератури, і як сказав Михайло Грушевський, її поява є "історичним моментом в нашій культурній і національній поступі". Її літературні твори, і розгорнені в них образи давали широкий простір її гострій думці, яка зупинялася і глибоко проаналізувала кожне значне національне явище, кожне "ідейне зворушення (її) су-

часности". Вона побачила, велику загрозу, яка висить над існуванням її народу. Вона пізнала, що треба великого народного оздоровлення і скріплення, щоби її нарід на своїй землі міг творити своє життя; що пульс духового життя і культури мусить бути прискішений і більше інтенсивний; що українська людина мусить найперше визволитись з духової неволі, бути свідомою своїх великих національних проблем, щоби стати вільним чоловіком, вільним членом своєї нації і вільним горожанином у своїй власній державі. Це світ великих ідей Лесі Українки, яким вона дала високо мистецький вираз у своїй поетичній і драматичній творчості. Її поезії та драми це джерело глибоких думок про духове, культурне, національне життя її народу, думок, які зродились з великої тривоги за існування того народу.

Побачивши кволість і виснаження своїх земляків, спостерігши, як в їх серця вкрадаються "невільничі думи" і зневіра і покірність супроти ворога, вона, підіймає сильний голос, говорить те "непокірне слово", на яке не здобувся жодний із її сучасників; вона хоче внести світло в "задушливу атмосферу землянок", піснею перемогти великі дисонанси життя, стогін неїльника і брязкіт кайданів. Є якась непереможня сила в її слові та ідеї, що змушує Івана Франка ще у вчасних роках творчості поетки, сказати, що "від часу Шевченкового:

"поховайте та вставайте,

Кайдани порвіте.."

Україна не чула такого сильного, гарячо-го та поетичного слова, як з уст цієї слабосилої дівчини". Є якийсь парадоксальний контраст між силою її духа і її безсилим тілом. Є якийсь парадоксальний контраст між її постійною боротьбою зі смертю і її неперевершеним оптимізмом, що велів їй

"Серед лиха співати пісні,

Без надії таки сподіватись" і залишити нам усім у заповіті велику ідею віри, прометейської сили та оптимізму у відношенні до нашого національного та культурного життя. Власне в ім'я тих національних проблем, які тяжать над її народом, проповідує вона непримиримую боротьбу, героїчне зусилля і беззастережну жертву, яку треба скласти для свого народу, на те, щоби він міг "засісти у народів вільним колі".

Але щоби бути здібним до героїчного, до прометейського чину, треба духового оздоровлення народу, треба великого прозріння, свідомости свого походження і свого стремління. Як колись геніяльний Шевченко у своєму "Кавказі" і "Посланні", так і Леся Українка не цурається великої інвективи — обвинувачення, спрямованої до своїх земляків на те, щоби викресати у них іскру Прометея, духа чину, щоби випровадити їх із світоглядних землянок:

*“Брати мої, нащадки Прометей!
Вам не орел розшарпав груди горді, —
Бридкі гадюки в серце уп’ялись.
Ви не приковані на тій кавказькій кручі,
Що здалека сіяє сніжним чолом,
Про в’язня звістку людям даючи!
Ні, ви поховані в землянках, звідки навіть
Не чутно брязкоту кайданів, ні стогнання,
Ні непокірних слів....”*

кличе поетка до своїх сучасників, у яких хоче бачити не покірних рабів а сильних і свідомих борців за свою справу. І цей мотив інвективи, і заклику до духового відродження, боротьби і праці проходить червоною ниткою через її твори:

*“Ті люди, що весь вік несли тяжке завдання,
Казали: “Годі нам, тепер черга на вас,*

*На вас, робітники незнані молодії..
Та тільки хто ви, де? Подайте голос нам!
Невже ті голоси несміливі, слабкії,
Квиління немовлят — належать справді вам?*

*Невже на всі великії події,
На все у вас одна відповідь є —
Мовчання, сльози та дитячі мрії?
Більш ні на що вам сили не стає?”*

(“До товаришів”)

звертається поетка до свого сучасного молодого покоління, затривожена фактом, що немає переємності поколінь, затривожена його маразмом, і пасивністю цього покоління, яке не всілі перейняти і продовжати праці своїх батьків і їх попередників.

Поетка глибоко переживає політичну неволю свого народу. Ще молодою, двадцятилітньою, перебуваючи закордоном, вона пише до свого брата.

“Ніколи і нігде я не почувала так доткливо, як тяжко носити кайдани, як дуже ярмо намулило мені шию. Не знаю, чи коли вдома були в мене такі години тяжкої, гарячої, гіркої туги, як тут у вільнішому краю. Мені нераз видається..., що на руках і на шії у мене видно червоні сліди, що понатирали кайдани та

*ярмо недолі, і всі бачать тії сліди і мені сором за себе перед
вільним народом. Бачиш, у мене руки в кайданах, але і серце і
думка вільні, може вільніші, ніж у сих людей, тим то мені так
гірко і тяжко і сором. Як приїду знов на Україну, то певне мене
ще гострійше дійматиме і страчу я останній спокій, який там
у мене ще був”.*

Мотив неволі сильною струєю тягнеться через поетичні і драматичні твори Лесі Українки, бо тавро неволі палить її душу соромом, відбирає спокій, і велить їй, поетці, яка сприймає суть речі образowo, бачити у себе на шиї і на руках червоні сліди ярма і кайданів. Прекрасні глибокі думки дала вона розробляючи мотив неволі у своїх творах; це глибинна аналіза духовости українця, zdeформованої тавром неволі, аналіза нашої дійсності, прогноза нашого існування, це програма національного ренесансу українського народу, це великий гімн волі. Вона свідома жорстокого факту, що

*"Ми паралітики з блискучими очима,
Великі духом, силою малі,
Орлині крила чуєм за плечима,
Сами ж кайданами прикуті до землі.*

*Народ наш мов дитя сліпее зроду
Ніколи світа-сонця не видав,
За ворогів іде в огонь і в воду,
Катам своїх поведарів оддав”.*

("Товаришці на спомин")

Вона свідома згубного впливу чужого панування на українську психіку:

"О горе тим, що вроджені в неволі

.....

*"О горе тим очам, що звикли бачить зроду
Каміння сіре, вогкий мур цвілий!
Їм сірим здається, все, як небо у негоду,
І світ немов тюремний двір малий”.*

("Хвилина розпачу")

пише поетка, підкреслюючи злощасні наслідки неволі на світогляд українця.

У ряді біблійних мотивів, а передусім у мотиві поневолення ізраїльського народу, видвигає та аналізує Леся Українка питання полі-

тичної неволі свого народу. Це власне цьому мотивові присвячений її цикл поезій "Єврейські Мелодії", а пророк Єремія, який оплакує поневолення ізраїльського народу, виступає в її творах, як постать, яка асоціюється з її власним переживанням трагедії її народу. Мотив Вавилонського полону служить поетці до глибокої аналізи політичної ситуації України.

З уст ізраїльських пророків, що проповідують в неволі, довідуємось, що кров батьків, пролита марне за волю, якої дальші покоління не могли захоронити, тяжить ганьбою на цих поколіннях; що проказою неслави покриваються чола тих, які, діставшись до неволі, працюють на своїх ворогів і співають їм похвальні пісні, тоді, коли своя рідна пісня, що рветься з серця, мусить умирати; і чуємо з уст пророків, що терпіти кайдани не такий сором, як забути про те, що ми в кайдани заковані; що перемога ворога ще далека, коли, у покороному народі залишилась свідомість і воля до боротьби.

У своїй глибокій і ідейно насаженій драматичній поемі "На руїнах" Леся Українка створює концепт життя народу, який опинився в неволі, і дає програму його праці. Із драматичного діалогу цього твору віє державною мудрістю, глибоким зрозумінням соціальних, і психологічних процесів, які притаманні покороеній нації.

Віщунка Тірца навчає молоде покоління на руїнах знищеного Єрусалиму, що енергію треба спрямовувати не на будову могил, а на конструктивну працю, на будову свого власного дому, бо тоді не скаже ворог: "Я для тебе захист". Цей мотив конструктивної праці на своїй поневоленій землі і для свого народу підкреслений поеткою найвиразніше. Бо коли не буде цієї праці, тоді

*"прийде ворог і розоре землю,
насіє збіжжя і збере жнива,
і буде хлібом люд сей годувати,
і вдруге завоює Палестину...."*

і тоді скажуть вголос сироти й вдовиці:

"благословенний той, хто хліб дає!"

Устами Тірци — пророчиці аналізує Леся Українка поняття неволі: Не раб, хто подоланий, але хто "самохіть несе ярмо неволі", хто вже несвідомий свого рабства.

Каже поетка: *"Носив ярмо залізне Єремія
і думав, що воно найгірше в світі,
але якби пророк твій сон побачив, —*

*камінний сон байдужого раба, —
його ярмо здалося б легшим пуху
проти твоїх кайданів невидимих".*

Так розуміє Леся Українка дійсну неволю і цей примар пасивности, блаженного сну в оковах, мучить і непокоїть її душу. Щоби пробудити підкорений і приспаний нарід до нового життя, треба нових слів, нових струн у новій арфі, бо кожна історична епоха має свій інший характер і тому вимагає інших нових метод праці і боротьби. Не вагається пророчиця кинути в Йордан арфу, яка була зложена з частинок розбитої арфи Єремії, пророка плачу і смутку, бо час вимагає іншої арфи і нових тонів.

Передумовою духової регенерації знищеного неволею народу є свідомість одної великої, спільної цілі і згода і єднання і повсякденна важка, систематична праця. Ті, які свідомі тих передумов регенерації народу, як каже поетка:

"...жнва для Господа готують"

Коли нарід сповнить ці великі і конечні постуляти, коли він буде свідомий своєї ситуації, коли в нього буде вогонь віри і запал до боротьби за свою землю і свою державу, коли він реалізуватиме конструктивний чин для свого добра, коли він буде об'єднаний в одній цілі і в одному стремлінню, тоді не страшний ворог і тоді забезпечена будучність народу.

Як каже віщунка на руїнах Єрусалиму:
тоді:

"Пройдуть роки, з полону бранець верне,

.....

І бранець руку братові подасть

І підуть поруч будувати мури

.....

Душа моя вже бачить тут будову

і знає як її назвати:

в новім Єрусалимі храм новий!"

Оце візія Лесі Українки нового храму, великої національної будови на руїнах давньої, історичним лихоліттям знищеної України, — візія, яка так дуже нагадує велику візію геніяльного Шевченка, виражену у його "Кавказі" і великім "Посланію".

Але велика національна будівля може постати, — згідно з принципом Лесі Українки, — тільки на здоровім національнім світогляді українця. Розгорнім сторінки її діалогу "В дому роботи, в країні неволі".

Діялог проходить між двома рабами, рабом єгипетським і рабом гебрейським, який опинився в єгипетській неволі. Хоч вони обидва поневолені одним і тим же сами тираном, хоч вони обидва належать до цієї самої верстви невільників, їх ділить неперехідним муром їх національне походження; раб-єгиптянин обожає своїх фараонів, він на своїй землі в Єгипті почуввається паном, він зневажає гебрея, коли цей, у своїй ненависті до Єгипту, говорить, що загородив би Ніл, щоби затопити цю країну неволі. Оце відповідь поетки усім тим, які збирались реставрувати свою батьківщину дорогою соціал-демократичних а опісля комуністичних партій, — тих, які у розв'язці не національної, а тільки соціальної проблеми бачили і бачать спасення для свого народу.

І каже поетка, що велика національна будівля може здвигнутись тільки великим зусиллям, жертвою життя і крові, прометейським чином. Її не здвигнуть опортуністи, і слабі духом, яким далека ідея посвяти, правди і невгнутаго принципу. Ясно говорить поетка про те, даючи у своїх творах ґалерію постатей, які здібні до надлюдського чину і жертви в ім'я високої ідеї. Пригляньмося їй Одержимій, яка гине під камінням юдеїв в ім'я великої любови до Христа, а теж її Іфігенії, яка жертвує своїм молодим життям в холодній, далекій Тавриді для добра своєї батьківщини, Геллади; придивімся її Кассандрі, яка серед моря опортунізму залишається сильним, невгнутим речником правди; і Руфінові, римському поганинові, який з любови до своєї дружини — християнки, гине у римським цирку; пригляньмося Присциллі, яка, жертвуючи своїм життям в ім'я великої християнської ідеї, відмовляється від можливості рятувати своє життя.

Прекрасна постать Боярині Лесі Українки, яка вмирає на Московщині з туги за своєю батьківщиною, є символом конечности національного елементу в житті і культурі людини. Річард Айрон, скульптор у її драматичній поемі "У пущі", осамітнений серед свого безпросвітнього суспільства, символізує тих мистців і письменників, які серед неймовірних труднощів боряться за ідею національної культури. Небагато у світовій літературі постатей цієї сили волі, невгнутости і жертвенности, що Адвокат Мартіян Лесі Українки. Щоби могли боронити християн на суді в поганській римській імперії, він сам мусить затаювати свою приналежність до християнського світу. Характер його праці для християнської ідеї і потреба суворого ригору життя відпихає від нього дружину та дітей. Для високої ідеї він залишається осамітненим але невгнутим у свому принципі і готовості нести поміч переслідуваному християнству. Чи не пригадає нам Адвокат Мартіян Лесі Українки усіх тих у нас, що для добра національної і національно-релігійної справи несли і несуть в жертву своє життя, здоров'я і родинне щастя на Сибірі і на Соловках, і в Казахстанах, і в тяжких тюрмах?

Уже безнадійно хвора, на кілька місяців перед своєю смертю, пише поетка свою драматичну поему "Оргія", а в ній створює величну постать геленського співця Антея, який відмовляється співати римлянам, завойовникам його країни. Він вибирає смерть, щоби не понизити стягу своєї геленської культури. Так отже ще на ложі смерти кидає велика поетка нам усім клич боротьби за свої рідні національні і культурні вартості.

Оце ідейна субстанція, що її залишила нам у спадщині Леся Українка. Які близькі, цінні, безконечно потрібні та актуальні ці ідеї для нас, сучасного покоління. Якою важливою залишається у нас проблема переємности поколінь, переємности праці старшого покоління — поколінням молодим, до якого кликала Леся Українка:

..... *"тепер черга на вас,
На вас, робітники незнані, молодії...!"*

Якою важливою залишається у нашому народі проблема виходу із вузьких світоглядних землянок, "звідки, — як пише поетка, — навіть не чути брязкоту кайданів, ні стогнання, ні непокірних слів..." Яким актуальним залишається імператив поетки "за ворогів не йти в огонь і в воду й катам своїх поводитирів не віддавати"!

Якою безмежно актуальною залишається у нас проблема доцільности спрямування нашої суспільної і національної енергії на конструктивну і позитивну працю у будові своєї хати, своєї держави, працю у всіх ділянках нашого життя, в ділянці політичній, економічній, культурній так щоби, як говорить поетка устами ізраїльської віщунки, "ворог не розорвав нашої землі, не насівав свого збіжжя і не збирав своїх жнив і щоби тим хлібом не годував наш нарід".

Завжди актуальною залишається духова регенерація українського народу, його духове оновлення, яке проповідує поетка, духове оновлення, для якого треба повної згоди в народі і єднання і широкого національного світогляду.

Наше життя на цьому етапі розвитку вимагає реалізації ідей, що їх нам залишила велика поетка, а реалізація, сповнення цих ідей залежить від наших Адвокатів Мартіянів, Антеїв, від наших Іфігеній і Кассандр, які знали, як жертвувати особистим щастям для добра свого народу, які так добре і глибоко розуміли значення національних вартостей, за які вони не боялись принести жертву праці і життя.

У їх героїзмі, у їх силі, у їх прометейським зусиллю бачимо велич Лесі Українки, — титана нашого художнього слова, глибинної думки і нашої національної ідеї.

(Оттава, Канада, 1971 р.)

ЧОГО МИКОЛА ГОГОЛЬ ПИСАВ РОСІЙСЬКОЮ МОВОЮ?

Яр Славутич
Едмонтон

У світовій літературі траплялися майже дивовижі стосовно ідентичності авторів та мови, якою вони писали свої твори. Шотландець Бернард Шов творив свої шедеври англійською мовою. Славетний Адам Міцкевич народився в Білорусі й був здогадно білорусом, хоча свою батьківщину називав Литвою, а себе лише польським поетом. Якийсь Петрович, перелицювавшись на Шандора Петефі, писав свої вірші угорською мовою і став великим патріотом Мадярщини. Інший слов'янин Михайло Емінович, із Буковини, був румунським поетом Емінеску і, як дехто підозріває, зневажливо ставився до українців.

Національна свідомість Миколи Гоголя була безсумнівно українська. Виніс її він із козацької родини Василя Гоголя. Перший, т. зв. український, період Миколиної творчості яскраво засвідчує його палку любов до України, її людей і побуту, українських пісень, повір'їв і т. п. Одночасно в листах до Миколи Максимовича письменник виразно маніфестує свою антиросійськість:

Жаль мені, що Ви хоруєте. Киньте справді кацапію та їдьте у Гетьманищину. Я сам думаю це зробити й на другий рік махнути звідси. Дурні ми справді, як добре розміркувати. Задля чого й кому ми жертвуємо всім? (2 липня 1833 р.)¹

В іншому листі з того ж року, повідомляючи адресата про свою працю над історією України, М. Гоголь патетично заявляє: "... туди, туди! У Київ, у старий прекрасний Київ! **Він наш, він не їх — чи не так?** Там або навколо нього відбувалися події старовини нашої"². А наступного року, в третьому листі до того ж таки М. Максимовича, тоді професора в Москві, навіть висміює згадану вище "кацапію":

Що ж, їдеш чи ні? Залюбився у тій старій товстій бабі Москві, від якої, крім щей та матерщини (лайки — ЯС), нічого не почувеш... Сідай у диліжанс і махай!" (12 березня 1834 р.)³

Либонь, такий справжній Гоголь! Ніби націоналіст ХХ ст., не один російський шовініст назвав би його "бандерівцем". Зрештою, ще за його життя деякі росіяни ляляли Миколу безцеремонно.

На виявлення свідомости письменника проливає світло його дослідник Володимир Дорошенко, який у вступній статті до перевидання українських перекладів Гоголевих творів наголошує таке:

Російська мова Гоголя була не рідна, а вивчена, сильно перейнята українською стихією... в родині Гоголів панувала українська мова, як і в родині Капністів (один із них, Василь, написав "Оду на рабство" й засудив запровадження кріпацтва в Україні — ЯС) і сам він думав по-українському, а пишучи свої твори, перекладав їх на російську мову.⁴

Висновок В. Дорошенка був категоричний і безсумнівний щодо ймовірности мовної метаморфози: "якби Гоголь пожив довше в українському оточенні... не тинявся серед чужинців, закордоном, то він став би українським письменником". Про те, що Микола добре знав українську мову, свідчить і його українськомовний лист до польського поета Богдана Залеського, з яким письменник зустрічався в Парижі і якого називав "близьким земляком" (див. додану фотокопію того листа).

Думи, думи було такно що шарики
пана Земляка дана любези що на
пана щосі панала не та сожжаница
не то зави и вива / як промовиться в
известо дидко / та. тошней спасоши Тору
наар бучиар камуар зобрань дубль
Дай не боти шот на диво кара
уей козацкій земли и давал да берези
кою яшоба важкй болярши и зубидляк
Дай и наар би не забував, пшкротне
в Ринд савла. Добред було зед би
а савла туд конт небуд примовидр.

Думи думи белокій ривал, а
по суду оу белокій земл по земл..

Микола Гоголь.

Дуже, дуже було жалко, що не застав пана земляка дома. Чував, що на пана щось напало, не то соняшниця, не то завійниця (хай присниться їм лисий дідько), та тепер, спасибі Богу, пан буцім кажуть зовсім здоров. Дай же, Боже, щоб надовго, на славу усій козацькій землі, і давав би чернецького хліба всякій болізни і злидням. Та й нас би не забував, писульки в Рим слав. Добре б було, якби й сам туди колинебудь примандрував.

Дуже, дуже близький земляк, а по серцю ще ближчий, чим (ніж-ЯС) по землі.

Микола Гоголь

Це дуже вимовне свідчення, яке заперечує поширену тезу, що мовляв тогочасна літературна мова була ще не така вироблена, щоб можна було вільно орудувати нею у всіх жанрах. Писали ж цією мовою Миколин батько, Василь Гоголь, автор п'єси **Простак**, славетний Іван Котляревський, автор безсмертних **Енеїди** й **Наталки Полтавки**, Григорій Квітка-Основ'яненко, байкарі Петро Гулак-Артемівський та Євген Гребінка, непересічний лірик Левко Боровиковський... А Тарас Шевченко своїм **Кобзарем** підняв українську мову на небувалу височінь! Якби автор **Вечорів на хуторі біля Диканьки** відразу взявся творити рідною мовою, то в **Тарасі Бульбі** його геній напевне спромігся б дати клясичний зразок прози в українській літературі.

Мимоволі напрошується запитання — чому ж М. Гоголь таки від самого початку писав лише російською мовою? Як згадано вже, тезу про недорозвиненість тогочасної літературної української мови треба відкинути. Сильним магнетом для юного Гоголя була імперіяльна столиця з буйним розвитком російської мови й літератури в першій половині XIX ст. (до речі, цей період уже в XX ст. почнуть називати "золотим віком"). Можна гадати, що в Миколи залоскотало бажання слави саме в імперському масштабі. Звичайна юнацька хвороба!

Але як досягти тієї слави? Спочатку хапається юнак за поему "Ганц Кюхельгартен", яка виходить у світ 1829 р. під псевдонімом В. Алов. Однак молодий поет швидко усвідомлює свою невдачу, бігає по крамницях, скуповуючи всі примірники книжечки, і нищить їх немилосердно. Незабаром спрагло кидається він до українських тем. На початку тридцятих років приносять йому певну славу **Вечори на хуторі біля Диканьки**, а **Миргород** /1835/ увінчує автора лавровим вінком,

хоч і не офіційно. Та це була романтика, дарма що на деякій реальній основі. Українська дійсність разила трагедією, як згодом покаже її Т. Шевченко, бо вся країна стогнала під кріпацьким ярмом, а по Росії плодилися "мертві душі". Дозрілий Гоголь, хоча й не займався політикою, як наприклад один із Капністів, що переймався втратою державності, однак задумується над долею України, історію якої він плянував написати, а потім переключився на повість **Тарас Бульба**.

У письменника формується нова місія — послаництво від імени поверженої в рабство Батьківщини. Місія помсти, місія послугувати для майбутнього визволення, про що українці всіх поколінь ніколи не забували. З-під пера письменника з'являються **Мертві душі** /1842/. Як це хронологічно співпадає з **Гайдамаками** /1841/ Т. Шевченка, який глибоко шанував твори М. Гоголя і присвятив йому гарного вірша.

Мертві душі — реальна Росія у всій своїй повноті, де нічого радісного, жодного позитивного персонажа. Убивча сатира на конгломерат загарбників, здирців, убивців, обманців, визискувачів — на московський "сброд"! Хитро-мудрий автор згадував, що тему для п'єси чи повісти підказав йому сам Олександр Пушкін. Могло так і бути, бо відомий поет не любив царський двір та "сброд" навколо нього. А може М. Гоголь сам вигадав це задля ймовірного самозахисту, в разі нападу на нього з боку імперіалістичних шовіністів Московії. Поза Миколиним твердженням про підказ О. Пушкіна, немає ніяких інших джерел, що свідчили б схвально чи заперечно.

Словацький славіст Янко Лаврин, професор Лондонського університету, з ким познайомився 1968 р. в Англії, у наших довгих розмовах дуже цікавився "геніальним Гоголем".

Без будь-яких труднощів, я переконав проф. Я. Лаврина, що "**sly Ukrainian**" (**його слова**), тобто українець "хитрий" М. Гоголь звернувся до російської мови з певною місією — засобами імперського "язика" прославити Україну в світі. Але мій господар висунув ваговитішу тезу: вдавнись до російської мови, М. Гоголь запрагнув показати всьому світові властиву Московію — країну мертвих душ, де нічого світлого, де чути лише "матерщину" (лайку — ЯС), згадану вже в листі до М. Максимовича. Ясна річ, у запалі письменник трохи перебільшував негативи Росії, не знаходячи позитивного персонажа, але стояв дуже близько до правдивого наświetлення, до показу суті імперії Романових. Адже поряд творення великої літератури Пушкіна, Грібєєдова, Рилєєва, Лермонтова, Тургєєва та інших розросталося страхіття, яке ще О. Радіщев окреслив як "**обло й позорно**" ("велике і ганебне").

У той час (тридцять роки) українська літературна мова не мала такого широкого засягу, як імперський російський "язик", дарма що була вже самовистачальна. Бракувало й перекладачів, щоб, скажімо,

перекласти Гоголів шедевр на світові мови, з української. А редакторів, щоб почистити від українізмів Гоголеву російську мову, знаходилося вже немало. Як би там не було, Микола свою місію засобами російської мови виконав блискуче. Але, заплутавшись, захворів і трагічно загинув. **Мертві душі** — це одна з вершин у світовій літературі, а вся прозова творчість М. Гоголя, не без впливу українського барокко, — міцний фундамент російської прози взагалі. Українець зробив величезний внесок у сусідню літературу, а подяки — жодної.

Тезу про Гоголя як "п'яту колону" українців у російській імперії Янко Лаврин висунув, мабуть, не без допомоги емігрантів українського походження. На жаль, волів не називати імен, зі зрозумілих причин. Цю тезу він широко пропагував у своїх англійськомовних публікаціях. На мій погляд, вона заслуговує на більшу увагу, ніж досі. Принаймні я нічого подібного не чував у наукових колах тепер уже незалежної Української Держави.

Найкращі українські переклади Гоголевих творів (на мій суб'єктивний погляд) з'явилися у двадцятих роках заходами видавництва "Книгоспілка". Було запрошено кілька осіб, яких зазначили "Переклад гуртом". Перший том старанно відредагував Андрій Ніковський, беручи до уваги й авторські первісні чернетки, вислови з творів Миколиних сучасників, залучаючи навіть етнографічно-фолкльорні матеріали. Другий тому відредагував Микола Зеров, відомий поет і літературознавець. На жаль, обидва редактори загинули під час комуністичного нищення української інтелігенції. Однак, на щастя, обидва томи перевидала в Нью-Йорку 1955 року на короткий час відновлена "Книгоспілка" під керівництвом жертвних видавців Антона Білоуса й Сергія Титаренка. Добре було б, якби сучасні перекладачі простудіювали ті "переклади гуртом".

ПРИМІТКИ

1. Дорошенко, Володимир. "Гоголь і Україна", вступна стаття до *Твори Миколи Гоголя, Нью-Йорк, 1955, том 1, стор. ХХХ*. В оригіналі: "Жаль мне очень, что вы хвораете. Бросьте в самом деле кацапию та поезжайте в Гетьманицину. Я сам думаю то же сделать и на следующий год махнуть отсюда. Дурни мы, право, как рассудишь хорошенько. Для чего и кому мы жертвуем всем?" (Н. В. Гоголь, *Полное собрание сочинений, Академия Наук СССР, 1940, т. 10, с. 273*).

2. Там же. В оригіналі: "Туда, туда! в Киев! в древний, в прекрасный Киев! Он наш, он не их, не правда? Там или вокруг него деялись дела старины нашей" (*Там же, т. 10, с. 288*)

3. Там же, стор. ХХХІ. В оригіналі: "Что ж, едешь иди нет? влюбился же в эту старую толстую бабу Москву, от которой, кроме щей и материцны, ничего не услышишь" (*Там же, т. 10, с. 301*).

4. Дорошенко, В. *Там же, стор. ХХХІ*.

5. *Там же, навпроти стор. ХХХІІ*. До цього українськомовного листа годиться додати один із сатиричних віршиків, які писав молоденький Микола, будучи студентом у Ніжинському ліцеї. Ось його дотепна україномовна сатира на викладача Зельднера:

**Гицель — морда пороссяча,
Журавлині ножки,
Той же чортик, що в болоті,
Тільки пристав рожки.**

(Там же, стор. ХІХ).

Згадані в листі **соняшниця та завійниця** — народні назви хворіб. Закінчення слова "примандров..." неясне. Правдоподібно треба читати "примандрував" (допасоване до рим: не забував — слав — примандрував). Про існування цього українськомовного листа я знав ще в Запоріжжі 1936 р. від М. Філянського, який проказував мені його напам'ять. Але репродукцію листа знайшов лише у Володимира Дорошенка у його вступній статті до видання: М. Гоголь, Твори, т. 1, Нью-Йорк, "Книгоспілка", 1955.

Листа написано правдоподібно в Римі, де тоді перебував автор.

ЯР СЛАВУТИЧ: ВИЗНАЧНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ПОЕТ З КАНАДИ

Володимир Погребенник

— професор Київського Університету (син д-р Ф. Погребенника).

ЯР СЛАВУТИЧ: ТВОРИ У П'ЯТИ ТОМАХ

(Київ, "Дніпро" — Едмонтон, "Славути", 1998, 2126 с.)

Яр Славутич

Рецензований п'ятитомник — найповніше серед підсумкових видань творчого набутку визначного українського поета з Канади, професора-емерита Альбертського університету, історика літератури та її критика, мовознавця, перекладача, бібліографа, видавця. Ба більше, це найґрунтовніше видання, яким письменник із-за океану повернувся на батьківщину взагалі. Ошатні сині томи, прикрашені успадкованим гербом автора, нащадка полтавського полковника XVII ст. Хведора Жученка, репрезентують: книжка **перша** — лірична поезія, створена в багатьох країнах світу впродовж 1937-1997 рр.;

друга — поеми, переклади слов'янської, англійської та американської поезії, нариси *Місцями запорозькими*, матеріали до життєпису автора; **третья** — студії про репресованих українських письменників *Розстріляна муза* та дослідження української літературної класики XVII-XX ст.; **четверта** — українознавчі розвідки про долю рідної мови та літератури на Заході, насамперед у Канаді, рецензії на "материкові" й "діяспорні" видання та мовознавчі виступи; нарешті, **п'ята** книжка охопила мемуаристику, кілька давніх віднайдених текстів Яра Славутича та актуальні "Записи". Тож це видання структуроване й закрое не так широко, знайомлячи з різними гранями творчого й наукового набутку-активу лавреата літературних премій ім. Д. Яворницького, Д. Загула та ін., як, приміром, інший "Дніпрівський" багатотомник — Миколи Бажана. *Твори у п'яти томах* Яра Славутича видано за правомисом, уживаним у діяспорі, проте з урахуванням нашого "споживача", частково наближеним до чинного в Україні. При підготовці цього видання — а його авторів щиро бажаємо, щоб не було воно останнім, як він здогадно пише в примітках, — ним було ще раз переглянуто всі тексти, внесено деякі поправки. Тепер воно відбиває останню авторську волю, будучи текстологічним каноном.

Яким же бачиться ліричний доробок ярого (завзятого) поета в дзеркалі першого тому? Заснований на виданих десяти поетичних збірках Славутича, він виявляє, по-перше, динамічний саморозвиток автора від молодого імпресіоністичного, зачинного "Жар-птиці" (1938). Поділений на розділи згідно раніш опублікованих збірок, перший том п'ятикнижжя показує: станом на 1945-й рік — час виходу дебютної книжки *Співає колос* — смагливий виходець із Херсонщини був поетом рідних степів і нив, спраглим сонця й весни ("Земля парує..."). Літописцем щастя й горя селянських родин. Добрим майстром жанрових малюнків ("На сінокосі"). Наділений відчуттями точності й автентичності слова (прикладом можуть бути рядки про хліборобів, які на узмежку виминають на пробу зерно), підлеглий романтичним поривам "у голубинь" ("Шуліка"), молодий лірик схильний до літературного спілкування (мотто, присвяти, втрачений цикл про великого Тараса), до експериментування в Тичининському дусі ("Дош"), але не до формалістських забавок. Нерідко свіжою є в поета образність ("Карасі" з несподівано-батальним другорядним предметом порівняння). Національні барви, непомічені цензорським оком у першому друкованому вірші, з початком 40-их рр. розпросторюються у вираз чуття патріота-борця з Чернігівської Січі ("Сила молитви"), вірного обов'язку бити зайд і визволяти Україну. В царині такої громадської, як і лірики кохання (кращим у цю пору бачиться "Її сміх" із сильним заключним терцетом), маємо справу з тим автобіографізмом, який перекоонує: у справжнього поета — все справжнє. Заслуговує згадки вправне володіння жанрами "з нагоди", сонетним. Гарні "Херсонські сонети" в Зеровській традиції, тріолет, ронделі та олександрини, літературні веснянки, елегії, вірші-меморати, стилізації "під фолкльор", оновлююча форма ("Дума про Кемптен"), поетичний тестамент ("Як помру...") та акровірш ("Кредо").

Розділ за збіркою *Гомін віків* сконцентрував історичні координати цього тому. Розпочатий Боянівським "рокотанням струн", він циклом "Старовічні марива" вивів перед зір українського читача його пращурів — Дажбожих онуків. Кімерійці, скити, амазонки, поляни подані у змагах із ворогами, в турботах про врожай і взагалі в злитті з рідним довкіллям, у повнокровному обрядово-святковому житті. Цикл "Київська слава", зіставний із еміграційними Олесевими *Княжими часами*, — це мислєве ширяння історичним світом предківських звитяг ("Олег у Царграді"), самобутні "відфолкльорні" акорди ("З княжої думи"), кореспондування з традицією Зерова й Маланюка (відповідно "Святослав" і "Мікра Русь..."). Чуття слова й ритму, евфонія часом сусидить із поодинокими втратами літературного "господарства" (менш вдалі, бо дещо штучно сконструйовані є, на нашу думку, рядки про те, як спотикнувся "Вороний гривун, Розмахнувся в буйну тирсу Хваць-

кий хорошун"). Цикл "Запорожці" пластично розробляє козацьку епічну характерологію (триптих "Прудивус" — "Паливода" — "Вернигора"), психологічні портрети героїв кобзарських дум ("Самійло Кішка"), розбудовує ідею владного процвітання державної волі (сонет "Хмельницький"). Доречно архаїзована лексика, енергійний тон, емфатична мова, оновлююче застосування раніш опоетизованих етнографізмів — Ст. Руданським — до баталістики Пиляви й Жовтих Вод (між ляхів "Справля колодія козацька шабля, Як метка змія") співдіють тут. Заклучні "Карби" — цикл осягання духовим зором спадщини попередніх поколінь, культурологічні медитації, пов'язані з постатями Сковороди й Тараса, Олеся, Зерова й Рильського. Так, у дзвінкі римові сплети перелито драму "снажного" поета Максима. Заплутаний радянським тоталітаризмом у "дротяний рукав", він заспівав "не в далечінях, Не про Киприду, Лянгедок, вино — Про злого ворога: з-під зір осінніх, Як метеор, поліг на слави дно". Тут, як і в сонеті "Пристрасний рапсод" про Зерова, тонко уведено образ самого Рильського, тільки "метеор" відсилає вже до заголовку Г. Чупринки. Знає Ярова, та не ялова муза трагічні акорди особистого болю (вірш "Глибокий жалю..." пам'яті спалених німцями дружини та одноденної донечки-кровинки), повінь ностальгії за батьківщиною, роздертою "навхрест, наче дичина". В офіру неминуцій її "юній перемозі" ліричний суб'єкт і покоління його побратимів-вояків ладні жертовно скласти своє молоде життя.

Розділ "Правдоносці" продовжив баладами й ліричними етюдами ляйтмотив змагу за "суверенну, ковану державу". Її речниками — носіями правди — постають учасники Листопадового рейду Ю. Тютюнника, козаки, розстріляні більшовиками на р. Звіздаль. Українська героїка зі скрижалів історії композиційно чергується з драмами роз'єднаної нації (по-степовому розлога балада "Нестор Махно" — оскарження прокляття наших коромол), трагедіями її втрат ("Крутянці", "Карпатські січовики" — цей твір став піснею, "Чернігівські січовики") та осквернення ("Розрита Винниця" — триптих, акумулюючий новаторські приклади Винниченка щодо введення російськомовних пасажів). Цей розділ — зеніт творчої сили молодого поета. Пережите ним, тоді січовиком, наснажило рядки антисталіністською інвективністю, піднесенням чину УПА та всіх, що героїчно скрижали правди, наче "стяг, Несли по селах і містах". У підхопленні довершеними віршами розділів *Спрага та Оаза* ці високі реєстри думки і слова розкривають стан душі ліричного "я" самого, та не всього автора в розмаїтих сердечних порухах. Їх параметри — від палання степового духа серед чужоземної готики до філософської радості пізнання світу. Від жадання помсти катам Скорботної Матері до плачів новітнього Єремії (у *Спрязі* висока питома вага релігійної образности). Пеаном рідній

оазі нашої, ще не своєї, землі обітованої, евшану степів звучать надхненні тексти першої половини 50-их рр. — часу, коли лірик стає й сатириком, іздобувшись на нищівні рядки на адресу землячків-ренегатів ("О мерзенне поріддя степу..."). Проте "колот" умовкає в Славутичевій поезії, коли встає "Маєстат Булави". Одноименний розділ, присвячений іздебільшого історичним взаєминам України з сусідами, естетизує для правнуків "дзвінкої зваги предківські аннали" ("Конотопська слава" та ін.), жанрово поповнює і збагачує художню Мазепіану (кантата "Слава Мазепі" націєтворчої думки).

Перше з трьох перебувань лірика в ясному місті над Арно породило "Флорентійські сонети" — цінне надбання української "мандрівної" лірики. Для читачів старшого й середнього покоління, звичного до фальшиво-офіційних відгуків поетів із "Країни Рад" (прикладом — "заокеанська" збірка Малишка; та й "Італійські зустрічі" М. Бажана "вціліли" лише наполовину), ці сонети разом із наступним розділом "Мудрощі мандрів" показують — як і вірші інших поетів, — можливість подорожньої теми. Культурована зірким незаангажованим оком українця й культурного європейця, ця низка творів явила красу Флоренції та сонетного "дольче стилі нуово", доречність українознавчих вигинів думки ("Куліш у Венеції", "Онацький у Римі"). Розділ же "Завойовники прерій" (1968) підніс українських плугатарів, які розорали тугі цілини канадських прерій, висловив патріотичну пам'ять серця. Оригінальні тут північні — алясканські — мотиви, свіжі порівняння (грудневе сонце — "неначе бронтозаврове яйце, Віднайдене в Драмгеллерській долині"), самобутні філіяції образів (леді Годайва — у "Снилось мені...").

Вірші про мудрощі мандрів, зроджені навколосвітньою подорожжю, збагачують читача засвоєною й відсвічуваною мудрістю екзотичного нового і старого Сходу й Заходу, рецептивно-культурологічною лірикою. Об'єктами її — стратфордське помешкання Шекспіра і Таж Магал, Св. Софія і Чічен Ітца, тайпейський храм Лунг Шана і Кельнський собор тощо. У цьому концерті світової культурної спадщини знайшлося місце розмислам над словом правди Шевченка, останньою думою Іллі Ріпіна. Варті уваги тут лет — а часом і далекий відлет гадки, викликаний, наприклад, самоідентифікацією з Одисеєм під враженням перебування в Ітаці. Не туристично-збайдужіла, а справжня мандрівка духа вершинами творчого самовияву людства має цікаві мініятюрні вияви в розкішних "Візантійських крихтах", опановані форми ("гайку", чи, як привчали в СРСР на російський лад, "хокку", також японські "танка", а ще "рубаї"). Тож це випадок "добра з лиха": дороги, що простелилися перед поетом у всі кінці світу, незрівнянно розширили обрії його ліричного набутку.

Засадничою основою розділу *Живі смолоскипи* є "олітературнен-

ня" тих кращих синів України, які стали на прю з тоталітарним монстром. Центральними персонажами однойменної унікальної збірки, виданої 1983 і перевиданої 1992-го р., — Шумук, Григоренко, Горська, Шухевич-Чупринка, Тихий, Мешко, Бердник, брати Горині, Чорновіл, Караванський, Лук'яненко, Стус, Світличний, Сверстюк, Осадчий та ін. Їм і присвячено твори "портретної" та "рольової" лірики. І хоча пізніший час уніс корективи в оцінки окремих діячів, поезії залишаються схвильованими художніми документами, що звинувачують "лукавий Кремль", кличуть іти шляхом, який "живі торують смолоскипи".

Десять мандрівок усією Україною в незабутні роки виборення та утвердження її державности зумовили з'яву вже чотирьох видань "Шабель тополь" (два збірками і два — у двотомнику та п'ятитомнику). У контексті першого тому цей розділ синтезував і підсумував наскрізну українську тему, сфокусовану тут у подіях давніших і новіших (Чорнобиль, студентське голодування, економічна еміграція на Захід). Домінують у розділі, що природно, деякі публіцистичні, гострополітичні й тому менш ліричні санкції поета, який спізнав гірку правду про масштаби руйнації рідного краю. Другою частиною є вірші "з нагоди", серед яких трапляються дрібніші тематично.

У руслі справжнього інтернаціоналізму — не в заказененому в нас сенсі слова, а в тому солідарному вияві, яким дихає поезія "Курдському братові" В. Симоненка, — створено розділ "Гчкерія". Він є співчутливим відгуком на боротьбу Чечні за волю, тавруванням злочинів ельцинських "бойцов" проти ічкерів і самої людяности. Нарешті, вірші поза збірками на високоартистичній ноті вивершують попередні мотиви ("1993", "Із бору в Биківні") образи — насамперед України та її серця Києва.

Широкий творчий діяпозон, майстерність засвоєних канонічних форм, живе чуття гуманіста й патріота виявляють не тільки лірика, а й епічні та драматичні зразки з другого тому. Епіка (ліризована) Яра Славутича виросла з його лірики. Про це свідчать підхоплення з *Гомону віків*. Так, поема "Одрад і Доброслава" тривалила лінію "поляньського життя", ліризувала степ, купальські вогні, обопільне почуття юних героїв — ідеальних пращурів. Поема з прологом та епілогом *Донька без імени* болючого біографізму відтворила національний резистанс у формі славної партизанщини прип'ятських лісів, драматизуючи ліро-епос, експериментуючи зі зміною ритму й метру. Писання теж іще 40-их рр., "Соловецький в'язень" є наступником драматичної поеми "Кальнишевський в неволі" Б. Лепкого. Суголосний із попереднім структурою та темарієм, Славутичів твір опрацював історичну правду в психологічно-трагедійному пляні, "розімкнув" чорне коло національного гноблення закликком жити вільно у власній державі, відплатити "за жалі, Проліті в двісті літ неволі!"

Самобутні як замислом, так і виконанням "Скарга" (1957-1960) та драматична поема "Світичі" (1984), густо заселені непересічними по-статями вітчизняної історії та культури; ремінісценції їхніх висловів дозволяють виокремити такі апікації як "неокласицистичну" прик-мету стилю письменника. Зокрема, в "Скарзі" пильне око спостереже тактовно уведені програмові заклики П. Куліша плекати дух буй-ту-рів, творити отечество в ріднім слові чи Шевченків інвективний зву-копис "Кавказу" ("пожари", "крадене добро"). Змістовно ж ця поема проєктує постать Аагалія Гончаренка (священника, який і на Алясці зберіг і поширював український дух у виданому ним часописі *The Alaska Herald*, уперше друкованих англійською творах Шевченка) на доленосні епохи Хмельниччини, Кирило-Методіївського братства, змагань за свободу Мацціні й Вашингтона. "Світичі" ж — одноактівка, що виводить образи чільних діячів закутої царатом України, зокрема О. Кониського, правника Михайла Жученка. Жвавий обмін репліка-ми, часом гумористичними, художнє відтворення атмосфери пробуд-ження батьківщини завдяки спільним зусиллям "світичів" — "старо-громадівців" і галицької інтелігенції, гнучкий вірш — усе це говорить на користь драматичної проби поета.

Коли громадський темперамент письменника надав його містерії "Білий дім із чорною душею" сатиричного антитоталітарного звучан-ня, то епопея України "Моя доба" (XII пісень із епілогом, усього 625 октав!) явила широке епічне дихання. Українознавча студія й водно-раз розгалужене сюжетне полотно з постійними персонажами, поема вишуканої форми панорамно "реконструювала" історію Херсонської сторони за "московського ненаситного зла" (дві перші пісні — "Рай і пекло" та "Голод"), збройний опір йому (третя, "Повстання"), режим-ні репресії та вибавлення від них через утечу з табору ("Сибір" — чет-верта). Поступово нагромаджуючись, автобіографізм "працює" на розкриття особливостей життя Запорізького педінституту перед вій-ною, ліризується любовною лінією (стосунки Людмили і Григорія — це справжнє авторове ім'я). Місцем дії в епопеї — не тільки екзотичні Манджурія, "Ніппон" і Тайланд, а й наша "каштанова, дзвінка столи-ця", втім і за німців (пісня десята "Теліга в Києві"). З цієї частини, за-снованої на дійсних зустрічах молодого поета й підпільника з діячами похідної групи ОУН, неначе радіючи, розходяться в наступні пісні мо-менти автентичного поцінування рейдів УПА, діяльності Січей і ролі дивізії "Галичина". Усі вони злучили в своїх лавах тих патріотів Укра-їни, які, подібно до другого "я" автора, твердо вірили в сподіваний но-вий день, коли "У саяві саяв Тризуба й Булави Настане лад ясновель-можно добрий". Багатою є й літературна проблематика поеми, завер-шеної незвично — акровіршем-епітафією (появу останньої поставимо на карб хібащо втомі від "довгограючої" - з 1957 по 1978 рр. - форми).

Переклади Яра Славутича, здійснювані понад піввіку, репрезентують вибрані йому близькі тексти клясики болгарської (коли рання інтерпретація Ботевого "Хаджі Димитра", що цікаво, ледь українізує джерело, то "Рідна мова" Огнянова, навпаки, засадниче вводить болгаризми), російської, польської (в т.ч. рідко витлумачуваних українською Ю. Лободовського, Ч. Мілоша), чеської білоруської (прекрасно передана, зокрема, актуалізована нашим часом "Погоня" М. Багдановіча). Ширше представлена англійсько-американська поезія XVI-XX ст.: від творця знаменитої строфи Спенсера й Шекспіра до романтиків XIX віку й сучасних авторів. Найбільше перекладено з Дж. Кітса, а "винен" у цьому Максим Рильський, який звернув увагу молодого вчителя з Приозів'я на цього автора, бо відчув у обидвох спільність світовідчужання. В цілому майстерні переклади Яра Славутича можуть гідно конкурувати з кращими інтерпретаціями тих текстів чи авторів, збагачують українську антологію світової поезії, дають цінний матеріал філологам, а читачам — насолоду від перебування в "концерті" Словацького й Купали, Шеллі й Дікінсона, Павлида й Еліота.

Вибрані дослідження та статті викладача й науковця (збірник *Меч і перо* в третьому томі) сфокусовані навколо національної специфіки та естетичної принадності творів української давньої, нової та новітньої літератури. Цих проникливих студій про Сковороду, Шевченка, Франка, Лесю Українку, Винниченка, Стефаніка, Б. Лепкого, Антонича й поетів "вісниківської квадриги", Світличного, Стуса та ін. потребує Україна, що очищується від догм попереднього часу; стануть вони в пригоді теж учителям, учням, студентам. Те саме можна сказати про матеріали четвертого тому, значущі з українознавчого погляду. Мемуаристика Яра Славутича (том п'ятий) знайомить із маловідомою історією Чернігівської Січі, дає важливі відомості — для дослідників діаспори, масового читача — про "Канадську Україну" (*У вирі бага-токультурности*), містить оповіді про зустрічі з Дм. Яворницьким, П. Тичиною, М. Філянським, Т. Осьмачкою, М. Орестом, О. Гончарем, утім і чимало невідомих фактів.

Таким чином, виданий накладом три тисячі примірників п'ятитомник письменника, безумовно, є помітним явищем жевріючого українського книговидавництва. До речі, поки читалось і рецензувалося це видання, Яр Славутич спромігся підтримати "Дніпро" ще одним — щойно випущеними в світ "Українськими розмовами". "Твори в п'яти томах" знаменні повнообсяговим поверненням автора в материкову літературу, від якої був насильно відлученим. Яра муза Славутича Яра приходять до читача в розкриллі мислі й переживання, в розповні самотньої майстерності й буде, сподіваємося, для нього животворною купіллю національного духа, вселюдською культурною скарбницею в мініятурі, схованкою краси.

ЛЕБЕДИНА ПІСНЯ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

Василь Симоненко

гостросюжетні твори рідко друкували столичні газети та журнали, а саме ім'я поета замовчувала офіційна літературна критика. Тільки тепер — у час народного відродження — нарешті повністю надруковано його знаменитий "Щоденник", багато віршів і "Казку про Дурила".

"Казка про Дурила" — це лебедина пісня Василя Симоненка, бо вона була закінчена за три місяці до ранньої смерті поета (у грудні 1963 р.) Але ця страшна казка написана не тільки для дитячої уяви, а й для дорослої пам'яті про пережиті криваві дні. Адже тут головний герой твору бреде через море людської крові, шукаючи Рідний край. (У цьому і сьогоднішня актуальність цього твору — Ред.)

У смішному і трагічному образі Дурила тут постає одурений, темний і безпорадний народ. Ось чому я думаю, що остання Симоненкова казка — це унікальне явище всієї світової літератури. Його сатиричні,

Микола Сом

КАЗКА ПРО ДУРИЛА

Ото ж воно й почалося з
того,
що одружився дурний
Петро.
Тільки до хати привів
небогу —
зразу ж топиться пішов у
Дніпро.
Стрибнув у воду — в воді
не тоне,
почував тім'я дурний,
а тоді
почав серед річки —
хай Бог боронить! —
ходить на руках по воді.
Походить трохи та ляже
полежить,
на хвилю закине ноги
брудні —
і хоч би тобі що!
Схопив, правда, нежить
та рибалок до смерті злякав
у човні.
Йому все байдуже —
ходить та чхає,
та грайливо моргає до
риб,
а небога із кручі рукою
махає:
— Вернись, чоловіче,
бо з'їм твій хліб! —
Почув те Петро та бігом
додому,
що запопав — то усе
перегриз,
добре, що жінка спалила
солому
та в глечиках поховала
дрова і хмиз.
Наївся Петро:

— Ну, стели постелю,
горличко ніжна моя, —
та сама лишень лізь під
стелю,
а на долівці приляжу я. —
Отак і жили без нужди та
горя.
Сусіди шепталися, як
один:
— Від чого товстіє Петрова
Федоря? —
Аж гульк —
у Федори син.
І такий тобі хлопець, що
далі нікуди,
і такий тобі хлопець, що —
ну.
На другий рік вже навчився
бігати,
а на шостий — виматюкав
старшину.
Прийшли тоді до Петра
пузаті
та й кажуть:
— Ти знаєш чи ні,
що виродок твій губатий
сказав, ніби ми дурні? —
Розізлився Петро:
— Отаке тобі й на!
Та я ж його витурю з
дому,
щоб не балакав малий
сатана
того, що усім відомо... —
Узяв і прогнав.
А що дурному?
Тільки приказував, як
проганяв:
— Іди, лобуряко, з дому —
ти з мене останню сорочку зняв!

Іди собі, зла личино!
Може, десь виб'єшся у
пани,
то гляди не поскупися,
сину,
матері справить картату
хустину,
а мені — кисет і штани...
Ну, йди вже, клята рахубо,
бо дома з голоду вріжеш
дуба... —
І пішло хлоп'я із убогої
хати
кращої долі собі шукати.
Де воно не ходило, де воно
не було!
Спало, де впало,
їло, що мало,
та мов трава, росло.
Та хлопця й вигнало —
слава Богу:
не менше сажень в ріст.
Кулаки — мов горщата.
мов обаполи, ноги —
і де те здоров'я бралось
в нього,
коли ж все життя
безконечний піст?
А люди про хлопця так
говорили:
— Чому б не рости, коли
він — Дурило! —
Отож, як Дурило уже
зміцнів
і огидло хлопцеві
байдикувати,
раптом ні сіло, ні впало він
захотів
навідаться до рідної
хати.
Спакував у кишеню речі,
доброго костура в руки
взяв —

і, як говорять, ноги на
плечі
та й пішов, куди знав.
Іде та й людей питає:
— А де тут дорога до
Рідного краю? —
А люди говорять:
— Кругла Земля,
так що прямої дороги немає:
сонце сходить онно
звідтіля,
а тамечки он сідає.
Спитай у нього. Воно
біга довкола Землі давно,
то, певне, тобі щось
розумне поре. —
Махнув рукою Дурило
та й пішов навпростець,
добре, що сонце у спину
гріло,
а в груди віяв вітерець.
Іде та й іде. Аж у ногах
занило,
присісти хотів, та ба —
з-за кушів до Дурила
вибігла враз галаслива
юрба.
— Ти куди йдеш?
— Додому.
— А де ж та домівка?
— У Ріднім краю.
— А край де?
— Їй-богу, не знаю.
Я, люди, шукаю вітчизну свою.
— А навіщо шукати?
Лишайся, хлопче, у нас —
у нас не життя, а свято,
щасливим зробишся враз. —
І вмить та юрба оточила
Дурила
і дружно до нього отак
говорила:

РЕЧИТАТИВ СТАРШИН РАЮ

Порода наша мудра від
природи,
ми знаєм все, бо осягнули
все.
І глипає на нас зворушено
і гордо
щасливий предок — щирий
шимпанзе.
Йому гойдатись на гіллі
рипучім
і на тропічних тішитись
вітрах,
а ми підем і цілий світ
научим,
як у чорнильних плавати
морях.
У нас до того мудрі всі
та вчені,
що лімітуємо чорнило
і папір.
Вулкани діють дужі
і скажені
в хребтах висотних
паперових гір.
Ми знаєм все! Для нас усе
відоме!
Що буде завтра? Запитайте
нас.
Як живить вогнища руда
суха солома,
так нас годує мудрість
повсякчас.
Ми пронесем, ми підведем
і підем,
ми дійдемо, ми сягнемо
висот!
Ми стільки істин вам за
мить націдим,
що подив назавжди
заціпить рот.
Чого ж тиняєтесь по світу,

ніби п'яні,
чого шукаєте, коли ми все знайшли,
коли ведуть дороги
осіянні
під наше сонце з вашої
імлі?
У нас давно ніхто й не чув
про горе
та інші нісенітниці й
бридню.
Одна турбота чола наші
оре —
а що, як в мудрі паперові
гори
раптово влучить іскорка
вогню?
Чи вистачить чорнила, щоб
залить?
А більше нам нічого не
болить...
Дурило, звичайно,
розвішує вуха,
Дурило аж рота роззявив
та слуха,
Дурило гукає:
— Зрікаюся Рідного краю!
Візьміть мене, друзі до
вашого раю! —
І друзі Дурила під руки
беруть,
і друзі Дурила до себе
ведуть.
А хлопцеві думка сидить в
голові:
— Чого, люди добрі, в
вас ноги в крові?
— Та це, — йому
кажуть, —
така у нас звичка:
до щастя дорога веде через
річку —
та річка із крові та трішки
зі сліз,

але ти не бійся.

Не втопишся.

Лізь.

Вона не глибока —

либонь, до колін...

— А кров там чия — не
гамується він.

— Чия? А відомо чия —
тих людей,
що підло не визнали
наших ідей...

Ми їх, значить, трішечки,
зовсім помалу
кого задавили, кого
зарубали.

— А це хто тут
висить? —

питається в них.

— Це дурень один із отих
навісних,
що пруться на острів...

— На острів? За чим?

— Та, правду сказати,
либонь, ні за чим:
там щастя закуте в печерах
німих

не те, що для нас,
а оте, що для всіх...

— То нащо ж повісили?

— Так, для годиться:
якби не повісили, міг би
втопитися...

І далі Дурило по Раю іде,
круг себе очима дурними
пряде.

— А це що за ідол?

питається знов.

— Це той, хто закон
наймудріший знайшов:
навчив нас хапати,
навчив убивати,
навчив людям в вічі оману
пускати,

навчив нас, як жити

годиться на світі, —

читай заповіта його на граніті.

ЗАПОВІТ ЗАСНОВНИКА РАЮ

Що кому на роду
написано,

то й конем не обскачеш
того.

Одному доля дарує лисину,
другому шляпу з широкими
крисами,
а третього причастовує
батогом.

А четвертому, п'ятому,
шостому і дев'ятому
цілісінький довгий вік
стільки добра обіцятима,
що врешті з четвертого,
п'ятого, шостого і
дев'ятого

поробить стандартних калік.

А найкраще тому, кому
доля багата

не захоче нічого дати —
ані честі, ні глузду, ні
сорому —

нічогісінько.

Ось цьому

ми з нікчемства свого
п'ядестала створимо,
та освятим в кадильнім
димі,

та сипнемо під ноги квітів,
та у лаври чоло вберем,
та, щоб весело жив на світі,
приведем панну Музу в
гарем.

А самі заживем без гризоти,
бо відомо й дитині малій,

що у Музи тієї цноти
вже не більше, ніж у повій.
Скільки бідною торгували,
стільки вже продавалась
сама,
що назвать її лярвою мало,
а сильнішого слова нема.
Ну а нам що до того?
Ми люди тихі.
Нам би повне корито бурди,
теплу ковдру, затишну
стріху
та цукерку вряди-годи.
Бо таке на роду написано:
від Адама до наших днів
будуть людям світити лисини
величаво-мудрих вождів.
Думав, думав Дурило,
аж йому голова заболіла.
та ніяк собі не збагне:
куди і до чого той ідол
гне?
Якщо йому правда —
ріднесенька мати,
то нащо ж йому п'яти
лизати?
А якщо йому люба лизня,
то тоді його ненька —
брехня?
Так замислився,
що аж присів,
сім днів не пив і не їв,
а на восьмий устав і каже:
— Якесь дуже дивне те
щастя ваше!
Не хочу такого, щоб я
вмер!
Сходжу ще на острів до
тих печер... —
Та й ну Дурило
від друзів нових тікати,
а ті йому в спину кілки
метати.

Добре, що нас Дурило
водою не брів —
він, як і батько,
ходить по воді умів —
отож він першим став у
печері
і давай своїм костуром
бити у двері.
За третім ударом впали
двері,
і враз ніби сонце сяйнуло
в печері.
І вийшло звідти дівча,
і всміхнулося мило:
— Спасибі за поміч тобі,
Дурило!
Я долю тепер не мину
і твою —
жду тебе, парубче, у
батьківській хаті,
у твоєму Ріднім краю... —
Сказало і щезло.
Озирнувся Дурило —
дивиться:
гори вогнем охопило,
і кривава ріка змеженіла,
а там, за рікою,
на тихій Зеленій горі
біліє батькова хата,
а під нею засмучена мати
пасе сонячних зайчиків
у дворі...

*("Народ мій завжди буде.
Вірші та казки".
Київ, 1990)*

БРАНЕЦЬ

*Стефанія Комендант
Київ*

*В'язням фашистських таборів присвячую
— автор*

*"Чуєш, брате мій,
Товаришу мій,
Відлітають сірим шнуром
Журавлі в вирій.
Кличуть кру-кру-кру!
В чужині умру.
Заки море перелечу,
Крилонька зітру..".*

(народня пісня)

Ми молим:

— Дай нам хліб насущний...
І в спіху ловимо... минуще!
Лякає днів безцінних трата.
Вже вік минув без тебе, брате.

Бува в хвилину сокровенну
З душі спаде заслона темна:
Що уявлялося — мета,
Те, бачиш, — суцця суцта...

За тридев'ять земель, далеко,
В самотині — загублений лелека —
Мій брате, знало, либонь, море
Про безвихідь твою та горе.

А ми тим часом будували
Несосвітенне щось
Й кричали
Або затаєно мовчали.

І в сновидіннях таємничих
З'являлось — не твоє обличчя,
А лиш символіка зловісна.
Під кручею, де темно й тісно,
На мене падала колода.
Та хтось умент її відводив.

І цвинтар снівся — серце нило —
Чийсь насипані могили...
Якби знаття — за океани
Летіла б пташкою, Іване.

Минулого не повернути
І втрат тяжки не позабути,
Іване! Брате наш Іване!
Осталось ім'я кохане.

І ще остались заповіти
Твої: "Брати і сестри кривні,
Любіть одне одного!" — ревно
Просив, прощаючись зі світом, —
— Шануйте Матір! Пам'ятайте
Та слів моїх не забувайте".

Іване! Брате наш Іване!
На камені ім'я кохане.

Твоєю пам'яттю багата,
Я розповім про тебе, брате.

Прийде, як дар, святе натхнення,
Полину тінню за іменням
Понад високі сині гори
І понад Летою, за море,
На зоряну твою орбіту,
Хоч в снах являйся з того світу!
Кажі-розкажуй по порядку
Все, як тоді було, спочатку.

Криваві на скрижальях міти —
То чорний стяг війни над світом.

ПРОЩАЙТЕ, МАМО!

У вісімнадцять літ — неволя.
Катів зачумлених сваволя.
Утверджуючи вищість раси,
З людей невинних дерли паси.

Скрізь шибениці, тюрми, гетта —
Під знаком свастики плянета.
О божевілля злих ідей —
Ганьба в історії людей!

О манія! Це ми, великі.
А інші — то раби безликі...

Раби?
Прийшли озброєні заброди
У край, де зорі ясні, тихі води.
Пограбували хліб, достаток,
Дітей забрали наостаток.

Кого благать? Кого просити? —
Глухі до просьб чужинці ситі.
Вдова, на лишечко, не знала,
Для кого діточок кохала.

Заплакала. Перехрестила:
Прости, моя дитино мила.
Івась на плечі взяв торбину,
А серце — матері покинув.

Ще вчора вільний: співи, жарти.
Сьогодні замкнутий під варту.
— Прощай, все рідне, серцю
миле:
Батьківська хата і могили,
Де предки сплять. Спочив і тато...
О рідна земле пребагата!
Прийшла й моя гірка година.
Чи Мати ще побачить сина?

Думками бивсь об твердь ворожу,
Чув: з пастки вирватись не зможе.

А навкруги щодня облави. —
Полюють на дітей лукаві.
Ой, буде, буде того цвіту
Загублено по всьому світу.

У місті, коло магістарту,
Людей зібралось багато.
І крик, і лемент рано-вранці:
Узаперті в підвалах бранці.
Беруть до повного рахунку.
Нема від зайдів порятунку.

— Приймайте людям передачі! —
Лукають з натовпу і плачуть:
Пропали діти навек-віки...
Щоб мор вас вихапав, шуліки!

Що знає серце безборонне?

Молитви.

Сльози.

І прокльони...

Бува в біді щастить людині.
Іванкові — удача нині:
Дав вартовому кусень сала,
Бандюзі, правда, сала мало.
Ще Мати сунула щось в руку,
Сама зосталась на поруку...

Це сон? Чи стелеться дорога
З тюрми до отчого порога?

Івась вдихнув на повні груди.
Яка ж солодка воля, люди!
Хай скарб цей, може, на годину,
Та як наснажує людину.

Він біг додому без оглядки.
В душі цвіло йому від гадки,
Що з ласки долі ще побачить,
За чим в розлуці серце плаче.

* * *

Тим часом в стінах магістарту
Чекала на Іванка Мати.
— Що буде з доньками, з
синами?—
Скамліло з жалю серце Мама.

Дівчата й юнаки — похмурі.
Хтось на гармоньці грає здуру.
Тут плачуть навзрид... Ріжуть в
карти.
Пошляк жує солоні жарти.

Як молодь житиме у сіті?
Мов риба, спіймана у світі:
Стрибок угору. Сонця зблиски...
Чужак смакує здобич з миски.
Харч натуральний. Фаршмак.
Приправа.
Ser gut. Ser gut. Ну, schnelle!
Браво!
І свист гарапника по спині, —
Попавсь — пиши "капут" людині.

Плакат красується.

О, леле!

І про культуру вищу меле. —
З хортами, з зброєю облава,
А пише: "Просимо ласкаво".

От фарисейство, от наруга...
— Шукай, дитино, лікоть друга,
—
Уголос вимовила гадку
І стала думати спочатку...

Як білка в колесі — за сином...
Усенький світ зійшовся клином.

А світ той чорний та ворожий,
На розбрат світ був заворожений.
Куди не кинь — верхом нечиста,
Насильство і брехня речиста.

Година, ще одна злетіла.
А Мати в роздумах сиділа.

Тоді в арешті з вух у вуха
Росли і множилися слухи,
Що чинять вартові розправу. —
Пустили хлопця від заставу
Учора. А нема і досі.
Той зух есесів має в носі.

За хлопця бідну бабу збили, —
Три чисниці їй до могили,
Бо так скривавлену шмагали,
Водою з бочки відливали.

Оповідали в'язні й далі
Про езекуцію — деталі.
А Мати слухала в напрузі
Ту голу правду, без ілюзій.

... З тим хлопцем, певне,
Йванко в змові:
На волю всі втікати готові.
Зішулившись, як від удару,
Вже Мати думала про кару.
Найтяжча материнська мука —
З дітьми маленькими розлука.

В очах стоїть Миколка, Тася.
Не мала жалю до Івася.
— Бог помагай! Дитино любя.
Лякали в формах душогуби...

— Хто діток обпере, узе?
Хто їх без ньєнки нагодує?
Вже снігом дише пізня осінь —
Позамерзають взимку босі.
Від кого порятунку ждати? —
Хрестилась безпорадна Мати,
Взиваючи в молитвах Бога.

Аж бачить:
Йван біля порога!

Оторопіла. Зирк на сина —
Таки її стоїть дитина!

— Ідїть уже додому, Мамо,
Хоч хтїв би ще побути з вами.

Всім серцем Мати сина слуха

І чує в слові силу духу.
Мов вперше бачить Йванка
вроду
(Краса була прикмета роду):
Чоло задумливе, високе,
Пушисті вії, синьоокий.
Густі і чорні-чорні брови,
Аж сяють кучері шовкові.
Все гарне: ніс, уста, постава —
Оспівана козацька слава.
Її дитина — плоть од плоті —
На рабській, каторжній роботі!

— Я думала, — сказала врешті,
— Не вернеш, сину, до арешту.
— А вас тут будуть мордувати?
Не дав Іванко доказати. —
— Ідїть.
Ідїть уже додому, Мамо,
Хоч хтїв би ще побути з вами. —

Стиснув в обіймах ніжно ньєнку.
— Миколка жде на вас
маленький.

Всміхнулась крізь глибокий
смуток,
(Той усміх Йванку не забути).
Ще молода. Рум'яна. Гожа.
На інших схожа і не схожа.
Єдина.
Як життя... О Мамо!
Як радісно побути з вами.

Написано весною 1981 р.

ТАК, РІДНЕ СЛОВО - ГРІЗНИЙ МЕЧ, КОЛИ ЗА НИМ ОДНА ЛИШ ПРАВДА.

Івануса Роман народився 16 січня 1970 року в місті Сокалі на Львівщині. Закінчивши середню школу з відзнакою поступив до Львівського Державного університету ім. Івана Франка на факультет економічної кібернетики.

Після закінчення університету живе і працює у Львові. Одружений, виховує двоє дітей.

Почав писати вірші після проголошення незалежності України на хвилі загального національного піднесення. Це є поетичний дебют автора.

* * *

*Серед степу, серед ночі плачуть очі — не дівочі.
І просяться, і благають: бо в них діток відбирають.
В серця — пісню: тіло й душу; нема хочу, тільки мушу.
Щоб повік усе забути: — рідну пісню, запах рути.*

*Як сміятись, коли гірко. З неба падаючу зірку
Не спинити та й мовчати. Щоб молитви слів не знати.
Щоб без віри в світі жити, серед вовків вовче вити?
Йти нізвідки і в нікуди. Нема щастя та й не буде.*

*Лиш у сні чекати свята, бо за все мізерна плата.
Темно денно, судні ночі; плачуть очі — сліз пророчі.
Вже не просять, не благають. Не живуть і не вмирають,
Байдуже їм — сон й безсоння. Тільки кряче десь вороння.*

*На біду чи ні — не знають. Не турбують, не питають.
Як навіки їх закриють, — у сиру землю зариють,
То знайдуть, нарешті, спокій на могилі невисокій.
Вже не плакатимуть очі — серед степу, серед ночі.*

Більше горя не зазнають, — як судилось їм — згадають.

(03. 05. 1992)

* * *

Богом, ти, благословенна та не люблять тя свати
Україно — наречена, наречена без фати.
Нещаслива — бо багата; невесела — бо сама.
Не послухала б, ти, брата — не пропала б задарма.
Сумну пісню все співаєш: про свою недолю, ти.
Як не плачеш, то зітхаєш — прагнеш волю віднайти.
Бо кайдани є кайдани, хай вони хоч золоті.
Хто загоїть твої рани, спокій дасть землі святій.
Хрест важкий тобі дістався, — чи повік його нести?
Не один тебе зрікався, не один хотів спасти.
Чи знайдеться, врешті, сила, щоб звела той оберіг,
Щоб чужого не просила боронити свій поріг.

(05. 07. 1992)

* * *

Хай би була квітка, тільки не зів'яла.
Нехай спить сирітка: — мати - ніч приспала.
Увісні, хоч, долю; тільки не такую.
Без плачу, без болю. Мов зозуля кую.

Хай же серце стисне, лиш не на чужині.
Хай той біль, навмисно, душу крає й нині.
Хай би була квітка, тільки не зламана.
Нахай спить сирітка: бо весь світ — омана.

(04. 1992)

* * *

Чому в очах твоїх журба?
І пісні все такі сумні.
Чом без надії ті слова?
Як зрозуміти їх мені?

Чому нас холод обійма?
Коли навколо все цвіте.
А може вічності нема?
І почуття те не святе?

Та ні. Це ж неповторна мить!
Лише у ній — саме життя.
Щасливий той: хто не згорить
Та збереже від забуття.

(03. 05. 1996)

* * *

*Журбою оповита — розлука: — тихий плач.
Сльоза сльозою вмига. Болить мене. Пробач.
Прости мене, чужино. Немила, ти, мені.
Коли тебе покину — вклонюсь на стороні.*

*На щастя заспіваю, за долю помолюсь
Чужого мені краю. Як тільки повернусь.
В гаїв зелених тишу, в світ дорогих очей.
І в серці я залишу тепло сумних ночей.*

*А журавлі курличуть — несила вже чекать:
Коли мене покличуть у вирій відлітать.
О, Найсолодша мріє! Чи з'явиться твій цвіт?
Між нами шлях зоріє у той жаданий світ.*

(06. 1993)

* * *

*Знов чую їх крилатий спів, — лише моїх забутих снів.
Вони в душі мов перший цвіт. Через роки — в дитинства світ.
Лиш в них — краса і я лечу. Нехай кричу та не мовчу.
Коли ти сам — вони сумні; не гоять ран чекання дні.
Та я відчув той ніжний сніг. Твоє ім'я — солодкий гріх.*

(06. 1996)

* * *

*Рідна мово! Кожне слово — ніжні квіти, сонця діти.
Неповторна, непоборна. Лебедина, журавлина.
Гімн свободи! Через броди, через терни
Знов поверне — нашу славу і державу.
Пісня рідна — честі гідна.*

(09. 10. 1996)

* * *

*Чи, ти не чув: Що вітер цвіт поницив.
Не знав, хіба, що сонце серед хмар.
Ломався спис об серце променисте, —
Це волі дух, вогню небесний дар.
Чи, ти, не спав — як день і ніч боролись.
Невже не бачив: — всіх знівечив страх.
Нездар талант — чужий, нікчемний голос,
А спів душі — летить неначе птах.*

*Чи не забув — що квіти славу мають,
Згадай слова, які плекав тоді.
Адже герої забуття не знають: —
Вони в піснях, у вирі боротьби.*

(1992-1996 рр.)

* * *

*Коли побачу — постать осайну,
Як лиш почую — мову чарівну.
Тоді душа моя до неї полетить.
До почуття глибин; в очей, її, блакить.*

*А її мов квітку притулю
І вітер понесе: — Люблю! Люблю!
Жадана мить — єднання уст і рук,
Немов немає часу та розлук.*

(09. 10. 1996 р.)

* * *

*Не від болю я плачу,
Не від сліз я не бачу.
Тільки молодість птахом —
У минуле летить.*

*І чому — я не знаю —
Те люблю, що втрачаю.
Ляжуть спогадів стежки
В нові зморшки чола.*

*Недоспівана пісня;
Як любов моя — грішна.
В кожнім заході сонця —
Серця частка, й душі.*

(10. 1996 р.)

* * *

Присвячується 10-ти річчю аварії на ЧАЕС

*Ще довго будуть бити дзвони і пам'ять не зупинить мить;
А матір синові з ікони той хресний шлях слізьми скропить.
Немов розпеченим залізом був поцілунок весняний;
Що квітам пелюстки обрізав і слід лишив землі — страшний.*

*Така тобі нужденна слава, народе зболений одвік.
Навіщо, клята, та заграва принесла нам Голгофи лик?
Та сльози і сердець благання знівечений омийть цвіт;
Хай дасть насагу їм кохання: — воно міцніше за граніт.*

(04.05.1996 р.)

* * *

*Край дороги — безлисті тополі;
вітер коси плете у верби.
На безмежному білому полі
я іду — у полоні журби.*

*Хоч здається усмішку дарують
іскри сонця на чистім снігу,
Все ж холодні уста що цілують
мого серця красу дорогу.*

*Та її я не зраджу ніколи:
де вона там і бути мені!
Хай життя мов засніжене поле
і кохання далекі вогні.*

* * *

*І завжди у спогадах лину до своїх юнацьких я мрій.
Це моєї душі частка, сину. В них — щастя моє, зрозумій.
Колись, як тобі буде важко, то пам'ять покличе в ту путь.
Шануй ті літа, моя пташко, бо швидко вони промайнуть.*

(18.09.1996 р.)

ДУХ УКРАЇНИ

Ольга Ткаченко-Попович народилася у Львові. Історичний факультет Львівського державного університету ім. Івана Франка закінчила у 1967 році. Впродовж чотирьох років навчалася в аспірантурі.

В 1976 році була зарахована на посаду асистента катедри історії України Львівського лісотехнічного інституту, в якому працювала до 1993 року, тобто до часу коли виїхала до ЗСА.

Ще в шкільні роки захопилася поезією.

У Львові побачила світ перша збірка поезій Ольги, яку вона назвала "Мене рятує те, що знову пишу вірші..."

Зараз Ольга Ткаченко-Попович мешкає у Чикаго.

* * *

Дух України

Дух України літає в віках.
Дух України у пишних житах.
Дух України нескорений, вільний.
Дух України славетний, сильний.
Дух України у ранніх молитвах.
Дух України у визвольних битвах.
Дух України у кожній оселі.
Дух України у величних церквах.
Дух України в Тараса віршах.
Дух України у водах Дніпрових.
Дух України у воїна в серці.
Дух України в Січі Запоріжській.
Дух України в дівочім намисті.
Дух України у Всесвіт іде.
Дух України над світом пливе.

(1999)

Жоржини

Жоржини пишні,
Різнобарвні і розкішні
Розквітли у моїм саду.
Хотіла поспіхом я їх зірвати
І зупинилась, ще трохи підіжду...
Можливо осінь їх своїм теплом зігріє
Не дасть заснути, вічним непробудним сном
Моїй нездійсненій надії.
Жоржини пишні,
Різнобарвні і розкішні,
Розквітли у моїм саду.

Мефістофель

Спрагу можна вгамувати,
Голод можна подолати,
Мудрості життя пізнати
І об'їхати весь світ.
І щодня писати станси,
Слухати чужі романи,
Це дає душі наснагу,
думам літ.
Тільки молодість не вернеш,
Бо життя таке химерне,
З юних літ ти ним
не дорожиш.
В десять хочеш стать
дорослим
В двадцять мудрим,
В тридцять всемогутнім
і міцним.
В сорок вже заможнім
і багатим.
Тільки в півстоліття
Знову хочеш стати молодим.
На терези все поклав би
мужність,
мудрість,
всемогутність
і заможність.
Тільки Мефістофель
щез з землі
і не бере.

А, можливо, воно й краще.
Бо повториш все спочатку
І зайдеш в тернові хащі,
Там і пропадеш.

(1998)

Роки

Коли нас родять, ради не питають,
А помирати всім нам час прийде.
І роки, як сніжинки, на пекучім сонці тануть,
І все життя, як літо, промайне.

І жаль, що мало що вже зміниш,
І молодість не повернеш,
І пережите не заміниш,
В пергамент чистенький не завернеш.

Що той пергамент, наче павутиння,
Розтрощиться на дрібніі куски.
Мов жартівливе жаботиня,
Він ляже, як орнамент на миски.

(1993)

Кривавий шлейф

І знову тягнеться кривавий шлейф
Жаху, жорстокості й нестерпних мук.
Зіграла влада тиранічний блеф
І не помітила простягнутих до неї рук.

Напружилося і не спить стривожене село,
Глухії постріли лунають понад ставом.
І все готово до кривавої розправи,
Лягають люди у смертельні лави.

Безвинна і покірна йде юрба,
Ніхто не сміє слово прошептати,
Той хто промовить слово,
Не дійде вже до горба,
Не зможе дух свій непокорений підняти.

А серед них є дев'ять громадян
З Америки, заморської країни,
І нескінченна кількість городян,
Що підняли державу із руїни.

І знову я задумалась над тим,
Як перенесла все це моя мати,
Не вкрив її кривавий той килим,
Коли НКВД приходило до хати.

З напруженим, озлобленим лицем,
Втуплялись у дитячі вистрашені очі.
Обшукували і хапали, що попаде похапцем.
І ми не знали, що ще кожен з них захоче.
І знову тягнеться кривавий шлейф.

В с. Бутово в Підмосков'ї знайдено нові поховання жертв сталінських репресій 1937-1938 рр. Розстріляно 27-28 тисяч осіб, в тому числі 9 громадян ЗСА.

("Свобода", вівторок, 27. 7. 1993)

Кохання

Кохання

Ніким не пізнана таємниця
його зародження.

Кохання — промінь сонця у негоду.

Кохання — сила духу людського.

Кохання — віра, відданість,
муки.

Кохання — терпіння, страждання.

Кохання — величність, чарівність,
неповторність.

Кохання — поезія і музика нашого
життя.

Кохання — це чудодійна сила,
яка бере тебе в полон,
і ти стаєш довічним
його заложником.

Кохання — щирість, доброта,
зваженість.

Кохання — доброзичливість і порядність.

Кохання не владне над віком
людини.

Кохання — Ренесанс душі і тіла.

Кохання. Яке це блаженство кохати
і сподіватись на
взаємність.

(1999)

УКРАЇНСЬКІ КУЛЬТУРНІ ЦЕНТРИ — ДОМИ МОЛОДІ

за поазбучним порядком місцевостей

Під сучасну пору майже кожна більша місцевість численніше заселена українцями в Канаді, ЗСА і інших країнах у світі, мають свої власні приміщення для втримування і розвитку культурно-освітньої праці, а також для розваги.

Щоб забезпечити існування і дальший ріст українських громад, а через те і ЦЕНТРІВ, завжди пам'ятаймо про них і винаймаймо їхні зали на всі оказії.

Подорожуючи в Канаді відвідуймо наші центри і заохочуймо своїх приятелів і знайомих відвідувати їх.

Пам'ятаймо, що винаймаючи ці зали, ми помагаємо собі, а підтримуємо центри і тих, що оголошуються в альманасу "Гомону України" і пресі, ми підтримуємо себе і їх.

 **ГОМІН
УКРАЇНИ**

**ЧИТАЙТЕ
"ГОМІН УКРАЇНИ"**

**UKRAINIAN
ECHO**

найпопулярнішу українську тижневу газету в діаспорі
з великою читацькою аудиторією.

**"ГОМІН УКРАЇНИ" — це газета для КОЖНОГО
з різноманітним матеріалом про події в Україні й українській діаспорі.**

"ГОМІН УКРАЇНИ" пропонує регулярні матеріали:

● література та мистецтво	● релігія	● молодь
● наука й освіта	● бізнес	● політика
● з життя громади	● діаспора	● жіноцтво
● нашим дітям	● спорт	● гумор

Пропонуємо Вам рекламувати
Ваше підприємство чи професійні послуги в "Гомоні України"

"Homin Ukrainy" — "Ukrainian Echo"
83 Christie St., Toronto, ON M6G 3B1

Tel.: (416) 516-2443 Fax: (416) 516-4033

Річна передплата: Канада - \$55 ЗСА - \$60 U.S.

УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР у Лондоні, Онт., Канада

- * Служить своїми приміщеннями всім українцям міста Лондону й околиці.
- * Приміщує відділ Конгресу Українців Канади, відділ Ліги Українців Канади, Курси Українознавства, Молодіжну Танцювальну Групу, Українську Кредитову Спілку та інші організації.
- * Приміщує велику українську бібліотеку.
- * Влаштує культурні та товариські імпрези.
- * Піддержує морально і матеріально працю для добра української справи.

LONDON UKRAINIAN CENTRE

247 Adelaide Street South, London, Ontario N5Z 3K7

www.londonukrainiancentre.on.ca

Tel.: (519) 686-9811

Fax.: (519) 686-2773

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР

У ВЕЛЛАНДІ, ОНТАРІО (1966)

ІВАН БАЛАБАН – голова

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛЮ НА:

- КОНЦЕРТИ ● БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ ● ЮВІЛЕЇ ● ЗАБАВИ

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN CULTURAL CENTRE

40 McCabe Ave.

Welland, Ontario L3B 5H8

або телефонуйте: **(905) 735-0741**

**КАНАДСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ
ІНСТИТУТ «ПРОСВІТИ»
У ВІННІПЕґУ, МАНІТОБА (1918)**

ІГОР КАЧАНОВСЬКИЙ – ГОЛОВА

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- СВЯТКУВАННЯ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- ЗАБАВИ і т. п.

Відвідуючи родину або приятелів у Вінніпегу — колишній «столиці українців у Канаді», або буваючи на Українському Фестивалі у Давфин, не забудьте відвідати Інститут «Просвіти»!
РАДО ВІТАТИМЕМО!

Наша адреса:

**CANADIAN UKRAINIAN INSTITUTE
«PROSVITA»**

**777 Pritchard Ave.
Winnipeg, Man., R2X 0E8**

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР У ГАМІЛЬТОНІ, ОНТАРІО (1967)

БОГДАН КУЛЬЧИЦЬКИЙ – ГОЛОВА

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- СВЯТКУВАННЯ
- ЗАБАВИ і т. п.

Під час відвідин міста Гамільтону — міста найбільших,
світової слави сталеварень у Канаді — відвідайте
і Український Культурний Центр!

Наша адреса:

UKRAINIAN CULTURAL CENTRE OF HAMILTON INC.

**241 Kenilworth Ave. N.
Hamilton, ON, L8H 4S4**

Tel: (905) 387-5279

Fax: (905) 378-3253

ДІМ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

**ІМ.ГЕН. РОМАНА ШУХЕВИЧА – ТАРАСА ЧУПРИНКИ
В ЕДМОНТОНІ, АЛЬБЕРТА (1973)**

ТАРАС ПОДІЛЬСЬКИЙ – ГОЛОВА

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛІ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- ЮВІЛЕЇ
- ЗАБАВИ

і товариські зустрічі.

ВВІЧЛИВА І СОЛІДНА КУХОННА ОБСЛУГА!

ЕДМОНТОН — місто світової слави Українських Танцювальних Ансамблів «ШУМКА», «ЧЕРЕМОШ», сумівського «ДУНАЙ» і хору «ВЕРХОВИНА» а у Верревіл недалеко від Едмонтону можете

оглянути найбільшу у світі ПИСАНКУ!

**ПРИ ТОМУ НЕ ЗАБУВАЙТЕ ВІДВІДАТИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ МОЛОДІ!!!**

Наша адреса:

UKRAINIAN YOUTH UNITY

9615 — 153 Ave.

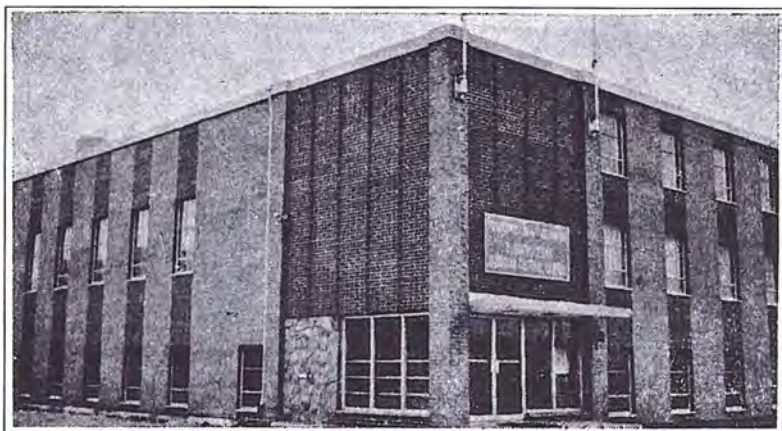
Edmonton, Alta

T3E 6B1

Tel: (780) 478-4881

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ
ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
В ЕТОБІКО, ОНТАРІО (1963)

ТЕОДОР ФЕґОН – голова

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛІ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- ЮВІЛЕЇ
- ЗАБАВИ

і товариські зустрічі.

ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ!

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN SHEVCHENKO HOME

482 Horner Ave.
Etobicoke, ON,
M8W 2B7

або телефонуйте:

(416) 255-6249 або (416) 621-6387

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ МОЛОДІ

У МОНТРЕАЛІ, КВЕБЕК (1976)

інж. ЯРОСЛАВ ЧОЛІЙ — ГОЛОВА

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ ДО ВИНАЙМУ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЬНІ ГОСТИНИ
- ЮВІЛЕЇ
- ВИСТАВИ
- ЗАБАВИ і т. п.

ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ!

Дуже вигідний доїзд підземкою і автобусами.

Замовляйте залі і відвідайте наш
ДІМ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В МОНТРЕАЛІ!

Пишіть або телефонуйте:

UKRAINIAN CULTURAL YOUTH CENTRE
LE CENTRE CULTUREL de JEUNESSE UKRAINIEN

3250-3270 Beaubien EST.
Montreal, P. Q.,
H1X 3C9

Tel: (514) 728-8816 or (514) 727-9456

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНІЙ ДІМ

СТОЛИЦЯ КАНАДИ, ОТТАВА

МИХАЙЛО СІКОРСЬКИЙ – ГОЛОВА

ЄДИНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ В СТОЛИЦІ КАНАДИ **в якому приміщуються:**

- * Кредитова Спілка «Будучність»
- * відділ ЛУК і Осередок СУМ

В УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДНЬОМУ ДОМІ **ПРИМІЩУЮТЬСЯ КІМНАТИ НА:**

- * сходи, концерти і інші імпрези українських організацій як НТШ, ПЛАСТ, КУК
- * вистави, ювілеї, прийняття і т. п.

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN COMMUNITY CENTRE

911 Carling Ave.
Ottawa, ON,
K7Y 4E3

або телефонуйте:

Tel: (613) 772-7075

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ «ДНІПРО»

В ОШАВІ, ОНТАРІО (1955)

МИРОСЛАВ МАТУСЯК – ГОЛОВА

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛІ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- ЮВІЛЕЇ
- ЗАБАВИ

і товариські зустрічі.

ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ!

За дальшими інформаціями пишть на адресу:

UKRAINIAN CULTURAL CENTRE

«DNIPRO»

681 Dnipro Blvd.

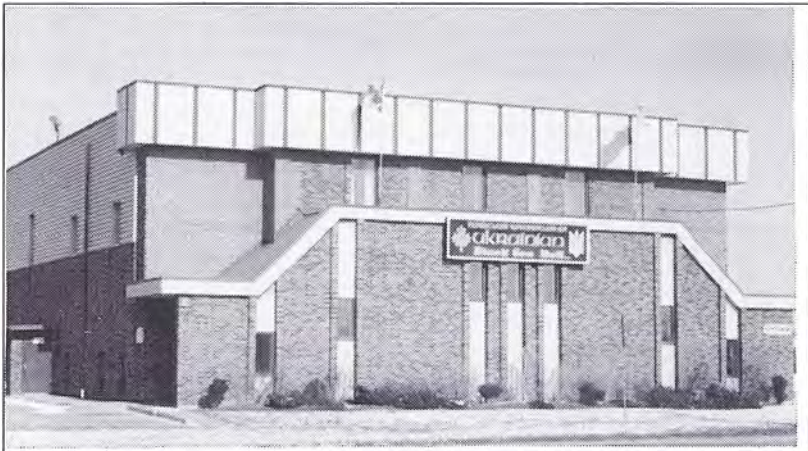
Oshawa, ON, L1H 5N6

Tel: (905) 728-1551

УКРАЇНСЬКИЙ ЧОРНОМОРСЬКИЙ ДІМ

ІМ. СТЕПАНА БАНДЕРИ
У СТ. КЕТЕРИНС, ОНТАРІО (1962)

ЗЕНОН ХИТРА – ГОЛОВА

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ ДО ВИНАЙМУ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- ЮВІЛЕЇ
- ЗАБАВИ і т. п.

На Ваше бажання і за Вашим смаком приготуємо харчі на гостину.

**ХАРЧІ І НАПИТКИ З ПОВНОЮ ОБСЛУГОЮ!
ЦЕНТРАЛЬНА ОХОЛОДЖУВАЛЬНА СИСТЕМА!**

Коли відвідуватимете «півострів Ніягара»: водоспад Ніягара — «Сьоме диво світу», «Фестиваль цвітіння садів» або приїдете за овочами, вступіть до нас, радо вітатимемо!

Пишіть або телефонуйте:

UKRAINIAN BLACK SEA HALL INC.

455 Welland Ave.

St. Catharines, ON, L2M 5V2

Tel: (905) 682-6531

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ
ІМ. СТЕПАНА БАНДЕРИ
У ТАНДЕР БЕЙ, ОНТАРІО (1963)

ЯРОСЛАВ МУЛИК — ГОЛОВА

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ ДО ВИНАЙМУ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЬНІ ГОСТИНИ
- ЮВІЛЕЇ
- ВИСТАВИ
- ЗАБАВИ і т. п.

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN NATIONAL HOME

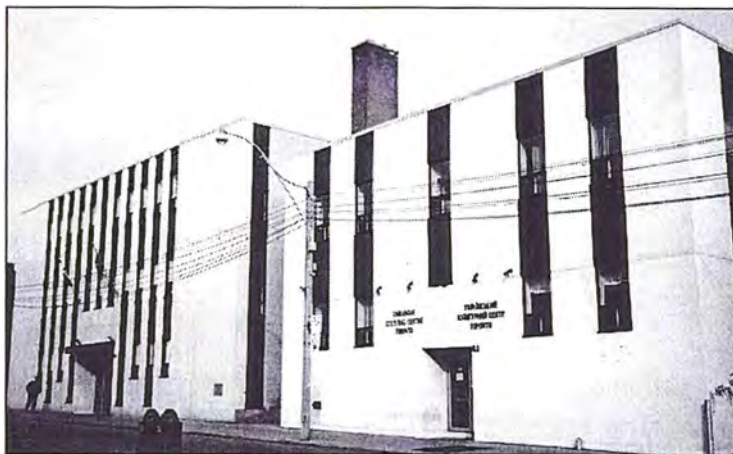
211 Robertson Str.
Thunder Bay, ON,
R7C 2N7

або телефонуйте:

Tel: (807) 623-1621

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР - ТОРОНТО У ТОРОНТІ, ОНТАРІО (1956)

ЛЕСЯ ШУСТ – ГОЛОВА

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- СВЯТКУВАННЯ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- ЗАБАВИ і т. п.

ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ!

Дуже вигідний доїзд підземкою і автобусами.
КОЛИ ВИ В ТОРОНТІ, НЕ ЗАБУДЬТЕ ВІДВІДАТИ!

Пишіть або телефонуйте:

UKRAINIAN CULTURAL CENTRE TORONTO

83-85 Christie Str.
Toronto, ON, M6G 3B1
Tel: (416) 531-3610

УКРАЇНСЬКІ КРЕДИТОВІ СПІЛКИ ТОРГОВЕЛЬНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ ПІДПРИЄМСТВА У КАНАДІ І МИ

Під сучасну пору в Канаді існує певне число українських фінансових установ, які від часу поселення українців на північно-американському континенті зросли у багатомільйонні підприємства, а декілька із них переступили СТОМІЛЬЙОННУ границю.

Безперечно, у цьому заслуги всіх нас: тих, які у минулому мали візію, відвагу і віру у свої сили основувати такі інституції і тих, які ставали членами, вклали свої ощадності і позичали гроші, забезпечуючи нас усіх фінансовою силою.

Українські кредитівки є найбільш жертвенними фінансовими установами на різні цілі: стипендії студентам, українську пресу і культурно-освітні цілі.

Отож, ставайте членами, вкладайте свої ощадності у кредитівках, які оголошуються в Альманаху "ГУ" і нашій пресі, заохочуйте Ваших дітей і знайомих ставати членами, щоб ми могли далі фінансово рости, бо

НАША СИЛА У НАС САМИХ!

**Кредитова Спілка
„ПОСТУП-ВІРА“**

**ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ ТА КОРИСТАЙТЕ З НАШИХ ПОСЛУГ
ВИМІНА ЧЕКІВ — ОПЛАТА МІНІМАЛЬНА**

Урядові години:

В понеділок — закрито

Від вівторка до четверга: 9:30 вранці — 5:30 по пол.

В п'ятницю: 9:30 вранці — 6:00 ввечері

В суботу: 9:00 вранці — 1:00 по пол.

**„PROGRESS-VERA“
CREDIT UNION LTD.**

627 Selkirk Avenue, Winnipeg, Manitoba R2W 2N2

Tel.: (204) 586-9604

**КРЕДИТОВА КООПЕРАТИВА
СВЯТОЇ ПОКРОВИ В ТОРОНТО**

***St Mary's (Toronto)
Credit Union LTD.***

**832 Bloor St. W. (near Shaw St.), Toronto. ON. M6G 1M2
Tel.: 537-2163**

Урядові години:

понеділок до середи.....від 9:30 до 5:30 по пол.

четвер і п'ятницявід 9:30 до 7:30 ввеч.

суботавід 10:00 до 1:00 по пол.

Філія св. Миколая

4 Bellwoods Ave., Toronto, ON. Tel.: 360-8355

- БЕЗКОШТОВНЕ КОРИСТУВАННЯ ЧЕКАМИ
- ВИСОКІ ВІДСОТКИ
- ПРИЄМНА ОБСЛУГА
- ДЕПОЗИТИ ЗАБЕЗПЕЧЕНІ ДО \$60,000
- ЖИТТЄВА АСЕКУРАЦІЯ ОЩАДНОСТЕЙ ДО \$2,000

**У ВАШИХ ФІНАНСОВИХ ПОТРЕБАХ,
ЗВЕРТАЙТЕСЯ З ПОВНИМ ДОВІР'ЯМ
ДО КРЕДИТОВОЇ СПІЛКИ СВ. МАРІЇ!**

УКРАЇНСЬКА НАРОДНЯ КАСА В МОНТРЕАЛІ

*Це фінансова установа,
що дає своїм членам найкращі умови*

- В Українській Народній Касі Ви одержите найвищі відсотки від своїх ощадностей,
- УНКаса уділяє гіпотечні і звичайні позики на догідних умовах,
- Вклади з уділами до висоти \$2,000.00 є заасекуровані на кошт УНКаси, тому користайте з услуг своєї установи.

Урядові години Централі:

понеділок до середи.....від 10 до 6 ввеч.

четвер і п'ятницявід 10 до 7 ввеч.

суботавід 9 до 12 пол.

Централья:

**3250 BEAUBIEN EST, MONTREAL, QC. H1X 3C9
Tel.: (514) 727-9456**

Філія:

**3960 Laurent Blvd., Montreal, QC. H2W 1Y3,
Tel. 845-8365**

Філія Роземонт:

**Будинок церкви Успіння Божої Матері
6185 — 10E. Ave., Rosemont, QC. H1Y 2H5**

Філія Ляшін:

**Будинок церкви св. Василя Великого
875 Provost St., Lachine, QC. H8S 1M8**

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

Arka Ltd.

575 Queen St. W., Toronto, ON., M5V 2B6 Tel.: 703-2752

Можна набути:

книжки, журнали, часописи,
шкільне та бюрове приладдя,
різьби, вишивки, нитки, панаму,
платівки, друкарські машинки,
обручки, заручневі перстені

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ
WEST ARKA
BOOK & GIFT STORE

власники

Ольга та Андрій Чорнії і син Андрій

- Книжки, журнали, газети, платівки і друкарські машинки.
- Різьба, бандури, вишивки, полотна і нитки до вишивання.
- Обруси і полотна з українськими vzорами по гуртовому і роздрібному продажу.
- Біжутерія, кераміка і кришталі.
- Висилка пачок до всіх країн.

2282 Bloor St. W. Toronto, Ontario M6S 1N9

Tel. (416) 762-8751 Fax (416) 767-6839

**УКРАЇНСЬКА
БУДІВЕЛЬНА ФІРМА**

**KOSTYUBA
& SONS INC.**

**165 Matheson Blvd. East
Mississauga, Ontario
L4Z 3K2**

- **БУДОВИ ФАБРИК**
- **ВИНАЙМИ ФАБРИК**

Tel. (905) 890-0196

УКРАЇНСЬКА ФІРМА
SKIRA & ASSOCIATES LTD.
CONSULTING ENGINEERS

ВЛАСНИКИ:
ЗЕНОН СКИРА і РОМАН КЕРКУШ

3464 Semenyk Crt., Suite 100
Mississauga, Ontario
L5C 4P8
Tel: (905) 276-5100

Since 1956

Firchuk's

FIRCHUK TEXTILES LIMITED

ВИСИЛАЄМО В УКРАЇНУ

**OUR SERVICES
IN AND FOR UKRAINE**

● посилки
(нові і вживані речі)	● parcels
(new and used clothes)
● гроші	● money transfers
● харчі	● food parcels
● ліки	● medicine

HEAD OFFICE
2975 Dundas Street West
Toronto, Ontario, M6P 1Z2
Tel.: 416/766-2101
Fax: 416/766-3416
1-800-FIRCHUK

КУПІВЛЯ І ПРОДАЖ

ОЛЬГА НАЙМАН
представниця продажу

Радо послужу Вам українською мовою.

Маю досвід в продажі хат наших шановних сеньйорів і молодих родин.

Коли переїжджаєте з іншого міста до Торонта або околиці, чи з іншої країни, радо допоможу Вам знайти хату, яка відповість Вашим потребам.

Вірю, що будете задоволені!
Торонто, Етобіко, Міссісага

(416) 245-9933

ROYAL Le PAGE
REAL ESTATE SERVICES LTD., REALTOR
1500 ROYAL YORK RD.

TRIDENT®
Associates Printing

Українська Друкарня
ТРИЗУБ®

ВСІ ВИДИ ДРУКАРСЬКИХ РОБІТ

*Наша спеціальність:
гравіровані запрошення в
українському стилі.*

OUR SPECIALTY:
*Unique engraved invitations with
Ukrainian designs.*

Ukrainian Printers
Personal and Commercial Printing

BOOKS • POSTERS • TICKETS • RIBBONS
MAGAZINES • PROGRAMME BOOKS

Graphic Design • Custom Imprinting
We can also print from your camera ready copy

Toronto • Mississauga • St. Catharines • Buffalo

Toll free: 1-800-216-9136

tel.: (905) 938-5959 fax: (905) 938-1993

Mississauga - tel.: (905) 785-2146

DOMAR
Travel & Tours Ltd.

2985 Bloor Street West, Toronto, ON, Canada M8X 1C1
Tel.: (416) 236-7546 Fax: (416) 236-7547

Бюро Домар Травел в Україні
м. Львів, вул. Любінська, Аеропорт, 2-ий поверх, кімната 4 і 5
тел.: 69-20-08

ВАСИЛЬ ДОМАРЕЦЬКИЙ, власник бюро,
пропонує клієнтам наступні послуги:

- ✈️ поїздки в Україну індивідуально або в складі туристської групи з провідником;
- ✈️ квитки на різні авіакомпанії в усі частини світу;
- ✈️ оформлення запрошень для приїзду до Канади рідних та знайомих;
- ✈️ придбання квитків для відвідувачів з України;
- ✈️ асекурація для подорожуючих та відвідувачів з України та інших країн;
- ✈️ доставка долярів в Україну.

Просимо заходити до бюро особисто або полагоджувати справи по телефону, і Вам завжди буде надана ввічлива та професійна обслуга.

BLOOR TRAVEL AGENCY LIMITED
INDEPENDENT TRAVEL PROFESSIONALS

1190 Bloor Street West, Toronto, Ontario M6H 1N2
Tel.: (416) 535-2135 Fax: (416) 535-2341

OUR ONLY BUSINESS IS THE TRAVEL BUSINESS

- ** Represent and issue tickets for all major airlines.
- ** Is fully computerized giving instant availabilities and the best fares.
- ** Issue boarding passes.
- ** In association with ITP we have low corporate rates in 5000 hotels in different cities in the world.
- ** Members of the cruise department have travelled most of the major destinations and have access to the best rates for you.
- ** We are the original experts on UKRAINE offering expertise on individual and group travel.
- ** We have a meet and greet service in Kyiv and Lviv. See us for low fares to Ukraine.
- ** Visit us for skiing packages in Canada and Europe and sun holidays in the Caribbean.

The Basilian Press

Друкарня і Видавництво від 1938 року

Виконуємо всі друкарські праці від ідеї до кінцевого виробу

- оформляємо / укладаємо
- набираємо в різних мовах
- друкуємо все – від летючок до книжок
- виконуємо праці старанно і в час

Рівнож звертайтеся до нас за

- релігійними книжками в українській, англійській чи двох мовах
- книжками на українську тему
- іконами
- картками на всі нагоди
- посвідками хрещення, вінчання, першого св. причастя
- календарями

265 Bering Avenue
Toronto, Ontario, Canada M8Z 3A5
тел.: (416) 234-1212 факс: (416) 234-1213
E-mail: baspress@pathcom.com

Ukrainian
(St. Catharines)
Credit Union Ltd.

Українська
Кредитова Спілка
в Сейнт Кетеринс

*Proudly serving
Niagara's Ukrainian community
for over 50 years!*

118 Niagara Street • St. Catharines • Ontario • L2R 4L4
Tel: 905 684 5062 • usc@hroshi.com • Fax: 905 684 3098 • www.hroshi.com

Українська книгарня
Ukrainian Book Store

INC. 1914

10215 – 97th Street, P. O. Box 1640
Edmonton, Alberta T5J 2N9
Phone: (780) 422-4255 Fax: (780) 425-1439
E-mail: ukrbkst@planet.eon.net
visit us on the internet:
www.ukrainianbookstore.com

У нас можете набути всі українські видання, які друкуються по цілому світі.

BABY POINT LOUNGE

Receptions. Parties. Meetings. Full catering

Власник

ПЕТРО ЧОЛІЙ

Присмне і вигідне українське приміщення на всі okazji.
Повна кухонна обслуга в нашій чи іншій залах.
Великий вибір українських і інших страв.

Замовлення та інформації

767-2623

BABY POINT LOUNGE

343 JANE ST., TORONTO, ONT.
(Just South Of Annette)

Роман В. Гіць

Реєстрований книговод

- * податкові звіти
- * фінансові звіти
- * планування фінансів

R.W. GIC, V. Math., C.A.

Chartered Accountant

2 Jane St. #503
Toronto, Ontario
M6S 4W3

Tel.: (416) 762-8113
Fax: (416) 762-8494

ARKA SHOES

Одинока українська крамниця взуття у Торонті та околиці для цілої родини імпортованого із Німеччини та інших країн Європи. У крамниці "Arka Shores" є великий вибір найновіших фасонів і найвищої якості широкого і вигідного взуття марки Salamander, Ara, Jenny, Romika, Rhode, Stuart Weitzman, Roberto Capucci, Thomas Wallace, La Vallee, Bostonian, Ecco, Sioux, Kenneth Cole та багато інших.

Власник крамниці **Тоні Грубий** є ортопедист і має на складі ортопедичне взуття та ортопедичні вкладки, якщо потребуєте його допомоги, просимо з повним довір'ям звертатися особисто до нього.

Наша адреса:

2196 Bloor St. West, Toronto, Ontario
Tel.: (416) 763-1851 Fax: (416) 763-5252

KARPATY MEATS & DELI

536 Bannerman Ave. (at McGregor St.)
Winnipeg, Manitoba
R2W 0V6
Tel. (204) 586 - 1395

MARKET DRUGS MEDICAL

Власник: МАРКО ФЕРБЕЙ

SUPPLIES AND PHARMACY
ESTABLISHED 1965

10203-97 Street, Edmonton, Alberta T5J 0L5
Telephone (780) 422-1397

Canes, support hose, safety bathroom equipment,
spencer support garments, electrotherapy.
Великий вибір речей для старших віком людей.

АДВОКАТ і НОТАР

Тарас ГРИЦИНА

із 20-річним досвідом

- ✓ Купівля і продаж нерухомостей (поміrkовані ціни)
- ✓ Судовий адвокат у справах заповітів та майна
- ✓ Сімейне право

Нова адреса:

2204 Bloor Street West
Toronto, Ontario M6S 14N

Телефон: (416) 604-9170

або (416) 532-8006

KINGSWAY MEAT PRODUCTS & DELICATESSEN LTD.

Понад сто видів власної продукції м'ясних виробів,
приготованих висококваліфікованими м'ясниками
з Польщі за східноєвропейськими рецептами.

Hubert Wesierski
Adam Wesierski

2342 Bloor Street West,
Toronto, Ontario, M6S 1P3
Тел.: (416) 762-5365

KARPATY

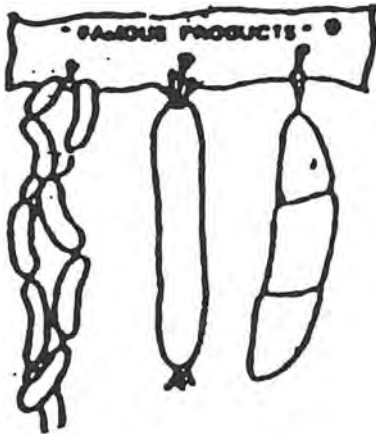
Pastry & Deli Ltd.

Hurontario St.: (905) 949-8214
Bloor St.: (416) 769-2159
Bristol Road: (905) 567-2562

ЗАВІТАЙТЕ ДО НАШИХ КРАМНИЦЬ!

2515 Hurontario Street, Unit 112, Mississauga, L5A 4C8
2408 Bloor Street West, Toronto, M6S 1P9
1525 Bristol Road, Unit 13, Mississauga, L5M 4Z1

CENTRAL PRODUCTS & FOODS LTD.

*Respected
sausage makers
established in
1958.*

*Purveyors
of their own
delicatessen:
garlic sausages,
meat loaves,
wieners, salami
and other*

"Famous Products" delicacies.

**Крамниця
першоякісних м'ясних виробів:
ковбаси, кишки, салямі, шинки
та великий вибір свіжого м'яса.**

**630 NAIRN AVENUE,
WINNIPEG, MB R2L 0X5
Tel.: 667 - 2981**

ST. VOLODYMYR UKRAINIAN CEMETERY

УКРАЇНСЬКИЙ ЦВИНТАР СВ. ВОЛОДИМИРА

в Оквіл, Онтаріо, Канада

Для всіх українців і їхніх родин у скорботний час, місце Вічного покою.
Щороку спільна молитва за душі всіх тут спочилих, як і поминки окремо.

Дбайливий догляд Адміністрації та запевнена майбутність
відповідним міністерством провінції Онтаріо через т. зв.

"Вічний Фонд Українського Цвинтаря св. Володимира"!

Маємо нову програму догляду могил - наш внутрішній "Вічний Фонд".

Дві окремі секції: УПА і Братства Дивізійників,
прикрашені чудовими пам'ятниками.

Порада і поміч у перенесеннях останків (праху) з інших цвинтарів-поховань!

Ціни за місця-ділянки найнижчі в околиці!

Поблизу Дім культури, де можете замовляти тризни.

За додатковими інформаціями просимо звертатися на адресу:

St. Volodymyr Ukrainian Cemetery

1280 Dundas Street West

Oakville, Ontario L6J 4Z3

☎ (905) 827-1647 Fax: (905) 847-6478

Toll Free: 1-888-386-1264

A Setting of Tranquility for Peace Eternal.

St. Volodymyr Ukrainian Cemetery is conveniently located north in the town of Oakville. The setting is peaceful and serene and provides a final resting place for Ukrainians, as well as other families of Christian faith.

Pre-need family arrangements are available and encouraged as well.

When IS the right time to purchase one's final resting place?

Ideally it should be done when the family is still together and not under any duress. One of the most difficult things to do is to start looking for a cemetery plot when a loved one suddenly leaves us.

Decisions made in haste are not always the right ones.

Memorial luncheon facilities are available in the adjacent

St. Volodymyr Cultural Centre.

OFFICE HOURS

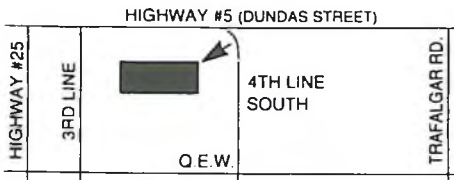
Monday to Friday:

9:00 a.m. to 5:00 p.m.

Saturday: By Appointment Only

Andrew Latyshko

Administrator

Чоловічий хор "Бурлака"

*при Станиці Братства Кол. Вояків
1-ої Дивізії УНА в Торонті*

"Burlaka" Ukrainian Male Choir

103 Riverwood Parkway, Toronto, Ontario, Canada M8Y 4E4 Tel.: (416) 233-3180

***ХОР "БУРЛАКА"** під мистецьким проводом
маестро Квітки Зорич-Кондрацької даліше з ентузіазмом
продовжує працювати для української громади.*

*Метою нашої праці - бути завжди гідними амбасадорами
української пісні. Ми знову в розгарі приготувань до нових
мистецьких імпрез, звертаємося з проханням до любителів
української пісні вступати в ряди хору **"БУРЛАКА"**.*

*Приплив молодих голосів стане запорукою,
що **"БУРЛАКА"** зуміє ще багато літ, з посвятою
і любов'ю працювати на прославу української пісні.*

*Зацікавлених просимо ласкаво звертатися до голови хору
побратима **Василя Чупринди**, тел. **(416) 233 - 3180**.*

*Нашій рідній громаді дякуємо за виrozumілу підтримку
нашої мистецької праці і бажаємо*

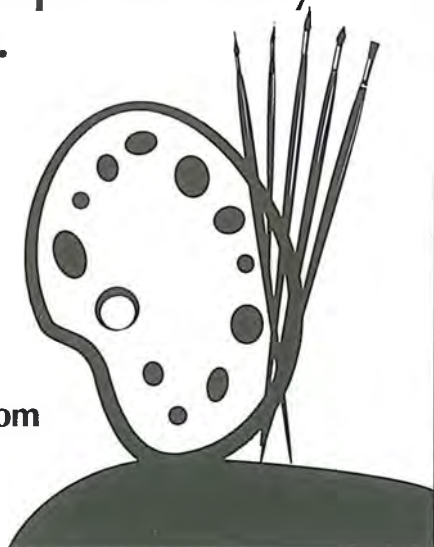
ВЕСЕЛИХ СВЯТ і ЩАСЛИВОГО 1999-го РОКУ

Павло і Петро ЛОПАТИ

МИСТЦІ

Виконують найширший спектр замовлень: ікони, портрети, монументальний живопис і різного роду комп'ютерного оформлення. Виставки їх творчості відбулися в Європі та на північно-американському континенті.

адреса:
239 Lambton Avenue
Toronto, Ontario
M6N 2T5
tel: (416) 767-6111
fax: (416) 762-9298
e-mail: mlopata@interlog.com

ЗМІСТ

<i>Слово до читача</i>	5
<i>Календарієм та історичний календар</i>	6
<i>Рік 2000: «Та прийшов Син Божий...»</i>	33
<i>Смерть ген. Романа Шухевича</i>	43
<i>Ідея самостійності. Левко Лук'яненко</i>	51
<i>Від тоталітарного суспільства до цивілізованої правової держави.</i> <i>Іван Білас</i>	64
<i>Військово-Морські Сили України. Ігор Василик</i>	81
<i>Українці в складі Червоної Армії. В. А. Гриневич</i>	122
<i>Ростислав Березюк-Волошин. Володимир Рожко</i>	127
<i>Юрій Липа. Павло Лопата</i>	136
<i>33-й Голод. Петро Гуменюк</i>	146
<i>Спогади довоєнного і воєнного лихоліття. Франко Гурин</i>	154
<i>Оточені в криївці. Григорій Герчак</i>	165
<i>Тарас Шевченко справжній і уявний. Володимир Шелест</i>	170
<i>Ідейна спадщина Лесі Українки. Костянтин Біда</i>	178
<i>Чого Микола Гоголь писав російською мовою. Яр Славутич</i>	187
<i>Яр Славутич: визначний український поет з Канади.</i> <i>Володимир Погребенник</i>	193
<i>Лебедина пісня Василя Симоненка</i>	200
<i>Бранець. Стефанія Комендант</i>	206
<i>Так, рідне слово — грізний меч. Роман Івануса</i>	210
<i>Дух України. Ольга Ткаченко-Попович</i>	215
<i>Оголошення</i>	219
<i>Зміст</i>	248

КРЕДИТОВА СПІЛКА БУДУЧНІСТЬ

www.buduchnist.com

*Фінансова установа,
яка служить українській громаді 48 років
підтримуючи діяльність наших
суспільно-громадських організацій*

Запрошуємо Вас підтримати свою
Кредитову Спілку та користати з наших послуг

- Найкращі відсотки
- Безплатні чекові конта
- Безплатні обслуги за електрику, газ і телефон
- Безплатний безпосередній депозит платні або пенсії
- Реестраційні Пенсійні Пляни (RRSP)
і Пенсійні Доходові Фонди (RRIF)
- Членська картка,

з якою можете користати з автоматичного касира

2280 Bloor St. W., Toronto, Ontario M6S 1N9	(416) 763-6883
4196 Rathburn Rd. E., Mississauga, Ontario L4W 3Z3	(905) 238-1273
221 Milner Ave., Scarborough, Ontario M1S 4P4	(416) 299-7291
911 Carling Ave., Ottawa, Ontario K1Y 4E3	(613) 722-7075
239 Kenilworth Ave. N, Hamilton, Ontario L8H 4S4	(905) 545-5645

НАЙБІЛЬША В СВІТІ УКРАЇНЬСЬКА ВИСИЛКОВА ФІРМА

МІСТ MEEST

97 Six Point Rd.
Toronto ON
Canada M8Z 2X3
Tel.: (416) 236-2032
Fax: (416) 236-2110

70 РОКІВ РАЗОМ З ГРОМАДОЮ

**Дзвоніть
безкоштовно:
1-800-361-7345**

Висилаємо в Україну, країни СНД та Східної Європи

**Завжди
найнижчі
ціни**

ПАЧКИ

ЛІТАКОМ
достава від 1 до 4 тижнів

КОРАБЛЕМ
достава від 4 до 8 тижнів

Контейнери відправляємо щодня,
забираємо пакки з хати

*Більше 1,000,000
доставлених пачок!*

20% OFF

ДОЛАРИ

Достава
особисто в руки до 3 днів
Експрес-достава до 24 годин
Надійно і конфіденційно

ПРОДУКТОВІ ПАЧКИ

Стандартні продуктові пакки з
продуктами високої якості.
Достава від 1 до 4 тижнів
За каталогом дзвоніть: 1-800-361-7345

Meest Travel Agency Ltd.

Тел.: (416) 236-7707
Факс: (416) 236-2110

MEEST TRAVEL ПРОПОНУЄ:

- Найнижчі ціни на квитки в Україну
- Поїздки в Україну і Європу в складі туристичних груп
- Туристичні путівки в сонячні місця
- Медичне забезпечення
- Запрошення для відвідувачів та багато іншого!

**Найнижчі ціни! Найкращий сервіс тільки у фірми МІСТ!
Для кращої обслуги клієнтів маємо понад 250 агентів
у Північній Америці.**